Dejan Kreculj

KOVIN U FOKUSU

zbirka eseja

2024.

Umesto predgovora

> "Ima u ljudima neka tajna veza između sećanja i zaboravljanja. Ono što pamte, ljudi često prećutkuju, a ono što zaborave, to izmišljaju i prepričavaju."
>
> Ivo Andrić, Znakovi pored puta

Sećanje je temelj našeg identiteta, nit koja nas povezuje sa onim što smo bili, onim što jesmo i onim što želimo da ostavimo budućim generacijama. Međutim, zaborav često briše tragove, prekrivajući ih velom prolaznog vremena. Ova zbirka eseja nastala je kao moj pokušaj da osvetlim te tragove, da ih iznova povežem i sačuvam, jer svaki zaboravljeni detalj odnosi deo nas samih.

U knjizi sam spojio priče iz prošlosti našeg Kovina, od austrougarskih vremena do savremenih dana. One su plod istraživanja dokumenata, ali i sopstvenih sećanja. Pisane su s ličnim stavom i željom da prenesem atmosferu, duh vremena i ljude koji su obeležili naš grad i kraj.

Nadam se da će vas ovi tekstovi i snimci podstaći na razmišljanje o važnosti čuvanja sećanja i da ćemo zajedno, kroz ove priče, graditi mostove između prošlosti i budućnosti. Jer, kako Andrić kaže, "sve što ljudi zaborave, postane tuđe, a sve što zabeleže i sačuvaju, postaje večno njihovo."

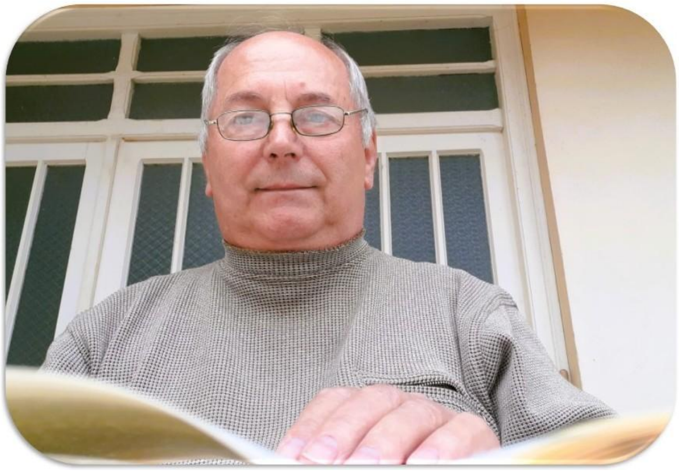

DOBAR DAN

Jedan grad ne čine samo ulice, zgrade, putevi ... šta više, to najmanje, grad čine ljudi i njihovo življenje. Sećate li se kultne emisije velikog Duška Radovića „Beograde, dobro jutro“? Nije on poželeo dobro jutro ni Beograđanki sa čijeg vrha se obraćao, ni bulevarima ni tramvajima, već Beograđanima, a oni čine grad. Da li ste poželeli dobro jutro, dobar dan ili dobro veče Kovinu? Evo, sada ja vama želim dobar dan ...

Pre mnogo godina, još sam bio srednjoškolac, moj otac se povremeno susretao sa čika Savom. Bio je to njegov prijatelj, kadgod su se sreli, oni su se pozdravili, ja sam rekao „Dobar dan“ i pustio starije da razgovaraju. Međutim, vreme je prolazilo, mog oca više nije bilo, ali sam sretao i dalje čika Savu. I kadgod sam ga sreo, ja sam uvek rekao „Dobar dan“, našta mi je on veoma ljubazno, uz smešak, očinski odgovarao takođe sa „Dobar dan“. Osećo sam potrebu da mu se javim, jer da nisam to uradio, brukao bih uspomenu na svog oca, brukao bih svoje roditelje.

U Kovinu je običaj ranije bio da se svakom kaže dobar dan. Sećam se, bio sam mali, i na ulici sedeli smo u podne, prolazili su ljudi, baka koja me je čuvala sedela na je na stolici i svakom koji je prolazio rekla je „Dobar dan“, našto je on odgovarao „Dobar dan“. Kada kam je pitao ko je to, rekla je da nije važno, ali treba da kažem dobar dan, tako se to radi, tako je to pristojno. Tako to rade Kovinci.

Međutim, nedavno sam susreo unuka mog bivšeg školskog druga, u okolini gimnazije, kome sam i bio nastavnik četiri godine, i čijem ocu sam takođe je bio nastavnik četiri godine, i oni su prošli pored mene, on me je pogledao i ukrenuo glavu na drugu stranu. Ja mu nisam rekao dobar dan; ali izleda onakvih Kovinaca više nema.

Subotom odlazim da obiđem grobove mojih predaka, izlazim na majčin grob, ovde, u Kovinu i prošle subote, bilo je popodne, nisam stigao ujutru. Išao sam, i na trotoaru ispred neke kuće stajala je žena, ne znam ko je, ne poznajem je. Prišao sam joj, ona me je pogledala, ja sam je pogledao i rekao sam „Dobar dan“. I ona mi je odgovorila „Dobar dan“. Razumeli smo se ispoštovali se, ni je teško reći dobar dan.

To je ono, što je krasilo ovu sredinu, to je ono, što je sada danas u fokusu. Ne ulice, ne putevi, ne zgrade, nego ljudi. Te dve reči dobro jutro, dobar dan i dobro veče čine Kovince takvim kakvi jesu. Nadam se da će to da ostane. I kada uđem negde, a nikog ne poznajem, ja ipak poželim dobar dan, većina mi odgovori.

Prima tome, Kovinci dobar vam dan želim, zapravo, sada doviđenja.

Ako želite da pogledate i poslušate

Link https://youtu.be/Ke--Gm-uljo?si=9kXsb9Ya_qTQcVI2

ili potražite na YT pod naslovom „Kovin u fokusu – Dobar dan“

Kovin u fokusu - Dobar dan
Све
Шортси
Видеи
Није гледано
Већ гледано
Недавно отпремљено
Уживо
5.42
Kovin u fokusu - Dobar dan
210 прегледа • пре 5 месеци
Dejan Kreculj

PROLEĆNO IVANJSKO CVEĆE

Mada jun kalendarski pripada proleću, u kovinskom ataru, pored parcela spremnih za vršidbu, žuti se od ivanjskog cveća. Crvenka i Rimski jarak ili put koji odatle vodi ka Deliblatskoj peščari, mesto su gde je moja zelena oaza, na tri kilometra od kuće, a opet dovoljno daleko da budem u prirodi, da negujem mali vinograd, voćnjak, baštu. Tu je nakon Drugog svetkog rata, u vreme kada je harala tuberkuloza, a to mi je pričala majka koja je u Gaju, gde je rođena i gde je izgubila sestru od ove opake bolesti, po mišljenju lekarske komisije koja je obilazila teren, bilo odlučeno da se izgradi stacionar za plućne bolesti za Južni Banat, s obzirom da od Dunava stalno dolazi vazduh sa Karpata, a na severu je Deliblatska peščara. Ipak, odustalo se od toga, i sve je ostalo kao što je vekovima bilo.

Odatle gledam Avalu, Kosmaj, moje rodno Pančevo, Homolje, za vedrih dana uz obrise peščare vidi se i Vršački breg.

Ove godine sve kulture su poranile u odnosu na ustaljene kalendarske termine na koje smo navikli. Počev od voća i povrća, pa do rataskih useva, ali i pčelinje paše, sve je ranije pa se već danima na obodima parcela žuti ivanjsko cveće uz hajdučku travu, spremno za pletenje venčića. Do Ivanjdana ima nam još dosta vrelih dana. Kod branja ove divne biljke treba biti pažljiv i rukom pronaći kolence koje se nalazi niže prema korenu, a ne čupati jer uz radost koju nam sada donosi, treba misliti da nam ta biljčica i dogodine procveta, a ne da je iščupamo.

Ivanjdan ili Ivandan je hrišćanski praznik kojim se obeležava rođenje Svetog Jovana Krstitelja, 7. jula po gregorijanskom, odnosno 24. juna po julijanskom kalendaru. Kod Srba na ovaj dan stavlja se venac od ivanjskog cveća, koji se zove Ivanjski venac, na vrata kuće. Inače, u davna vremena je ivanjsko cveće bilo od izuzetnog značaja.

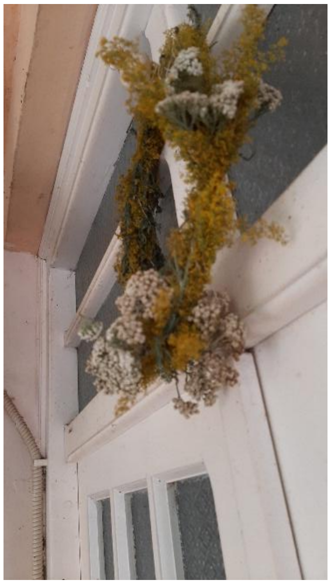

U Kovinu i okolnim selima, sećam se običaja koje sam zapamtio iz detinjstva, devojke i žene su brale ivanjsko cveće, hajdučku travu i drugo sitno poljsko cveće i pravile vence u koje se uplitao i jedan beli luk. Domaćin je venac kačio na zid kuće visoko da se ne može dohvatiti. Hronike kažu da se u noći pred Ivanjdan, venac krao sa fajmara i zbog dece. Skidale su ih sa kuća uglavnom majke ili babe dece i beba koje mnogo plaču. Kažu da, kad se ovakav venac stavlja detetu pod glavu tri noći, a onda vrati na kuću odakle je uzet, dete prestane da plače, jer kako se verovalo, plač ode sa vencem.

Danas, u digitalno doba i svakakvih tehnoloških čudesa, ma gde se stanovalo i živelo u bilo kojem kraju sveta, ostao je ovaj običaj da se ispleteni venac postavlja iznad ulaza u stan i da tu bdi nad domom čuvajući ga od lošeg i zlog, za svaki slučaj.

NAŠA LAĐICA PLOVI DUNAVOM

Ploveći nizvodno Dunavom, na 1108. kilometru ove moćne reke, nalazi se živopisni rukavac koji vodi do Kovina – naš Dunavac. Još od neolita, dva grada na suprotnim obalama, Kovin i Smederevo, bili su na granici, pripadajući raznim carstvima koja su se upravo ovde omeđavala. I pored toga, vazda su bili upućeni jedan na drugi, a povezivale su ih mahom lađe, skele, u zlim vremenima i pontonski mostovi.

U sećanjima sve ređih starijih sugrađana ipak ostao je skromni brodić kojim se prelazilo „preko“, jer su obe strane one druge nazivali prečanima. A kada je izgrađen most, međa koju je načinila priroda je nestala, ali je nestala i lađica iz naše svakodnevice, utonuvši u zaborav Kovinaca.

Za razliku od mnogih građevinskih objekata u Kovinu koji su porušeni da bi ih zamenili drugi, lađica nije otišla na rezanje, kako se završava životno putovanje većine plovila.

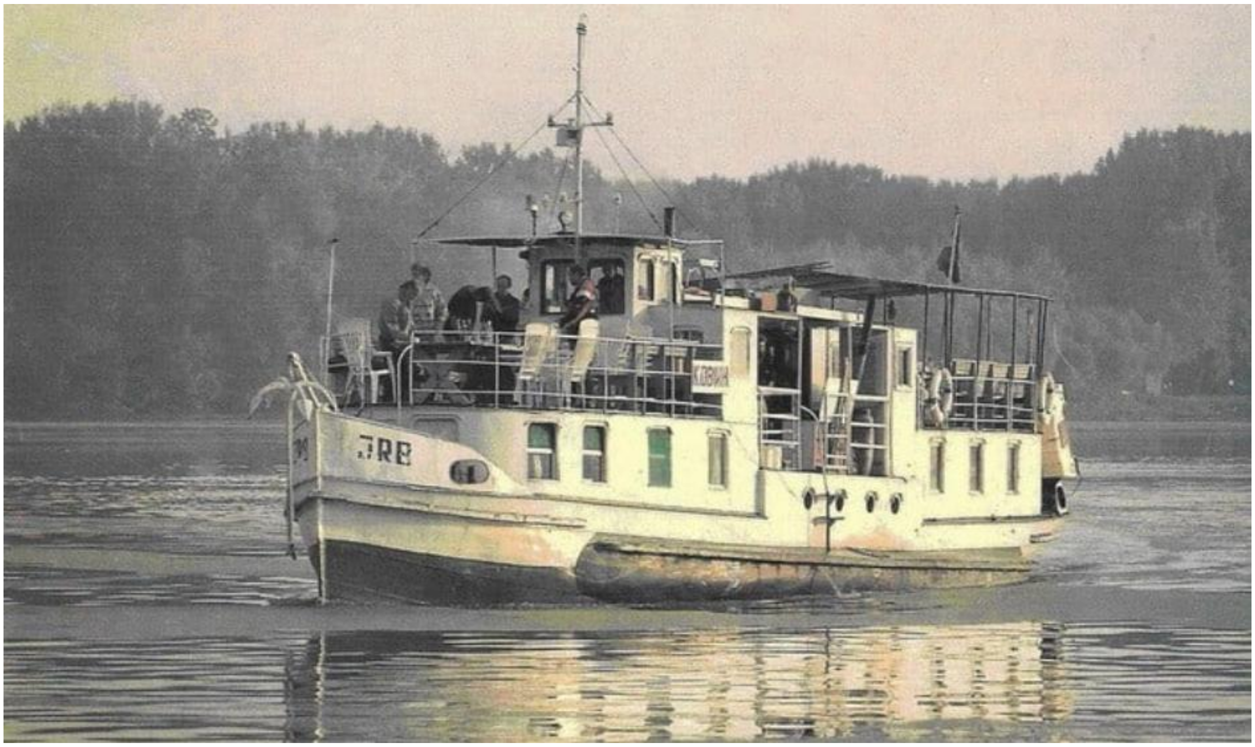

Brod je izgrađen 1922. godine, kao parobrod pod imenom „Stapar“ dok sadašnje ime i pogonsku vuču dobija 1955. godine. Dug je 22 metra i širok 5,5 metara, a može da primi do 40 osoba i poseban je po brodo-građevinskoj konstrukciji, ima dve palube bez kabina, i kao šetni brod ima malu brzinu.

Značajno za sudbinu lađice je da je 2005. godine proglašena kulturnim dobrom Republike Srbije, što obavezuje da bilo kakvim radovima ne sme brodu da se promeni ni forma, ni silueta. Pored brodskog zvona sačuvani su i autentično sidro i krmeni uređaj. U 2014. godini izvršen je veliki remont i rekonstrukcija broda, tako da mu je ojačan trup, motor i propeler, kao i delovi drvenarije, ali sve je učinjeno potpuno u duhu u kom je prvi put napravljen – naša lađica je ponovo rođena. Danas je to najstarije turističko plovilo u Srbiji i jedan od najvećih veterana na celokupnom toku Dunava.

Tokom decenija, brod „Kovin“ je ostao zaštitni znak za međunarodne regate koje su plovile iz Beograda, bio je komandni brod. Na njemu su snimani mnogobrojni filmovi, i rađane su legende koje i danas traju. “Kovin” je bio jedan od važnih aktera u Kusturičinom “Andergraundu”, kao i u “Balkan ekspresu”, Obrazovna redakcija RTS snimila je šest veoma bitnih emisija sa njegovih paluba. Dok je plovio Dunavom na njemu su bile vrlo značajne međunarodne slikarske kolonije, a snimljeno je i mnogo spotova i reklama.

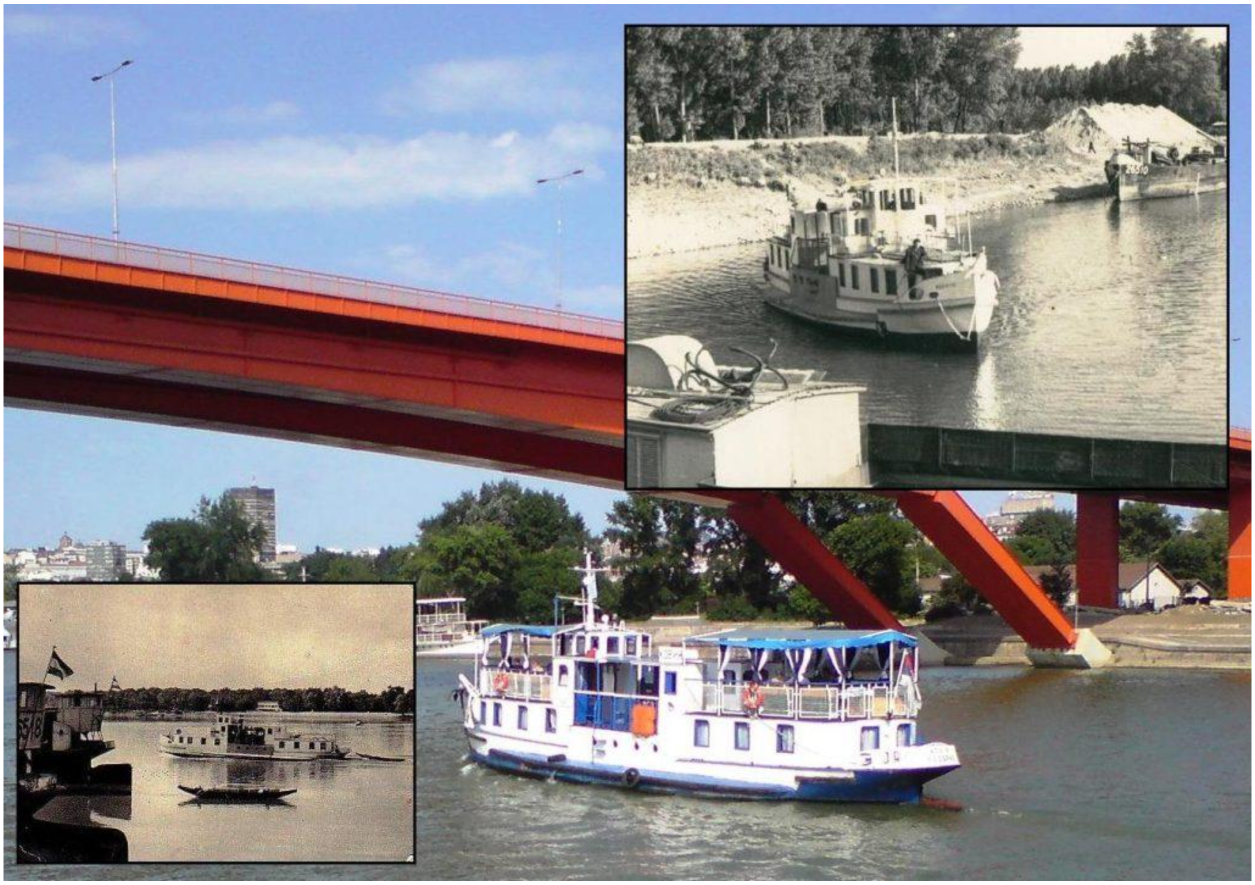

Brodić u vodama Dunavca, na gornjoj slici zabeležio je vrsni pedagog i hroničar Kovina, nastavnik „Zmajeve“ škole Bogdan Bogić, ostavivši na poleđini belešku

„Dolazak broda posle dvogodišnje pauze 29. maj 1968. godine“. Donja fotografija snimljena je takođe u tim vremenima, nedaleko od smederevske luke.

Opirući se vremenu, naša lađica, brod „Kovin“, poput starog begeša u pesmi Zvonka Bogdana, plovi i danas. Susreli smo se potkraj juna jednog vrelog popodneva sasvim slučajno na njenom krstarenju ispod mosta „Gazela“ nadomak beogradskog pristaništa podno Kalemegdana. Kao i mnogi Kovinci, i ona je budućnost potražila i našla nešto uzvodnije. Grabila je savskom vodom ka ušću u Dunav kojim je decenijama brodila između Smedereva i našeg Dunavca do kovinskog pristaništa.

Sadašnji vlasnik broda „Jugoslovensko rečno brodarstvo ad“, pripremilo je kratku prezentaciju putničkog broda „Kovin“ – pogledajte je https://youtu.be/bAU5jboQt7A?si=SJhApN6Li3-AykR8 ili pod naslovom “Dunav očima Kovina”

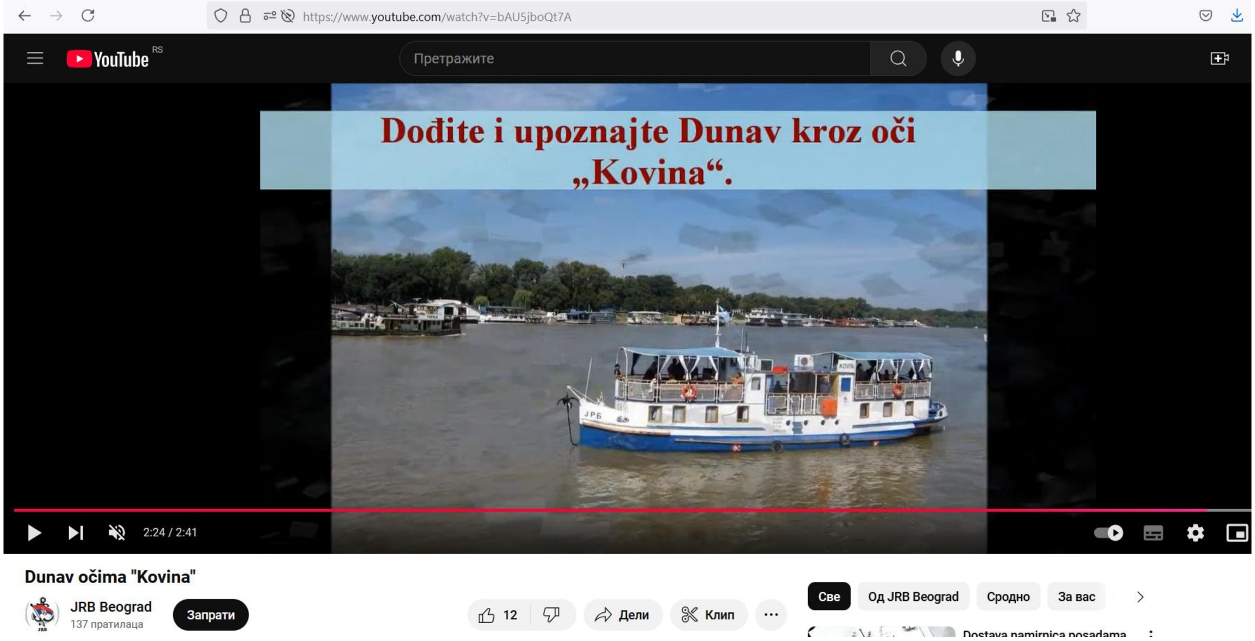
https://www.youtube.com/watch?v=bAU5jboQt7A
YouTube RS
Претражите
Dođite i upoznajte Dunav kroz oči „Kovina“.
2:24 / 2:41
Dunav očima "Kovina"
JRB Beograd
137 пратилаца
Запрати
12
Дели
Клип
Све
Од JRB Beograd
Сродно
За вас
Dostava namirnica posadama

RUŽE, I MIRIS I UKUS

Celog leta Kovin je pun cveća, javne površine, a posebno oko privatnih kuća, kojih je najviše: i u dvorištima, na terasama, prostori ispred kuća. Kada vreme dozvoli, na sve strane se bira rasad. Oduvek je tako bilo i ova lepa tradicija se neguje. Nije slučajno što će i u nastupajućoj školskoj godini u našoj srednjoj stručnoj školi “Vasa Pelagić” biti i dalje smer cvećar-vrtlar.

Cveće oplemenjuje, a ruža je, kako predanje kaže, kraljica među njima. Osim dekorativnosti, od njih se može jednostavno napraviti jedinstveni liker, rozulin. Malo neobično, ali od ruže sem lepih boja i miris i ukus, prijatna aroma. Vrlo je jednostavno, obična alkoholna ekstrakcija, a kada sam to uradio i pokazao snimke, mnogi su se zainteresovali, pitali kako da urade. Nije tajna, podeliću je sa vama.

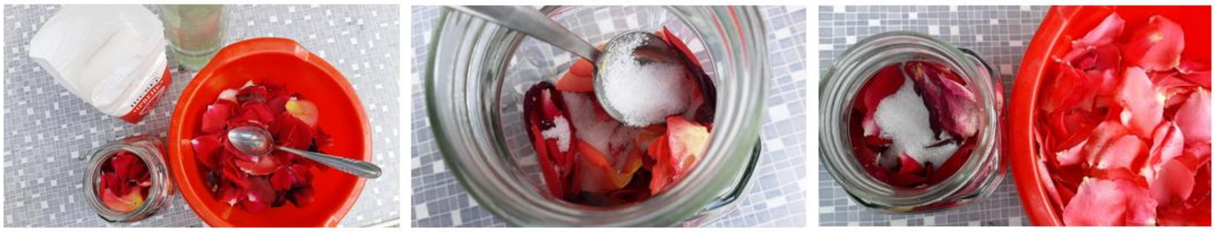

Dakle, latice ruža koje nisu prskane, a u punom su cvatu i odaju jak miris, naberu se i očiste od mogućih nečistoča, listića ili nekog truna. U staklenku se ređa red latica koje se malo sabiju, slegnu, pa se pospe kristal šećerom, pa opet ruže, pa šećer … sve dok se ne napuni. Delovaće da je stvarno skroz puno, ali kada se ulije lozovača, neki vole votku, ako imate čistu lozovaču tim bolje, i naspe se do gore. Kada mehurići izađu, zatvori se hermetički.

Ceo postupak pravljenja sam snimio i moje su ruže, kao što se vidi, intenzivno crvene. Posle kratkog vremena pojaviće se crvena boja tečnosti. Ostavi se da stoji na suncu uz povremeno okretanje, da se promeša i pospeši alkoholna ekstrakcija, mesec dana. Nije bitno da bude na jakom suncu, može i negde na terasi, važno je da odstoji u toplom, a leto je, i da bude dobro zatvoreno, da ne ispari alkohol. Procedi se, uspe u konačnu bocu i to je sve.

Ali nije: neko ko voli, može da ubaci štapić vanile ili vanillin šećer, cimet, korijander, već prema ukusu. Ko voli, može da ga konzumira kao aperitiv, a i prilikom pripreme specijaliteta kao što je slavna mediteranska rožata. Osim kod rožate, žene u primorju znale su rozulin upotrebljavati i kod pripreme prženog slatkog testa, a stavljala se u smesu kako bi joj dala posebnu aromu te kako testo prilikom pečenja ne bi upilo previše masnoće.

Pošto nisam naročito vičan kuvanju, mada sam na studijama imao mnogo tehnologije, ja ga redovno koristim kada pravim palačinke. U smesu se dodaju dve supene kašike rozulina, koji odmah daje boju. Vazdušaste su, nisu masne, aroma ostaje, dok se peku alkohol ispari, kao kada se flambira konjakom, a palačinke dobijaju boju jer je i smesa crvenkasta, a malo i od karamelisanja šećera.

Nije komplikovano, nije skupo, vredi probati.

I, na karaju, kao što na kraju svakog od brojnih recepata moje majke, a to je bio običaj kojeg se ona držala, obavezno stoji:

PRIJATNO!

KRASTAVCI SA SUNCA, MIRIS I UKUS DETINJSTVA

Osnova reči kultura proističe iz latinske reči colere koja znači gajiti, negovati, cultura. Kao veoma širok pojam, obuhvata sve čovekove delatnosti, pa tako imamo i kulturu ishrane, veoma važnu odrednicu ljudske zajednice. Kao što je cela Vojvodina šarolika različitim običajima, između ostalog i kulinarskim, tako je i sa Kovinom i našom tradicionalnom kuhinjom, kulturom koja se neguje i s ponosom pokazuje.

Kada sam početkom jula, setivši se kako sam kao mali provodio raspuste kod babe, mamine mame, u Gaju, i osvežavajućeg jela koje je mirisalo na mirođiju i rskalo se u ustima, krastavaca ukišeljenih na suncu, rešio sam da pokušam da napravim. I uspeo sam, snimio, jer, kako kažu, ako nema snimka na društvenoj mreži, kao da nije ni bilo. Iznenadili su me sugrađani kada sam postavio snimak; mnoštvo komentara bilo je setno prisećanje na detinjstvo: „Obožavam kisele krastavce sa sunca. Moja pokojna baka je to redovno pravila.“ piše M.LJ. „Ovako ukiseljene krastavce obožavam, vraćaju me u detinjstvo.“ poručuje G.J., ali M.I. kaže: „Piši recept….ako nije tajna“.

Već samo pominjanje krastavaca koji su se prirodno, na način naših baka i majki, ukiselili na suncu mnoge je podstaklo da to pripreme, a jednostavno je kišeljenje krastavaca na suncu. Prirodni je postupak, tradicionalni deo kovinske kuhinje i celog našeg kraja.

Zato sam želeo da pokažem kako se to najjednostavnije radi, a verujem da ćete i mladim naraštajima prirediti zadovoljstvo ovog jela panonskih paora, kojeg će se sećati i prenositi svojim potomcima.

U stara vremena nije bilo rashladnih uređaja, ali nije bilo ni hemikalija. Krastavce, koji su ove godine bogato rodili, spremio sam samo uz dodatak kuhinjske soli, bez konzervansa, potpuno prirodno jer, još je Pitagora rekao da su so rodili najčistiji roditelji: sunce i more.

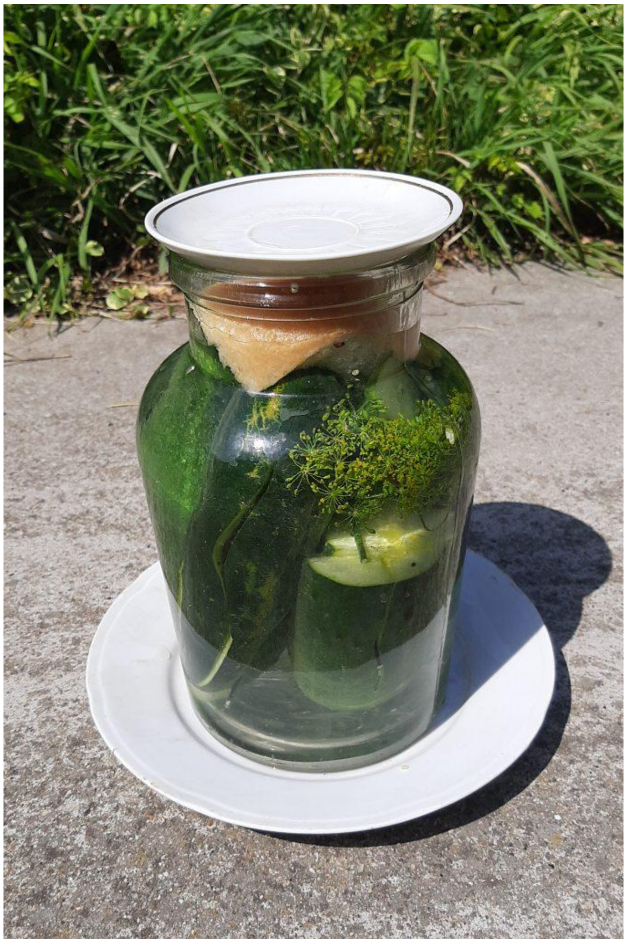

Za pripremu nam je potrebna staklena tegla, ja sam koristio teglu zapremine dva litra, koja je porodično nasleđe mojih iz Gaja, moje majke. Poslednji put kada ih je spremala, i teglu i tanjir i tanjirić oprala je i ostavila za sledeći put.Nažalost, nije ga bilo.

Krastavce sam dobro oprao i zarezao bočno tako da rez ne ide do kraja, već da ostane sa svake strane vrh. U „džepove“ utisnuo sam biber u zrnu i ređao u teglu. Između dolazi grančica mirođije, koja obično i raste u bašti oko krastavaca.

Bitan korak u pripremi je voda. U zavisnosti od zapremine tegle odmerio sam vodu i u nju sipao kuhinjsku so. Mera je jednostavna – koliko litara vode, toliko supenih kašika soli. Važno je da vodu skuvamo, da provri, jer posebno kad je ovako toplo vreme voda u česmama nije uvek pouzdana. Kada je proključala, ostavio sam je da se rashladi i njome nalio u teglu. Da bi došlo do vrenja, povrh svega stavio sam koricu hleba, najbolje okrajak, i dopunio vodom do vrha. Gore dolazi tanjirić koji je poklopac, ali zato se stavi i ispod tegle veći tanjir ako slučajno zbog vrenja malo prelije.

Ovako pripremljenu teglu stavio sam na osunčano mesto, negde gde neće smetati prolazu, na kraj terase ili na stepenište koje je na suncu. U zavisnosti od vremenskih prilika, za sunčanih i toplih dana voda u tegli počinje da beli, što znači da vrenje, kiseljenje radi. Obično za dva dana cela tegla je bela i ako je bilo toplo, može se očekivati da su krastavci gotovi. Najlakše je da malo pomerite koricu hleba, malo izvučete krastavac na koji ste naišli i probate. Masa treba da je staklasta, ukus da „rezi“ uz prijatan miris mirođije.

Kada je gotovo pokupio sam hleb koji se raskvasio i izvadio krastavce. Voda u kojoj su bili je takođe vrlo ukusna i grančice mirođije, pa sam sve to stavio u posudu i potom na hladno. U frižideru će oni nastaviti tiho proces kišeljenja, ali uglavnom i ne stignu jer se u slast pojedu.

Ove godine su se mnogi koji su u svojim amaterskim baštama gajili krastavce žalili da su neki bili gorki. Zanimljivo je da čak i takvi posle kišeljenja gube gorčinu.

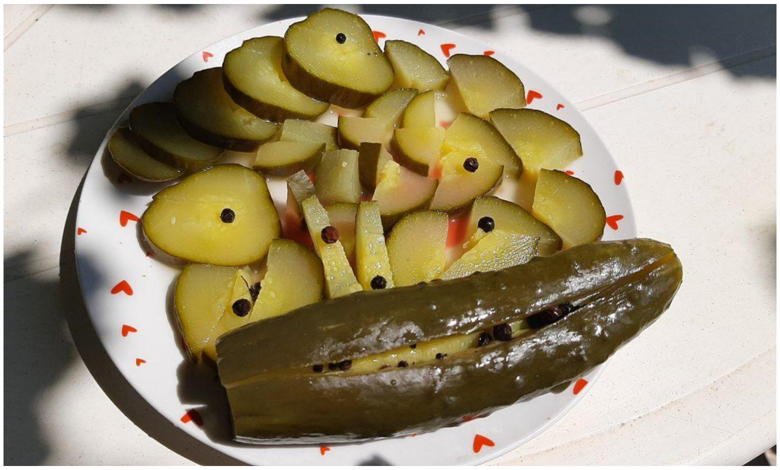

Kada ih služiti? Izvrsni su i osvežavajući i kada se ponesu za užinu kad se ide na Šljunkaru ili Dunav, odlični su kao salata uz glavna jela, a fino ih je poslužiti i kao meze uz dobru domaću kapljicu.Osim bibera, svaka domaćica ima i svoj „tajni recept“ šta od začina dodaje, ako vam i ne kaže, neka prenese sledećim generacijama, kao što to obično biva. Mada sam na studijama imao raznih tehnologija pa i prehrambene, ipak mi je ovo bilo jedno prisećanje na vreme kada je to moja majka radila, bio je to izazov, kako je to sada uobičajeno da se kaže – pa, Kovinci moji,evo izazova, uradite i vi to, priredite sebi jedno zadovoljstvo dobrog ukusa.

Na kraju, kao što sam već ispoštovao kod likera od ruža, poželeću vam

PRIJATNO!

PATRIJARH PROKOPIJE

Kovin i Kovinci ponose se svojom prošlošću s razlogom. No, malo nas zna da je iz naše sredine, iz Deliblata, ponikao i jedan patrijarh.

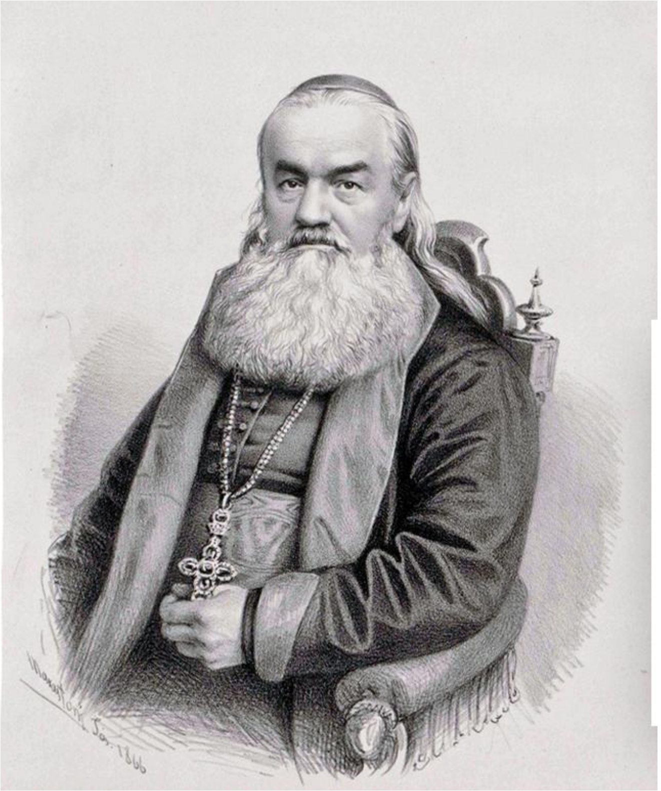

Krajnji jug Banata darovao je istorijskom sećanju srpskog naroda i jednog patrijarha. Bio je to Prokopije Ivačković, mitropolit karlovački i patrijarh srpski, od 1874. do 1879. godine.

Rođen je 8. avugusta 1808. godine u Deliblatu, selu kraj Kovina na obodu istoimene velike peščare. Otac Andrija, deliblatski sveštenik na krštenju daje mu svetovno ime Petar. Završava osnovnu školu u rodnom selu, nemačku školu u Kovinu i Vršcu, a gimnaziju u Oraovici i Novom Sadu. Filozofiju studira u Kežmaroku, pravo u Šarošpataku, a bogosloviju u Vršcu. Radi kao učitelj u Bogoslovskoj školi od 1835. do 1844. godine.

Zamonašio se na Petrovdan 1835. godine. Deceniju kasnije izabran je za arhimandrita Krušedola gde ostaje do 1853. kada je posvećen za episkopa aradskog, na kom položaju je do 1873. godine. Kada su se Rumuni odelili od karlovačke mitropolije 1864. godine, Prokopije potpada pod nadležnost rumunskog mitropolita. Nakon smrti mitropolita Andreja Šagune izabran je za arhiepiskopa sibinjskog i mitropolita romanskog 1873. godine.

Na Crkvenom saboru 1874. godine za Patrijarha srpskog izabran je 31. jula i ustoličen na Preobraženje gospodnje iste godine. Penzionisan je 11. decembra 1879. Jedno vreme živi na patrijaršijskom imanju u Dalju, a potom u Beloj Crkvi gde se i upokojio u Gospodu 11. maja 1881. Za vreme njegovog života, iako je mesto bilo upražnjeno nije biran novi patrijarh.

Sahranjen je u Sabornoj crkvi u Sremskim Karlovcima.

Video na https://youtu.be/TzdwhoGEeVI?si=7ktIEY16b3KJN29o ili pretraživanjem

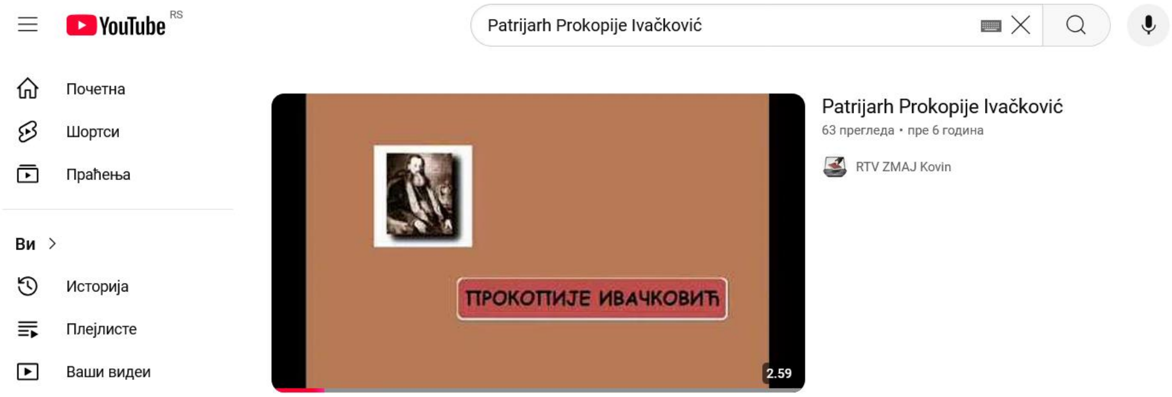
Patrijarh Prokopije Ivačković

Patrijarh Prokopije Ivačković
63 прегледа • пре 6 година
RTV ZMAJ Kovin
YouTube RS
Почетна
Шортси
Праћења
Ви
Историја
Плејлисте
Ваши видеи
ПРОКОПИЈЕ ИВАЧКОВИЋ
2.59

Video je deo projekta Kultura na dar, u kojem sam više godina učestvovao i bio nagrađivan.

Култура на дар
ПАТРИЈАРХ
ПРОКОПИЈЕ

KROZ DECENIJE NA DVA TOČKA

Nedavno održani XVII skup bajkera Moto kluba „Margum“ na Šljunkari sa velikim brojem učesnika kako iz Srbije tako i iz regiona bio je povod da malo „zavirimo u prošlost“ ovakvih okupljanja zaljubljenika u dvotočkaše.

Među porodičnim fotografijama, pozornost su mi privukle ove dve; obe sa beleškom na poleđini „Kovin, 25. maj 1958.“ Na prvoj je smotra i start motorista ispred tadašnjeg vatrogasnog doma, upravo na mestu današnjeg taksi-parkinga pred starom autobuskom stanicom. U pozadini je kuća učitelja Miluna Simuničića, i niz telefonskih stubova sa redovima porcelanskih izolatora. Sada je tu stambeno-poslovna zgrada.

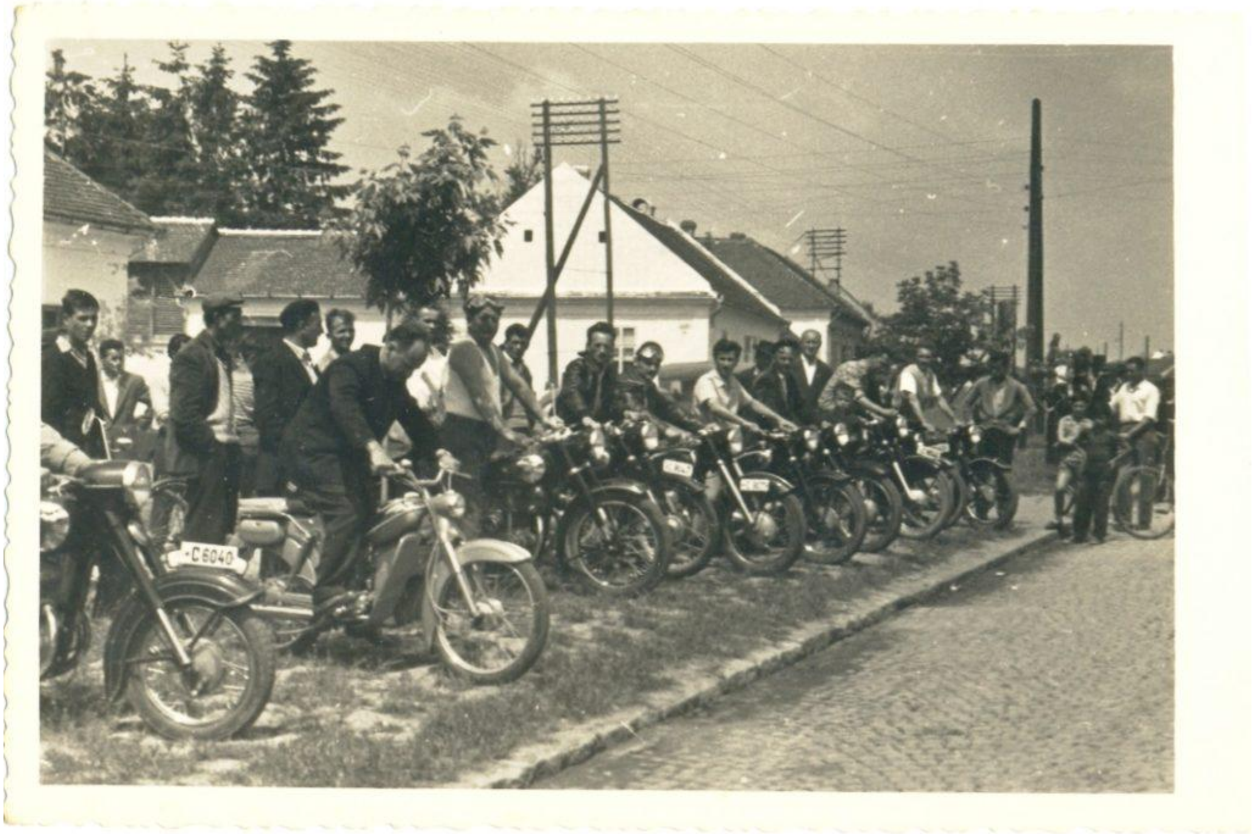

Defile u povodu Dana mladosti kretao se prema zgradi opštine pa drugi snimak, načinjen ispred pošte, beleži ovu manifestaciju i brojne gledaoce. Okruženje je lako prepoznatljivo jer se vide zgrade Radničkog univerziteta, danas je u tom prostoru banka, i u pozadini, škola „Đura Jakšić“. Kolovoz je, naravno, u tako prometnoj ulici od granitne kocke, dok je u većini bio samo pošljunčen.

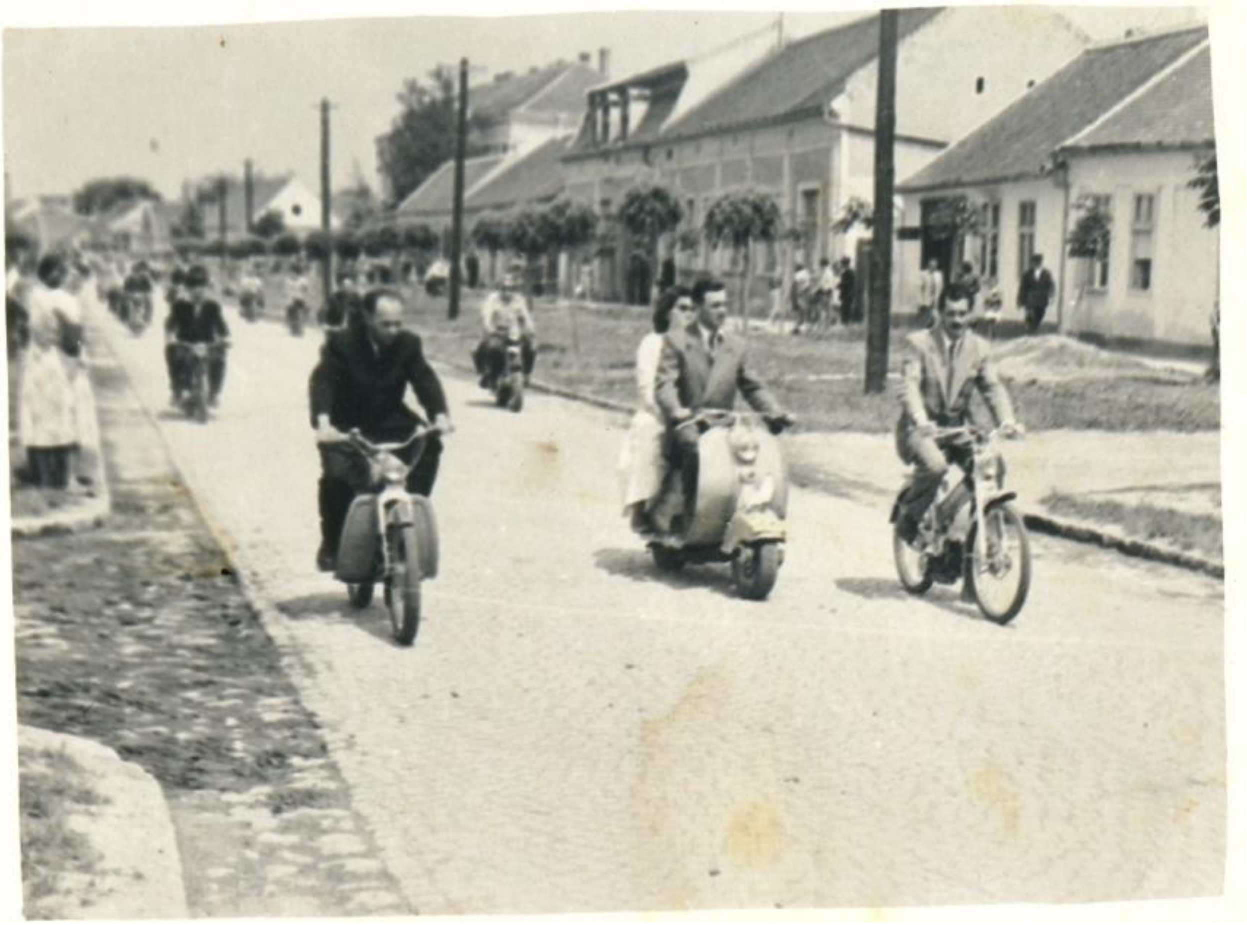

Fotografija nije slučajno ostala kao porodično nasleđe, jer je na njoj moj otac, Miroslav Kreculj, na mopedu sa kojim je prošao mnogo kilometara i, kako je često pričao, u leto 1959. godine mopedom je otišao na stručni skup u Niš, kada je dobio telegram da sam se rodio. Na isti način se vratio u Kovin, po seoskim putevima i lađicom preko Dunava, jer drugih puteva nije bilo. Do njega je u defileu bračni par Dimitrijević, Dragan koji je radio u bolnici i njegova supruga koja je ostala u sećanju mnogih generacija gimnazijalaca, moja razredna profesorka geografije Ljiljana Dimitrijević. Motor DKV bio je službeni Sreskog komiteta Komunističke partije i drugi, možda će neko prepoznati, da ne nabrajam …

Verovatno ni ne sluteći, igrom slučaja, prvi bajkerski skup bio je tačno pola stoleća nakon ovog prikazivanja dostignuća moderne tehnike: tada domaćeg „Tomosa“ i mašina tipa „Puh“, uvek moderne „Vespe“ i drugih. Deo defilea možete pogledati na https://youtu.be/RNzqY9b95oQ?si=bXpJYHErUTY-3RyI

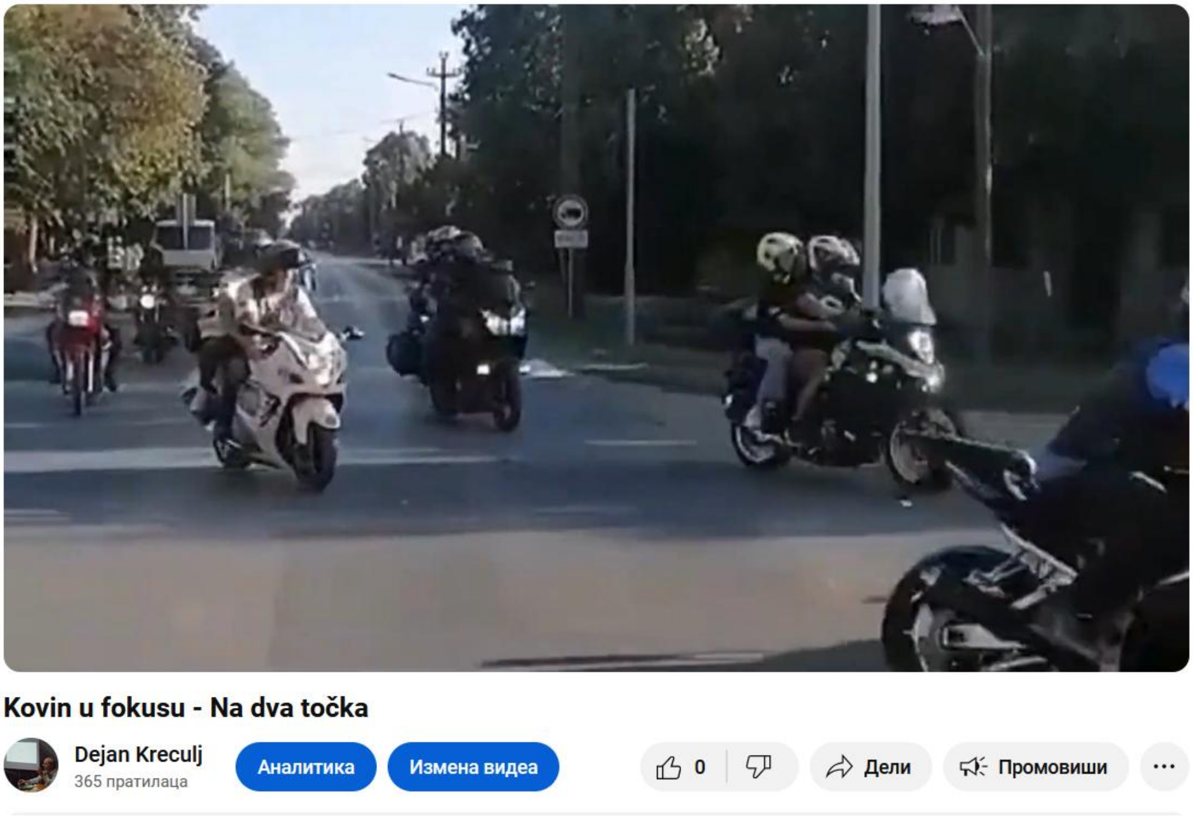

Kovin u fokusu - Na dva točka

Dejan Kreculj
365 пратилаца
Аналитика
Измена видеа
0
Дели
Промовиши

Lokacija gde su snimljene stare fotografije, na Instant Street View su na adresama za pretragu “36 JNA, Kovin, Vojvodina” (prva) i “35 JNA, Kovin, Vojvodina” (druga)

PODOVI OD ZEMLJE I OPEKE

Kao i u ostalim delovima velike panonske ravnice, tako i u Kovinu, glavni građevinski materijal bila je zemlja. Korišćena je za izradu zidova, pa se ponegde još može naći, mahom napuštene i ruinirane, kućice od nabijača, ili kako se u našem kraju govorilo, od naboja. Podovi su, takođe, bili zemljani, od sabijene zemlje. Obično su to bile pomoćne prostorije: „letnje kuhinje“ i ostave koje su bile i fizički odvojene, skrajnute u dvorištu i u kojima se odvijao život najveći deo godine. Posle čišćenja, povremeno, bi se „pomazalo“ rastvorenom ilovačom koja bi, kada se osuši, bila zaštitni sloj. No, zemljani podovi bili su i u glavnoj, velikoj kući koja je bila viša i u temeljima i u sobama, pa se često koristio izraz da je nešto ostavljeno „tamo gore“.

U kućama nešto imućnijijih Kovinaca i u okolnim selima, bili su podovi od opeke, cigle. Dobro izravnata i sabijena zemlja i pažljivo poređane opeke, koje su u to vreme bile velikog formata, omogućavale su da se dobije ravna i stabilna površina poda. Poslednju takvu kuću sa podom od cigle video sam u Kovinu na mestu gde se sada nalaze zgrade u Vuka Karadžića, ispod zabavišta. Siguran sam da ih ima još uvek, ali već odavno su parketi i laminati prevladali u gradnji, a ovaj deo kovinskoh nasleđa nestaje. Uzgred, ako želite da sebi obezbedite ekološko i zdravo stanovanje, a nije vam problem novac, naćićete mnoštvo firmi koje vam nude upravo ovakve podove.

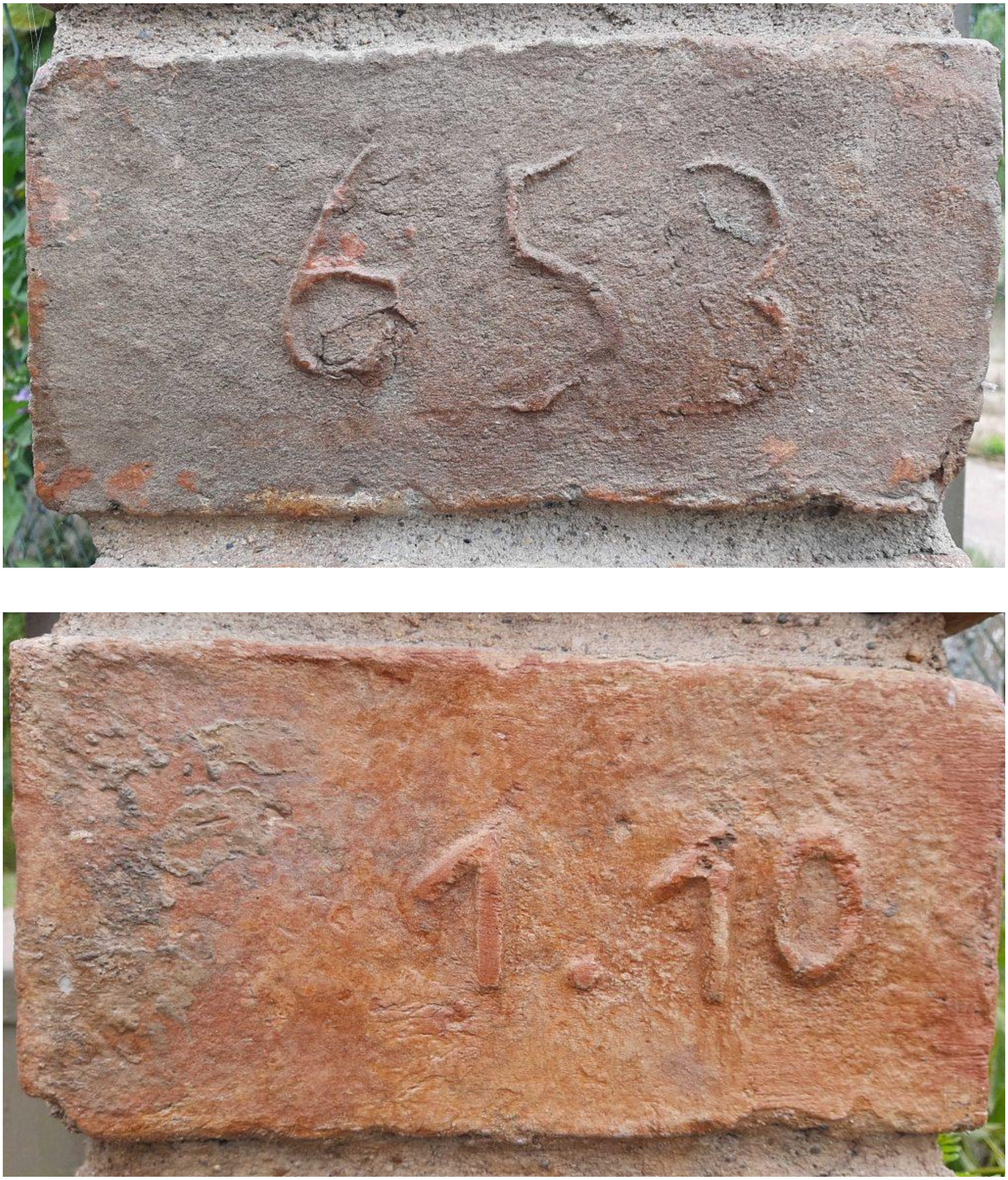

Cigla velikog formata

Kako je podopolaganje opekom rađeno u unutrašnjosti, tako je korišćeno i za popločavanje spoljašnjosti. Stari Kovinci znaju da se to zove flaster, reč koja nam je došla iz nemačkog jezika. Prednosti flastera u odnosu na betoniranje su brojne, pomenimo samo da je površina načinjena od velikog broja opeka i da taj mozaik može „da radi“, za razliku od betona koji je sklon pucanju najčešće kao posledica nehomogenosti mase kada se pravi u malim mešalicama, gde je svako punjenje „od oka“ i marka betona različita.

Iz sopstvenog iskustva opredelio sam se upravo za ovakav pod u garaži. U zimsko vreme, uvezao sam auto i ostavio ga da se na suncu malo ocedi. Masa snega pomešanog sa posutom solju otpala se, pala na beton i istopila se. Kasnije, kada sam hteo to da počistim, so je već nagrizla površinu betona i ostalo je oštećenje. Zato sam umesto betoniranja poravnao i sabio zemlju, nasuo pesak, strpljivo poređao opeke, posuo peskom i metlom čistio da bi pesak upao u razmake. Od tada je prošlo mnogo zima sa snegovima posutih solju, ali se to samo srušilo na ciglu koja ih je ignorisala. Dobro „flasterisani“ pod garaže i danas je ravan i ceo mada je na njemu auto, težek oko tone.

Na kraju, prijatno se osećam kada negde, u nekoj uličici naiđem na sačuvani cigleni flaster ispred kuće, jer je to deo nekadašnjeg starog Kovina koji svakog dana nestaje. Radovalo bi me kada bi ovaj detalj, još i ako bi se pronašle opeke velikog formata sa obaveznim brojem ili inicijalima koji su bili obavezni u stara vremena, neko iskoristio, kao što sam nedavno video u ovoj vinariji u Sremskim Karlovcima, gde je to brend, pa što ga ne bismo imali i mi.

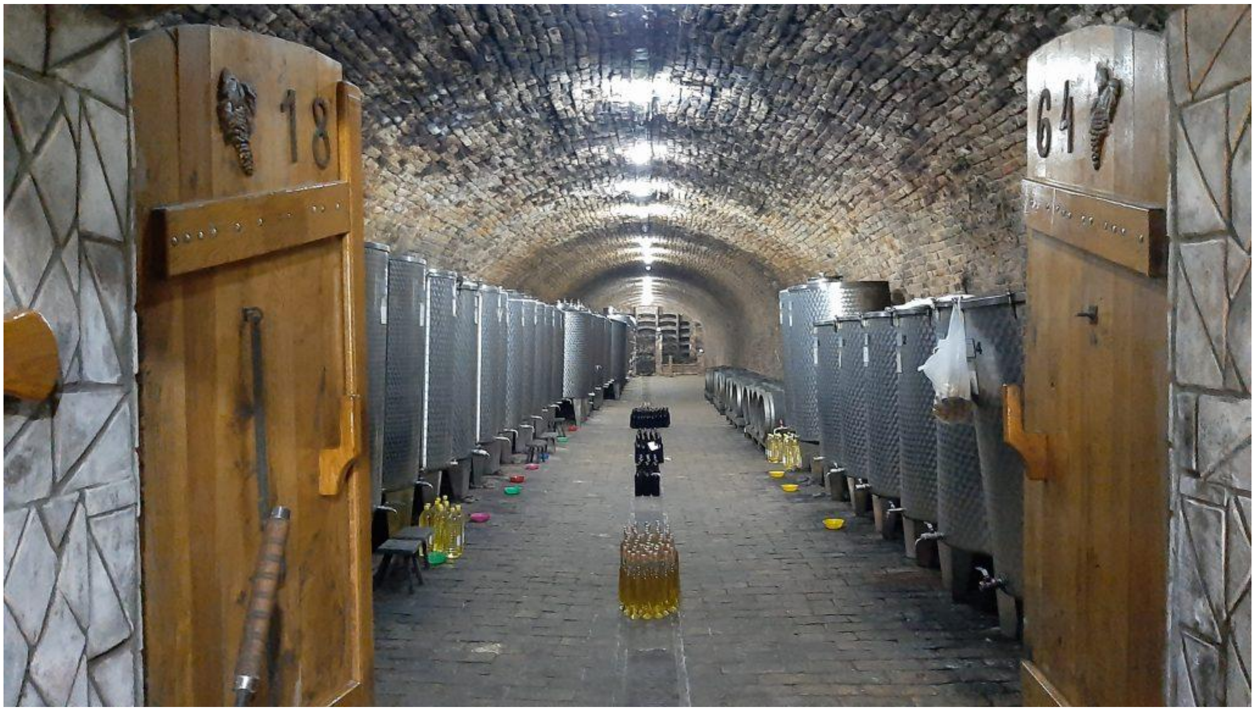

Vinarija

DEVETOSPRATNICA

Kao u svakoj tipičnoj banatskoj varoši, i generacije kovinskih neimara poštovale su opšte osobenosti graditeljstva ovog podneblja, sledeći prostranost panonske ravnice i širinu paorske duše, a stremeći visinama samo kada su pogled upirali ka Bogu.

Ali, ovaj plemeniti manir lagano je počeo da ustupa mesto nekim drugim težnjama, te se već početkom druge polovine prošlog stoleća kreće sa gradnjom objekata koji će makar u nečem podsećati na Novi Beograd ili neki drugi veliki grad; počinje izgradnja visokih zgrada za kolektivno stanovanje.

Među prvima bila je devetospratna zgrada preko puta opštine, čije je zidanje ovekovečio objektiv kamere, koja je odmah po toj osobini među Kovincima i dobila popularni naziv – devetospratnica. Na poslednjem spratu, u prostorijama prema zgradi opštine, 1971. prvi put se u etru oglasio Radio Kovin.

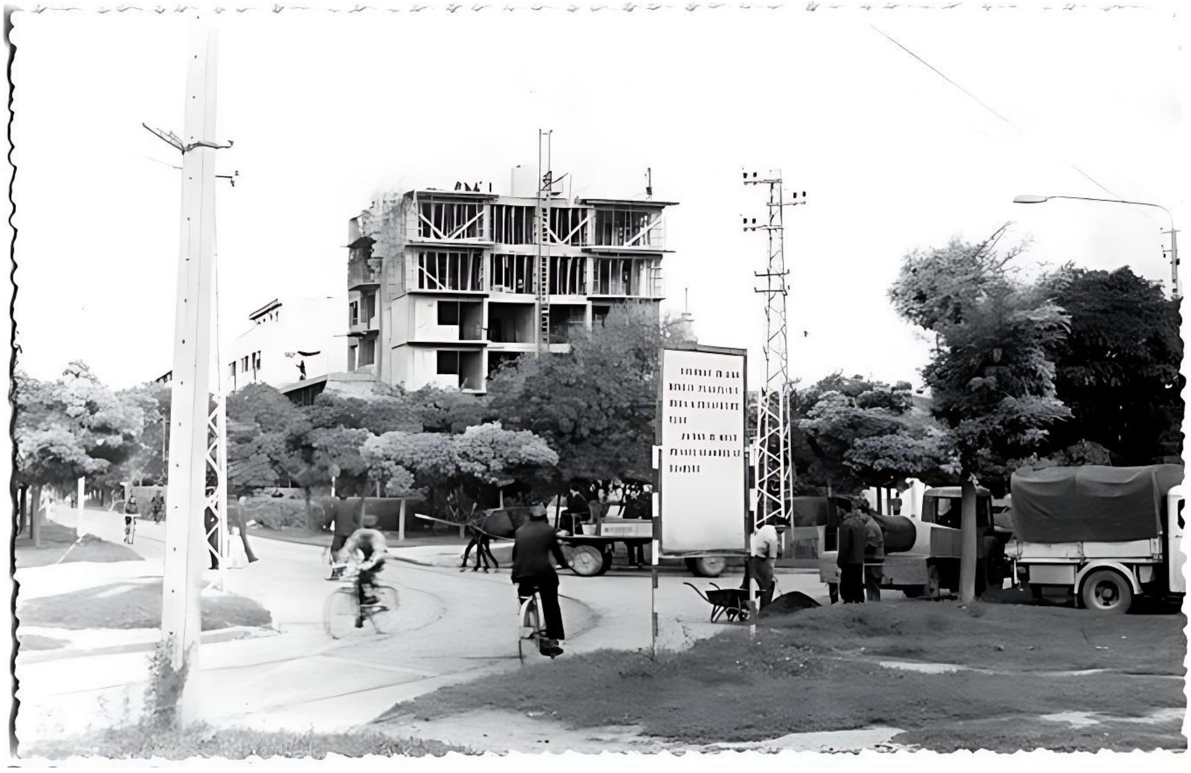

Tada je nastala i druga fotografija, zapravo jedna od retkih razglednica našeg grada, sa “oficirskom” zgradom u ulici JNA do nje, još uvek aktivnim “Bazarom” u glavnoj ulici i Rumunskom crkvom.

NOVOSADSKA BANKA

Mada sam u novinarstvo ušao još krajem osamdesetih godina u nekim drugim medijskim kućama, potreba za informisanjem Kovinaca o događanju u mojoj školi prerasla je u nešto nepoznato čak i prestoničkim školama, postao sam prvi PR škole u Srbiji. No, ulazak u Informativni centar, koji se preselio u zgrade iza Doma zdravlja, bio je povod da osim službenog, počnem da radim i neke druge teme, kako na Radio Kovinu tako i u Kovinskim novinama. Rodila se rubrika „(Ne)davni Kovin“, gde je uz par reči bila fotografija iz vremena kojeg sam se i sam jedva sećao, a potom sam na istom mestu snimio kako to izgleda sada.

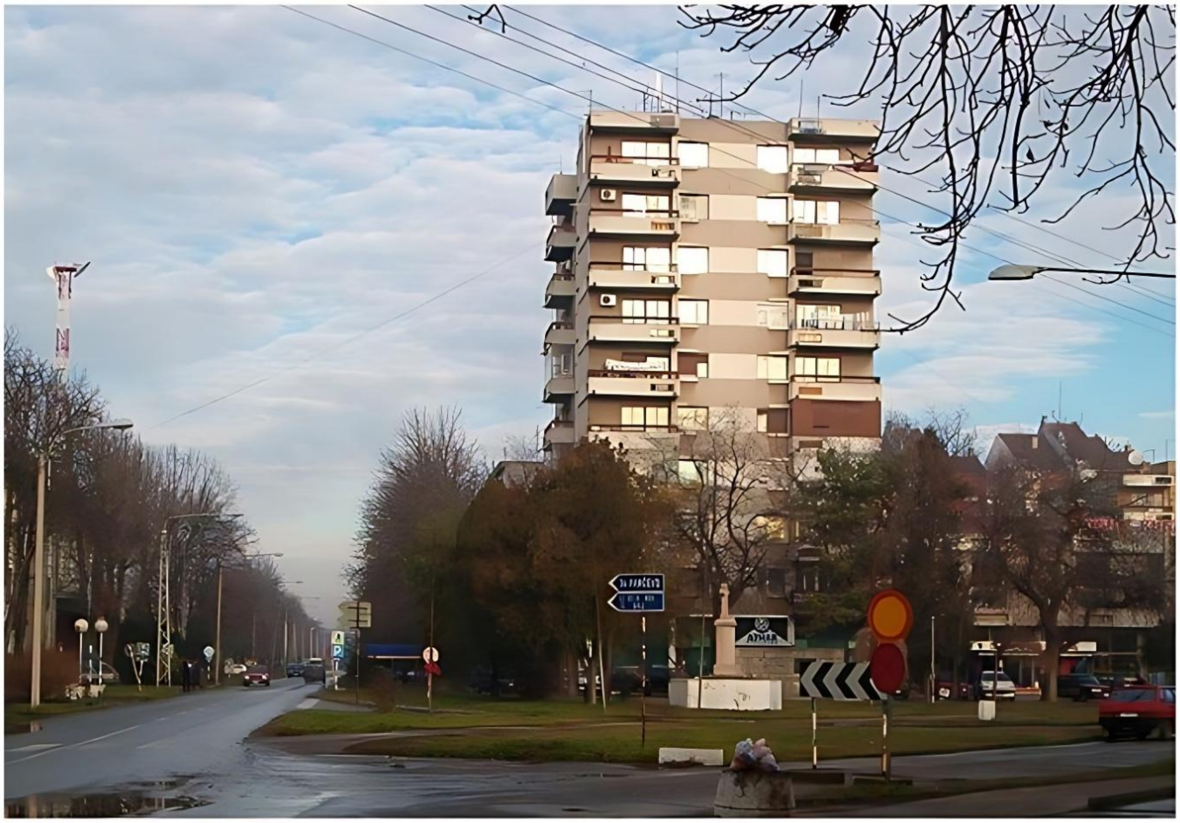

Mediji su se gasili, pojavljivali za kratko i drugi, a ja sam svoju rubriku selio, pošto su mi računari bogati folderima ma gde da sam radio i sarađivao. Kada sam hteo da i ovde pokažem to isto mesto kako izgleda sada, treća fotografija koja je snimljena pre dve decenije nije više bila „sada“ – prošlost je došla i po nju. I zato evo tog istog mesta kako izgleda sada, za sada, jer vreme neumitno prolazi.

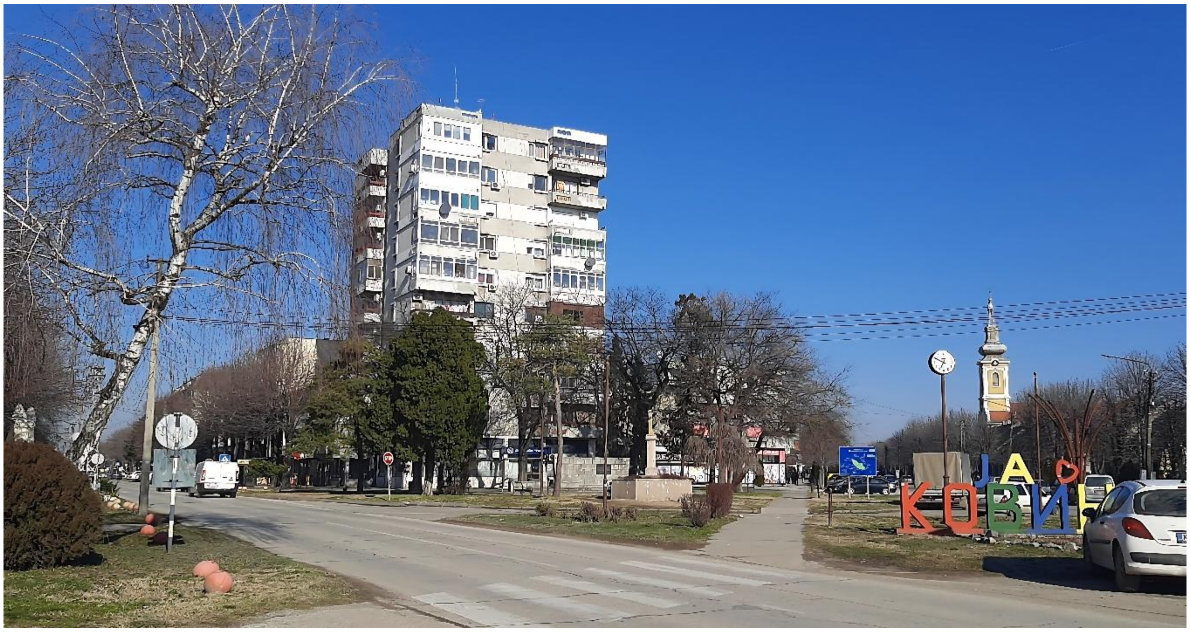

KOVINSKA GIMNAZIJA

Punih šest decenija prošlo je od formiranja Građanske škole 1904. godine, do odluke Skupštine opštine od 27. marta 1964. da se osnuje i Gimnazija u Kovinu. Prvih dana septembra te iste godine Pokrajinski sekretar za prosvetu izdao je rešenje za početak rada pa je prvi razred otpočeo svoje školovanje u zgradi Poljoprivredne škole. Tu su i maturirali, kao i niz generacija nakon njih, jer je gimnazija svoju zgradu dobila znatno kasnije.

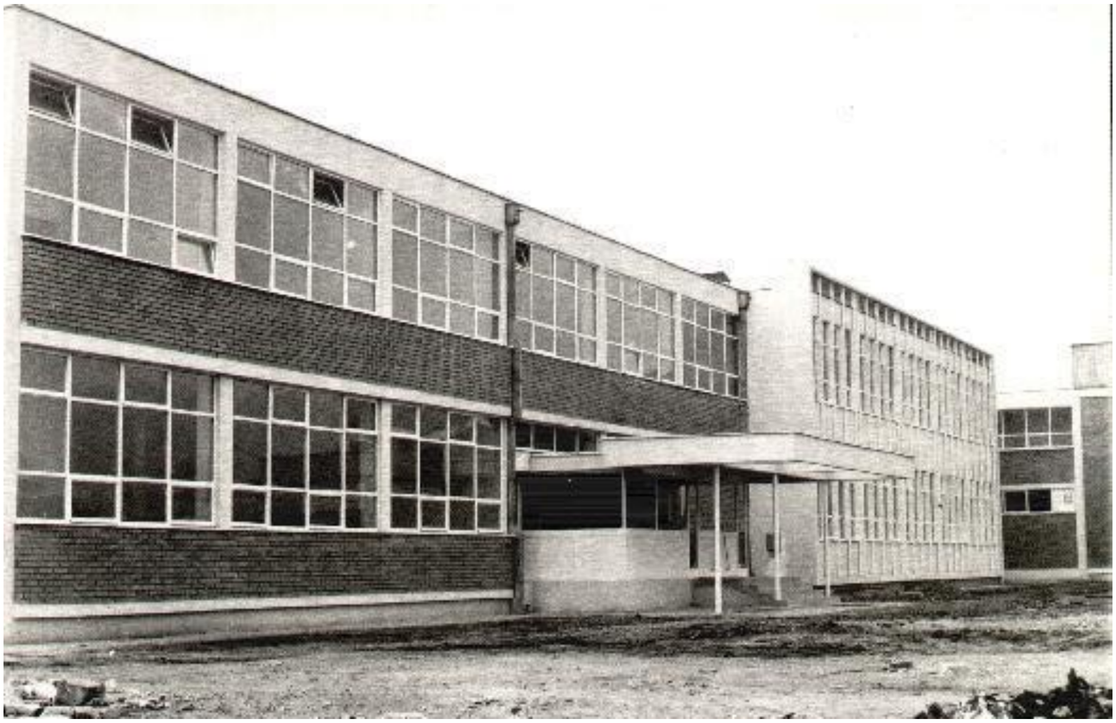

Završni radovi, maj 1972. godine

Projekat današnje zgrade Gimnazije potpisuje dipl. ing D. Bajčetić decembra 1970. godine, a u zgradu se škola useljava 15. maja 1973. To je moderna, prostrana školska zgrada, sa velikim brojem učionica, kabinetima, bibliotekom, fiskulturnom salom, fono-laboratorijom za strane jezike, radionicama, osmišljena i realizovana po najvišim standardima druge polovine prošlog stoleća. Locirana je u sredini gradske četvrti, okružena širokim mirnim pojasom, uz glavnu saobraćajnicu, ali udaljena od buke. Dovoljno prostora omogućilo je da se celokupni sadržaj ostvari u svega dva nivoa, prateći tako viševekovni arhitektonski manir graditelja našeg grada. Krov, koji je posle mnogobrojnih neuspešnih pokušaja postavljanja i saniranja hidro izolacije, a opet iznova cureo, konačno je rešen postavljanjem nadogradnje koja, ne samo da nije narušila izgled ove građevine, već ju je skladno dopunio.

Mnogo je učenika svoje školovanje, ili bar deo u vreme „devetog i desetog razreda“, provelo u ovoj zgradi. Sticajem okolnosti u njoj sam bio i učenik poslednje generacije klasične gimnazije, koju je nasledila takozvana „Šuvarica“, zvanično pozivno usmereno obrazovanje, ali sam neko vreme u njoj i držao nastavu.

Ono što je malo poznato, a mogli smo da primetimo već od useljenja, je da je zgrada zapravo bila namenjena osnovnoj školi, pošto su na vratima kabineta bili nazivi predmeta i nekih koji u srednjoj nisu postojali.

Zgrada maja 2007. godine

Donošenjem Generalnog urbanističkog plana do tada nezamislivo daleke dvehiljadite godine, osim gradnje mosta za Smederevo i drugih, može se videti i pročitati da je na tom mestu predviđena izgradnja zgrade osnovne škole za severni deo grada. Kako mi je majka radila u opštini, službenici su dobijali zaduženja da idu sa spiskovima i da se građani izjasne da li žele da se uvede samodoprinos za zidanje još jedne škole, što je bio simbolični procenat i, kako mi je rekla, ljudi su bili spremni da ga daju, prihvaćeno je i realizovano.

Septembar 2024. godine

Mnogo vremena kasnije ovo obećanje građanima se i ostvarilo: odlukom Vlade Republike Srbije od 29. juna 1998. godine osnovana je Osnovna škola „Desanka Maksimović“ kao treća osnovna škola u našem gradu, pa je ova zgrada postala drugi dom i osnovaca i srednjoškolaca.

O STAROM BIOSKOPU I ISPRED NJEGA

Ugao glavne ulice i trga na kome se nalazi katolička crkva, jedno je od ne osobito retkih mesta u našem gradu, čija je prošlost ostala zabeležena kako u dokumetima iz davnih vremena, tako i u sećanjima mnogih vremešnijih Kovinaca.

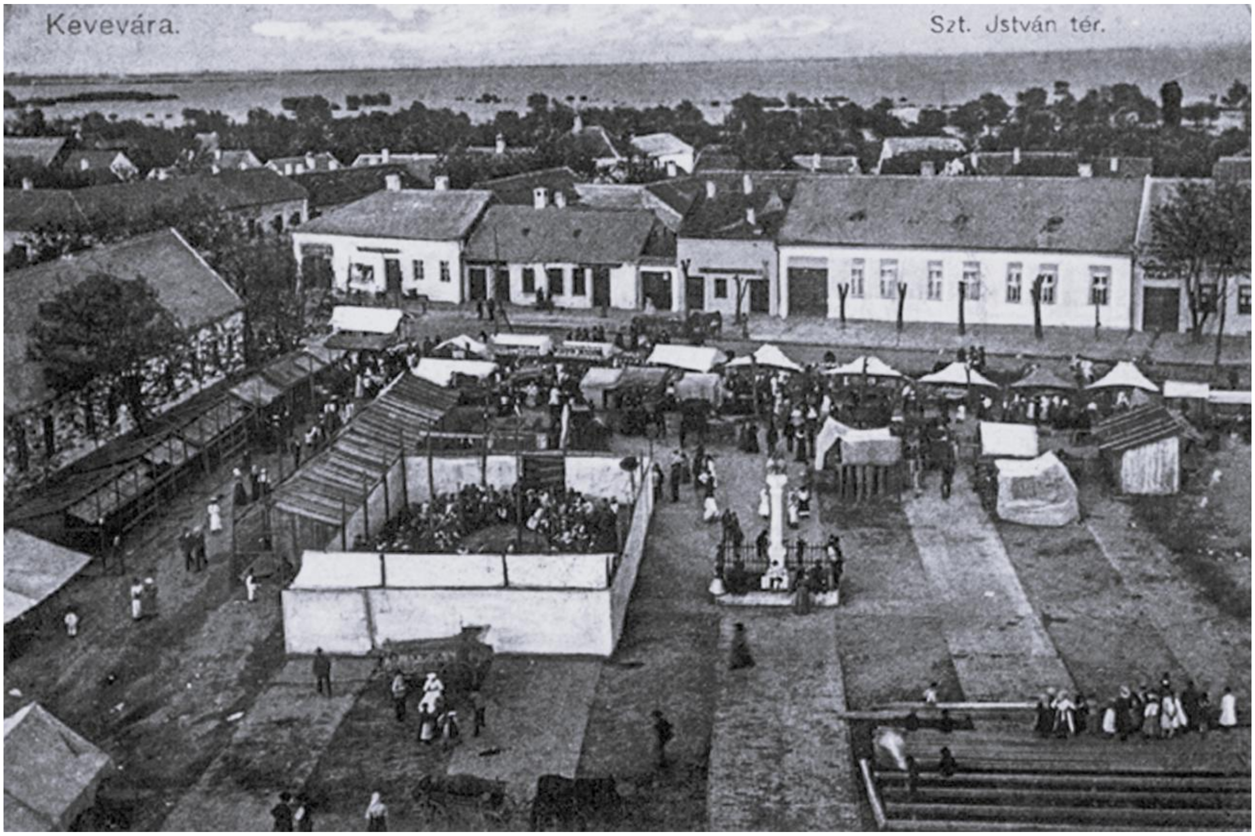

Tgr Svetog Ištvana

Najstariji podaci, nama dostupni, sežu u 1769. godinu kada pukovnik Ženei pominje da je na tom mestu bila Nemačka seoska škola, u narodu nazivana i „Škola na uglu“ ili „Žuta škola“, na trgu Svetog Ištvana, ispred crkve gde je bio i pijac, dugačka zgrada na slici levo. Vremena su prolazila, carevine i kraljevine nastajale i nestajale, pa je tako na istom mestu nakon Drugog svetskog rata nastavila da boravi kultura.

Mada je u naš grad film stigao već 1903. godine, svega osam godina posle istorijske projekcije braće Limijer, bile su to projekcije po gostionicama, uz velike mere predostrožnosti jer celuloidna traka, koja je bila korišćena u prvim filmskim projektorima, bila je opasna zbog svoje velike zapaljivosti.

Veliki kovinski boem, arhitekta Braca Kupusarević, student legendarnog doajena srednjevekovnog i modernog neimarstva Aleksandra Deroka, akademika i arhitekte čije je delo, među mnogobrojnim, i hram Svetog Save na Vračaru, projektovao je zgradu bioskopa. Svedena, uniformnih oblika i detalja, saglasno svetonazorima vladajućih investitora, građevina ih je stameno otpratila u zaborav, stojeći i danas, prkoseći vremenu i nasrtajima da se pretvori u parkiralište ili nešto drugo iz palete ideja vazda maštovitih savremenih efemernih gradskih arhitekata.

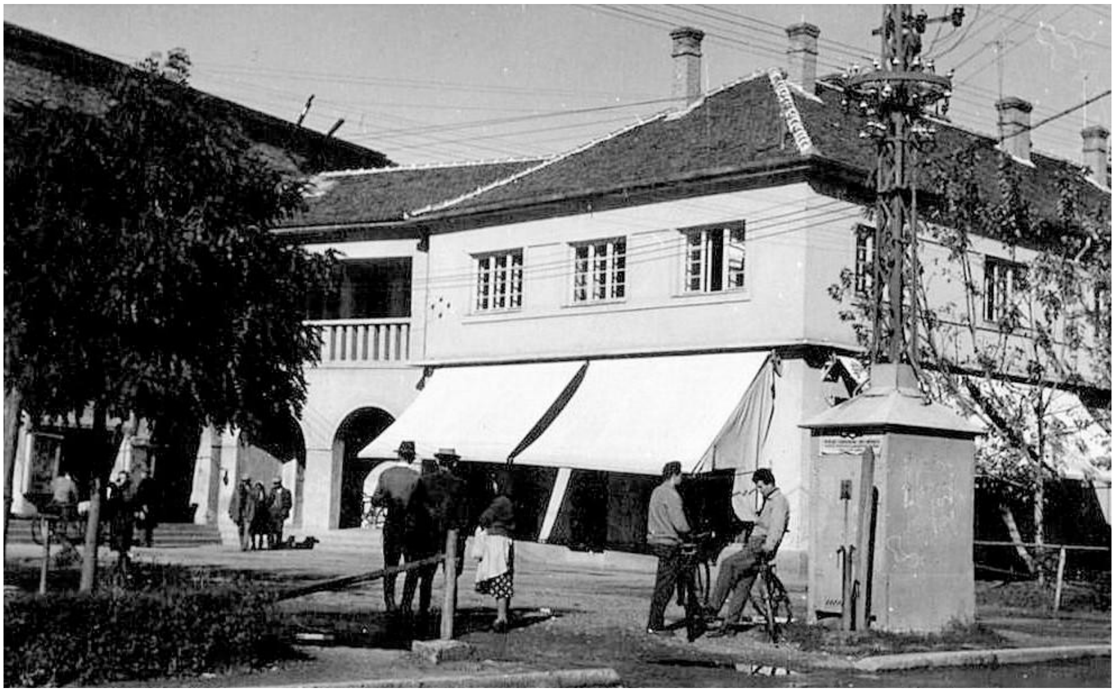

Davnih pedesetih godina

Školski primer arhitektonskog jedinstva objekta sa okruženjem je maleni prostor ispred glavne fasade sa arkadama koji je dugo vremena bio kultno mesto, sastajalište mladih, popularno nazvano „majmunsko ostrvo“. Tu se pre bioskopske projekcije šetalo, razgovaralo, družilo, zaljublivalo, sastajalo i rastajalo. Korzo je kružio odatle pa duž glavne ulice pored zanatlijskog „Bazara“ i nazad sve do početka filma, kada su mlađi ulazili u bioskop, a stariji prelazili u kafanu „Vojvodinu“ na čašicu razgovora.

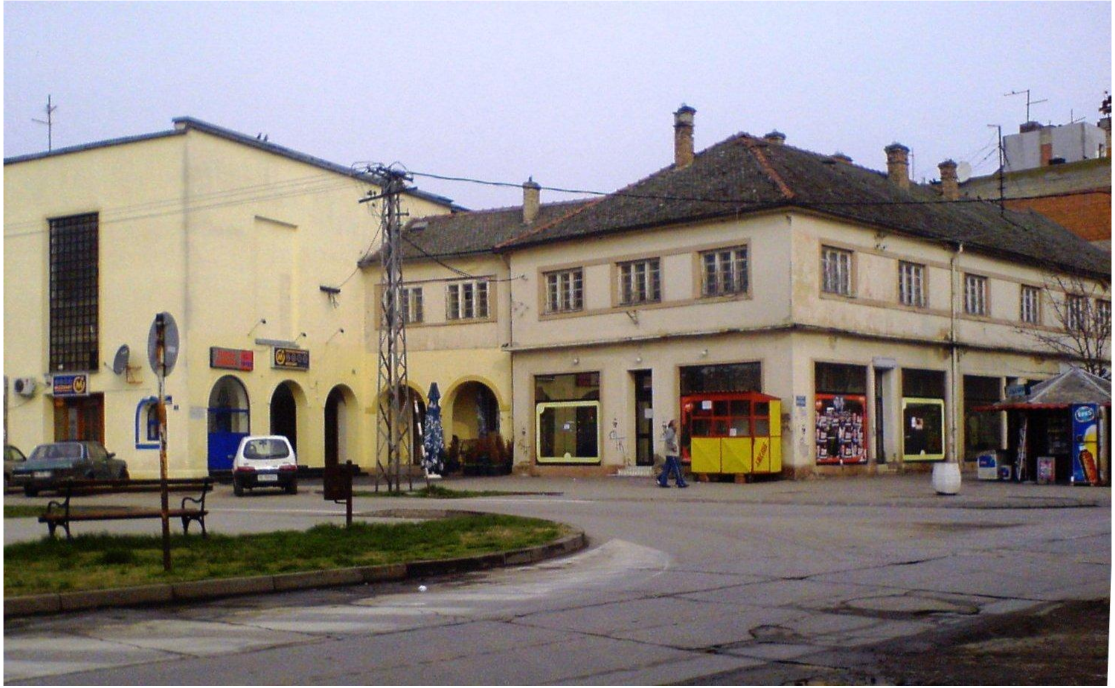

Septembra 2008. godine

I u toku dana bilo je to mesto gde se nalazilo radi dogovaranja, sretalo pošto je tu bila direkcija trgovinskog preduzeća, a ispod mlečni restoran. Jedan takav susret za mene je bio presudan. Na ulazu u bioskop bili su zastakljeni panoi sa plakatima filmova koji će se prikazivati. Moji roditelji su često spominjali, uz osmeh, da je slučaj hteo da moj otac, prolazeći pored bioskopa, zastane i priđe da vidi koji je film na repertoaru. Sudbina je htela da se tu našla i devojka koja je isto pogledala plakat, tu su se sreli, zaljubili i poživeli u skladnom braku do poslednjeg dana punih pedeset godina. Da ne beše bioskopa i tog susreta nebi bilo ni mene.

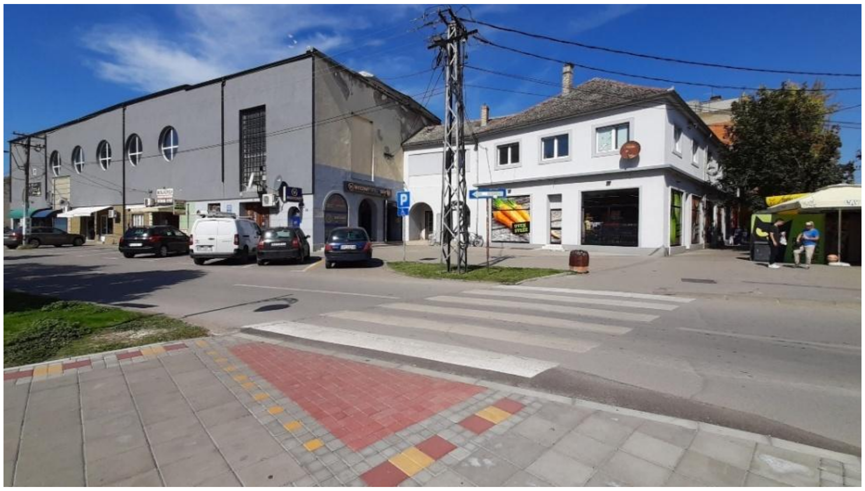

Septembra 2024. godine

SRESKO NAČELSTVO

Naspram hotela "Central", idući ka Dunavcu, na uglu trga i glavne ulice, smestila se masivna zgrada Sreskog načelstva, koja svojom stamenošću gradnje i svedenom arhitektonskom formom simbolizuje stabilnost i jačinu vlasti koja je u njoj stolovala. Zajedno sa zgradama Sreskog suda i Građanske škole, činila je kompleks administrativnog i kulturnog jezgra tadašnjeg kovinskog Sreza u vencu oko uređenog parka.

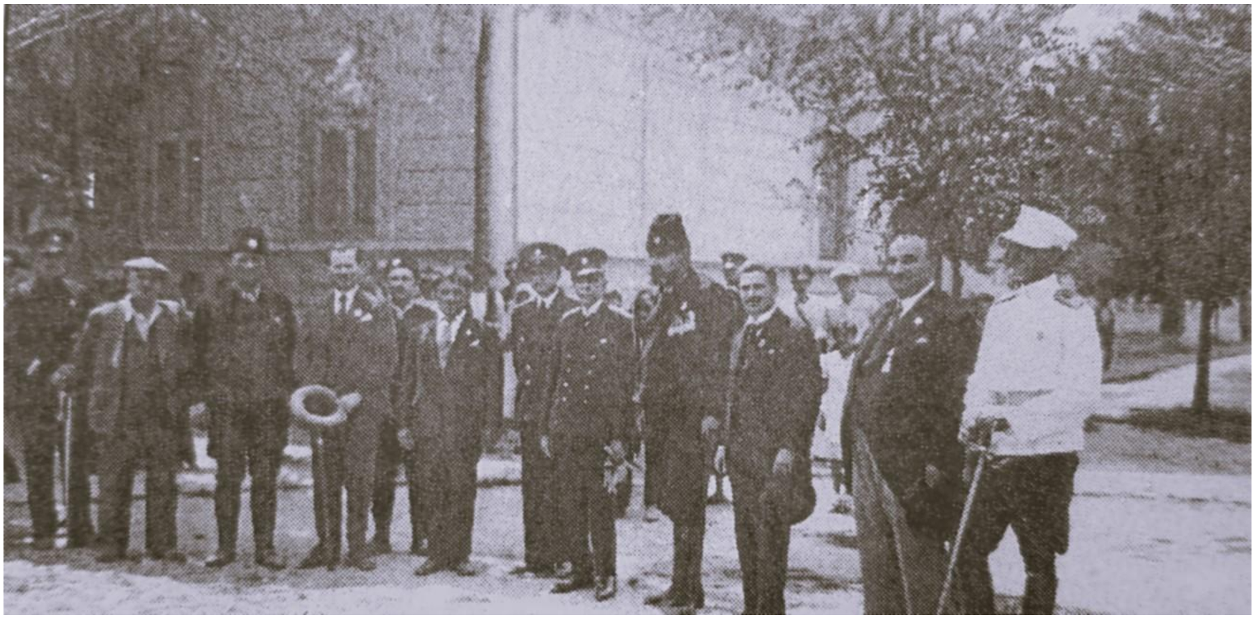

Iz tog vremena je i prva sačuvana fotografija ove zgrade iz 1925. godine ispred koje je tadašnji ministar finansija Kraljevine Jugoslavije Milan Stojadinović sa svojim političkim sledbenicima.

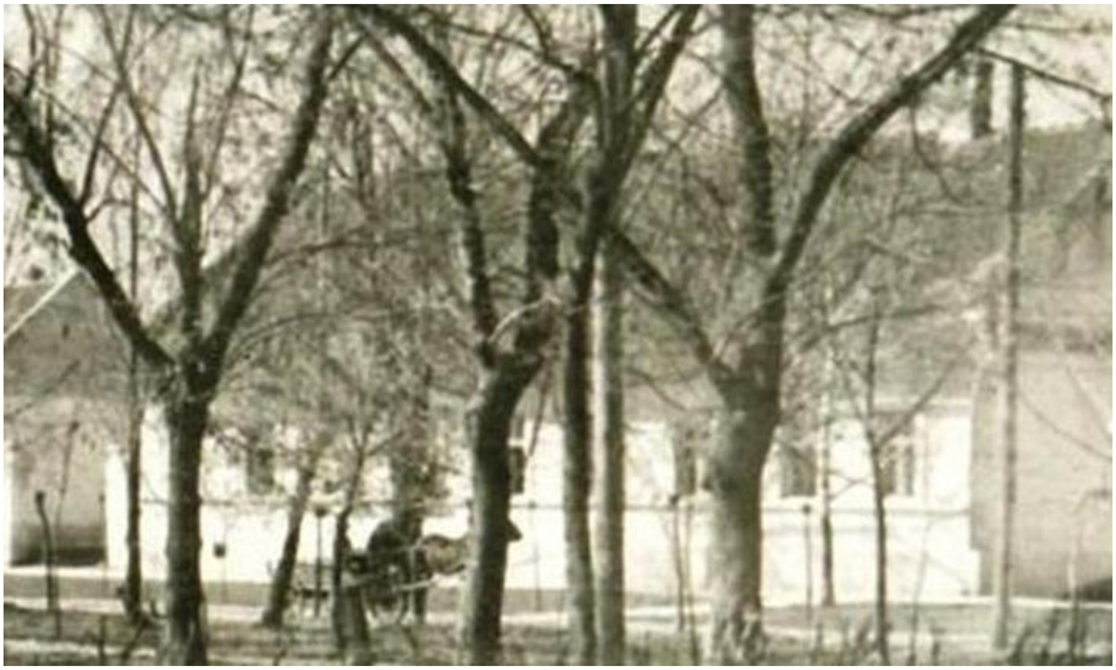

Zgrada tokom šezdesetih godina

U poratnim godinama ova zgrada je pretvorena u stambeni prostor, veoma jasno, možda kao ni jedna druga građevina, demonstrirajući rešenost nove vlasti da zatre sve što bi moglo da bude spona sa prethodnim. Unutrašnjost zgrade je izdeljena na veliki broj nekomfornih stanova, i dok su posvuda nicale višespratnice, osuđena na propadanje, bez adekvatnog održavanja krenula je putem neumitnog propadanja, na kome se, nažalost, i danas nalazi.

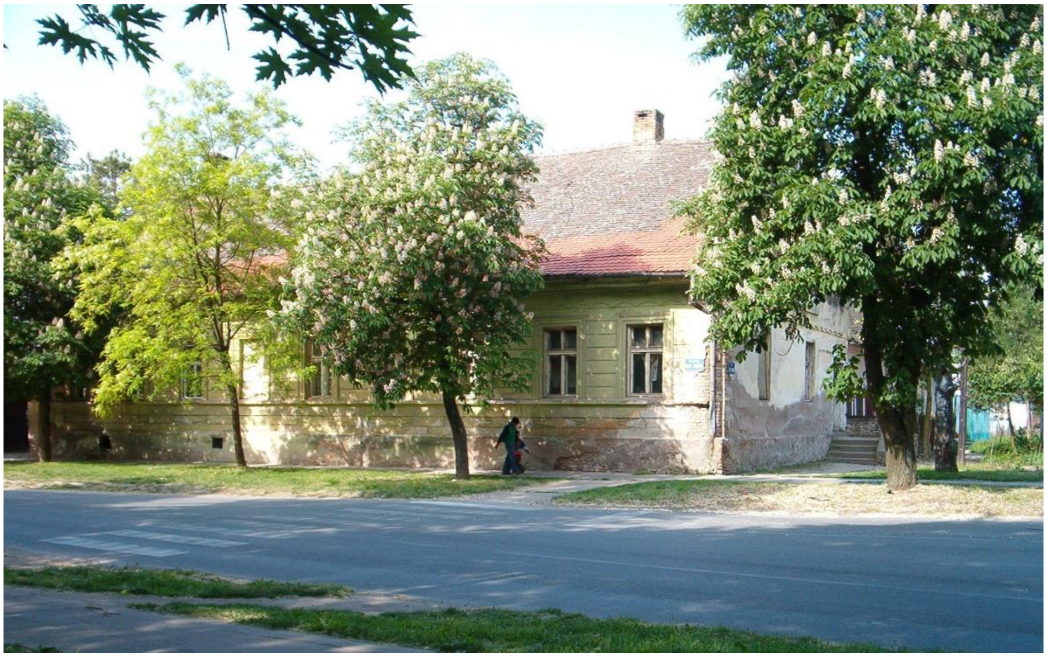

Proleće 2007. godine

Sve ove zgrade, a posebno ova s razlogom kod mene izazivaju posebne emocije, s obzirom da je taj prostor oko, i sam park, bio mesto mojeg detinjstva. Za razliku od zgrade suda koja je porušena, škole koja se stalno uređuje, kao zgrada pod zaštiom gde nije dozvoljeno bitno narušavati spoljašnji izgled radovima koje odobri Zavod, obnovljene ali sa drugom namenom zgrade hotela „Central“, ova zgrada je prepuštena sudbini, mada bi još uvek mogla da se spase, renovira i grad dobije ne samo arhitektonsko kulturno dobro, već i mesto za dom omladine, zavičajni muzej, galeriju i kulturna dešavanja u velikom unutrašnjem prostoru, dvorištu. Verujem da bi je takvu obnovljenu, kao legat današnjih, valjalo ostaviti generavijama koje dolaze posle nas.

Oktobar 2024. godine

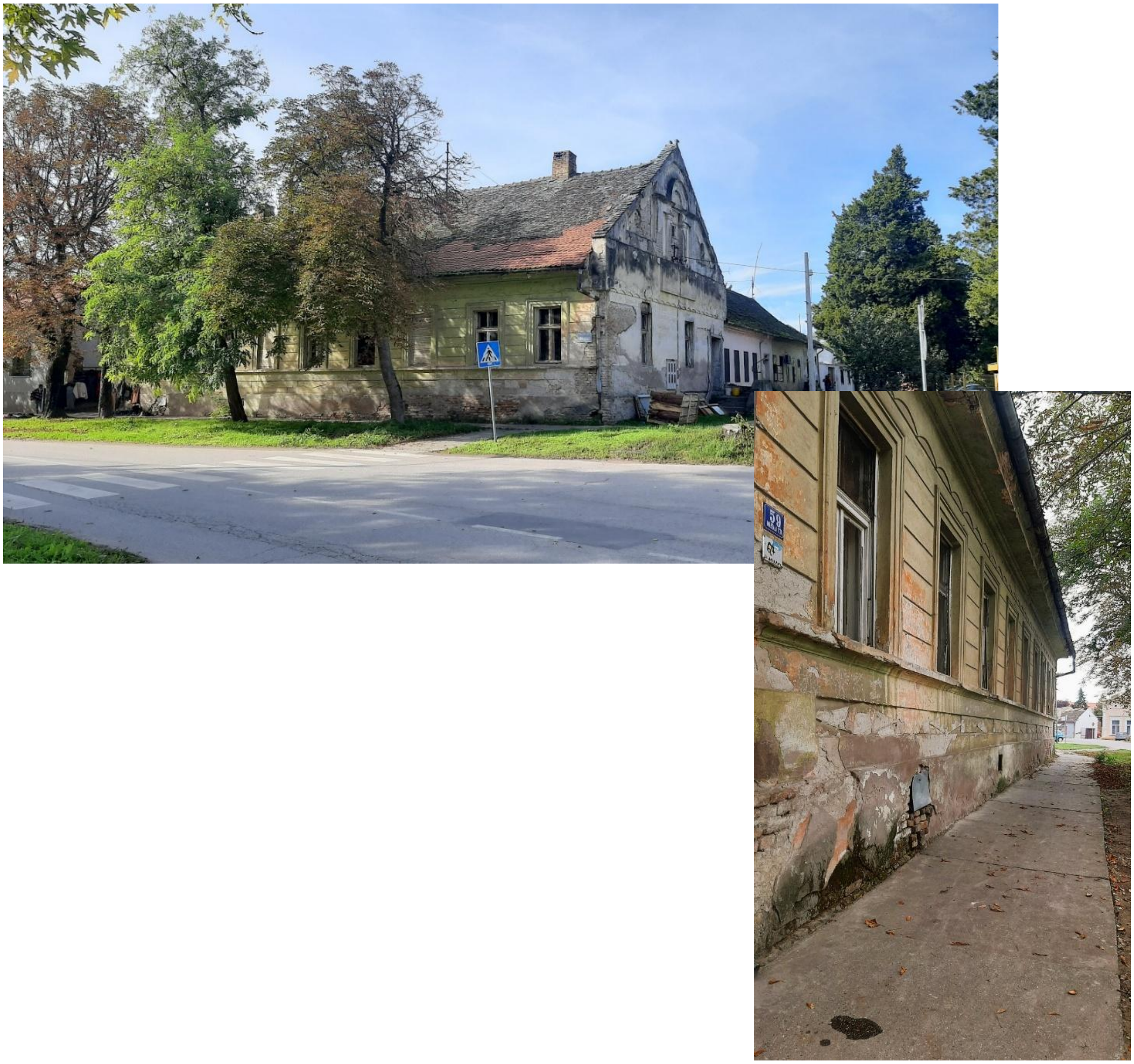

KOVINSKI TAMBURAŠI KROZ VEK

Prateći trajanje naše varoši, osvrćući se u (ne)davnu prošlost druge polovine prošlog stoleća, ali i gledajući sadašnjost, pružila nam se retka prilika da s istog mesta zavirimo i u ono što je pred nama – impresivna atmosfera u sali kovinske „Zmajve“ škole krajem februara, za nekoga davne 2009. godine: pred više od pedesetak učenika uzrasta od četvrtog do osmog razreda, ansambl vrsnih muzičara koji već decenijama čine zaštitni znak našeg grada i kraja, „Kovinski bećari“, održali su kratki promotivni koncert. Poneti tom prelepom tamburaškom muzikom beskrajne vojvođanske ravnice, mali „Zmajevci“ bez ustručavanja i sami su zapevali za dušu prijemčive melodije.

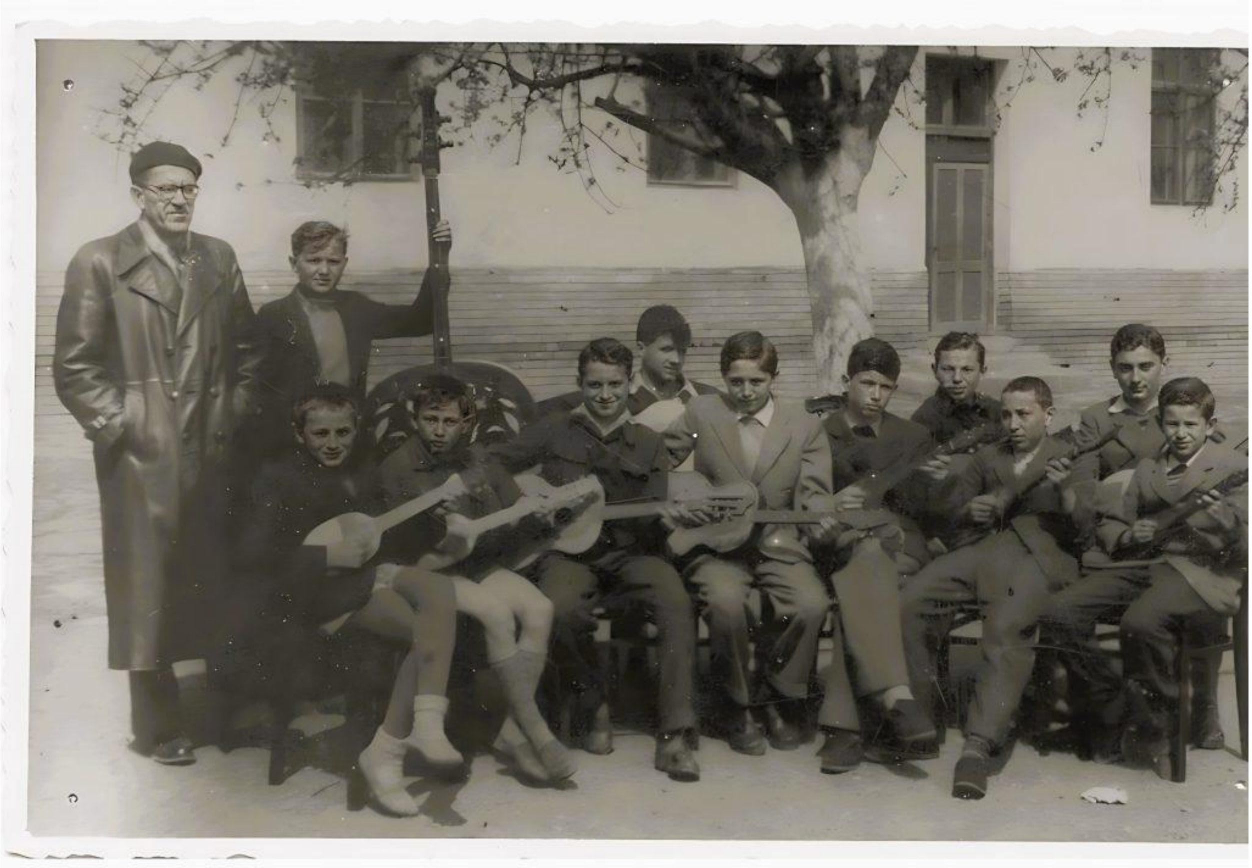

Orkestar Nepotpune mešovite gimnazije

Bilo je to svojevrsno prihvatanje muzičke pozivnice starijih da im se i sami pridruže, posvete muzici i uključe u rad školskog tamburaškog orkestra čije je delovanje zamrlo pre mnogo godina, na kojeg će verovatno neke vremešnije čitaoce podsetiti fotografija tamburaškog orkestra tadašnje Nepotpune mešovite gimnazije pod rukovodstvom nastavnika Vladimira Stojanovića Mačka, s početka pedesetih godina, čiju tradiciju nastavljaju raspevana deca.

24-Feb-09 18:18

Raspevana deca

Zapravo, kovinski tamburaški zbor osnovan je 1911. godine kao deo crkvenog i svetovnog društva Srpske pravoslavne crkve u Kovinu. Prvi nastup su imali decembra na priredbi uoči Svetog Nikole. Trajao je četiri decenije, a nakon Drugog svetskog rata, kovinska kulturno-umetnička društva su se spojila, tamburaški orkestar je ponovo formiran 1952. godine, no trajao je samo pet godina. Današnje društvo dostojni je naslednik oba orkestra. Prvo samostalno muzičko-scensko izvođenje održano je 18. decembra 1977. godine, u okviru smotre i velikog koncerta amatera iz svih mesta naše opštine. U prvom sastavu grupe nastupili su: Ivica Petrović, Anton Kojić, Giga Radić, Pera Todorov, Lućijan Bogdanov, Petar i Vojin Dobrić, Božidar Anđelkov i Mihalj Butaš.

24-Feb-09 18:21

Tamburaši

Sticajem okolnosti, kao nastavnik zadužen za rad učeničkog parlamenta, sa grupom učenika u ime škole prisustvovao sam polaganju venaca na spomen-obeležju žrtvama fašizma stradalim u Drugom svetskom ratu. Posle polaganja venca, s obzirom da je na trgu bila manifestacija „Banatski fruštuk“, koja nije mogla da prođe bez „Kovinskih bećara“, pridružili smo se. Iskoristio sam ponovni susret sa njima i snimio kratki prilog za RTV Vojvodine. Nešto kasnije deo tog materijala promovisao je naš grad u beogradskom projektu „Kultura na DAR“, na kome je poneo laskavo priznanje „Viteza kulture“.

Pogledajte, poslušajte ga i uživajte.Potražite ga na YT pod “Kultura na DAR 6 – Banatski fruštuk” ili na

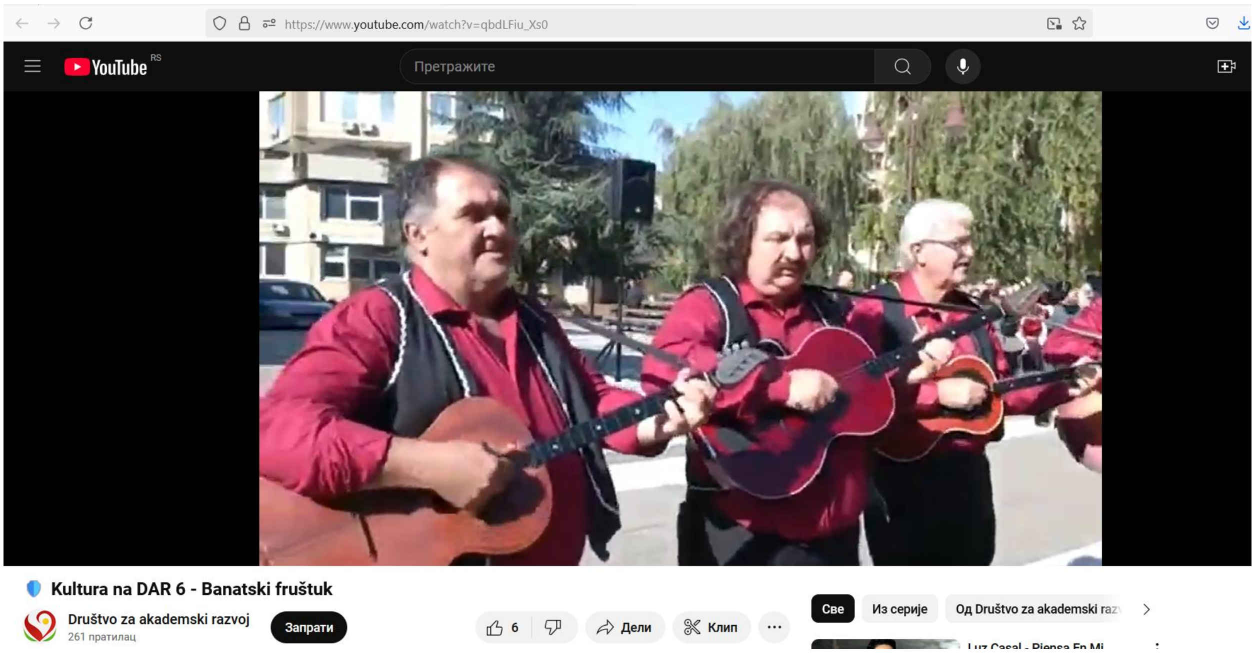
https://www.youtube.com/watch?v=qbdLFiu_Xs0
YouTube RS
Претражите
Kultura na DAR 6 - Banatski fruštuk
Društvo za akademski razvoj
261 пратилац
Запрати
6
Дели
Клип
Све
Из серије
Од Društvo za akademski raz

https://youtu.be/qbdLFiu_Xs0?si=nIDphdDLCAa1T7TG

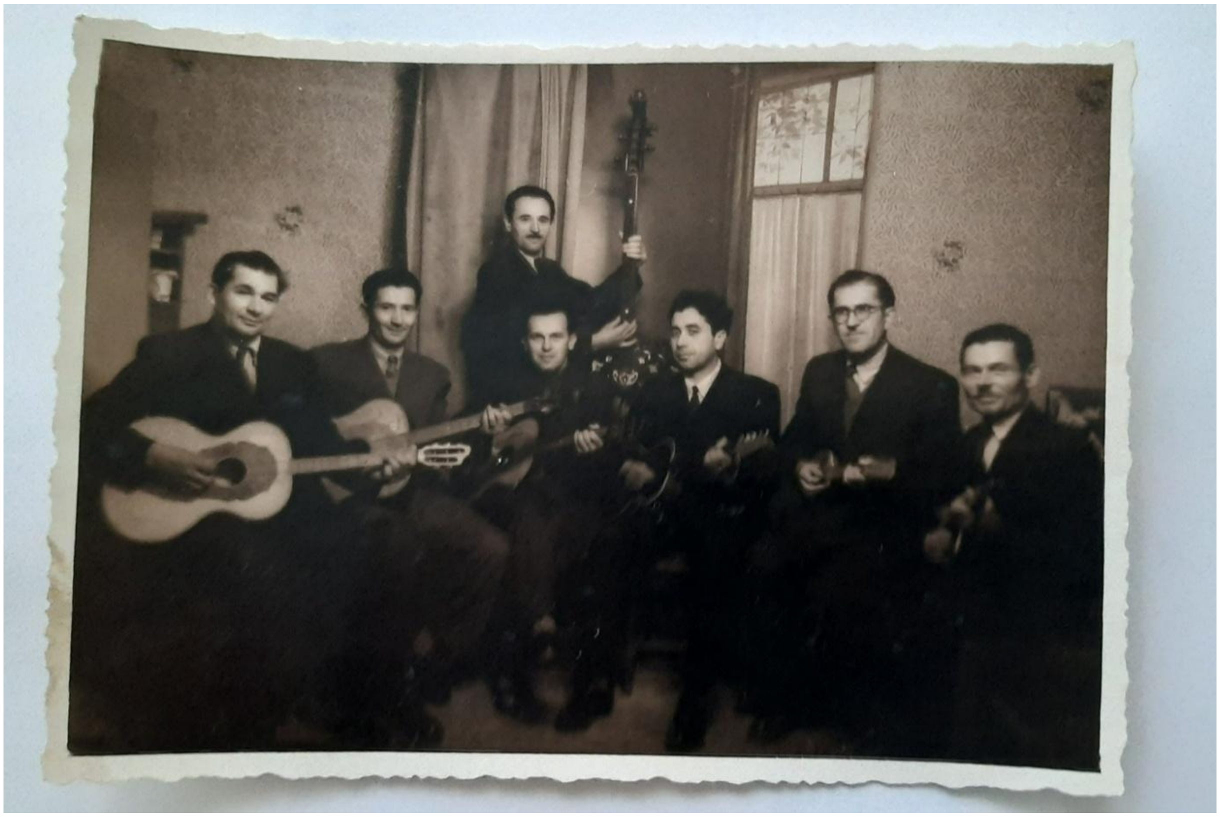

VESELA MAŠINA

Mada područje u kome je ratarstvo oduvek bilo glavna delatnost, zbog prirodnih pogodnosti, Kovinci su uz sve obaveze uvek imali i nešto poseda pod voćem i lozom. Zapisi kazuju da su se o praznicima ili drugim prigodama organizovale zabave na kojima je, između ostalog, služeno dobro vino sa Crvenke. Specifičnost položaja, izloženost stalnom strujanju vetra s Dunava i osunčanost bili su Bogom dani za lozu. I sâm sam s mojim ocem pre gotovo pola stoleća podigao vinograd i nešto voćnjaka, ali na mestu gde je već ranije bio vinograd koji se, kao i njegov nekadašnji vlasnik, gasio i venuo.

Jesen je stigla i vinograd je stigao na berbu. Kako je zbog lošeg leta rod bio mali, ali zato izuzetno kvalitetan, rešio sam da obrano, sem za jelo, bude prerađeno u rakiju. Preslatke bobice prosto su zahtevale da se sa njima radi s poštovanjem: bobice su odvojene od peteljki, bez kapi otakanja vina cela masa je stavljena na vrenje da podari ne komovicu, nego lozovaču.

Kada je svoje završila, sledio je „slatki posao“, hedonizam uživanja u plodovima upornog i pažljivog rada – pečenje. „Vesela mašina“, kako je u mnogim krajevima, pa i u Kovinu, prihvaćen šaljivi naziv za kazan za pečenje rakije, je stupila na scenu i maestralno odigrala ulogu. Kvalitetan kazan i znalački rad učinili su da poteku mirisne kapi.

Ovo nije samo tehnološki proces proizvodnje alkoholnog pića, već i značajan društveni događaj okupljanja prijatelja u sveže jutro koje najavljuje veseli jesenji dan, za sofrom sa domaćim đakonijama, okrepljenje doručkom kod kazana.

Jednom se živi. *Živeli!*

A onda, ove plemenite kapi treba ostaviti da odleže i izgrade svoj unutrašnji mir. Sve što gajim, proizvedem, sem za sopstvene potrebe isključivo odlazi prijateljima, komšijama, kolegama … od voća i grožđa do dunja, koje poslednje stižu na berbu. To je moja namenska proizvodnja, pa tako je i rakija pred praznike krenula na čestitanje, sa željom da još dugo slavimo zajedno, da im u zdravlju još mnogo godina čestitam.

Domaća rakija
LOZOVAČA
prepek 47*
Proizvodnja
Dejan Kreculj, profesor emeritus
Godina 2022.
NAMENSKA PROIZVODNJA

DRŽAVNA OSNOVNA ŠKOLA

Kao što je i uobičajeno, a i logično, osnivanje nove škole ne zahteva odmah i školsku zgradu, jer je prve godine potreba za prostorom samo za rad početnog razgreda, pa se nastava izvodi u zgradi neke već postojeće škole. Tako je i Građanska škola, u obrazovnom sistemu niža srednja škola kako se širom sveta u savremenoj pedagoškoj praksi kategoriše, tek kasnije dobila svoju zgradu, današnju zgradu Osnovne škole "Jovan Jovanović Zmaj".

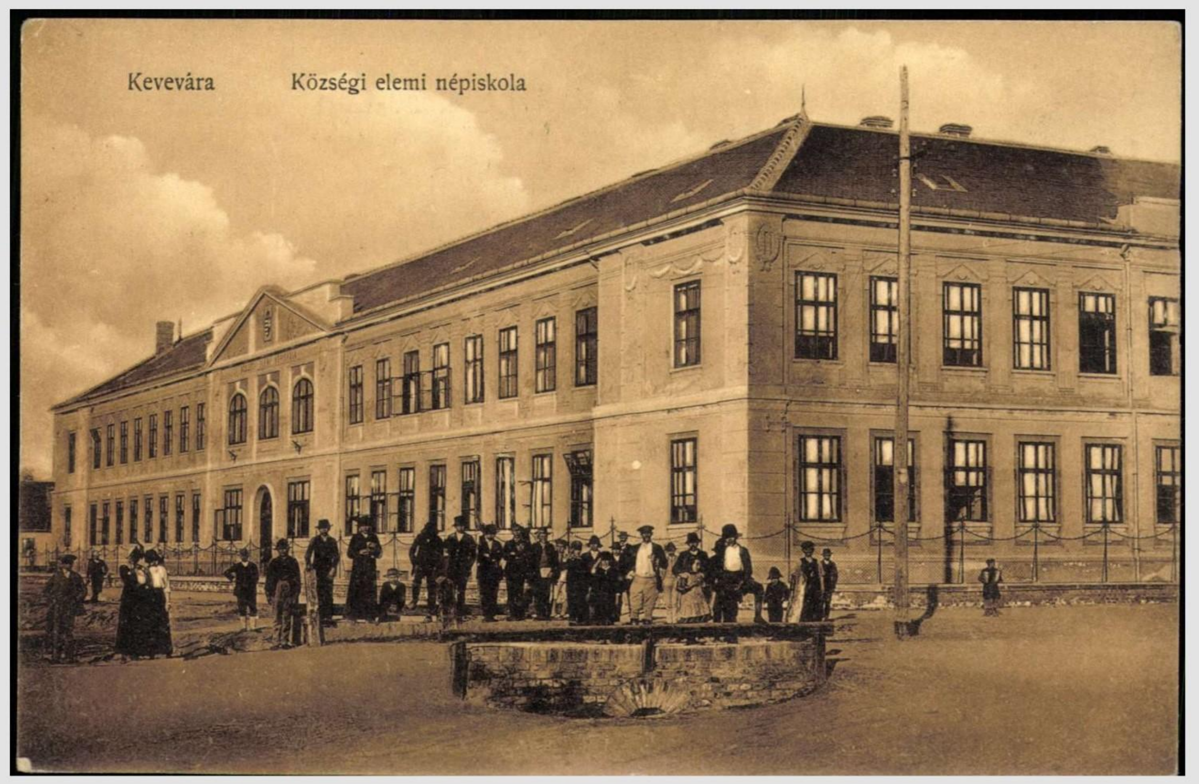

Kevevára, Községi elemi népiskola

Već na prvi pogled vidi se da su ove zgrade zidane iz godine za godinom i da je, kako eksterijerno tako i enterijerno, to isti projekat. Razlika je u tome što je osnovnu školu pohađalo mnogo više učenika, pa je i zgrada dvostruko veća, današnje Osnovne škole „Đura Jakšić“. Sa šest razreda sticala se osnovna pismenost, znanja potrebna za rad, zanat ili, što je najčešće bilo, za paorski posao gde se nestrpljivo čekao još par vrednih ruku za radnju. Imućniji su tražili i dobili od države da im deca u Kovinu uče dalje škole, nižu gimnaziju, a potom ili išli u beli svet na dalje školovanje ili postajali državni činovnici. No takvih je bilo znatno manje, pa je zato i školska zgrada dvostruko manja.

Osnovna škola do 1918. godine nosi naziv Opštinska osnovna narodna škola, a potom, sve do 1935. godine, Državna osnovna škola u Kovinu. Posle II Svetskog rata, 1946. godine, dobija naziv Osnovna škola, i ima rumunska i mađarska odeljenja, koja se šezdesetih godina gase zbog malog interesovanja za pohađanje nastave na ovim jezicima. Današnji naziv, Osnovna škola ''Đura Jakšić'', dobija 16. avgusta 1957. godine kada postaje osmogodišnja.

Iz tog vremena je i prva fotografija prostrane, masivne zgrade, razuđene osnove koja kao da simbolizuje širinu i svestranost nauke i obrazovanja koje se decenijama u njoj darovalo naraštajima. U poratnom periodu, pre četiri ipo decenije, istim redosledom kojim su i građene obe školske zgrade, i ova je temeljno rekonstruisana, a docnije je upotpunjena izgradnjom sportske hale čija lokacija ne narušava izvornu arhitektonsku lepotu ove vremešne, ali stamene građevine.

U mojim sećanjima ova škola ima značajno mesto, pošto je u njoj započeo svoj pedagoški rad kao nastavnik moj otac odakle je, kada je osnovana gimnazija, prešao kao jedan od nekolicine prvih stalnih radnika, a duže vremena sam tu i ja radio, predajući učenicima ove škole, ali i prilično dugo vremena radeći sa kolegama u tada prvoj računarskoj učionici koja je bila zajednička za obe osnovne škole. Bilo je to nostalgično vreme početaka nastave informatike kod nas na računarima sa 64 kilobajta memorije i kasnije prvim personalnim računarom, rashodovanim ali ispravnim, dobijenim kao poklon od šećerane. Na ekranu monitora, pošto nije korišćen skrinsejver, moglo se uvek videti progoreli trag tabele u koju su unosili količinu repinog rezanca i druge podatke, ali smo se mi tom poklonu radovali, posebno što smo dobili i iglični štampač čije se štampanje čulo na daleko. Siguran sam da se mnogo sadašnjih roditelja, tada učenika obe škole seća đačkih dana kada je krajem osamdesetih i početkom devedesetih rad na računaru bio doživljaj, privilegija.

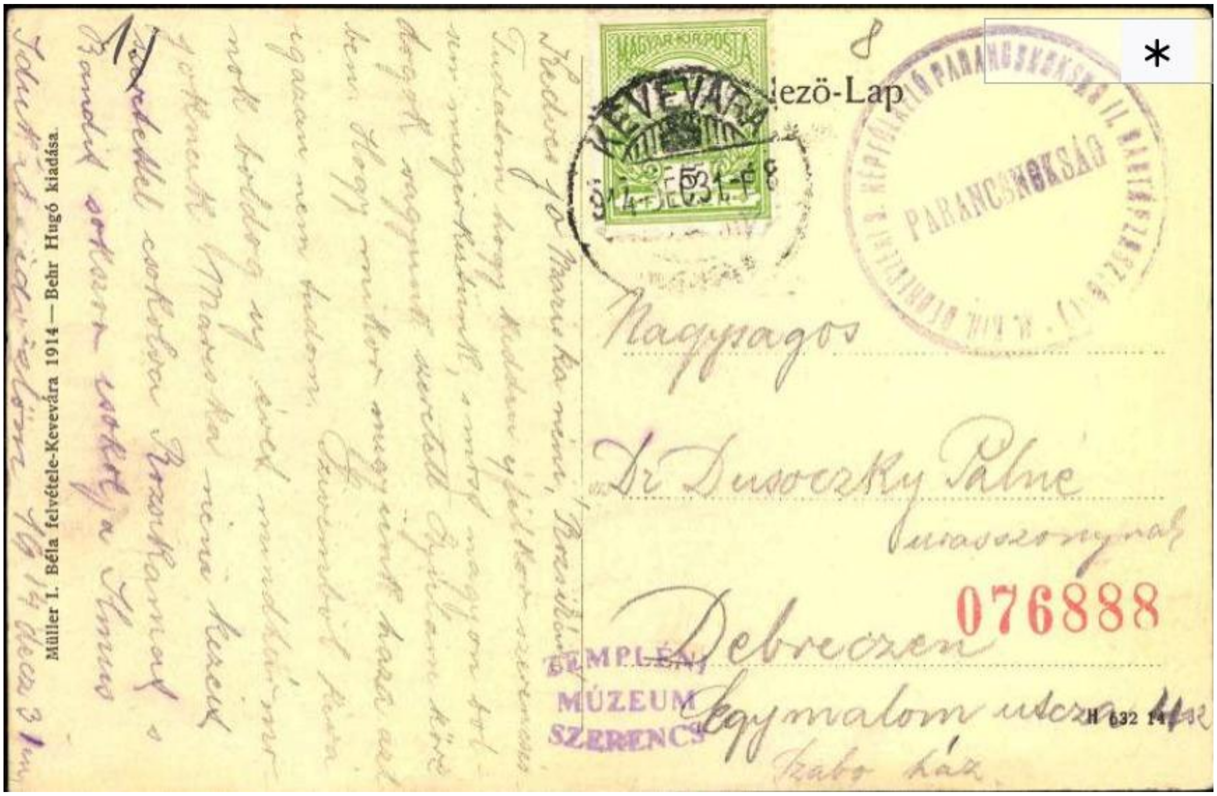

Müller I. Béla felvétele-Kevevára 1914 — Behr Hugó kiadása.

Levelezö-Lap

KEVEVÁRA 914 DEC 31

PARANCSNOKSÁG

Nagyságos

Dr Dusoczky Pálné

úrasszonynak

076888

Debreczen

Egymalom utcza 4

ZEMPLÉNI MÚZEUM SZERENCS

H 632 14

Kevevára, Községi elemi népiskola – poleđina

Na društvenim mrežama možemo naći dosta fotografija iz prošlosti našeg grada, ali su podaci o njihovom nastanku nepoznati. Kao saradnik Europeane, platforme koja okuplja zbirke muzeja, galerija, biblioteka i arhiva širom Evrope i nudi pristup milionima digitalizovanih umetničkih dela, knjiga, muzike, fotografija, video snimaka i drugih istorijskih i kulturnih artefakata i čiji je deo Hungaricana koja je deo nacionalne zbirke Mađarske, našao sam podatke o prvom, najstarijem snimku: *Kevevára, Községi elemi népiskola, Ansichtskarte 1914*, tj. Kovin, Opštinska osnovna škola, dopisna karta iz 1914. godine, snimio ju je Müller I. Béla, a izdao/objavio Behr Hugó. Hugo Ber (1889 – 1926) bio je vlasnik prodavnice stakla i kristala, koja je posle rata bio Dom JNA, zgrada nedavno srušena gde je sada igralište za decu. Bila je to jedna od prvih razglednica Kovina pošto je dostupna i njena poleđina gde se vidi da je bila upućena u Debrecin.

Druga fotografija je snimak iz autorske kolekcije nastavnika Bogdana Bogića iz 1962. godine,

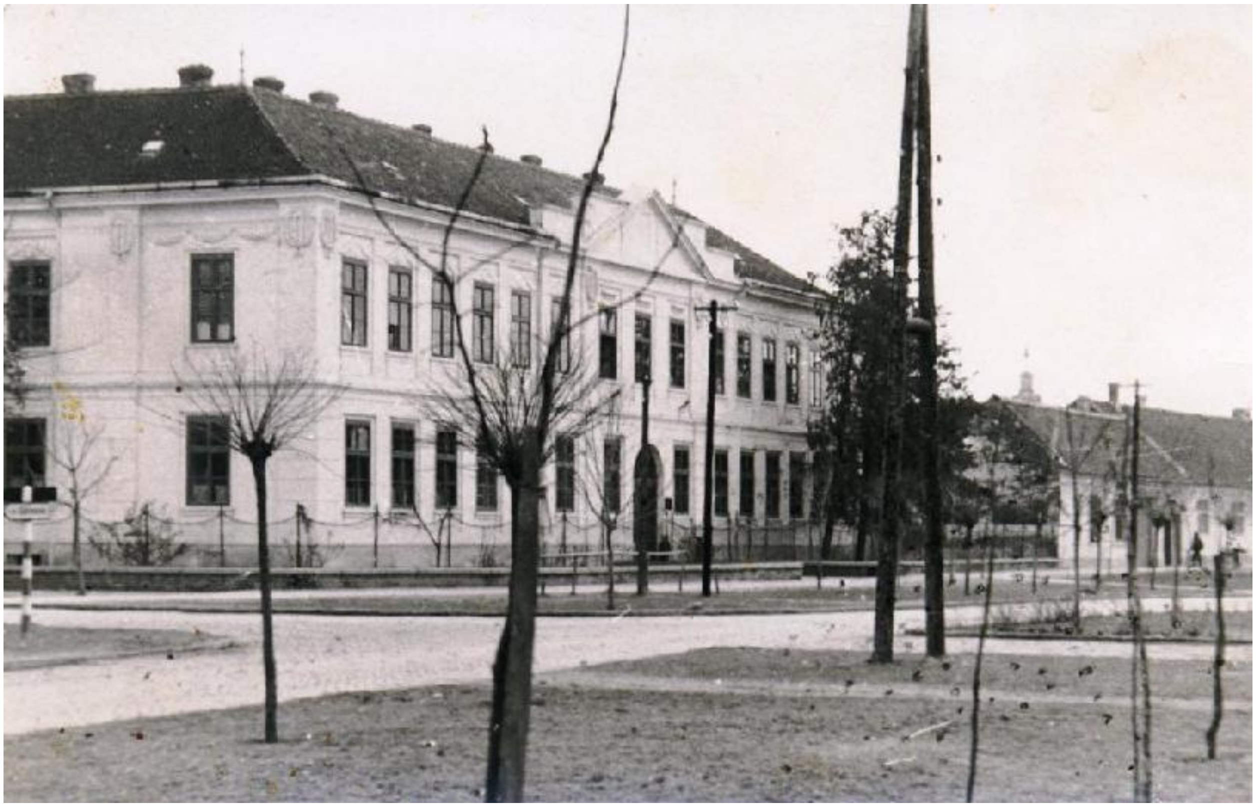

a poslednja dva moja snimka iz 2007.

i sada, septembra 2024. i februara 2025. godine.

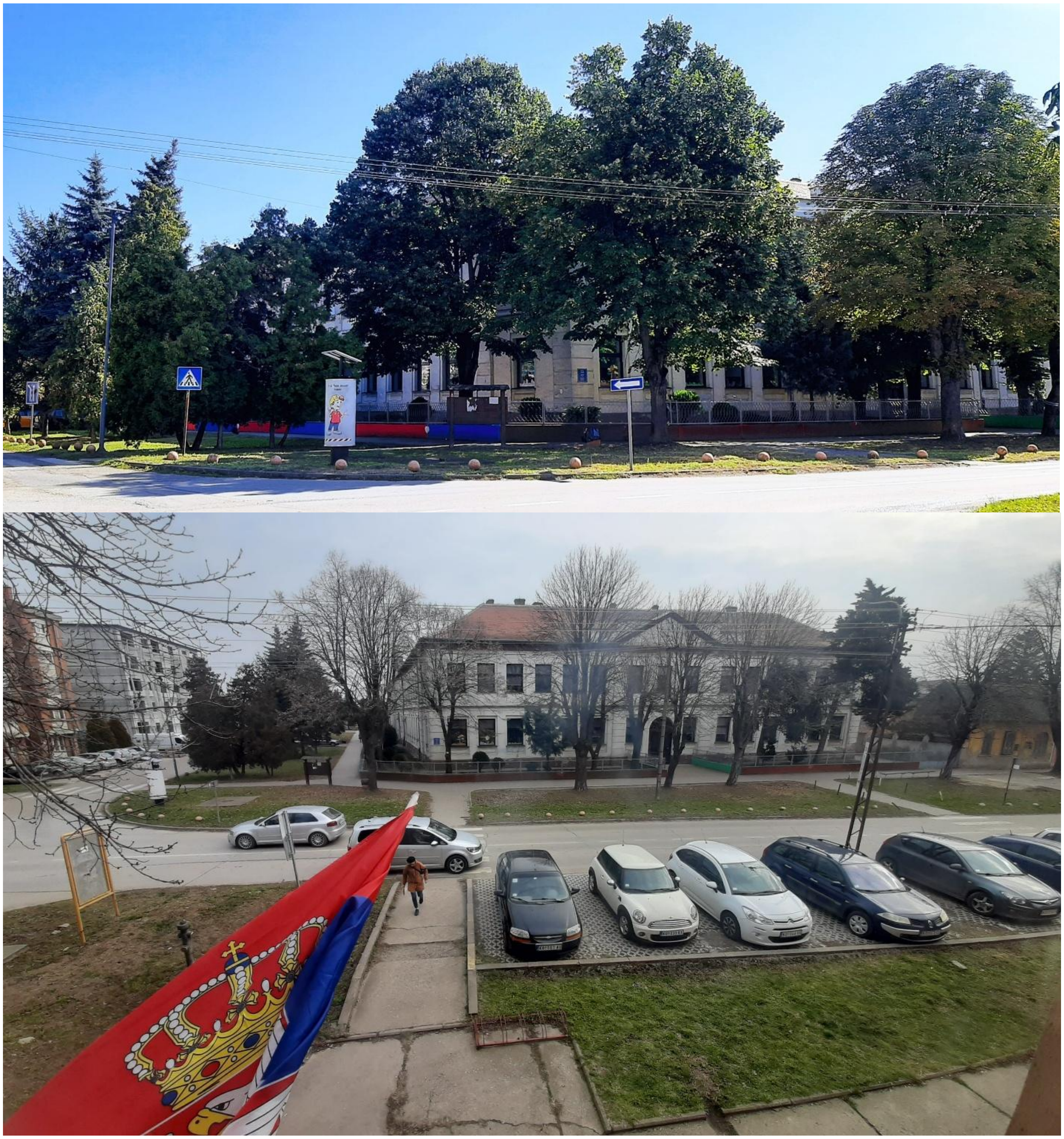

Sve je snimljeno sa istog mesta, ali u raznim stolećima.

Lokacija i izgled zgrade, na Instant Street View je na adresi za pretragu “38 JNA,Kovin, Vojvodina”

DOM KULTURE

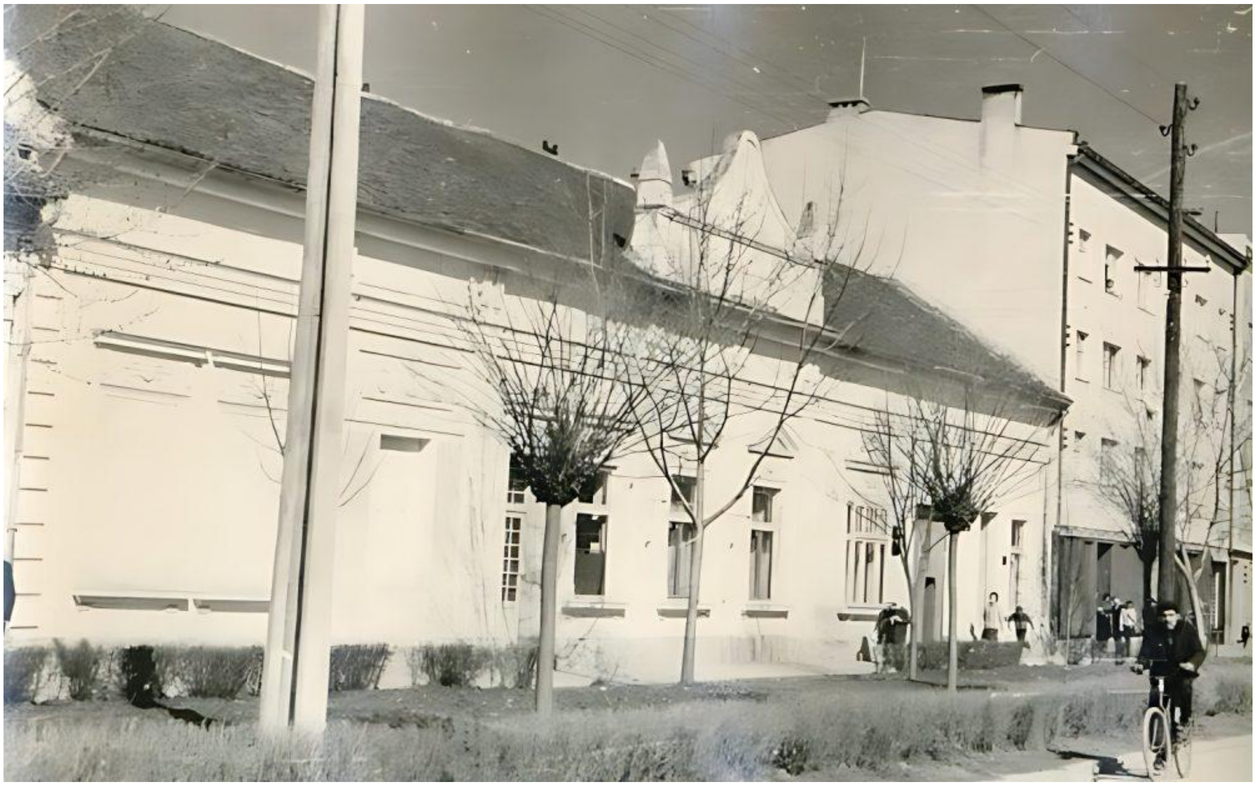

Ulica Maršala Tita, Centar za kulturu 1962.godine

U glavnoj ulici, idući od Zadružnog doma u kojem se nalazio bioskop ka Domu JNA, posle Doma zdravlja, nailazilo se na hram kulture poratnog Kovina: u, za današnje pojmove, nevelikoj prizemnoj zgradi, dopadljive, skladne fasade bogate ornamentike, bili su pozorište, galerija i biblioteka. Odmah do nje, kao odraz novog vremena, nizale su se višespratnice, istina sa samo tri sprata, od kojih je u prizemlju prve bila prva prodavnica sa samoposluživanjem, a do nje, na uglu, decenijama jedina kovinska knjižara za koju je bilo uobičajeno da je zovemo „knjižara kod čika Radice“, inače u sastavu kovinske štamparije „Grafičar“.

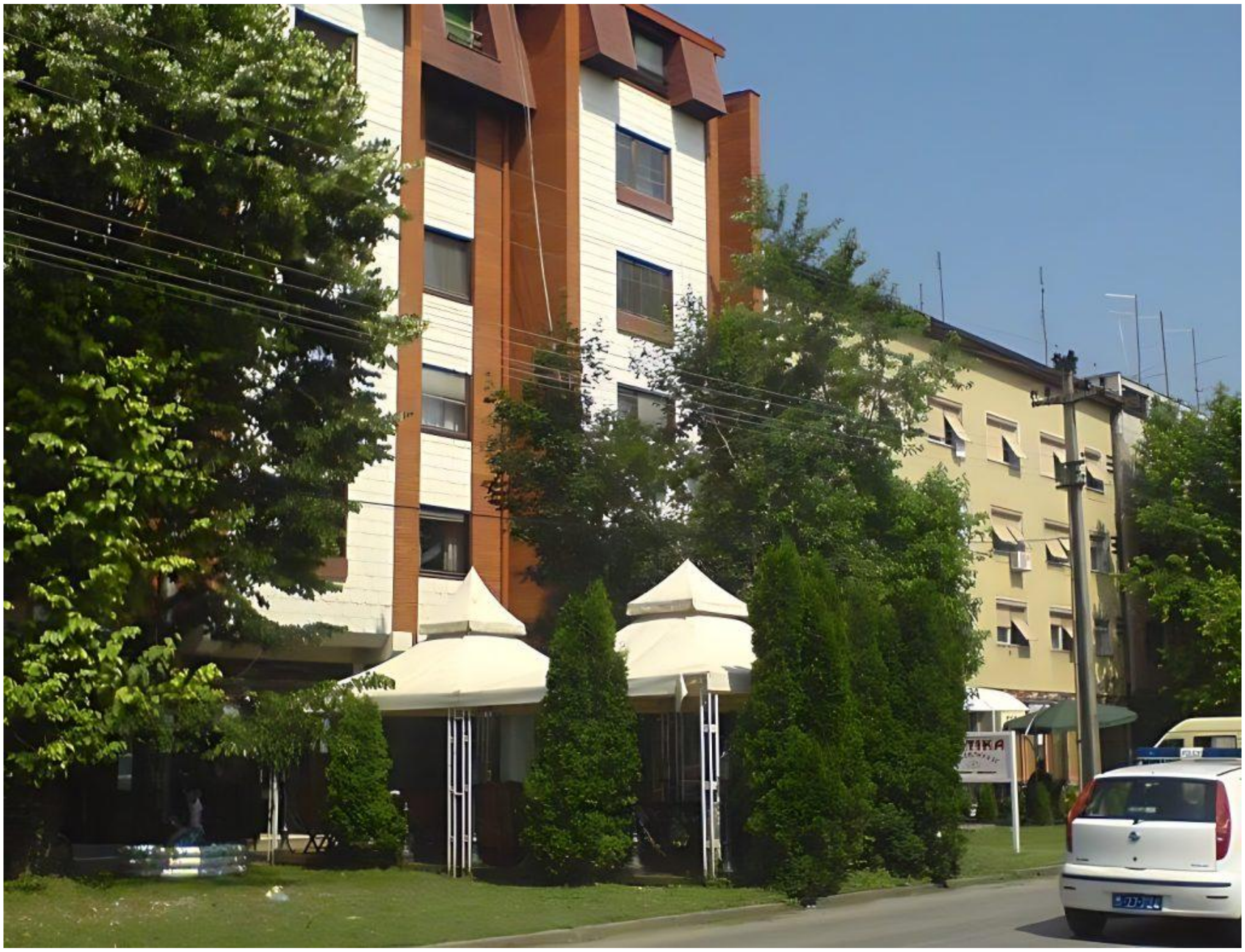

Ista ulica, sada Cara Lazara, 2007.g.

Izgradnjom zgrade sadašnjeg Centra za kulturu i preseljenja u nove prostorije, i ova lepa zgrada podelila je sudbinu čitavog bloka, a njeno mesto zauzela je stambeno-poslovna zgrada, jedna od najduže građenih u našem gradu. Jedino se biblioteka, nakon privremenog boravka u Centru za kulturu, vratila u zgradu nekadašnjeg Opštinskog komiteta SKJ, s druge strane ulice.

Zanimljivo je koliko sežu sećanja pojedinca: svega ovoga sećao sam se iz vremena detinjstva i kasnije, pa sam sarađujući sa „Kovinskim novinama“, u mojoj rubrici „(Ne)davni Kovin“ dopunjavao aktuelnom fotografijom prvih godina ovog veka.

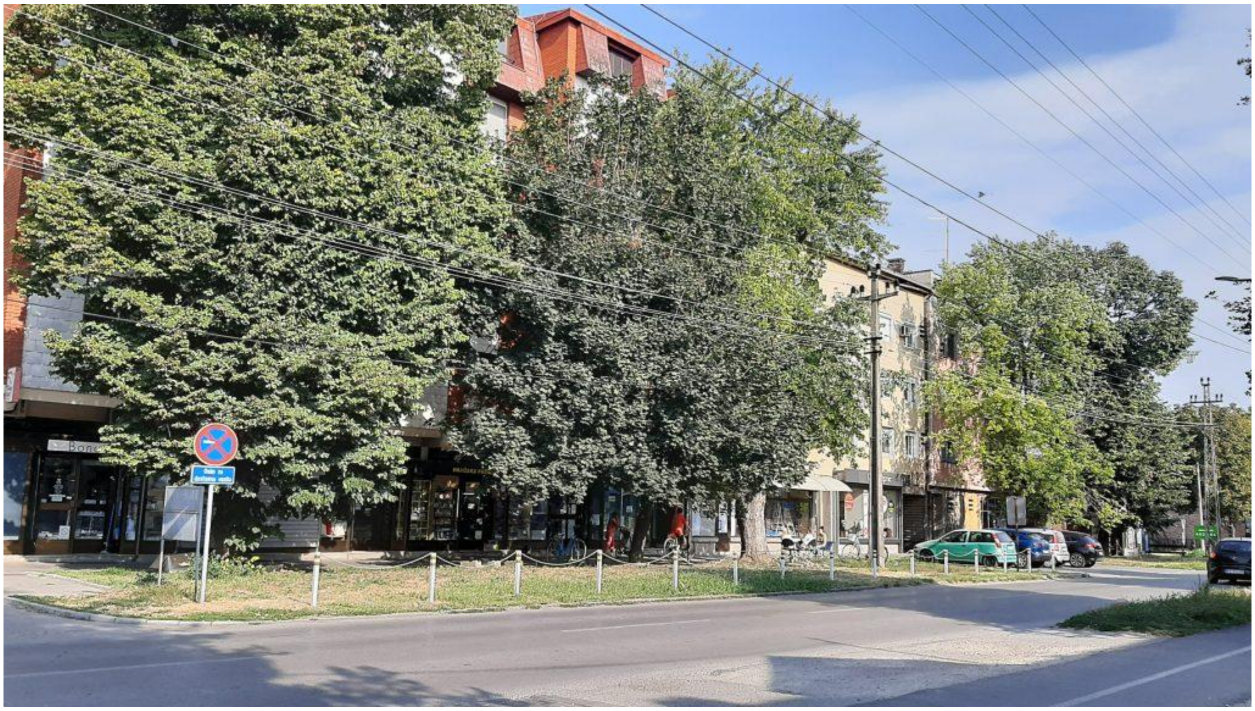

Septembar 2024.g.

Bilo je čitano i od nas, tada mladih, ali i znatno starijih. To mi svedoči i susret sa školskom drugaricom moje majke, koja mi je s dobrom namerom skrenula pažnju da to što sam napisao je moje sećanje, ali nepotpuno pošto se ona seća da je to zgrada u kojoj je bila trgovina, naravno privatna, koja je posle rata oduzeta. I zaista, ne treba mnogo, pa videti da je deo gde su bile galerija i biblioteka bio administrativni deo, a sala pozorišta magacinski prostor. No, toga nisam mogao da se sećam jer je to vreme kada nisam postojao, za mene bio je to (pra)davni Kovin.

KRALJEVSKI SRESKI SUD

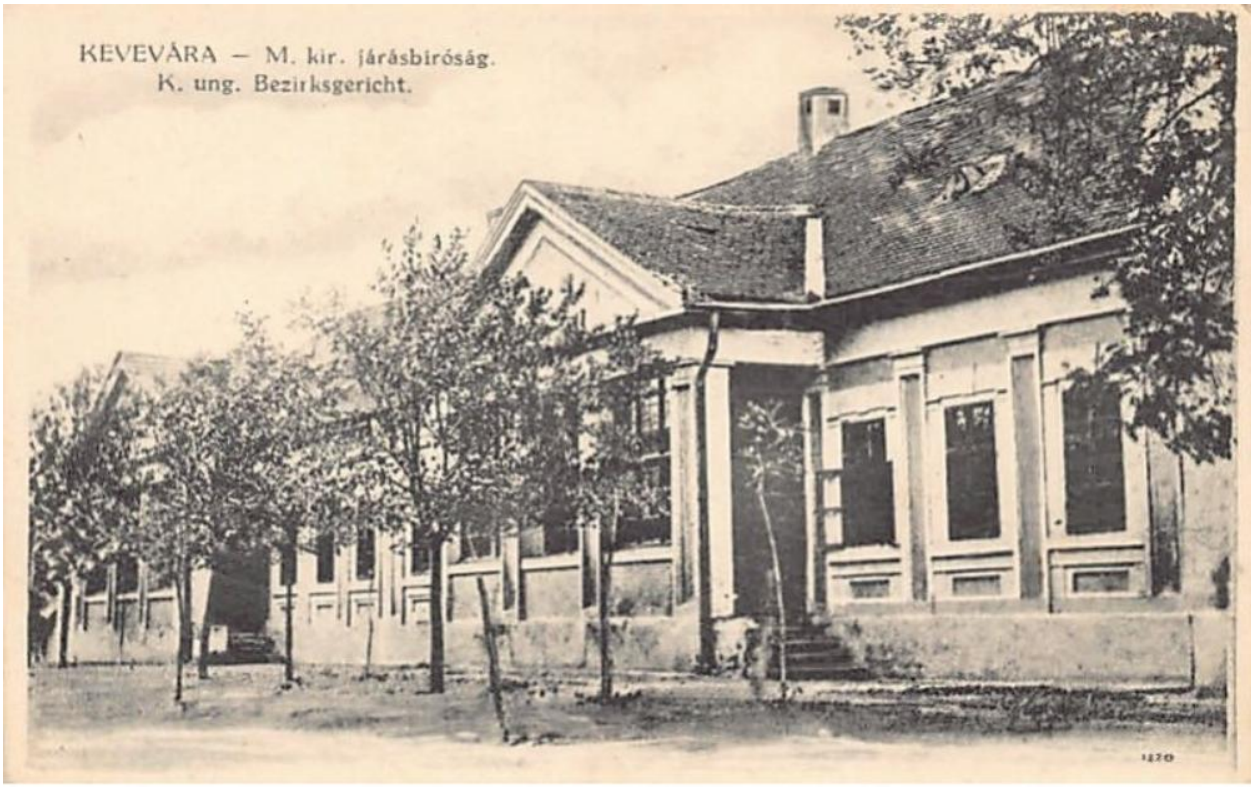
KEVEVÁRA — M. kir. járásbiróság.
K. ung. Bezirksgericht.
1270

Još pod austrougarskom vlašću, davne 1873. godine Kovinski srez je dobio je sreski sud. Impozantna zgrada Kraljevskog sreskog suda bila je deo trga sa parkom u sredini, i zajedno sa zgradama Sreskog načelstva i Građanske škole činila jedno od administrativno-kulturnih jezgara grada.

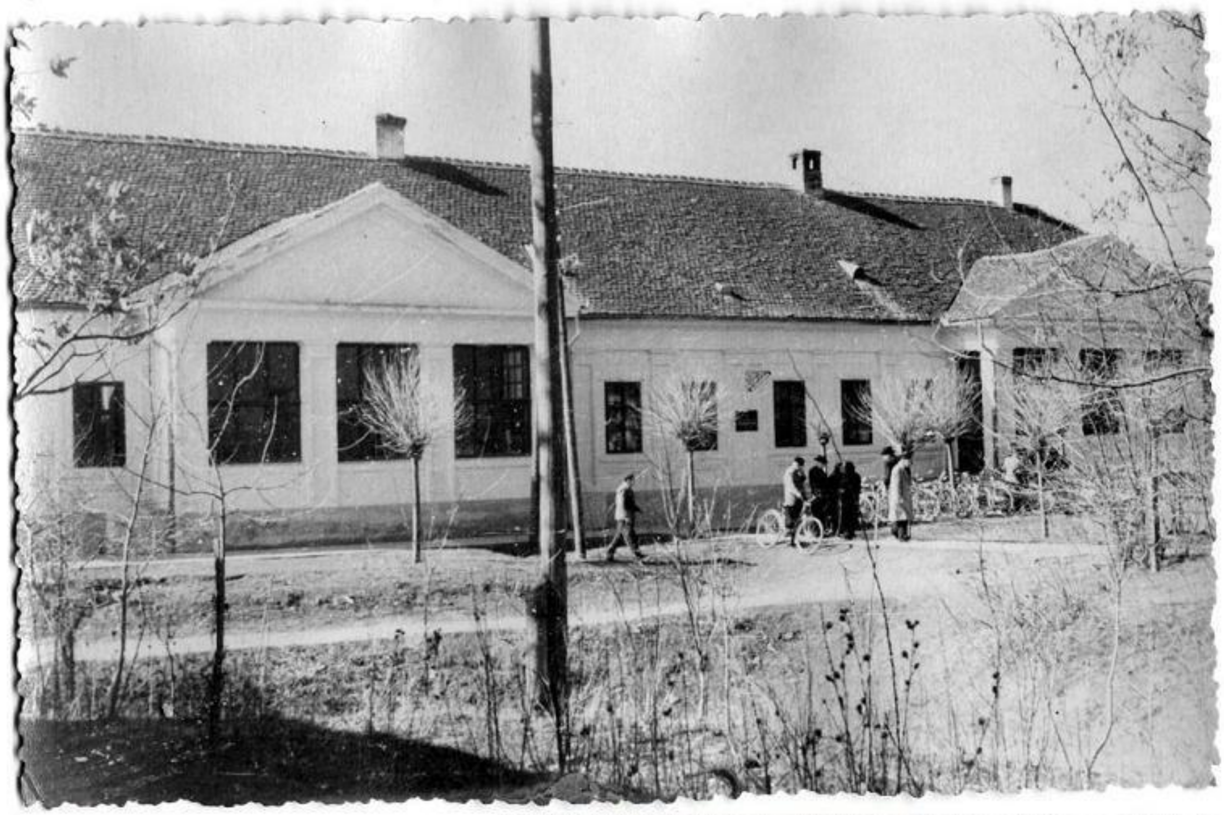

Zgrada Suda šezedesetih godi*na prošlog veka*

Na prvoj slici je vidimo iz tog vremena, na jednoj od retkih sačuvanih razglednica iz tog vrmena koja nije ni ispisana već čuvana kao uspomena, na čijoj poleđini je otisnuto „Oberläuter R. kiadása, Kevevára“ tj. „Oberlajter R. izdavač, Kovin“ koji je bio i vlasnik štamparije, poratnig „Grafičara“.

Ni oba Svetska rata nisu joj naudila, opstala je čitav jedan vek, da bi sedamdesetih godina podlegla urbanizaciji koja je zatirala sve što je imalo veze sa tradicijom, a nastavilo se do danas.

Generacijama, sada sve ređih Kovinaca ostale su u sećanju letnje, zvezdane večeri u zagrljaju drage osobe posle bioskopa i tiha, beskrajna šaputanja. Za mene su ova zgrada i park deo detinjstva zato što sam tu odrastao, tu smo se igrali, potom i išli u „Zmajevu“ školu. Još kao dete, za toplih dana, prolazeći ispod otvorenih prozora slušao sam iz sudnica oštre glasove koje je pratilo glasno kucanje spisa na pisaćim mašinama. Kako mi je tetka živela u velikoj kući pored, iz njenog dvorišta video se deo kuće u sudskom dvorištu koji je bio sudski zatvor. A onda smo se odselili i sve se preselilo samo u sećanje jer je ubrzo sud prešao u novu zgradu, a tu su se pojavile mašine.

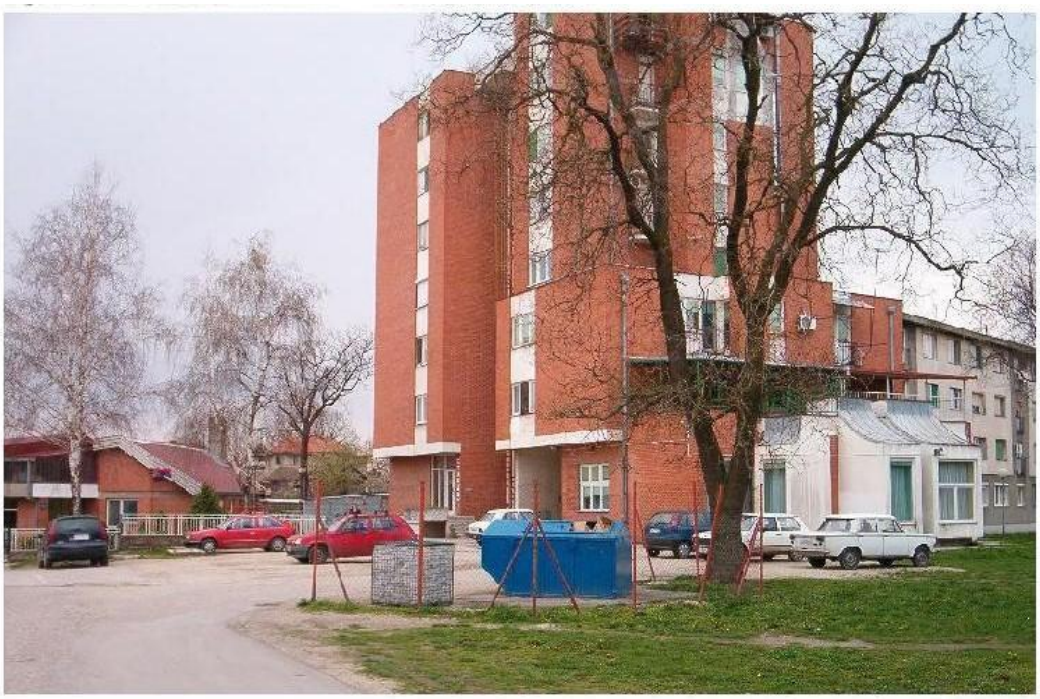

Snimak 2007. godine

Neki drugi, oni kojima ova zgrada nije značila ništa jer su samo «prolazili» kroz Kovin otiskujući se ka prestonici, mada predviđena za zavičajni muzej, zbrisali su je sa lica zemlje. Od tada su tu dve «uniformisane» zgrade, poslovno-stambena i zabavište, nalik mnogim takvim u bilo kom drugom gradu. Neke nove generacije, koje će doći posle nas, verovatno će se setno sećati ovih, već pola veka starih građevina, kada i one budu došle na red na naprave mesta novim, jer sve je prolazno.

Oktobra
2024.
godine

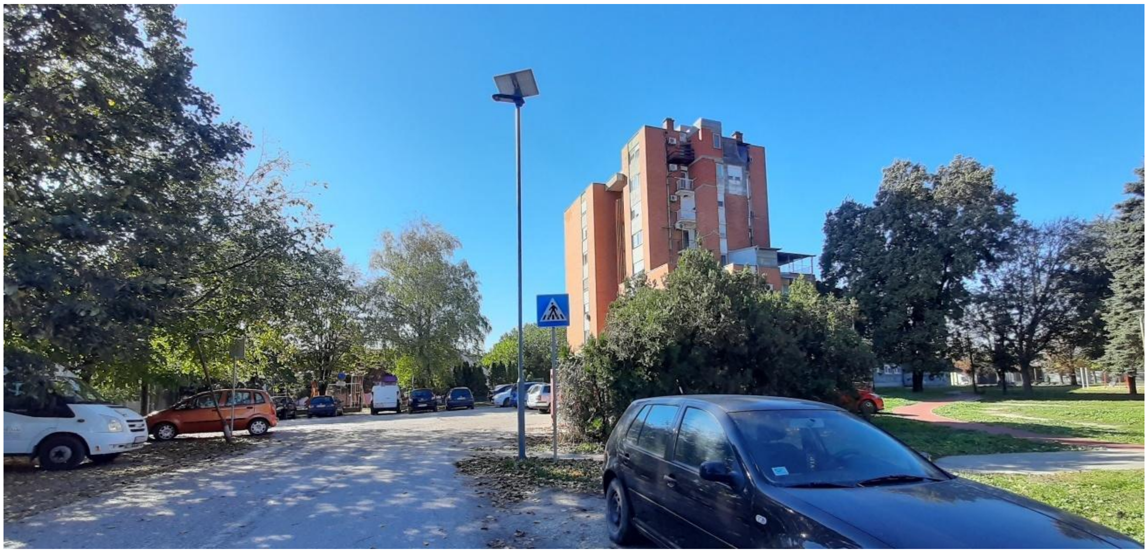

HRAM RUMUNSKE PRAVOSLAVNE CRKVE

Hram Rumunske pravoslavne crkve podignut 1906. godine posvećen je Svetom Proroku Iliji. Ovaj spomenik kulture, značajan primer stvaralaštva rumunskog naroda, smešten je u centru našeg grada, tako da pored skladnosti arhitektonske koncepcije poseduje i prostorno-urbanističku vrednost. Crkva ima izražene karakteristike baroknog i neobaroknog stila koji se često koristio za verske građevine tog vremena zbog svoje dekorativnosti, monumentalnosti i vizuelnog uticaja. Barokni elementi, kao što su složeni ukrasi na fasadi, simetrija, pilastri i visoki zvonik, odaju utisak bogatstva i veličanstvenosti, što je karakteristično za crkve koje su želele da naglase svoju duhovnu i kulturnu važnost. Ovo tim više, zato što je položaj verskih zajednica u Habsburškoj monarhiji bio Tolerancijskim patentom iz 1781. godine, izdatim od strane cara Josifa II određivao stroge arhitektonske i prostorne restrikcije koje su nekatoličke crkve morale ispunjavati, određene uslove koji su ih činili manje vidljivim i prestižnim u poređenju sa katoličkim bogomoljama. Tokom 1864. godine, došlo je do formiranja Rumunske pravoslavne crkve u Banatu, koja je ranije bila pod jurisdikcijom Karlovačke mitropolije, tada deo Srpske pravoslavne crkve. Ova promena je bila rezultat nacionalnog buđenja Rumuna u Vojvodini, a usledilo je i podizanje kovinskog hrama.

KOCTA JEHOTA·KOSTA JENOTA

Projektovali su ga Petru Schlarb i njegov sin, iz Rumunije. To je jednobrodna građevina osnove upisanog krsta sa polukružnom apsidom, orijentisana u pravcu istok-zapad. Iz mase glavnog pročelja izdiže se visok zvonik, naglašene limene kape. Dvovodna, drvena krovna konstrukcija pokrivena je biber crepom. Fasade su oživljene prislonjenim pilastrima i višestruko profilisane vencima. Ulazni portal je natkriljen trougaonim timpanonom koji se kao element dekoracije ponavlja i nad bočnim prozorskim otvorima. Zidno slikarstvo iz 1937- 38. godine rad je Aleksandra Štefa, dok je za ikonostasnu pregradu, u delovima dopremljenu iz Rumunije, bio angažovan Ivan Bosiok.

Već 1925. godine hram je obnovljen o čemu svedoče fotografije iz vremena radova. Takođe, osveštanje i podizanje zvona pratila je počasna konjica koja je zabeležena na fotografiji ispred prodavnice Koste Jenote. Uređen, našao se kao motiv na sačuvanoj razglednici gde je prikazana kovinska Rumunska crkva, upućenoj u Moravsku Ostravu, u tadašnjoj Čehoslovačkoj, kojom društvo koje se potpisalo javlja učiteljici kako je dobro i veselo u Smederevu, 2. decembra 1928. godine, a poslana je dva dana kasnije iz Beograda.

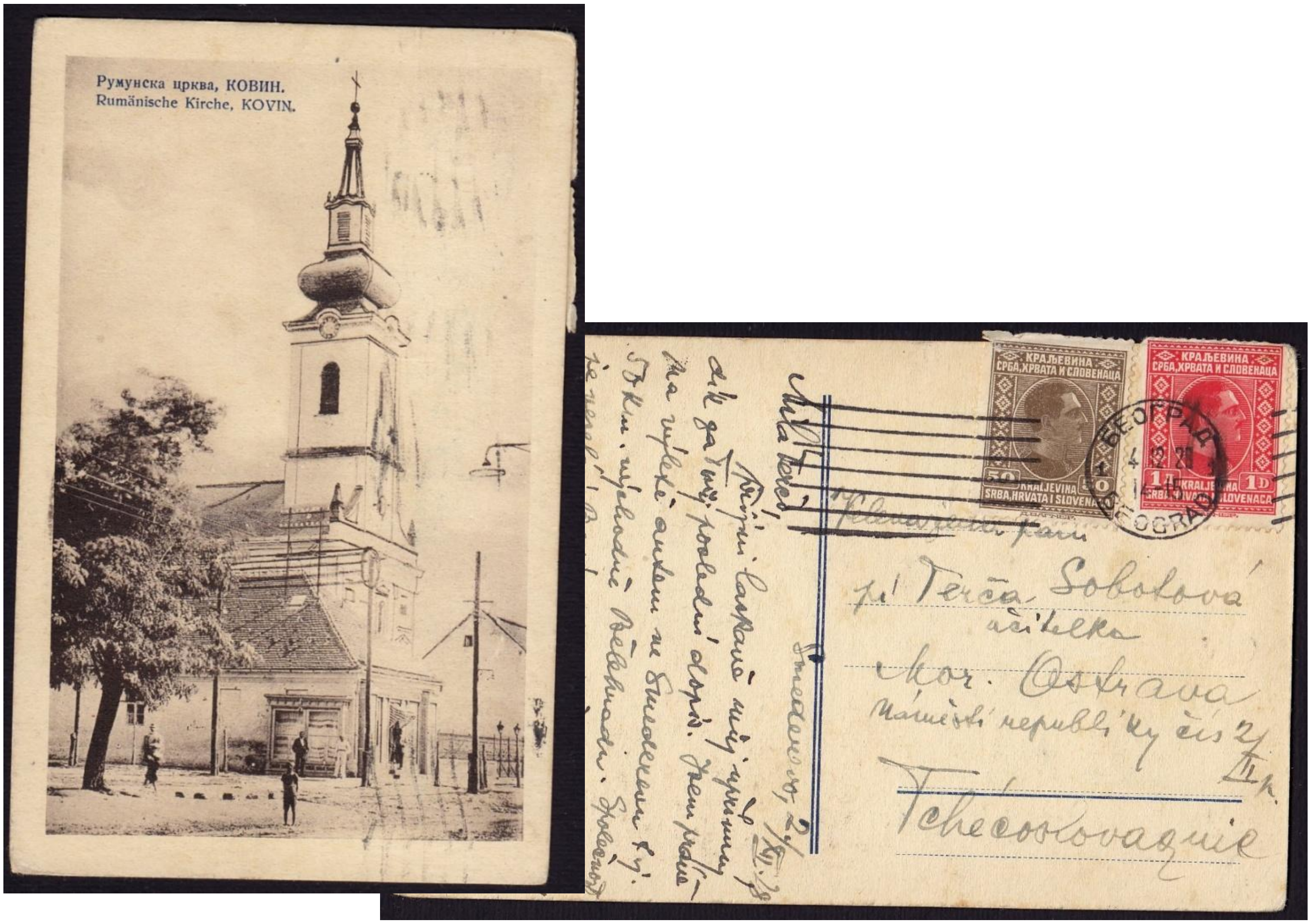
Румунска црква, КОВИН.
Rumänische Kirche, KOVIN.
КРАЉЕВИНА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
50
KRALJEVINA SRBA, HRVATA I SLOVENACA
1 Д
1 D
БЕОГРАД
BEOGRAD
4 12 28

Vlastenecké paní
p. Terča Sobolová
učitelka
Mor. Ostrava
náměstí republiky čís 2/II p.
Tchecoslovaquie

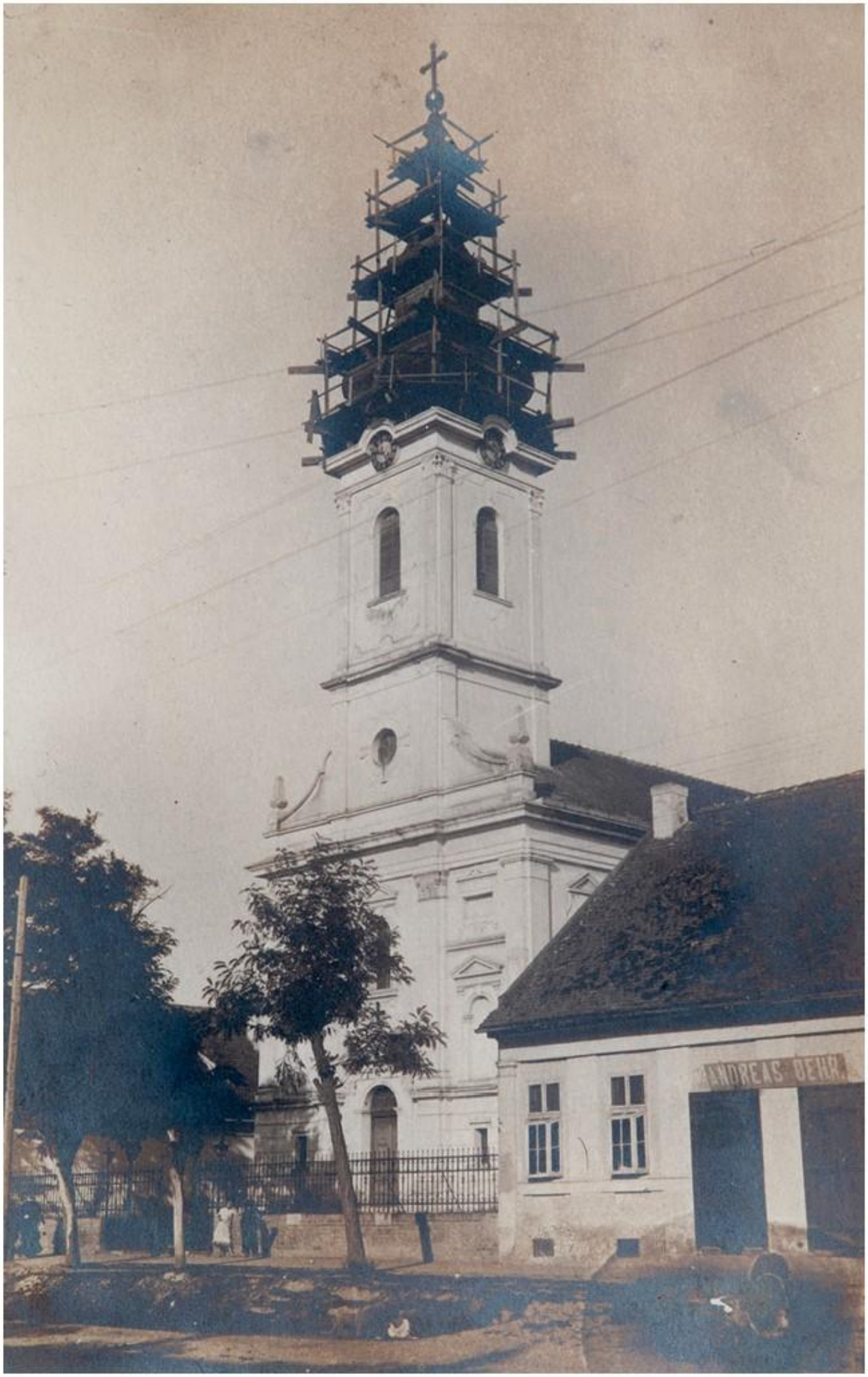
ANDREAS OEHR

U samom centru grada, preko puta Bazara, ovaj hram je i u poratno vreme plenio svojim izgledom, pa je ušao u istoriju kinematografije kao mesto snimanja nekih delova prvog jugoslovenskog filma u boji “Pop Ćira i pop Spira” u režiji Sofije Soje Jovanović, po istoimenom romanu Stevana Sremca, jedno vreme profesora u kovinskoj Građanskoj školi, današnjoj Zmajevoj školi.

Scena iz filma snimljena u Kovnu

Mada su se države smenjivale, sećam se da je u vreme mog detinjstva, iako prodavnica na uglu, gvožđara, jedna od državnih, odnosno društvenih, trgovinskog preduzeća “Napredak”, kod starih Kovinaca i dalje nazivana “kod Jenote”. Otuda i fotografija s polovine šezdesetih godina snimljena od zabavišta, gde smo moja majka i brat čekali nekog “kod Jenote”; prodavnica nije bila otvorena i tada je bilo uobičajeno da se na vratima i izlogu lokala spusti i zaključa metalni rolo, koji se vidi na slici.

ПРОДАВНИЦА БР

RADNE AKCIJE

Mada škola koja je pripremala buduće akademske građane, gimnazija je svojim programom rada izgrađivala i radno vaspitanje. Svake jeseni, kasnih oktobarskih dana tih sedamdesetih godina prošlog stoleća, učenici su bili na društveno korisnom radu na raznim parcelama kovinskog poljoprivrednog kombinata: u Bavaništu, Pločici, Mramorku, Kovinu ...

Na parceli sa agronomom, profesori M. Lekić i M. Kreculj

Bile su to nezaboravne sedmice kada se za kratko odlagala i nacrtna geometrija i književnost romantizma i ostalo gradivo, a s voljom, mladalačkim entuzijaznom, neizmernom pozitivnom energijom, u vedrom raspoloženju brao kukuruz, tovario, prebirao ... A onda užina i sve to pod ogromnim jesenjim nebom.

Organizacija – profesor Panta Sekulić

Naravno, bila je to prilika da se sve zabeleži, snimi za školsku foto sekciju, a onda u laboratoriji film razvije, naprave fotografije za zidne novine koje su bile izložene u holu u prizemlju. Za razliku od današnje digitalne fotografije, ove urađene na foto-papiru imale su poleđinu na kojoj su zapisani dragoceni podaci, vredni koliko i sam snimak; na ovima je zabeleženo: „Na radnoj akciji u Mramorku – branje kukuruza, oktobar 1974.“ Takođe, sniman je i dokumentarni film na filmu 2X8 milimetara, gde se štedelo na svakom metru trake koja je potom razvijana u Beogradu.

Vrednost tadašnjih radnih akcija može se videti i danas; đaci su prihvatali rad kao potrebu i nastavili marljivo da rade i kada su prešli u akademske klupe, a mnogi od njih su danas za katedrama prestižnih univerziteta kod nas i širom sveta.

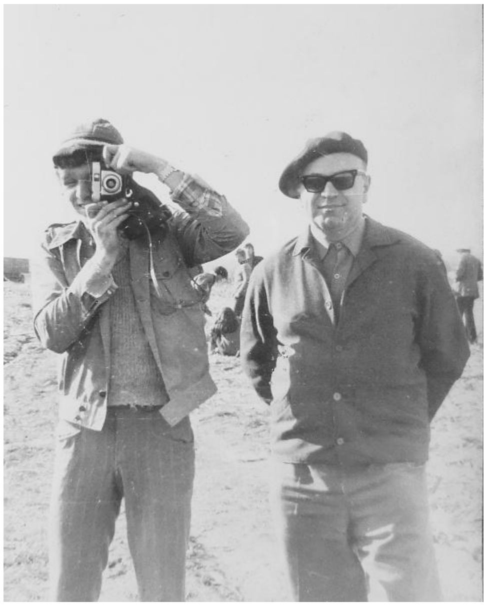

Zapis na poleđini

Radna akcija u Mramorku, sa učenikom Dani Zoltanom

Kroz četiri decenije pedagoškog rada, sigurno će se setiti moji nekadašnji učenici, često smo, sada bi se to reklo debatovali, razgovarali o mnogim temama koje su im bile zanimljive, pa i o radu. Danas je jedna od disciplinskih mera društveno koristan rad, a rad nije kazna. Za najveće prestupe u zatvorima se izriče boravak u samici, ne da se nebi družilo, nego da se uskrati mogućnost rada. Srećom, mnogo je vrednih i predanih učenika i sada, kao što smo nekad mi bili, čiji me uspesi uvek obraduju.

Moj razred na parecli kukuruza gde je sada fabrika „Utva“

DOM ZDRAVLJA

Kovin ima dugu istoriju organizovane zdravstvene zaštite, koja seže do vremena kada su područja Vojvodine bila deo Habsburške monarhije. Prvi lekari, kao i u mnogim drugim manjim gradovima u tadašnjoj južnoj Austrougarskoj, često su bili vojni lekari, a kasnije su dolazili i lekari opšte prakse. Oni su, osim pružanja medicinske pomoći, imali zadatak da se bore protiv epidemija koje su bile česte u to vreme. Organizovana zdravstvena zaštita u pravom smislu počinje da se razvija u 19. veku, kada se formiraju prve zdravstvene ustanove. Naš grad je već tada imao ordinacije i ambulante koje su pružale osnovnu negu, a početkom 20. veka otvaraju se prve stalne medicinske ustanove. Sadašnji Dom zdravlja osnovan je još 1953. godine kao Dom narodnog zdravlja, da bi jedanaest godina kasnije dobio današnji naziv.

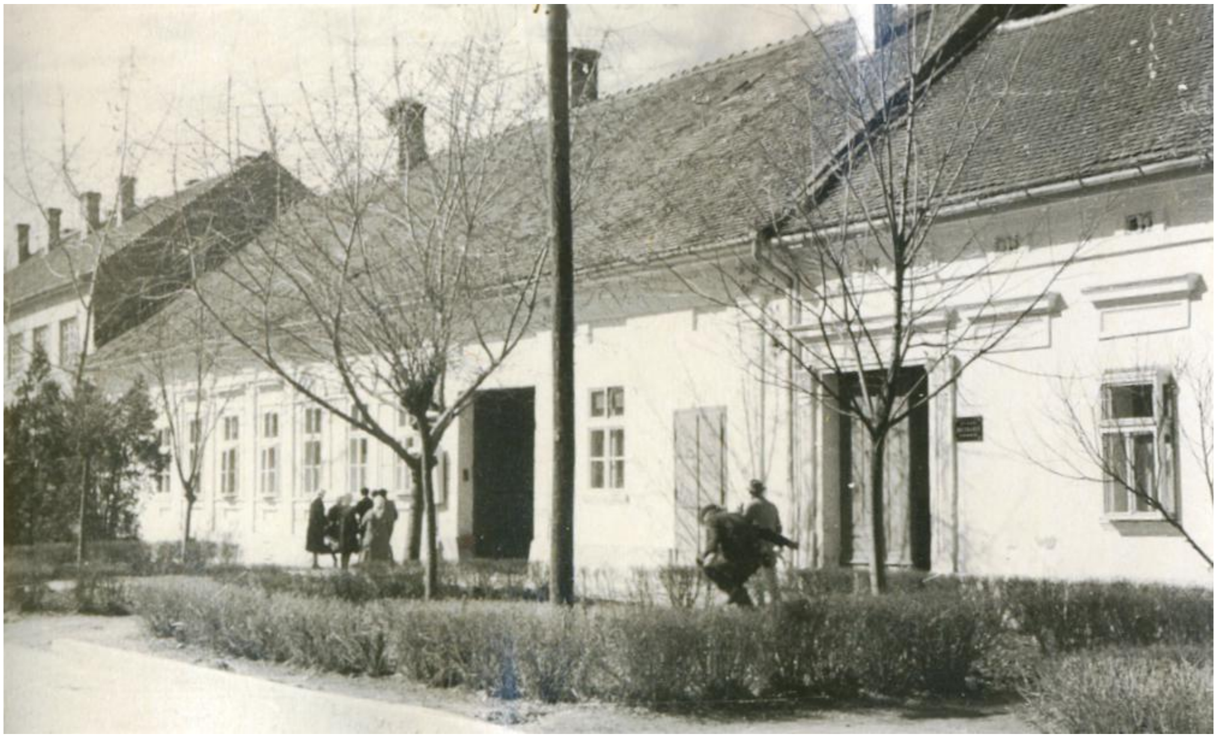

Starije generacije Kovinaca sećaju se nekadašnje zgrade ove ustanove: masivne prizemne građevine preko puta kafane "Vojvodina" i partijskog opštinskog komiteta, velikih ulaznih vrata sa zvekirima sa figurama lavova, visokog "ajnforta", od nemačkog Einfahrt što znači pokriveni kolski ulaz u dvorište, i prostranog dvorišta sa rundelama cveća oivičenih flašama od šarenog stakla. Dečije odeljenje bilo je u zgradi do nje, zubno u dvorištu.

Bio je to objekat koji je akhitektonski pripadao klasičnom tipu vojvođanske kuće s kraja 19. i početka 20. veka, jednostavne prizemne strukture, sa simetrično raspoređenim prozorima i ulazom. Krov je bio strm, pokriven biber crepom, što je karakteristično za ovaj period i naš region. Široki prozori i vrata sa masivnim okvirom ukazuju na eklektički stil s elementima lokalne arhitekture, prilagođen potrebama trgovačkih kuća tog doba. Ovaj stil je bio popularan među imućnijim trgovcima u Vojvodini, jer je omogućavao praktičnost, ali i reprezentativan izgled kojim se izražavao društveni status i luksuz kroz naglašeno monumentalnost i detaljnu dekoraciju. Mnoge bogate kuće građene su u ovom stilu, koji kombinuje elemente klasicizma, baroka, a ponekad i neorenesanse. Da je to bila kuća bogatih trgovaca uputila me je školska drugarica moje majke koja se dobro sećala i vlasnika i trgovine koju su oni imali u vremenu između dva rata.

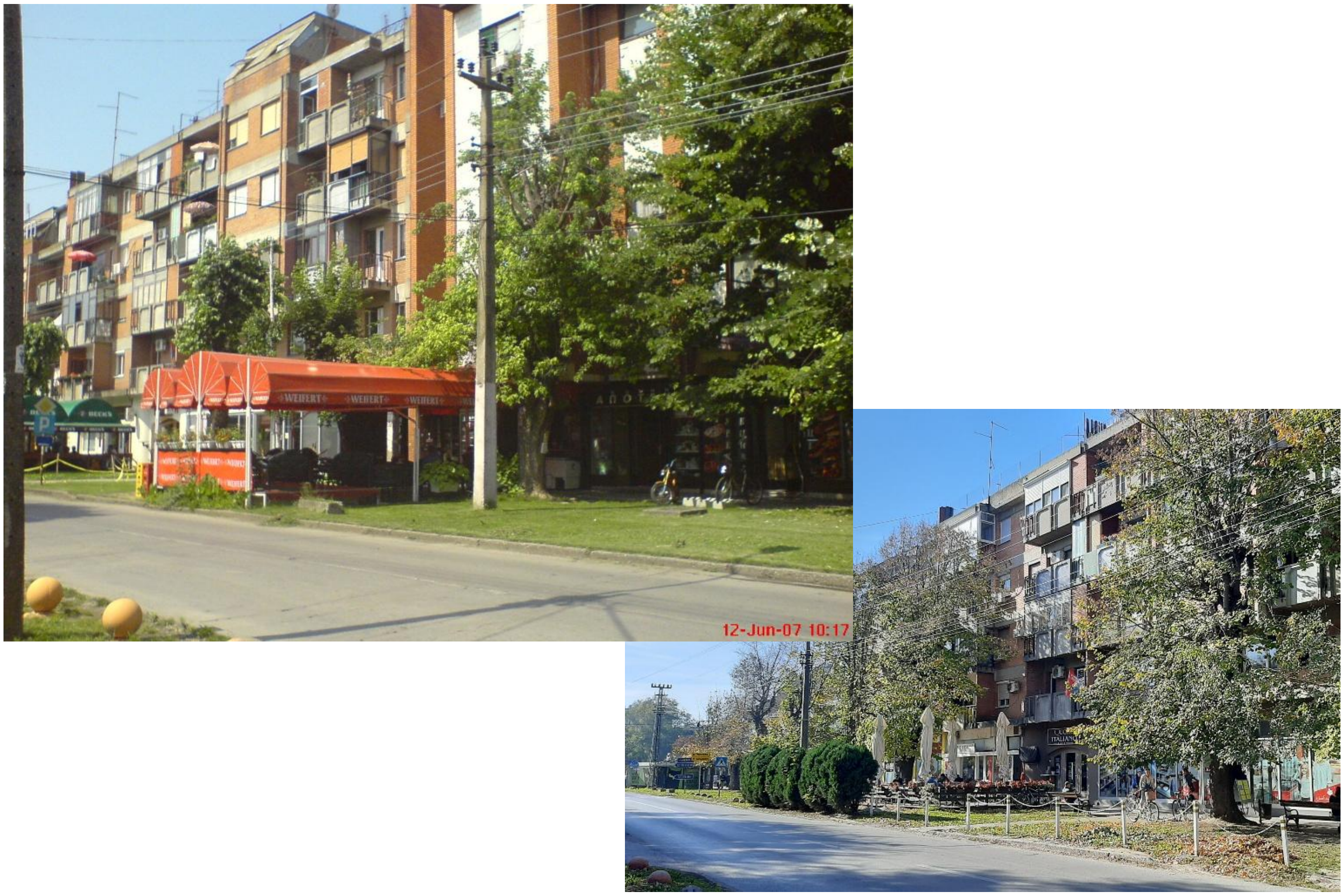

Nakon izgradnje nove zgrade u sredini bloka i preseljenja, na tom mestu izgrađena je stambeno-poslovna zgrada, arhitektonski amorfnog stila, fasade od natur-betona i opeke, stranih ovdašnjem maniru gradnje, a tako česti tih godina. U dvorištu je mesto našla stambena zgrada sa „stanovima solidarnosti“, dugogodšnji i poslednji dom Informativnog centra, Radio Kovina i Kovinskih novina. Znatno kasnije, ali i duže, nicala je do nje još jedna slična, noseći rukopis sledeće generacije graditelja.

DESPINIĆEVA ĆUPRIJA

Od svega što čovek u životnom nagonu podiže i gradi, ništa nije u mojim očima bolje i vrednije od mostova, pisao je Andrić. Kada putnik namernik iz Kovina krene na sever, putujući prema Deliblatskoj peščari ili Vršcu, naići će na Crnu baru. Ovo značajno mesto, gde se sreću Crna bara i bara Crvenka, bilo je od davnina prometno zahvaljujući vojnom i trgovinskom značaju.

Prema kazivanjima starih Kovinaca, na tom mestu je nekada postojao drveni most koji su meštani svake godine gradili i popravljali kako bi prelazili Crnu baru i dolazili do njiva u atarima Deliblata i Gaja. Takav most bio je trošan, često se kvario pod teretom, a zimi bi postajao gotovo neupotrebljiv.

Prvi zidani most na ovom mestu podignut je 1843. godine, čime je izgrađena prva trajna ćuprija preko Crne bare. Te iste godine Aron Despinić (1780 – 1859), veleposednik iz Komorašta (Komorišta), postao je poznat po ovom poduhvatu. Komorašte (rum. Comorâște) je naselje u današnjoj Rumuniji, u okrugu Karaš-Severin. U 19. veku bilo je spahiluk srpske plemićke porodice Despinić "od Komorašta".

Sačuvani podaci svedoče o Despinićevom plemićkom statusu. Godine 1834. i 1840. Aron Despinić je nabavio srpske knjige, povelje, u Kovinu, dok je gospodar Vasilije Despinić 1847. godine kupio knjige za sinove Petra, Konstantina i Pavla. Na kovinskom hramu Svetih Arhangela, na strani okrenutoj ka Dunavcu, nalaze se spomenici dobrotvorima Aronu i Jovanu Despiniću, vlastelinima Komoraškim, sa plemićkim grbovima.

Naslednu plemićku titulu dobio je 1843. godine od cara Ferinanda V izdavanjem plemićkog lista, grbovnice sa izgledom grba i pravom na titulu *Aron plemeniti Despinić od Komorišta*. Dodeljivanje plemićkih titula u monarhiji često je bilo povezano s doprinosima lokalnoj zajednici ili državnim interesima, najčešće kroz trgovinu ili ekonomski razvoj, što je izvesno u ovom slučaju bilo zbog učešća u značajnoj trgovini stokom na veliko sa Smederevom.

ЈОВАНУ ДЕСПИНИЋУ
ВЛАСТЕЛИНУ КОМОРИШКОМ
ПРЕДСЕДНИКУ СРП.ЦРКВ.ОПШТИНЕ
У КОВИНУ
ОДЛИЧНОМ СРБИНУ РОДОЉУБУ
И ПРАВ
РОЂ.18
СПОМЕНИК
И ДЕТСКО
БЛАГОДАР
ААРОНУ ДЕСПИНИЋУ

Kao znak zahvalnosti, Despinić je poklonio Kovinu prvi zidani most. Prema sačuvanim zapisima, izgradnja mosta završena je 1843. godine, a njegova cena bila je tolika da bi za taj novac mogla biti izgrađena kuća srednje veličine s flasterom popločanim dvorištem površine četiri ara.

Priče govore da je Despinić most izgradio kako bi olakšao pristup svom posedu, tri vodenice na Crnoj bari i pustre kod Gornje šume i u Blizanicama, dok drugi tvrde da je most finansiran državnim novcem dobijenim prodajom oružja knezu Milošu Obrenoviću tokom Revolucije. Kako god bilo, ovaj prvi zidani most ostao je simbol jednog vremena.

Sećam se detinjstva i puta kojim smo išli kod babe i dede u Gaj. Stari put je pratio trasu mostića, koja je i danas delimično vidljiva ispod sadašnjeg puta. Kada su 1965. godine napravljeni putevi za Deliblato i Gaj, izgrađen je novi put i raskrsnica, a stari most je srušen i zamenjen betonskim. Vlasnici okolnih vinograda, među kojima sam kasnije bio i ja, koristili su cigle starog mosta za zidanje vinogradarskih kućica. Te cigle, sa brojevima, i danas se mogu pronaći.

Zanimljivo je da su pravila gradnje mostova nekada strogo poštovana – mostovi su morali biti pod pravim uglom na vodotok. Retki stariji Kovinci se sećaju starog mosta na putu od Bavaništa prema Pančevu, kod salaša, gde je put pravio zavoj jer voda i put nisu bili pod pravim uglom. Kod Despinićeve ćuprije to nije bio slučaj.

Aron Despinić, veleposednik iz Komorašta, ostao je zapamćen kao dobrotvor koji je svojim delom doprineo razvoju zajednice. Most koji je poklonio Kovinu bio je ne samo koristan za lokalno stanovništvo već i simbol velikodušnosti i vizionarstva. Mada mnogo kasnije, sećam se da su stari Kovinci u razgovoru koristili kao odrednicu da je nešto “kod Despinića ćuprije”.

Moj gimnazijski profesor književnosti Miodrag Vujisić, često nas je savetovao da se Andriću treba vraćati, što sam prihvatio kao intelektualni kredo, pa zato i završavam Andrićevom opomenom: "*Ne ruši sve mostove, možda ćeš se vratiti. Ostavi bar jedan most između srca i mene. U samoći je lakše neshvaćeno shvatiti, mogle bi te nazad vratiti uspomene.*"

MOST NA DUNAVU

U jesen 1902. godine, delegacija privrednika iz Smedereva doputovala je u Kovin radi pregovora o izgradnji mosta preko Dunava. Međutim, planovi su prekinuti izbijanjem Prvog svetskog rata. Tri godine nakon rata, predstavnici Kovina i Smedereva ponovo su se sastali i osnovali Agitacioni odbor za izgradnju mosta. Kesoni za ispitivanje dna Dunava bili su postavljeni, ali zbog visokih troškova, projekat nije mogao da bude nastavljen. U međuratnom periodu, rečnu vezu između Kovina i Smedereva održavao je brodić „Kovinka," u vlasništvu bankara Ludviga Englera.

Delegacije privrednika iz Smedereva i Kovina 1902. godine

Tek nakon Drugog svetskog rata, 1968. godine, stvari su se pokrenule. Opet na inicijativu Smederevaca, rukovodstva obeju opština održala su sastanak i osnovan je Međuopštinski fond za izgradnju mosta, glavni radovi povereni su firmi „Mostogradnja“, a projektant mosta bio je inženjer Branimir Tripalo. Konstrukcija mosta naručena je od mađarske firme „Ganc Mavag," a zvanični početak radova obeležen je 13. oktobra 1973. godine. Most je spojen 12. oktobra

1976. i završen 26. novembra iste godine. Ugrađeno je 5.200 tona čelika, preko 12.000 kubnih metara betona, 1.020 tona armature i 31 tona prednapregnute žice. Most leži na 19 stubova, dugačak je 1.435 metara i širok 12 metara.

Kako sam odrastao u zgradi kod Zmajeve škole, tih nekoliko godina gledao sam kako šleperi „pijačnom“ ulicom, koja nije još bila asfaltirana, od železničke stanice dovoze metalne delove i kod sindikata skreću u glavnu ulicu, odakle su nastavljali prema Dunavu; ispod mog prozora prevezeno je pola mosta.

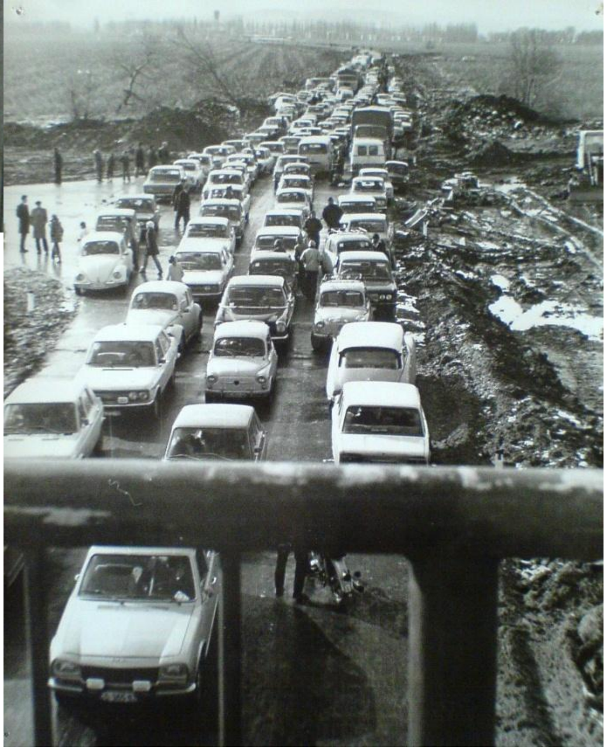

Svečano otvaranje mosta zabeležila je i kamera foto-sekcije Omladinskog kluba tehničara tadašnje Gimnazije „Branko Radičević“ – evo nekih koje su se uskoro našle na panou zidnih novina u holu, a koje su pojavom interneta postale vrlo popularne, čak i prisvajane.

Mi, učenici i profesori, kao i brojni građani, tog mokrog dana, po kiši i susnežici, prisustvovali smo njegovom puštanju u saobraćaj, uz neizostavne govore partijskih drugova, predsednika opština, transparente i kulturno-umetnički program.

Bio mi je interesantan susret sa „prečanima“, a i mi smo za njih bili to isto, jer se ne sećam da smo odlazili u grad s druge strane Dunava, pošto smo često bili u Pančevu i Beogradu. Već narednih dana ljudi su pohrlili na drugu stranu, Kovin je bio pun vozila sa „SD“ tablicama, a u Smederevu smo se na ulici pozdravljali sa mnoštvom komšija koji su razgledali prodavnice, pijacu ... Na svakih pola sata polazio je autobus, „Kozarin“ i „Lastin“, pa se često prelazilo, a potom su i deca počela da uče srednje škole „preko“.

Kao što malo ko zna, a još manje koristi, zvanični naziv mosta Kralja Petra Drugog do rata, a potom Mosta Crvene Armije je ime popularnog Pančevca. Naš most nikada nije ni imao zvanično ime zbog čega se naziva Smederevski ili Kovinski most, zavisi sa koje ste strane.

VELIKI PARK

Veliki neizgrađeni prostor s desne strane glavnog puta, potonje ulice, idući od Dunavca oduvek je bio prazan. Vremenom, tu je formiran trg kao administrativno i kulturno-prosvetno jezgro grada, na kome je nikao park. Za vreme Ugarske kraljevine, u sastavu Autsrougarske carevine, osmišljen je park koji je ulepšavao grad. Mada na maloj površini, uzor mu je bio park kraljice Elizabete u Gedeleu, u centralnoj Mađarskoj (Erzsebet Kiralyne Park, Gödöllő), pa je poneo njeno ime kao park princeze Elizabete. Elizabeta Amalija Evgenija, carica Elizabeta Bavarska, bila je supruga cara Franca Jozefa I i jedna od najpoznatijih ličnosti toga doba, poznata po svojoj lepoti, slobodoumlju i tragičnom kraju, ubijena je 1898. godine u atentatu u Ženevi. Bila je inspiracija za mnoge priče i legende, a njena popularnost učinila ju je simbolom epohe, pa je u Gedeleu iste godine podignut njen memorijalni park, a i skromni kovinski potom.

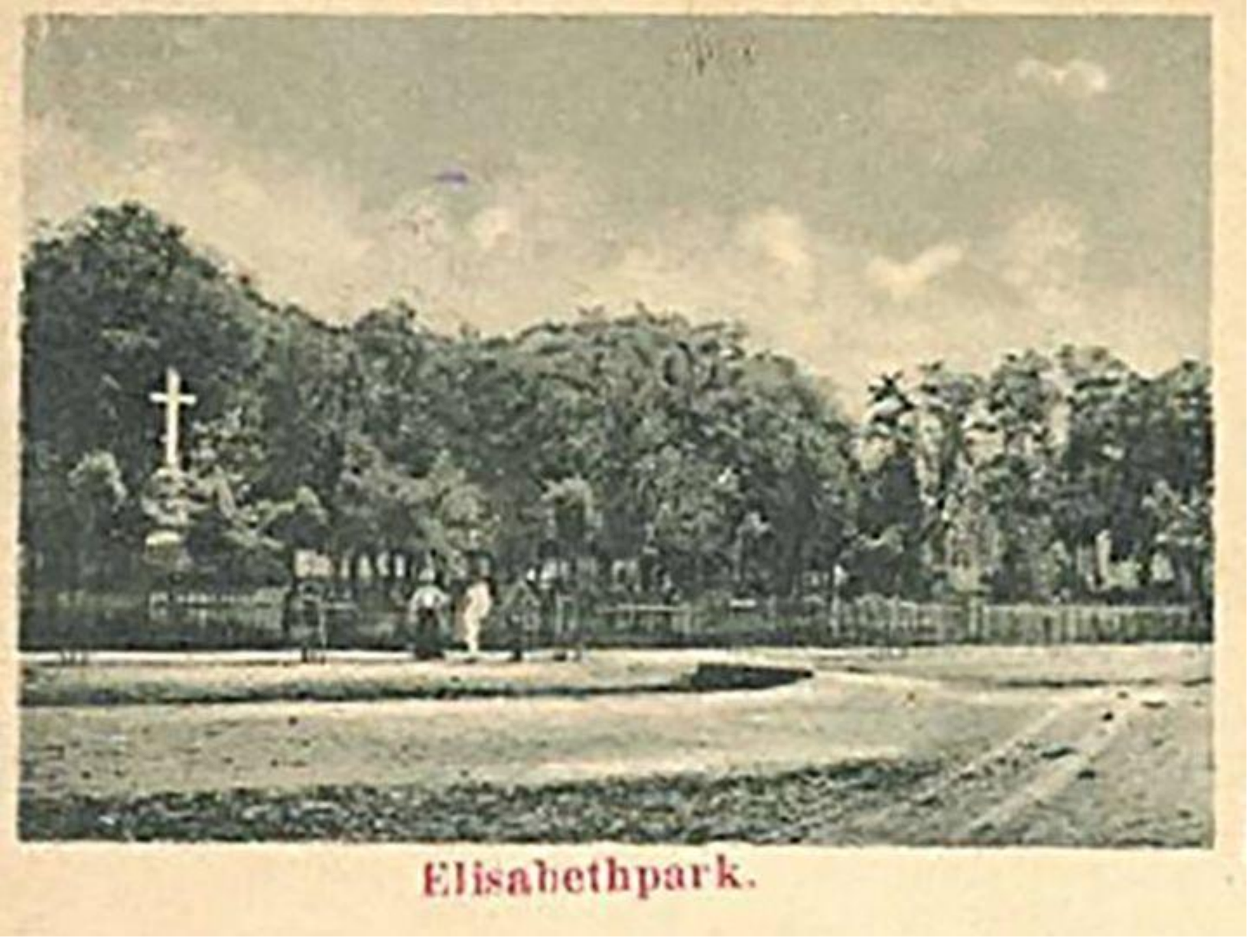

Park princeze Elizabete početkom prošlog veka

Osnova staza parka bila je u formi krsta sa dijagonalama, sa centrom gde su se ukrštale, a sa suprotne strane od puta bio je muzički paviljon.

Sećam se da je ovaj park bio mesto mojeg odrastanja i mnoge dece iz okoline, posebno što je tu bilo i letnje dvorište. Na kraju staze prema letnjem dvorištu, kojom skoro nikada niko od odraslih nije išao, bio je prostor gde su se igrali klikeri, a malo dalje prema Surduku, na početku pošljunčene ulice bilo je po par cigala sa obe strane koje su imale ulogu golova i, u oblaku prašine koji smo podizali, igrao se fudbal, zapravo svi smo jurili za loptom.

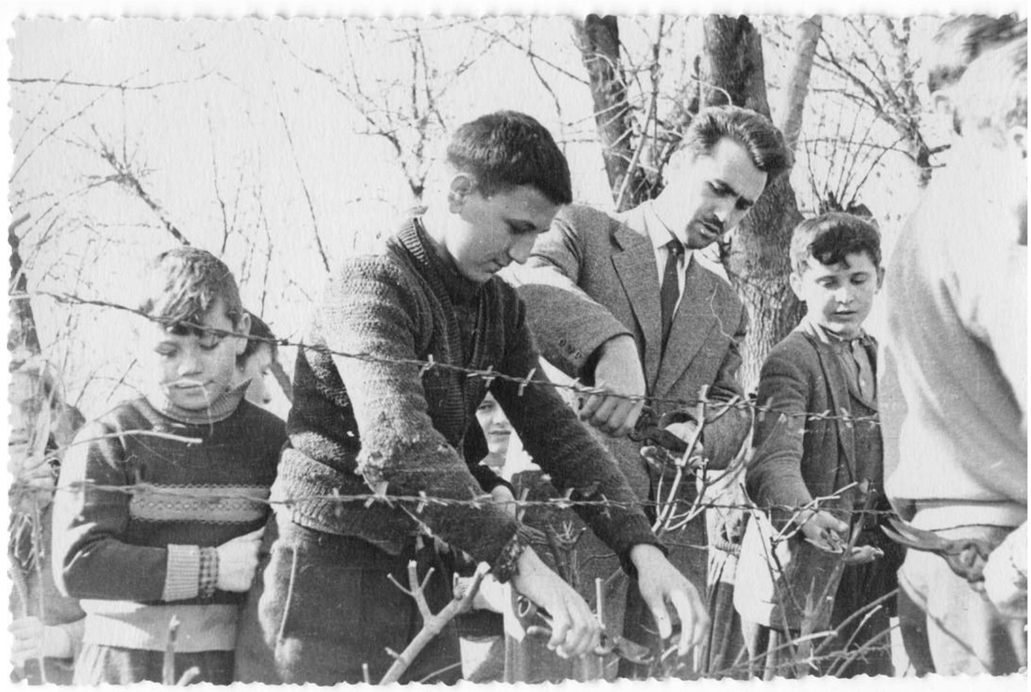

Očigledna
nastava sa
nastavnikom
biologije
Vojom
Stojiljkovićem

Veliko interesovanje krajem šezdesetih godina pobudilo je arheološko iskopavanje, od sredine prema Dunavcu, kada je centralni deo bio ograđen, ali je to još više podsticalo našu radoznalost. Bili smo iznenađeni kada su nam rekli da je tu zapravo bilo groblje još od antičkog doba, malo podalje od tvrđave u vremena kada su harale zaraze. No, oni su otišli i vratili nam naš park. Dijagonalna staza od glavne ulice prema sudu bila je uvek prečica za bicikliste koji su išli do suda i u Srpsku ulicu.

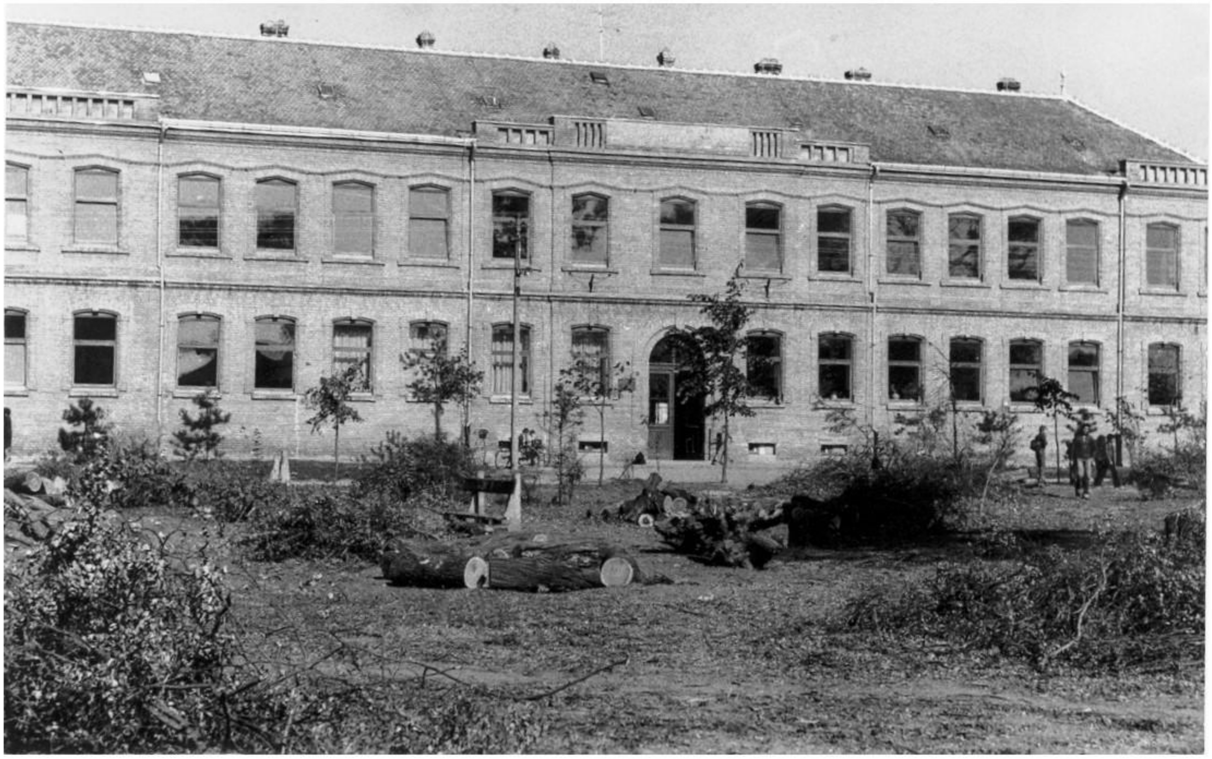

Rekonstrukcija parka

Sve ima svoj vek, pa i drveće, tako da je polovinom sedamdesetih godina urađena njegova detaljna rekonstrukcija, no mi smo se tada već odselili. Novi oblik park je zadržao do danas, obogaćen mobilijarom i tartan stazom, a prava je blagodet za mališane u predškolskoj ustanovi koje gledam kroz prozore škole kako bezbedno, daleko od saobraćaja, koriste svaki pogodan trenutak da budu izvedeni na sunce i vazduh.

Na istom mestu novembra 2024. godine

Da, sada su tu neki novi klinci; želja mi je da ovim sećanjima otrgnem od zaborava vreme i mesta kakva su bila kada smo mi to bili.

KOVINSKI PČELARI

Pčelarstvo u Kovinu ima dugu tradiciju. Prvi pisani trag o pčelarstvu potiče iz 1429. godine, kada je ugarski kralj Sigismund oslobodio stanovnike Kovina plaćanja poreza, osim obaveze da predaju dve cente voska kraljevskoj riznici. Za vreme turske vlasti, Kovin je postao poznat po izvozu voska. Dvorski ratni savet je 1764. godine podstakao pčelarstvo u Graničarskoj oblasti naredivši svakoj opštini da obezbedi prostor za pčelinjak i gaji biljke pogodne za ishranu pčela. Graničarska komanda kontrolisala je kovinske pčelinjake, a pčelari su dobijali premije. Iako je pčelarstvo kasnije stagniralo, posle 1860. godine je ponovo procvetalo, uz podršku u vidu subvencija, osnovana su društva pčelara za plasman meda, voska i nabavku pčela. Pčelarska zadruga u Kovinu nastavila je da radi i nakon Drugog svetskog rata, a videćemo da je 1954. godine zabeleženo 500 aktivnih pčelara u kovinskom srezu.

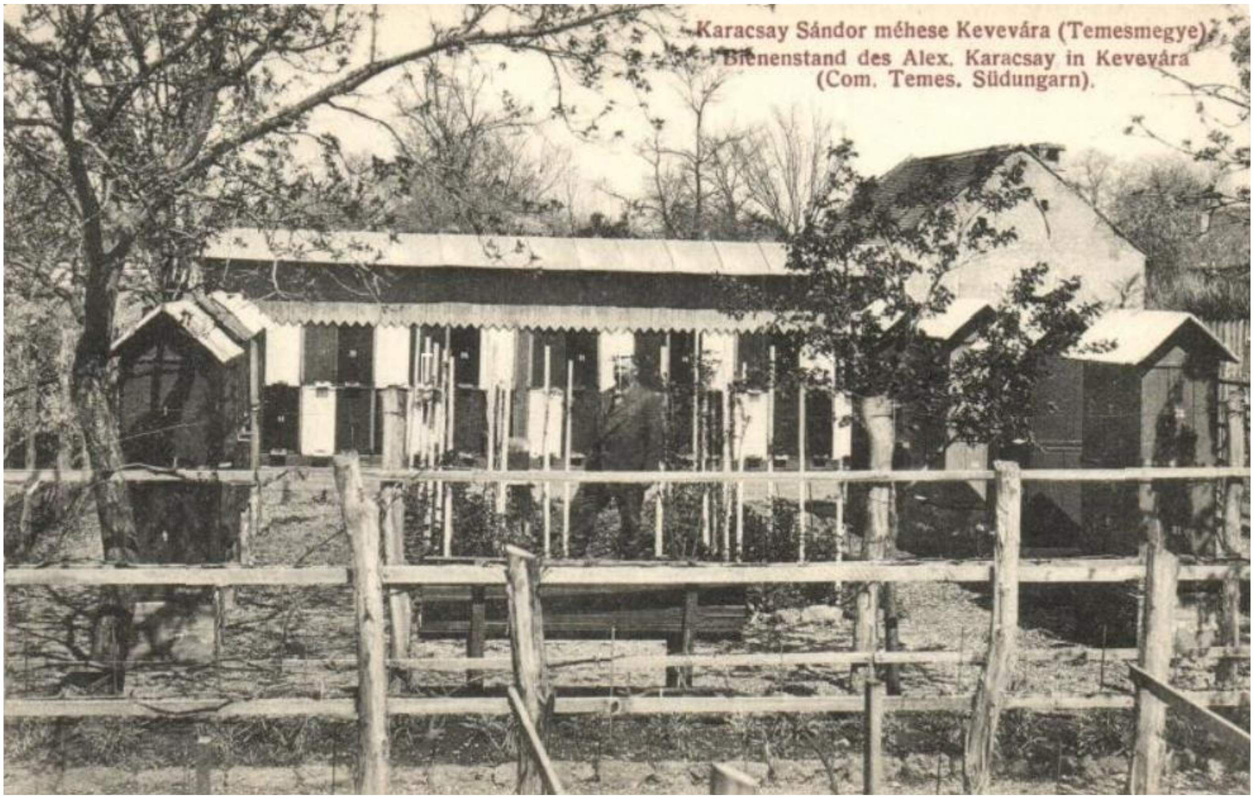
Karacsay Sándor méhese Kevevára (Temesmegye).
Bienenstand des Alex. Karacsay in Kevevára
(Com. Temes. Südungarn).

Među najstarijim fotografija kovinskih pčelara je snimak nepoznatog autora koji je kupljen na aukciji budimpeštanske aukcijske kuće “Darabanth Philatelic and Numismatic Auctions Co. Ltd.” sa tekstom na mađarskom i nemačkom jeziku “Karacsay Sándor méhese Kevevára (Temesmegye), Bienenstand des Alex. Karacsay in Kevevára (Com. Temes. Südungarn).” ili “Pčelinjak Šandora Karačaja, Kovin”. Pčelari će primetiti da se radi o stacionarnom pčelinjaku lisnjača velikog formata, a koliko je pčelarstvo već tada bilo razvijeno govori i podatak koji sam saznao od starih pčelara da je postojala veličina saća “Deliblatska mera”, negde bliska polovini formata pološke.

Iz novije istorije kovinskog pčelarstva, u kojoj nisam mogao da učestujem, izdojio bih zanimljiv izveštaj u martovskom broju časopisa “Napredno pčelarstvo” iz 1954. godine pod naslovom “Sreska pčelarska zadruga Kovin – Banat”. Prenosim samo njegov deo:

“Kovinski srez kao srez pretežno poljoprivrednog karaktera ima povoljne uslove za pčelarstvo. Ovo tim pre, što se na području Sreza nalazi poznata Deliblatska peščara sa svojim ogromnim bagremima, lipama i drugim medonosnim i lekovitim biljkama, a tu su i prostrane njive i pašnjaci pumi raznog medonosnog bilja kao što su beli bosiljak, kamilica i druge. Iako u srezu ima preko 500 registrovanih pčelara, mali je broj pčelinjih društava, a pčelari se velikim delom primitivno.

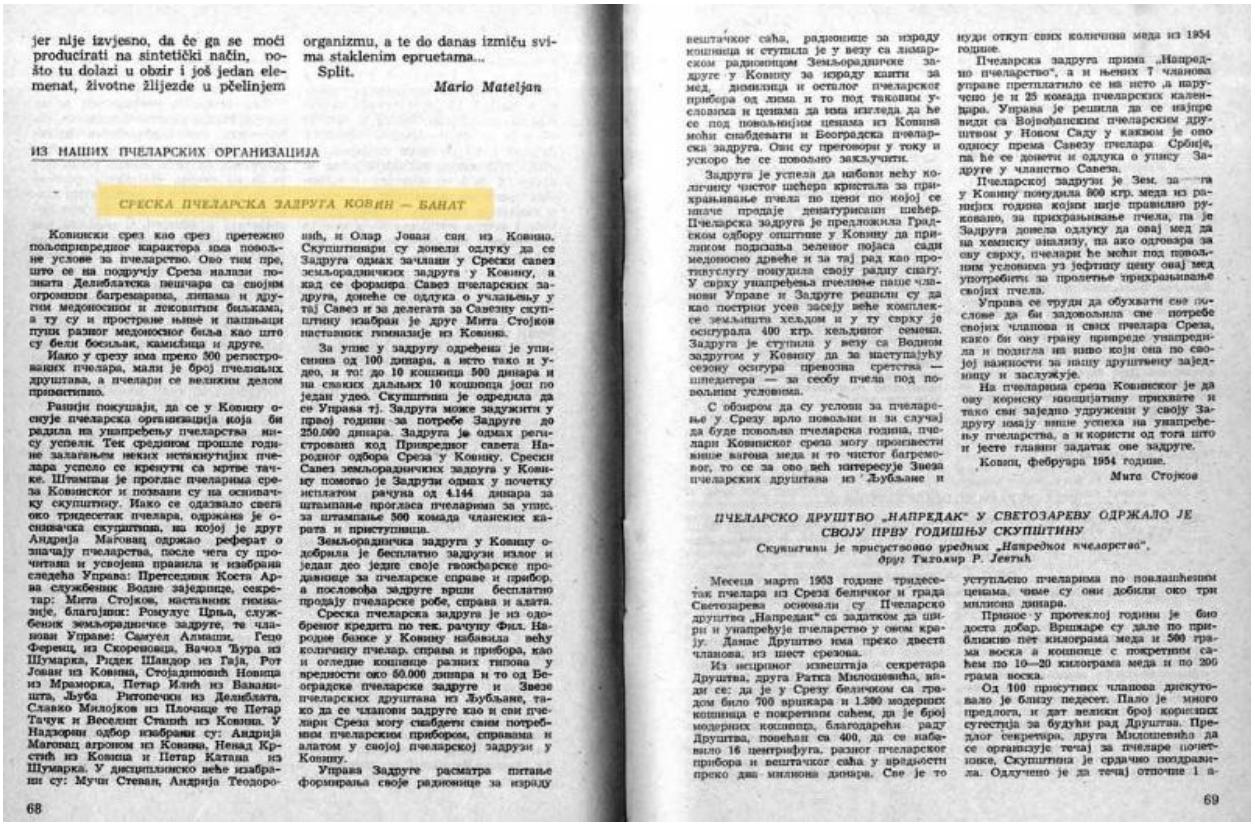

jer nije izvjesno, da će ga se moći producirati na sintetički način, pošto tu dolazi u obzir i još jedan elemenat, životne žlijezde u pčelinjem organizmu, a te do danas izmiču svima staklenim epruetama...

Split.

Mario Mateljan

ИЗ НАШИХ ПЧЕЛАРСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

СРЕСКА ПЧЕЛАРСКА ЗАДРУГА КОВИН — БАНАТ

Ковин, фебруара 1954 године.

Мита Стојков

ПЧЕЛАРСКО ДРУШТВО „НАПРЕДАК" У СВЕТОЗАРЕВУ ОДРЖАЛО ЈЕ СВОЈУ ПРВУ ГОДИШЊУ СКУПШТИНУ

Скупштини је присуствовао уредник „Напредног пчеларства", друг Тихомир Р. Јевтић

68

69

Raniji pokušaji, da se u Kovinu osnuje pčelarska organizacija koja bi radila na unapređenju pčelarstva nisu uspeli. Tek sredinom prošle godine zalaganjem nekih istaknutijih pčelara uspelo se krenuti sa mrtve tačke. Štampan je proglas pčelarima Sreza Kovinskog i pozvani su na osnivačku skupštinu. Iako se odazvalo svega oko tridesetak pčelara, održana je osnivačka skupština, na kojoj je drug Andrija Magovac održao referat o značaju pčelarstva, posle čega su pročitana i usvojena pravila i izabrana sledeća Uprava: Pretsednik Kosta Arva službenik

Vodne zajednice, sekretar: Mita Stojkov, nastavnik gimnazije, blagajnik: Romulus Crnja, službenik zemljoradničke zadruge, te članovi Uprave: Samuel Almaši Geco Ferenc, iz Skorenovca, Vačol Đura iz Šumarka, Ridek Šandor iz Gaja, Pot Jovan iz Kovina, Stojadinović Novica iz Mramorka, Petar Ilić iz Bavaništa, Ljuba Ritopečki na Deliblata, Slavko Milojkov iz Pločice te Petar Tačuk i Veselin Stanić iz Kovina. U Nadzorni odbor izabrani su: Andrija Magovac agronom iz Kovina. Nenad Krstić iz Kovina i Petar Katana iz Šumarka. U disciplinsko veće izabra ii su: Muči Stevan, Andrija Teodorović, i Olar Jovan svi iz Kovina. Skupštinari su doneli odluku da se Zadruga odmah začlani u Sreski savez zemljoradničkih zadruga u Kovinu, a kad se formira Savez pčelarskih zadruga, doneće se odluka o učlanjeu u taj Savez i za delegata za Saveznu skupštinu izabran je drug Mita Stojkov nastavnik gimnazije iz Kovina.

Za upis u zadrugu određena je upisnina od 100 dinara, a isto tako i udeo, i to: do 16 košnica 500 dinara na svakih daljnjih 10 košnica o po jedan udeo …”

Uz više uspona i padova pčelari su se okupljali u Društvu pčelara “Peščara”, čiji je rad početkom ovog veka obnovljen. Bilo je to vreme intenzivnog rada, okupljali smo se iz Kovina i svih mesta opštine svake nedelje u zimskim mesecima na druženju i razmeni iskustava, organizovana su i predavanja, moja emisija subotom na Radio Kovinu “Dobro jutro pčelari” bila je slušana i od nepčelara, a neke je i privukla ovom lepom hobiju. Od stručnih aktivnosti pomenuću samo više predavanja vrsnih pčelara i akademskih profesora u prepunoj sali Šećeranskog kluba, dva izuzetno posećena i kvalitetna Susreta pčela Deliblatske peščare na Čardaku, redovan odlazak na sajam pčelarstva na Tašmajdanu, odlazak drugim društvima pčelara u goste i prijem gostiju, promocija prve digitalne pčelarske knjige u Jugoistočnoj Evropi u kovinskoj biblioteci i mnogo toga.

Emisija “Dobro jutro pčelari” na YT https://youtu.be/lfT0Djhiuk8?si=Fy-uiu_nlQzDFCWr ili pretragom pod naslovom “dobro jutro pčelari radio kovin”

RADIO KOVIN
FM 89,5 Mhz
DOBRO JUTRO PČELARI
FEBRUAR 2005.

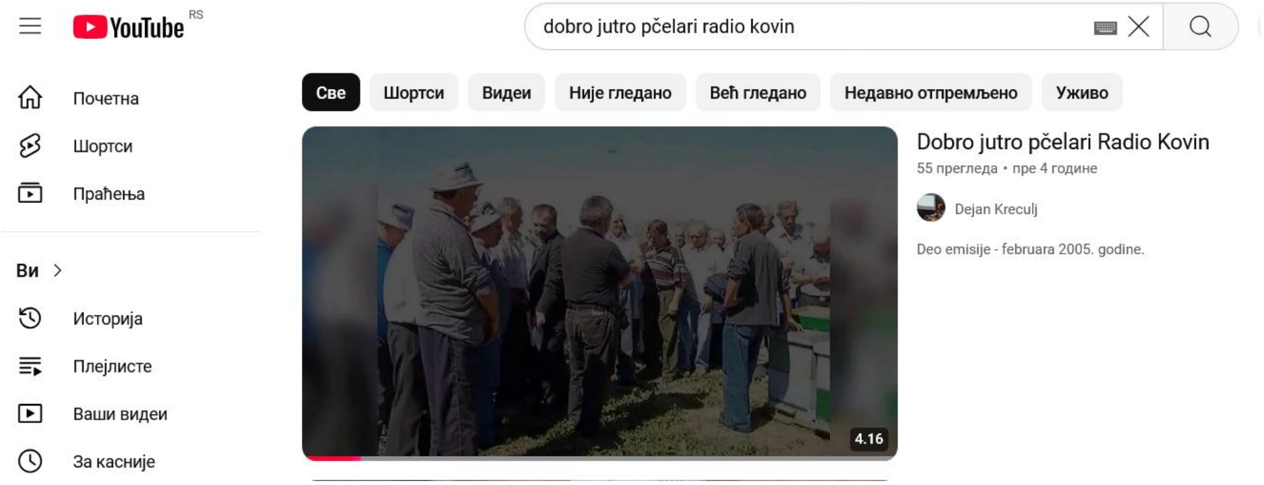
YouTube RS
dobro jutro pčelari radio kovin
Почетна
Шортси
Праћења
Ви >
Историја
Плејлисте
Ваши видеи
За касније
Све
Шортси
Видеи
Није гледано
Већ гледано
Недавно отпремљено
Уживо
4.16

Dobro jutro pčelari Radio Kovin

55 прегледа • пре 4 године

Dejan Kreculj

Deo emisije - februara 2005. godine.

Moj ulazak u pčelarstvo bio je veoma rano, što se vidi i na porodičnoj fotografiji gde sam u majčinom naručju sa rođacima u obilasku pčelinjaka. Bio je to deo mojeg interesovanja za prirodu, a potom i pčelinjak sa tridesetak košnica, koliko je moglo da se, uz sve ostalo, neguje i opslužuje. Raduje me što je ovaj lepi hobi prihvatilo dosta mladih Kovinaca pa često nailazim na raznim mestima nizove košnica. Želim im, kako je pčelarski običaj da se kaže, medno!

KOVINSKA ŠTAMPA

Štampa u Kovinu ima dugu tradiciju, a iz izvora do kojih sam uspeo da dođem, među prvim izdanjima bio je list „Kevevara“, koji je menjajući naziv izlazio u vreme pre Velikog rata, „Kovinac“ organ radikalnih liberala Samostalne radikalne stranke kovinskog Sreza kratko je trajao – od kraja 1924. do početka naredne godine, uređivao ga je Maksa Kupusarević i većini dobro poznate „Kovinske novine“ koje su izlazile tri decenije od 1. januara 1976. sve do opštinske odluke u skladu sa opredeljenjem da država ne može biti osnivač medija.

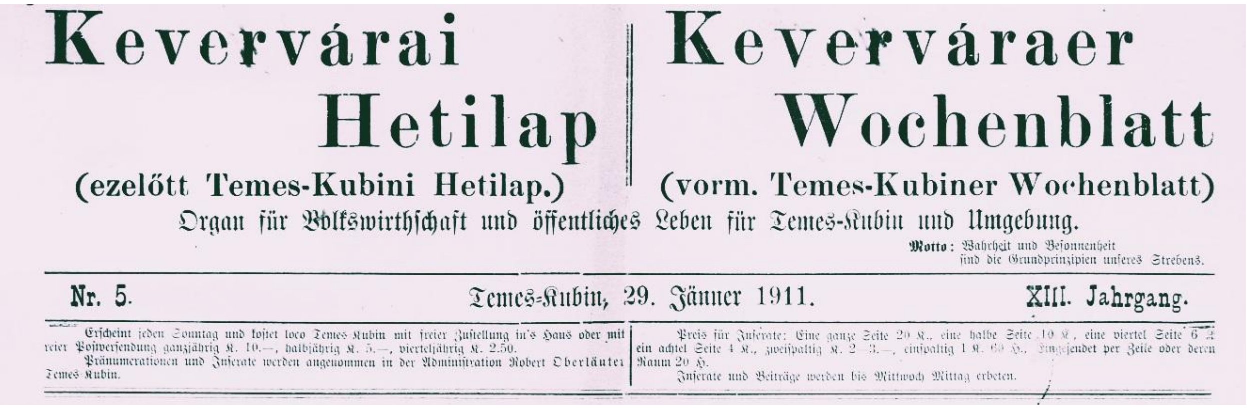

Kevervárai
Hetilap
(ezelőtt Temes-Kubini Hetilap.)

Keverváraer
Wochenblatt
(vorm. Temes-Kubiner Wochenblatt)

Organ für Volkswirthſchaft und öffentliches Leben für Temes-Kubin und Umgebung.

Motto: Wahrheit und Beſonnenheit
ſind die Grundprinzipien unſeres Strebens.

Nr. 5. Temes-Kubin, 29. Jänner 1911. XIII. Jahrgang.

Erſcheint jeden Sonntag und koſtet loco Temes-Kubin mit freier Zuſtellung in's Haus oder mit reier Poſtverſendung ganzjährig K. 10.—, halbjährig K. 5.—, vierteljährig K. 2.50.

Pränumerationen und Inſerate werden angenommen in der Adminiſtration Robert Oberläuter Temes-Kubin.

Preis für Inſerate: Eine ganze Seite 20 K., eine halbe Seite 10 K, eine viertel Seite 6 K ein achtel Seite 4 K., zweiſpaltig K. 2—3.—, einſpaltig 1 K. 60 H., Eingeſendet per Zeile oder deren Raum 20 H.

Inſerate und Beiträge werden bis Mittwoch Mittag erbeten.

List „Temes-Kubiner Wochenblatt“ (povremeno izlazi izdanje pod nazivom „Neue Wochetzer Zeitung“) izlazo je od 1898. do 1910, a od 1910. dvojezično kao „Temes Kubini Hetilap – Temes Kubiner Wochenblatt“, od 1911. kao „Kevevarai Hetilap Kevevaraer Wochenblatt“. Sačuvana je samo poslednja godina lista. Impresum pokazuje da je list izlazio svake nedelje, sa cenom pretplate i pravilima za oglašavanje, urednik je bio Dr. Jakabfy Ernő, a štampanje je radila štamparija Oberlauter Róbertné u Kovinu. List je bio dvojezičan, pisan na mađarskom i nemačkom jeziku; predstavljao je lokalni glasnik koji je izveštavao o aktuelnim društvenim, kulturnim i političkim temama, uključujući poeziju, lokalne vesti i oglase.

Lokalne vesti iz broja lista „Kevevarai Hírlap“ od 24. decembra 1911. oslikavaju prazničnu atmosferu u Kovinu. Grad je bio pun života pred Božić: trgovine su bile preplavljene kupcima, a posebna pažnja posvećena je uređenju glavnih ulica i trga za predstojeće praznike. Osnovna škola u Kovinu organizovala je priredbu povodom praznika, gde su deca izvela recitale i pesme. Sajam je bio posebno živahan, sa brojnim trgovcima koji su nudili prazničnu robu poput ukrasa, sveća i hrane:

„Uoči Božića, Kovin odiše prazničnim duhom. Trgovi su ukrašeni, a lokalne trgovine ispunjene su užurbanim kupcima koji traže savršene poklone i ukrase. Deca iz osnovne škole pripremila su prigodnu priredbu koja je oduševila publiku svojim pesmama i recitacijama. Predpraznični sajam privukao je brojne trgovce i posetioce, nudeći bogatu ponudu praznične robe, od sveća do tradicionalnih kolača.“

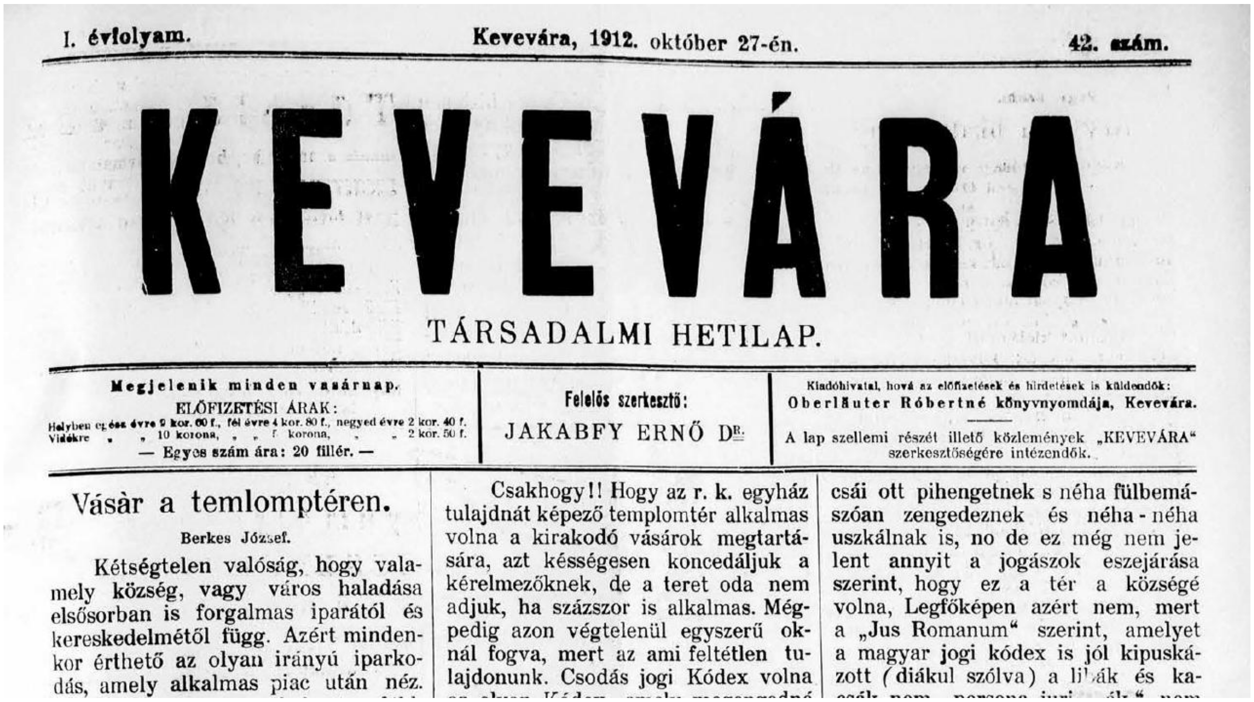

I. évfolyam. Kevevára, 1912. október 27-én. 42. szám.

KEVEVÁRA

TÁRSADALMI HETILAP.

Megjelenik minden vasárnap.
ELŐFIZETÉSI ÁRAK:
Helyben egész évre 9 kor. 60 f., fél évre 4 kor. 80 f., negyed évre 2 kor. 40 f.
Vidékre „ „ 10 korona, „ „ 5 korona, „ „ 2 kor. 50 f.
— Egyes szám ára: 20 fillér. —

Felelős szerkesztő:
JAKABFY ERNŐ DR.

Kiadóhivatal, hová az előfizetések és hirdetések is küldendők:
Oberläuter Róbertné könyvnyomdája, Kevevára.

A lap szellemi részét illető közlemények „KEVEVÁRA“ szerkesztőségére intézendők.

Vásàr a temlomptéren.

Berkes József.

Kétségtelen valóság, hogy valamely község, vagy város haladása elsősorban is forgalmas iparától és kereskedelmétől függ. Azért mindenkor érthető az olyan irányú iparkodás, amely alkalmas piac után néz.

Csakhogy!! Hogy az r. k. egyház tulajdnát képező templomtér alkalmas volna a kirakodó vásárok megtartására, azt késségesen koncedáljuk a kérelmezőknek, de a teret oda nem adjuk, ha százszor is alkalmas. Mégpedig azon végtelenül egyszerű oknál fogva, mert az ami feltétlen tulajdonunk. Csodás jogi Kódex volna

csái ott pihengetnek s néha fülbemászóan zengedeznek és néha-néha uszkálnak is, no de ez még nem jelent annyit a jogászok eszejárása szerint, hogy ez a tér a községé volna, Legfőképen azért nem, mert a „Jus Romanum“ szerint, amelyet a magyar jogi kódex is jól kipuskázott (diákul szólva) a libák és ka-

Od 1912. godine novine izlaze na mađarskom pod imenom „Kevevara“, pa otuda i naziv grada na tom jeziku. Pod Austrougarskom, zvanični jezik u Kovinu do 1918. bio je mađarski, kao deo politike asimilacije, posebno nakon zakona u vezi sa širenjem mađarskog jezika u obrazovanju i administraciji, poput Aponjijevih zakona (1907). Uprkos težnjama za asimilacijom, Kovin je bio multikulturalno mesto, gde su se govorili i srpski, rumunski, i nemački. To se odrazilo i na štampu: dok su lokalni listovi počeli kao dvojezični, mađarski je postao dominantan jezik, uz prisustvo nemačkog.

Podaci u glavi ili zaglavlju lista su: „KEVEVÁRA – DRUŠTVENI NEDELJNIK, Izlazi svake nedelje. Redakcija i izdavačka kancelarija, gde se šalju pretplate i oglasi: Oberlauter Róbertné könyvnyomdája (štamparija knjiga), Kevevára. Cene pretplate: na godinu: 9 kruna, na pola godine: 4 krune i 80 filera, na četvrtinu godine: 2 krune i 40 filera. Cena pojedinačnog primerka: 20 filera. Odgovorni urednik: Dr. Jakabfy Ernő. Štampa: Knjižara i štamparija Oberlauter Róbertné, Kevevára. Sav sadržaj vezan za intelektualni deo lista šalje se redakciji „Kevevára.“

Broj od 27. oktobra 1912. godine donosi, na samom početku prilog o sporu između crkve i lokalne zajednice u vezi sa sajmom, vašarom. Lokalna zajednica u Kovinu sama je predložila njegovo premeštanje na prostor u vlasništvu rimokatoličke crkve (tada Trg Svetog Ištvana, danas mali park ispred hrama Svete Terezije Avilske, na fotografiji). Argumentovali su da je to najpovoljnija lokacija zbog centralnog položaja i pristupačnosti. Crkva je, međutim, odlučno odbila ovaj zahtev, ističući da je prostor osveštan i neprikladan za komercijalne aktivnosti. Crkva je navela da je zemljište njihov vlasnički posed, te se ne može koristiti u druge svrhe bez odobrenja. Pravne reference su uključivale i citate iz rimskog prava, prema kojima crkvena imovina ima poseban status. Sa druge strane, lokalne vlasti su tvrdile da bi premeštanje sajma značajno koristilo ekonomskom razvoju. Spor je eskalirao do pravnih instanci, gde su obe strane iznosile svoje argumente. Crkva je insistirala na poštovanju osveštanosti zemljišta, dok je lokalna zajednica tvrdila da bi sajam na toj lokaciji privukao više ljudi i unapredio lokalnu trgovinu. Ovaj prilog osvetljava konflikte između ekonomskih i duhovnih interesa u zajednici, što je očigledno bilo aktuelno pitanje tog perioda.

Bile su to i novine u kojima je bilo službenih objava. Primer je Árverési hirdetmény (Oglas o licitaciji): „U skladu sa članom 102 Zakona LX iz 1881. godine, ovim se objavljuje da je po odluci Kraljevskog sreskog suda u Kovinu (broj predmeta 1912/7787) zakazana javna licitacija radi namirenja duga u korist Ignáca Fischera, stanovnika Pančeva, u iznosu od 1.358 kruna, zajedno sa kamatama i troškovima. Na licitaciji će biti ponuđena imovina: nekretnine u selu Deliblato, koje uključuju kuću pod brojem 121 i pripadajuće zemljište, procenjene na 1.763 krune i 30 filera. Javna licitacija će se održati 23. novembra 1912. godine, u 9 časova pre podne, u seoskoj kući u Deliblatu. Svi zainteresovani kupci pozivaju se da prisustvuju i da polože 10% procenjene vrednosti imovine u gotovini ili prihvatljivim hartijama od vrednosti kao depozit. Kupci su dužni da cenu isplate u dve rate: prva rata – u roku od 15 dana od pravosnažnosti prodaje, druga rata – u roku od 45 dana, uz obračun kamate od 5% godišnje. Kovin, 24. oktobra 1912. Hajdú Sándor, zamenik sudije.“

Bilo je i zanimljivih vesti (HÍREK): “Novi porotnici – Dana 21. ovog meseca popodne izabrani su novi porotnici. Izabrani su: Antal Kifer, bivši blagajnik; Tamás Dollák i Jefta Zsepcsi. Tri dosadašnja porotnika – Mihály Csolák, Cirill Jereminov i Miklós Balián – povučeni su u mirnu penziju. Zanimljivo je da razlog njihovog povlačenja ostaje nejasan, iako se šire glasine o nekim nepravilnostima u vezi sa solju. Ipak, sigurno je da su njih trojica razrešeni dužnosti. S obzirom na to da je u Kovinu uobičajeno podnositi žalbe, moguće je da će i oni pokušati da se žale – ali kako su u pitanju problemi sa solju, možda će to učiniti nadležnoj „solskoj upravi."

Izjava o porezu na zakupninu – Ovogodišnje izjave o porezu na zakupninu moraju biti podnete do 15. novembra u kancelariji beležnika Ljubomira Lackova. Stanodavci su obavezni da se pridržavaju ovog roka, jer će svako kašnjenje dovesti do novčanih kazni, koje će biti naplaćene kao procenat od iznosa zakupa.

Narodni sajam – Demetrov sajam će se održavati u Kovinu do 7. ovog meseca. Na sajmu će biti omogućena slobodna i neograničena prodaja stoke svih vrsta.

Ponovo o Móricu – Ovoga puta ne govorimo o filmskom junaku iz bioskopa, već o našem poznatom Móricu, koji često puni novinske stupce svojim nestašlucima. Ovog puta, zaljubljen u golubove, zajedno sa Karlom Dollákom pokušao je da ih ukrade iz golubarnika Józsefa Weiricha. Nažalost, plan im nije uspeo – vlasnik ih je uhvatio na delu, a Karl je završio na zemlji nakon „toplog" dočeka. Móric je izbegao batine, ali se ponovo našao u našim novinama!

Arterski bunari – Soós Sámuel, preduzetnik iz Pakša, dogovorio se s lokalnim vlastima da izvede probno bušenje arterskog bunara kod električne centrale. Ako bunar isporuči vodu pod pritiskom od 105 litara u minuti, planirano je bušenje dodatnih izvora. Ovaj poduhvat se smatra vrlo korisnim i hvale vrednim za razvoj grada.

Spomenuću i da je bilo reklama, oglasa: "Prodaja prekrivača – Udovica Marie Beckera je zbog smrti svog muža oglašavala prodaju visokokvalitetnih prekrivača od flanela po povoljnim cenama. Naglašavala je njihovu dužinu i širinu i garanciju zadovoljstva kupaca, sa opcijom dostave pouzećem." Zanimljivo je da je njen oglas objavljen na nemačkom jeziku, a i to da je bila iz grada Nahoda (češki Náchod, nemački Nachod) u Češkoj Republici, u okviru istorijske pokrajine Bohemije.

Oglas sa slikom glasi: "Čarobna frula – Bilo ko može naučiti da svira za samo jedan sat! "Čarobna frula" je izuzetno prijatnog zvuka, sa 20 čeličnih truba i 4 moćna basa. Dolazi u dekorativnom izdanju, uz muzičku knjižicu, note, pesme i futrolu – sve zajedno samo za 4 krune! Gde kupiti: Czalis Wagner, prodavnica muzičkih instrumenata, Budimpešta, József-körút 15. Dodatne informacije: Brza popravka instrumenata dostupna u istoj radnji. Tražite besplatan katalog sa cenama muzičkih instrumenata!"

Sve ovo pokazuje koliko je Kovin tada bio ekonomski i kulturno povezan sa evropskim okruženjem. Prvi broj lista izašao je 21. januara 1912. godine i izlazio je redovno sve do 27. septembra 1914. godine. Prvi svetski rat počeo je da se oseća u Banatu i Kovinu već u prvim mesecima 1914. godine, posebno nakon objave rata Srbiji od strane Austrougarske 28. jula te godine. Mobilizacija u Banatu bila je deo šire austrougarske ratne pripreme, a uključivala je regrutaciju vojnih obveznika i organizaciju logistike za front. Naš grad kao deo Banata pod kontrolom Austrougarske, bio je zahvaćen ovim procesima, što je uticalo na svakodnevni život stanovnika.

Prekid izlaženja lista „Kevevara“ krajem septembra 1914. godine može se povezati sa ratnim okolnostima, jer su resursi, komunikacije i lokalni mediji bili podređeni ratnim potrebama. Mobilizacija je uključivala ne samo ljude već i imovinu, poput konja i kola, a postojala je opšta nestašica robe i hrane u civilnom životu. Društvena atmosfera bila je obeležena neizvesnošću i opadanjem svakodnevnih aktivnosti, dok su ruralna i urbana područja poput Kovina morala da podrže vojni aparat Centralnih sila.

Mada sa skromnim znanjem mađarskog jezika, bilo mi je zanimljivo pregledanje kopije ovog lista, nadam se i vama. Tu se završava priča o prethodniku kovinske štampe, oni koji žele da pogledaju skenirane sve brojeve lista mogu ih preuzeti na

https://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=3417 (Kevevara) i

https://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1911&id=3419 (Kevevarai Hetilap Kevevaraer Wochenblatt)

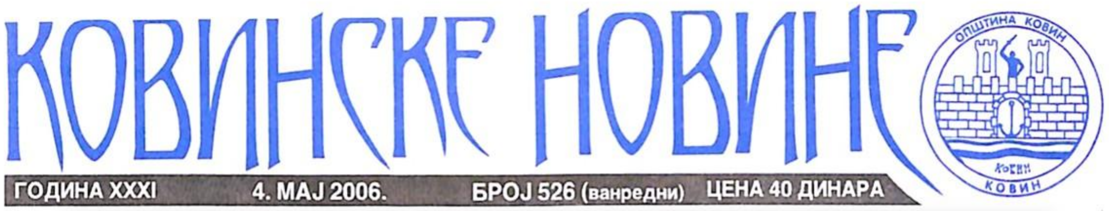

КОВИНСКЕ НОВИНЕ

ГОДИНА XXXI 4. МАЈ 2006. БРОЈ 526 (ванредни) ЦЕНА 40 ДИНАРА

ОПШТИНА КОВИН
КОВИН

RADIO
KOVIN
FM 89,5 Mhz

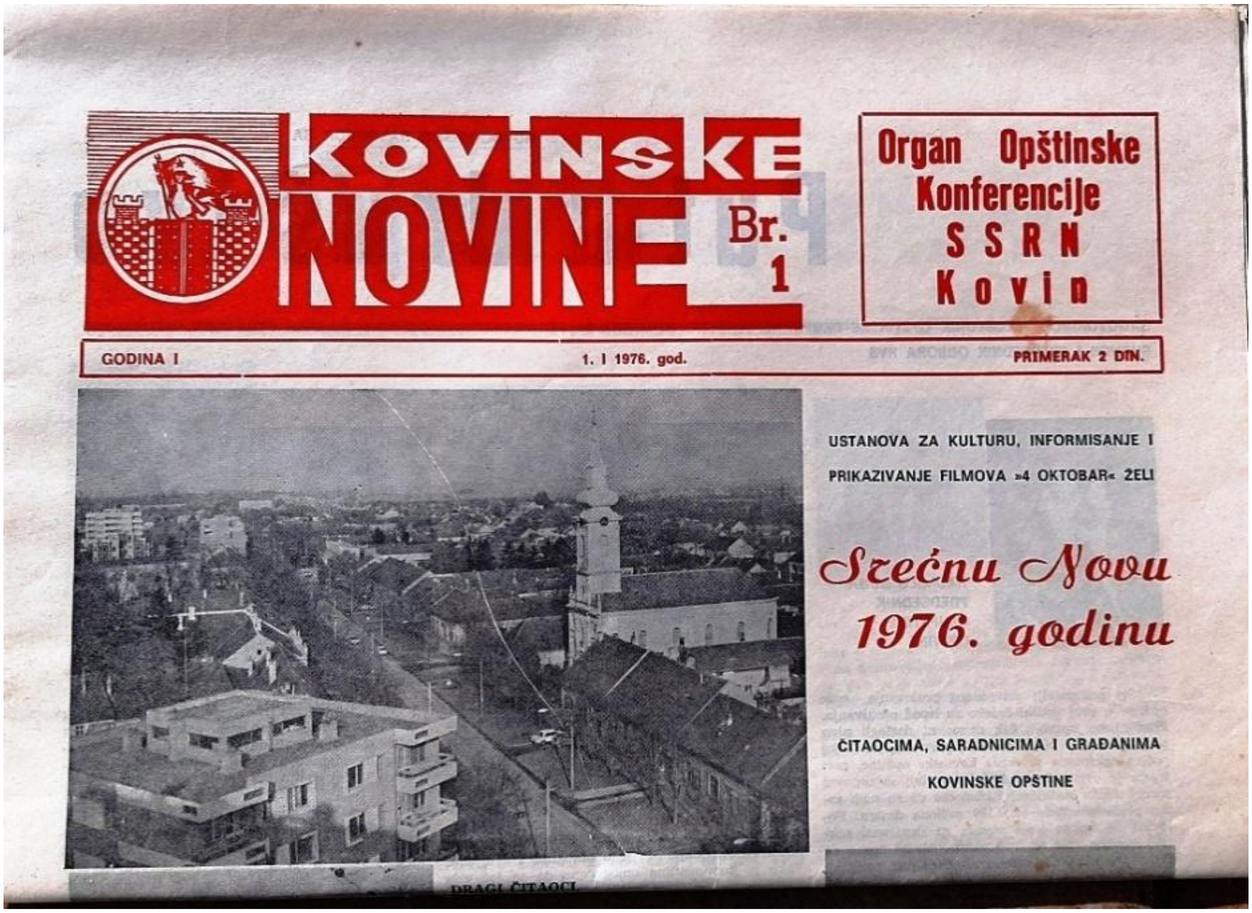

KOVINSKE NOVINE Br. 1

Organ Opštinske Konferencije SSRN Kovin

GODINA I

1. I 1976. god.

PRIMERAK 2 DIN.

USTANOVA ZA KULTURU, INFORMISANJE I PRIKAZIVANJE FILMOVA »4 OKTOBAR« ŽELI

Srećnu Novu 1976. godinu

ČITAOCIMA, SARADNICIMA I GRAĐANIMA KOVINSKE OPŠTINE

DRAGI ČITAOCI

Na kraju, evo i prvog i jubilarnog, 500. broja Kovinskih novina,verujem da nas ima još mnogo koji ih se sećamo. Ovaj list meni je bio posebno interesantan pošto je nastao u vreme kada sam bio gimnazijalac, bio je hroničarska novina aktuelnih događanja. Spomenuću samo da su mi ga moji slali i dok sam bio vojnik, kao što je bio običaj da se dobija “novina od kuće”, koja je prenosila deo života u zavičaju.

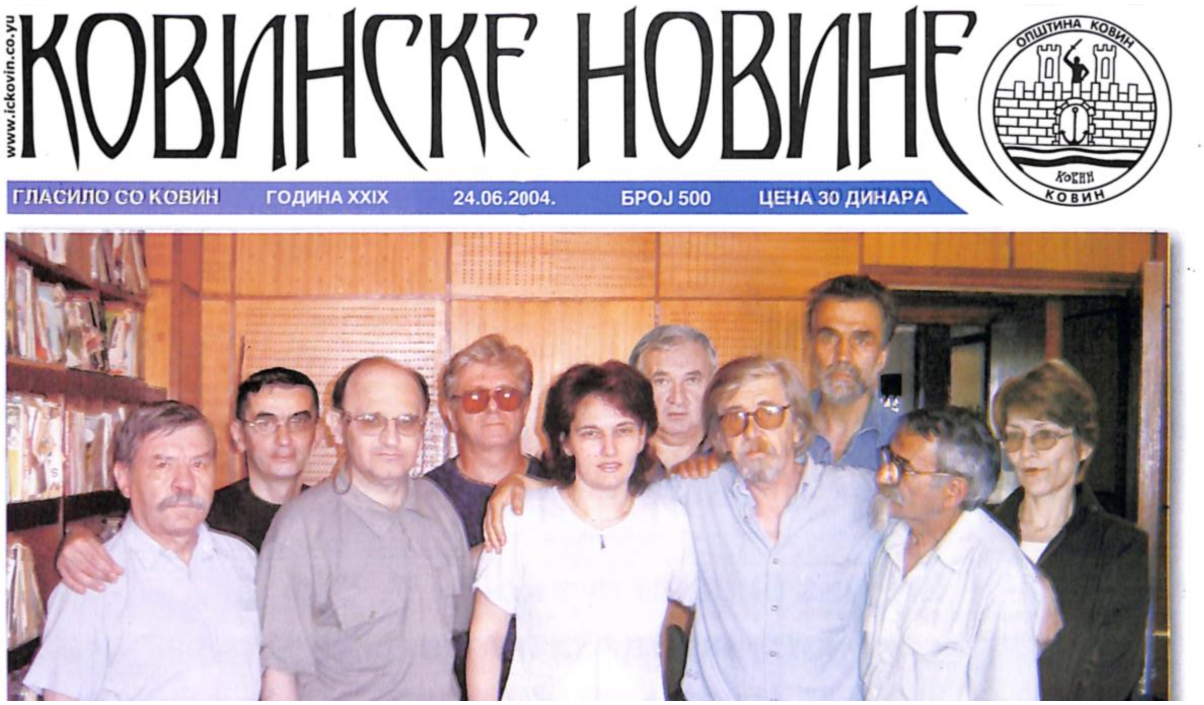

www.ickovin.co.yu

КОВИНСКЕ НОВИНЕ

ГЛАСИЛО СО КОВИН ГОДИНА XXIX 24.06.2004. БРОЈ 500 ЦЕНА 30 ДИНАРА

ОПШТИНА КОВИН
КОВИН

Znatno kasnije, kada sam već radio u velikim i respektabilnim medijskim kućama, beogradskoj Politici, novosadskom Dnevniku i Radio-televiziji Novi Sad, potonji Medijski javni servis AP Vojvodine i drugim, privukla me je posebna atmosfera redakcije ovog lista, kao i Radio Kovina, pa sam do njegovog gašenja ostao i uređivao oblast pčelarstva, a velikim delom i obrazovanja kao PR Zmajeve škole. Tu sam dosta dugo pisao i rubriku (Ne)davni Kovin, koja je prethodnica ovih eseja.

Danas, u vreme digitalnih medija, informisanje izgleda drugačije. Ipak, dugujem neizmernu zahvalnost medijima koji su oblikovali moju radoznalost i ostavili neizbrisiv trag u mom profesionalnom životu.

Kovinska štampa živela je uz grad i njegove građane više od veka. O informisanju danas – prosudite sami.

ŽANDARMERIJA, POLICIJA, NARODNA MILICIJA

Žandarmerija i policija u Kovinu tokom Austrougarske bile su deo šire strukture bezbednosnih službi Ugarske, koje su imale zadatak da održavaju red i zakon u raznovrsnim multietničkim regijama poput Banata.

U okviru Banatske vojne krajine, osnovane 1764. godine, Kovin je bio jedno od važnih naselja. Organizacija je bila zasnovana na graničarskim pukovima, koji su kombinovali vojnu i civilnu vlast. Stanovnici, poznati kao graničari (Grenzer), služili su kao vojnici u zamenu za zemlju i poreske olakšice. Regimente su bile podeljene prema etničkim grupama, a svaki puk imao je određeni teritorijalni opseg. Nakon demobilizacije Vojne krajine 1871–1873, ove jedinice su integrisane u redovne administrativne strukture Ugarske.

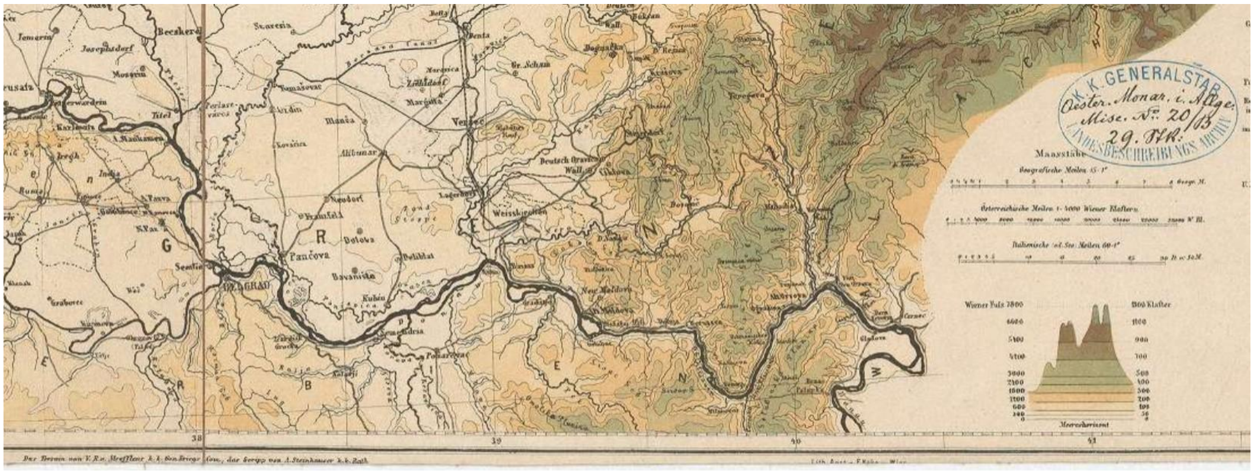

Hypsometrische Übersichts Karte des Königreiches Ungarn des Königreiches Slavonien und der slavon. Banat Militärgrenze – Izvor Hungaricana.hu

Početkom prošlog veka, naš grad bio je značajan administrativni i trgovački centar juga Ugarske, pa su ovde bile stacionirane lokalne policijske jedinice koje su delovale u skladu sa zakonima Austrougarske monarhije. Policija i žandarmerija često su delovale u tesnoj saradnji, posebno u periodima političkih previranja ili kada su se suočavale s izazovima poput migracija, a mi smo na Dunavu, širenja trgovinskih puteva ili socijalnih nemira, koji su pratili modernizaciju u to vreme. U Kovinu, policijska stanica bila je smeštena preko puta Kraljevskog sreskog suda, čime je olakšana administrativna saradnja.

Nakon raspada Austrougarske, policijske službe preuzela je nova država. Policija u Kovinu sada deluje u okviru jugoslovenskog sistema, sa centralnim upravljanjem iz Beograda. Fokus je bio na obezbeđivanju teritorijalnog integriteta i suzbijanju socijalnih i političkih nemira, posebno zbog etničkih i političkih tenzija. Organizacija je uključivala činove od žandara do komandira stanice, a glavni zadaci su bili zaštita imovine, javnog reda i borba protiv kriminala.

Posle Drugog svetskog rata, žandarmerija je zamenjena Narodnom milicijom, koja je delovala kao centralizovani bezbednosni organ nove Jugoslavije. Ona je bila ključna za sprovođenje mera unutrašnje bezbednosti i političke kontrole, praćenja političkih aktivnosti, sprovođenje državnih mera, dok su specijalne jedinice bdile i delovale nad bilo kakvim naznakama političkih previranja. Komandna struktura bila je strogo hijerarhijska, sa istaknutim mestom lokalnih stanica u manjem gradovima poput Kovina.

Osim regularnog aktivnog sastava postojao je izvestan broj odabranih, beskompromisno lojalnih saradnika zaduženih za praćenje i dojavljivanje u svakom kolektivu, od potkazivanja za ispričani vic, što je bilo kažnjivo kao verbalni delikt, do redovnog odlaženja u crkvu i dostavljanja izveštaja ko je bio i šta se dešavalo. Ova praksa “Alekse Žunića, Nušićevog sreskog špijuna” dugo je opstala, verovatno i do današnjih dana pošto se sećam da je godinama moralo da se pazi pred kim se nešto priča i šta se priča, posebno što je moja porodica bila pod stalnom prismotrom s obzirom da mi je otac bio golootočki logoraš, a stric u političkoj emigraciji.

Stanica žandarmerije i policije, kao što sam rekao, bila je locirana odmah do suda, na trgu gde je park princeze Elizabete, današnji veliki park kod škole. To je prilično prostrana masivna prizemna zgrada sa dosta slobodnog prostora oko nje. Od suda ju je razdvajao samo iskopani usek, prokop koji je povezivao Srpsku ulicu sa nivoom gornjeg trga i omogućavao zapregama da lakše savladaju uspon. Tek rušenjem zgrade suda ova formacija je zatrpana i postala današnji asfaltirani nagib kojim se izlazi na predškolsku ustanovu. Inače, kako mi je teča bio sudija kovinskog suda, imao sam prilike da kao dete, kada bi sud prestao da radi, a domari tetka Mariška i njen suprug čika Roman čistili prostorije, ulazim u sudsko dvorište iza velike zgrade gde se nalazila zgrada sudskog zatvora. Bila je to, kako bi se sada reklo, pritvorska jedinica, ne sećam se da je ikada bilo nekog u njoj, pošto i u stara vremena izvršenje zatvorske kazne nije bilo u Kovinu, verovatno zbog malog broja osuđenika.

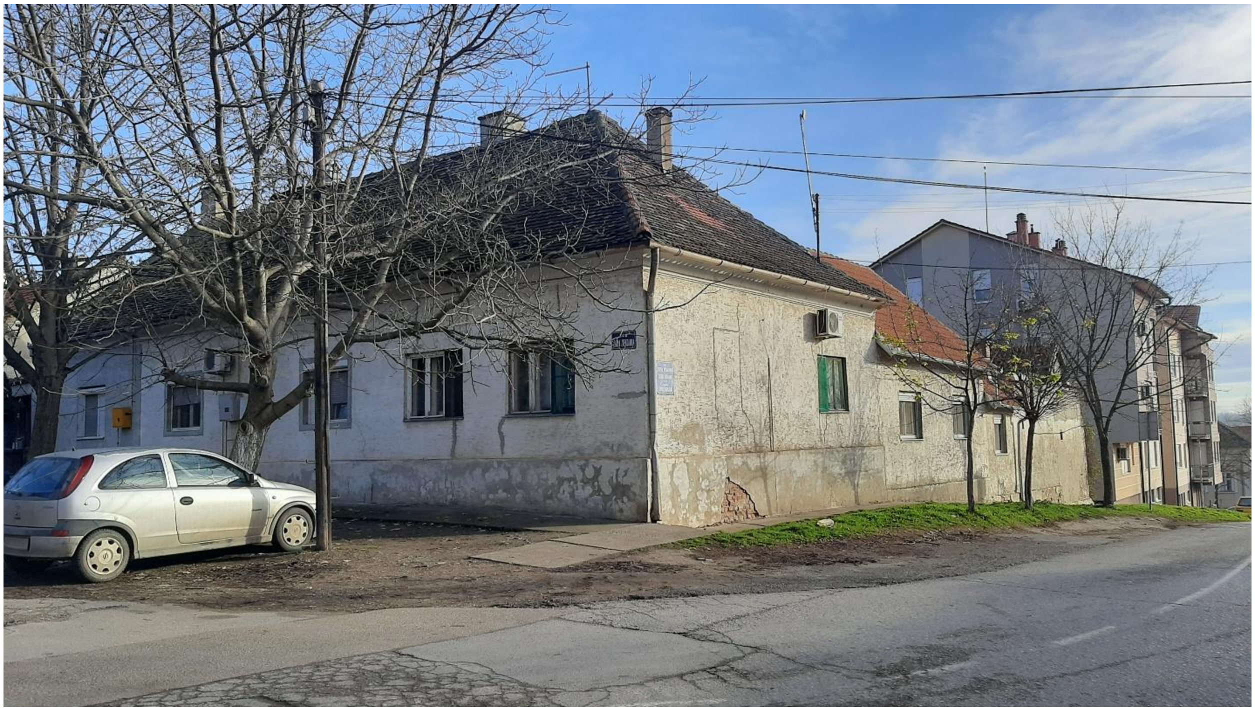

Lokacija i izgled zgrade, na Instant Street View je na adresi za pretragu "17 Trg Žarka Zrenjanina, Kovin, Vojvodina"

Stanica milicije je potom preseljena, kako su nekad stari Kovinci, pa i moji roditelji, govorili, u zgradu "kod Dinusa" ili zgradu "Pučke banke". Veliku i lepu zgradu filijale Pučke banke Pančevo (reč "puk, pučanstvo" je sinonim za narod, od latinskog populus - narod, rimski narod; i patriciji i plebejci), koju je do 1921. godine vodio Janoš Dinus, upamtio sam po tome da mi je tu, u stanici milicije, 1978. godine izdata prva vozačka dozvola. Inače, zgrada se nalazi preko puta od Doma JNA, ali kako ni njega više nema, već dugo vremena poznat je orijentir kiosk "Bart". Ova privremena lokacija milicije bila je sve dok nije porušena drvara u glavnoj ulici kod Dunavca i izgrađena sadašnja stanica policije.

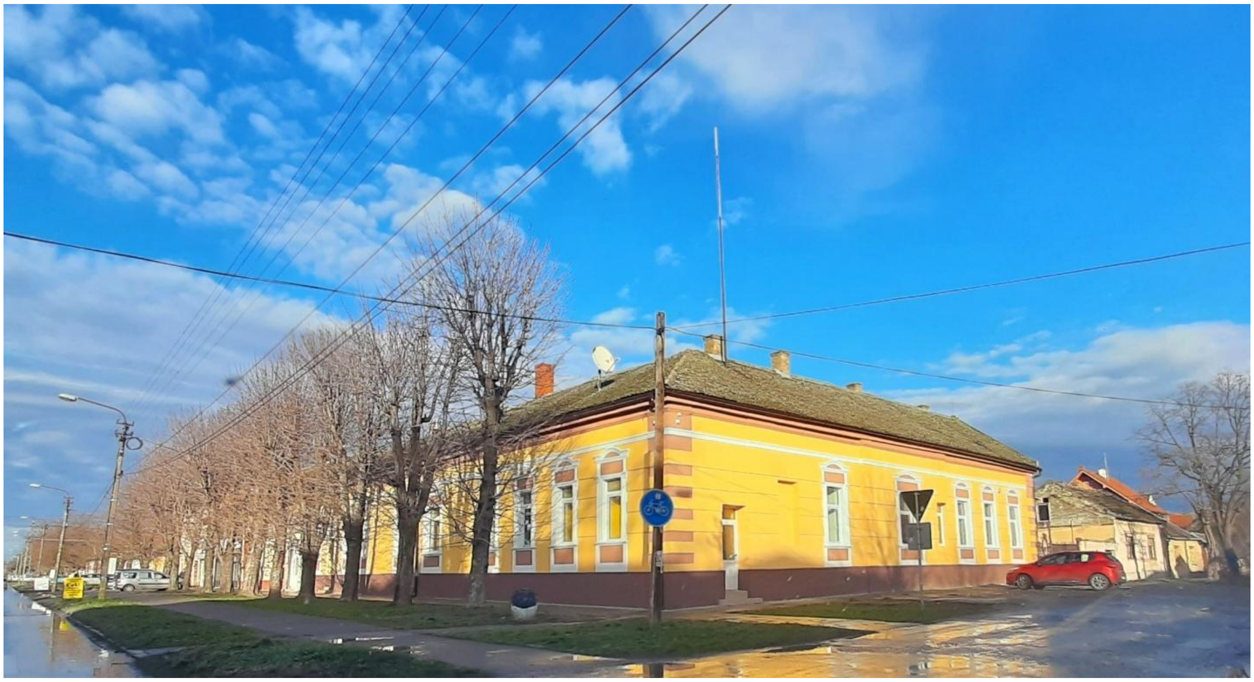

Lokacija i igled zgrade, na Instant Street View je na adresi za pretragu “5 Ive Lole Ribara, Kovin, Vojvodina”

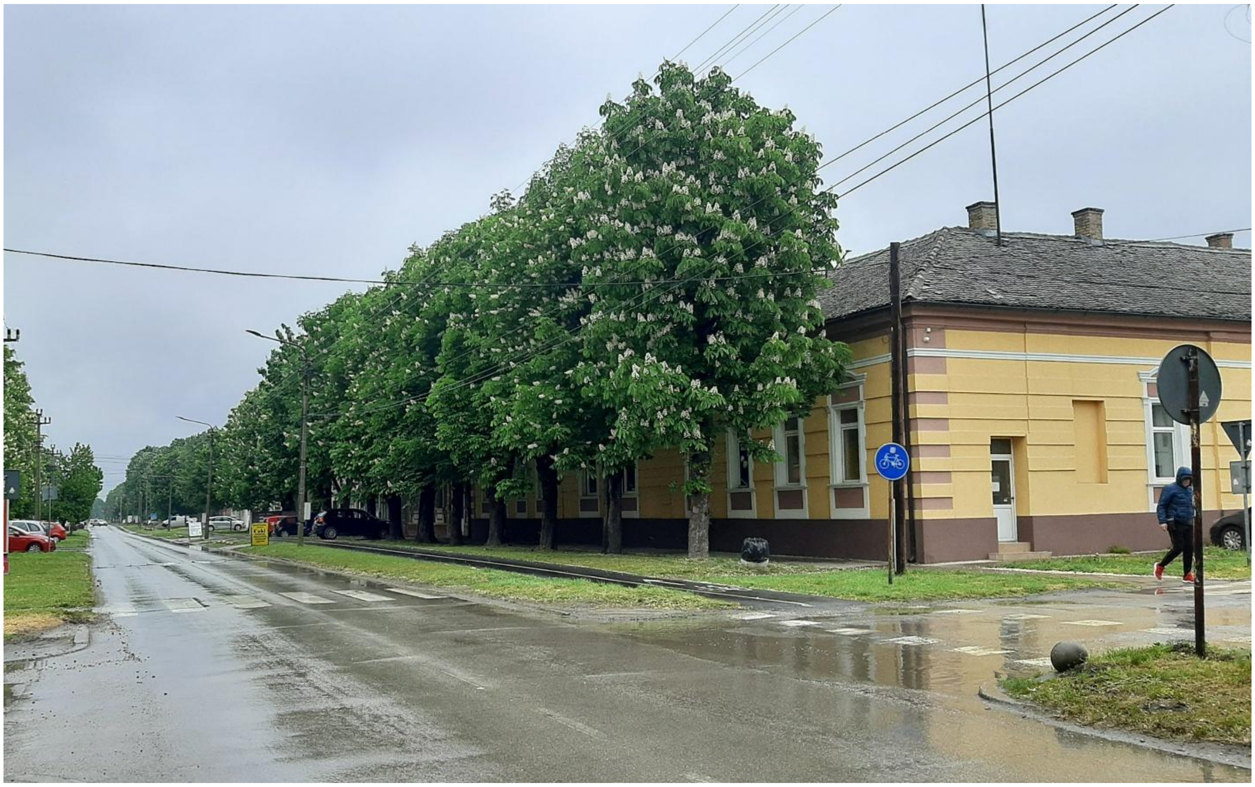

BANATSKE UDALJENOSTI

Zrenjaninski studenti u protestu, nakon trodnevnog pešačenja pod sloganom „Iz Banata, iz inata“, stigli su u Vršac, gde je održan veliki protest. Prema akademski preciznom planu, studenti su prepešačili ukupno 92,7 kilometara tokom tri dana. Prvog dana prešli su 32,3 kilometra, drugog 40,2, a trećeg dana 20,2 kilometra, kažu geografija i matematika jer Banat nije mali.

↑ Дубовац
↑ Гај
↑ Мраморак
↑ Делиблато
Смедерево
↑ Чардак

Međutim, udaljenosti između naselja u kovinskoj opštini oduvek su mi bile intrigantne. Kao fizičaru, vođen maksimom rođenog Banaćanina Emilijana Josimovića “Broj i mera – moja vera”, bili su mi zanimljivi brojevi i obrasci koji se kriju iza njih. Posebno mi je privukao pažnju duodecimalni brojevni sistem, koji je vekovima bio prisutan u trgovini i svakodnevnom životu mnogih krajeva sveta, uključujući Banat. Ovaj sistem čija je osnova broj 12, praktičan zbog svoje deljivosti (sa 2, 3, 4 i 6), koristio se za mere i obračunavanje robe, a njegov trag i danas nalazimo u pakovanjima – pivo, jaja i mnogi drugi proizvodi često se prodaju u pakovanjima od 12 ili 24 komada.

Sećam se kako me je još kao dete zadirkivao deda – mamin ujak – kada bih došao u Deliblato. Pošto sam već bio školarac, često me je ispitivao tablicu množenja. Jednom me je iznenadio pitanjem: „Koliko je 12 puta 12?“ Naravno, nisam znao. Tek kasnije sam shvatio – on je pohađao osnovnu školu u vreme Austrougarske, kada su učenici učili tablicu množenja do 144!

Ovaj broj nije bio slučajan. Udaljenosti između mnogih naselja u Banatu postavljene su planski, upravo u duodecimalnim jedinicama, što dodatno ukazuje na preciznu organizaciju vojnih, administrativnih i trgovačkih centara u našem regionu.

Kako se određuje udaljenost? Razdaljina između gradova tradicionalno se meri prema definisanim referentnim tačkama, a one zavise od svrhe merenja. U geografiji, kartografiji i transportnim sistemima, udaljenost se obično računa od administrativnog centra grada – najčešće sedišta gradske uprave, glavnog trga ili druge značajne institucije.

TEMES-KUBIN

Kovinska gradska kuća 1911. godine, Levelező-lap (dopisna karta) sa markom od 5 filera, neodaslana, autor fotografije Dr Dezider Julius

Danas, kada želimo da saznamo razdaljinu između dva mesta, najčešće koristimo Google mape, koje nam daju rastojanje „od mesta do mesta“. Ali, ako bismo preciznije merili – na primer, udaljenost od ulaza do izlaza iz Bavaništa

(Selance i Breg), od jednog do drugog kružnog toka, videli bismo da je ta razdaljina puna četiri kilometra.

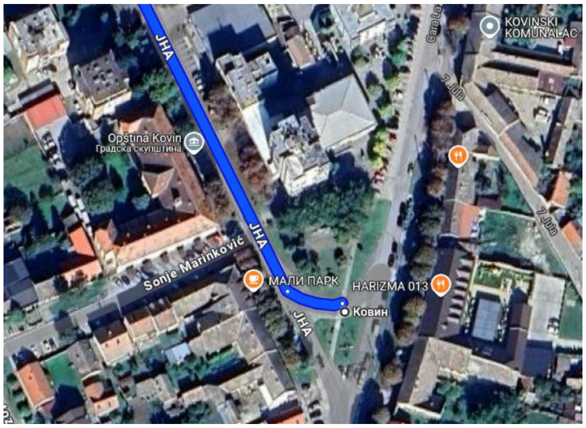
KOVINSKI KOMUNALAC
Opština Kovin
Градска скупштина
JHA
Sonje Marinković
МАЛИ ПАРК
HARIZMA 013
Ковин
7. Jula

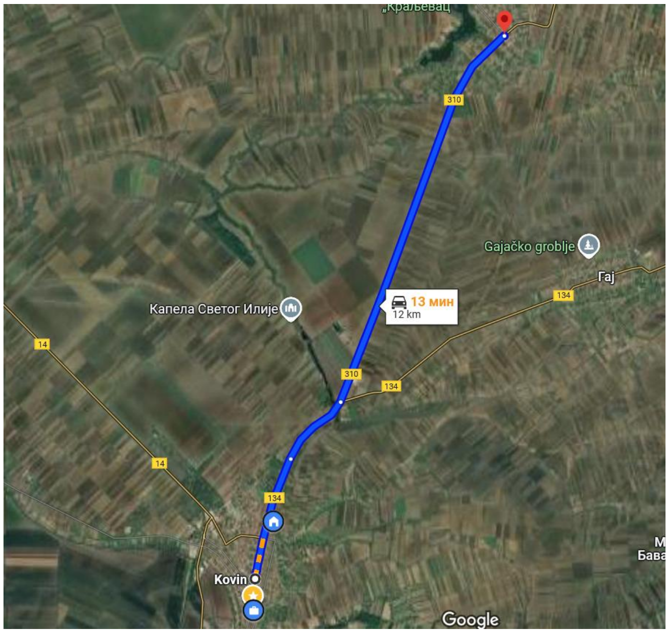
Краљевац
310
Gajačko groblje
Гај
134
Капела Светог Илије
13 мин
12 km
14
310
134
14
134
Kovin
Google

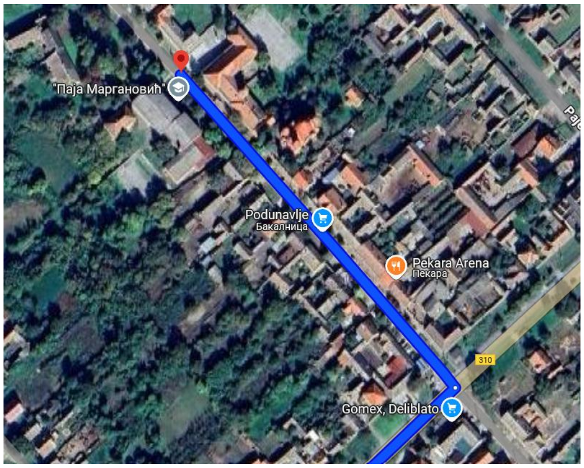
"Паја Маргановић"
Podunavlje
Бакалница
Pekara Arena
Пекара
310
Gomex, Deliblato

Zato sam odabrao da preciznije izmerim rastojanje, recimo, od Kovina do Deliblata. Dobio sam oko 12 kilometara. Ali, kada sam zumirao kartu i pronašao referentne tačke, uočio sam da se merenje vrši od zgrade Opštine u Kovinu do mesne zajednice i škole u Deliblatu. Dakle, upravo onako kako struka nalaže.

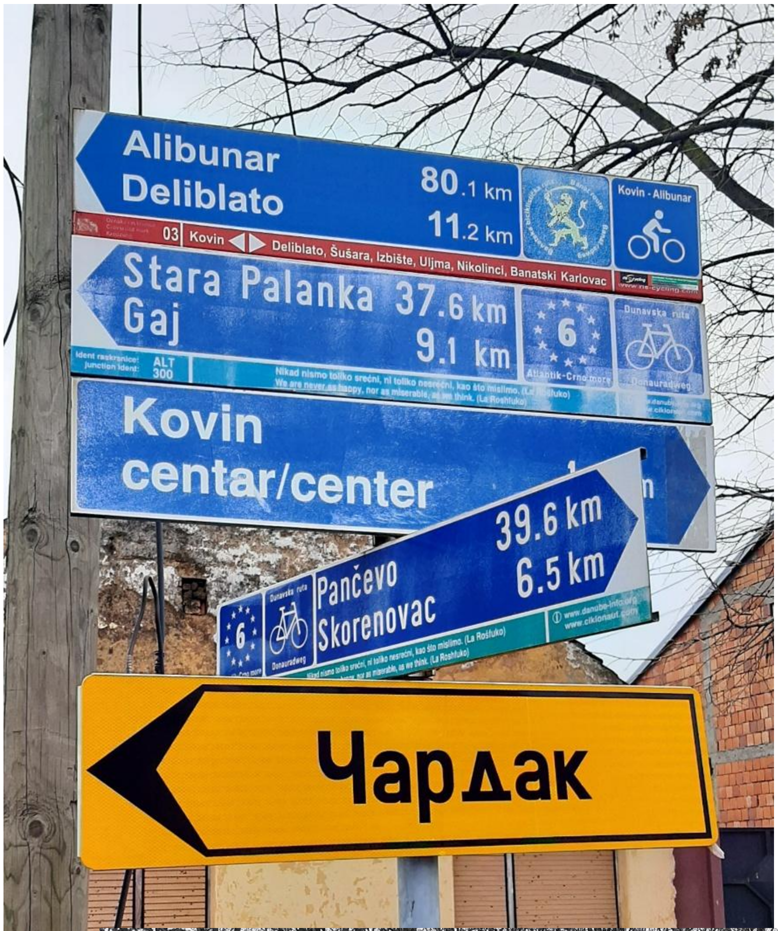
Alibunar
Deliblato
80.1 km
11.2 km
Kovin - Alibunar
03 Kovin Deliblato, Šušara, Izbište, Uljma, Nikolinci, Banatski Karlovac
Stara Palanka 37.6 km
Gaj 9.1 km
6
Atlantik-Crno more
Dunavska ruta
Donauradweg
Nikad nismo toliko srećni, ni toliko nesrećni, kao što mislimo. (La Rošfuko)
We are never as happy, nor as miserable, as we think. (La Roshfuko)
Kovin
centar/center
Pančevo 39.6 km
Skorenovac 6.5 km
Чардак

Putokaz za bicikliste na raskrsnici “kod Čikljana”

Oznaka udaljenosti od centra Kovina kod ulaza u SŠ “Vasa Pelagić”

U našem slučaju, za Kovin i kovinska naselja tokom Austrougarske, referentne tačke su verovatno bile vojne i administrativne zgrade, poput sedišta vojnih regimenti ili regionalnih centara vlasti. Ovaj pristup bio je važan za plansku izgradnju naselja i olakšanje komunikacije. Još ako se uzme da je nemačka i austrijska jedinica za dužinu puteva bila milja koja je iznosila oko 7,5 kilometra, udaljenosti postaju celobrojne što ima osnova u organizaciji Vojne krajine jer je omogućavalo lakšu komunikaciju i vojnu mobilizaciju.

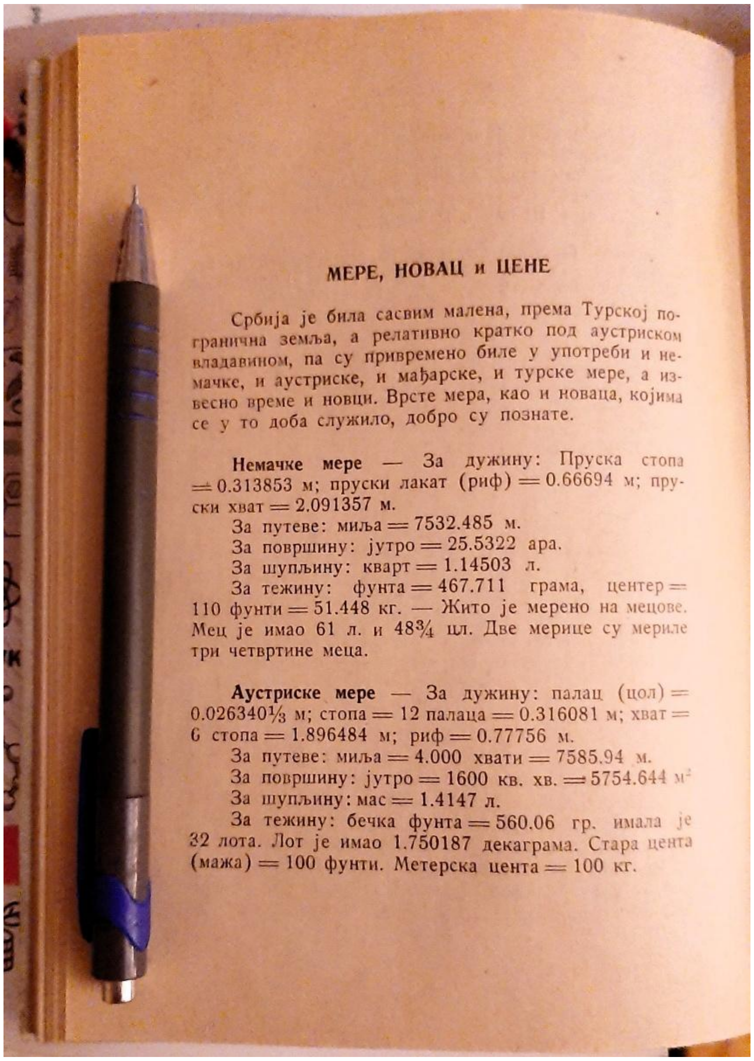

Dušan J. Popović Srbija i Beograd od Požarevačkog do Beogradskog mira, SKZ, 1950.

МЕРЕ, НОВАЦ и ЦЕНЕ

Србија је била сасвим малена, према Турској погранична земља, а релативно кратко под аустриском владавином, па су привремено биле у употреби и немачке, и аустриске, и мађарске, и турске мере, а извесно време и новци. Врсте мера, као и новаца, којима се у то доба служило, добро су познате.

Немачке мере — За дужину: Пруска стопа = 0.313853 м; пруски лакат (риф) = 0.66694 м; пруски хват = 2.091357 м.
За путеве: миља = 7532.485 м.
За површину: јутро = 25.5322 ара.
За шупљину: кварт = 1.14503 л.
За тежину: фунта = 467.711 грама, центер = 110 фунти = 51.448 кг. — Жито је мерено на мецове. Мец је имао 61 л. и 48¾ шл. Две мерице су мериле три четвртине меца.

Аустриске мере — За дужину: палац (цол) = 0.026340⅓ м; стопа = 12 палаца = 0.316081 м; хват = 6 стопа = 1.896484 м; риф = 0.77756 м.
За путеве: миља = 4.000 хвати = 7585.94 м.
За површину: јутро = 1600 кв. хв. = 5754.644 $м^2$
За шупљину: мас = 1.4147 л.
За тежину: бечка фунта = 560.06 гр. имала је 32 лота. Лот је имао 1.750187 декаграма. Стара цента (мажа) = 100 фунти. Метерска цента = 100 кг.

Kroz sistematsko naseljavanje i odbrambene potrebe, naselja su često bila planski postavljana na strateške udaljenosti. Tokom Banatske vojne krajine (1764–1873), Kovin je imao ključnu ulogu kao granični centar. Mesta su se razvijala oko fortifikacija i trgovačkih puteva, a sistematičnost u planiranju vidljiva je i u kasnijim kolonizacijama, koje su bile deo agrarne reforme i demografske politike Austrougarske.

Znači, udaljenosti između banatskih naselja nisu rezultat slučajnosti, već promišljene organizacije prostora kroz istoriju. Danas se naselja razvijaju drugačijim tempom i logikom, ali tragovi nekadašnje precizne organizacije i dalje su prisutni – samo ih treba umeti prepoznati, shvatiti da pravi Banat i dalje nosi pečat preciznog planiranja koje traje vekovima. I kada idemo negde, mi ne idemo “od mesta A do mesta B”, kako je postalo pomodno da se govori, već idemo iz Kovina u Bavanište, Delibalto, Dubovac …

KOLONIJE I KOTEŽI

Sada utopljen u jedno homogeno naselje, severni deo Kovina dugo je bio daleko od administrativnog, kulturnog, prosvetnog i trgovinskog dela grada. Sećam se pokušaja osamdesetih godina prošlog veka kada su u Koloniji, kod zgrade Druge mesne zajednice ili jednostavnije „kod tri rupe“ postavljene tezge kako bi se formirao pijac, ali sem nekoliko znatiželjnih prodavaca koji su izdangubili dan dok nisu otišli, kupaca nije bilo. Kao što je u Beogradu Takovska ulica granica između gradskih opština Starog grada i Palilue, tako je i ulica Petra Drapšina razdelnica kovinskih mesnih zajednica, a tu je gradsko naselje Kolonija.

Otkuda taj naziv? Migracioni procesi na teritoriji Vojvodine traju vekovima, dok su posebno značajni oni od 18. veka, kada je ovaj region oslobođen od turske vlasti. U okviru kolonizacija sprovedenih od strane Habzburške monarhije, Austrougarske, veleposednika, kao i jugoslovenskih država, stvoren je multikulturalni mozaik naroda, jezika, vera i kultura koji danas karakteriše Vojvodinu. U 20. veku dogodile su se dve jugoslovenske kolonizacije, sa različitim karakteristikama. Tokom perioda između dva svetska rata, Kraljevina Jugoslavija sprovela je „dinarsko-ravničarsku“ kolonizaciju na severu zemlje – u Bačkoj, Sremu i Banatu. Doseljenici su bili srpski dobrovoljci iz Prvog svetskog rata, ljudi iz dinarskih krajeva pogođenih glađu, srpski optanti iz Mađarske i domaći bezemljaši. Učesnici ove kolonizacije bili su i moj preci: deda Milan, Solunac koji je dobio, kao i svi kolonisti, pola lanca zemlje da sazida kuću i ona je bila nedaleko od današnjeg silosa dok se deda Milovanova udovica Milica nastanila u Gaju.

Optanti su bili pripadnici srpskog stanovništva koji su se u periodu nakon Prvog svetskog rata odlučili za preseljenje iz Mađarske u novoformiranu Kraljevinu SHS, u skladu s pravom izbora državljanstva. Njihova migracija bila je deo šire kolonizacije i agrarne reforme. U Kovinu je više porodica koje su se ovde naselile iz sela Deske, nedaleko od Segedina, gde su neki iz familije ostali. Imao sam priliku da im budem gost na seoskoj slavi Preobraženja Gospodnjeg 19.

avgusta. Prema nazivu sela, ove porodice su imale špic-name “Deščani” (od nemačke reči schpitzname, što znači nadimak).

Država je obećavala zemlju vojnim dobrovoljcima, ali nedostatak organizacije doveo je do velikih razočaranja. Ovaj kompleksan proces agrarne reforme i kolonizacije značajno je oblikovao današnju demografsku i kulturnu strukturu Vojvodine, stvarajući jedinstvenu regiju bogate različitosti.

Za Kovin se zna da je bio deo agrarne reforme i kolonizacije sprovedene u Jugoslaviji između 1945. i 1948. godine. Ova reforma imala je za cilj da redistribuira zemlju u korist siromašnih seljaka, kao i da unapredi državni poljoprivredni sektor. Naseljavanje kolonista u Vojvodini, uključujući okolinu Kovina, pratilo je plansko dodeljivanje zemljišta i organizaciju naselja. Takođe, dodeljivane su kuće i osnovna oprema kako bi se olakšao njihov novi početak. Pored ekonomskih razloga, kolonizacija je imala i političku dimenziju, jer je doprinosila homogenizaciji stanovništva i jačanju veza sa novoformiranom državom. Ključni organi zaduženi za sprovođenje ovih mera bili su Ministarstvo agrarne reforme i Ministarstvo kolonizacije Demokratske Federativne Jugoslavije, koji su koordinirali rad lokalnih komisija i pružali potrebnu podršku.

„Ene, lale, da ti kažem, i moj otac je posle rata dobio tu kolonizaciju. Došli smo u Kovin, dobili kuću u centru, kod škole, ali mi majka nije mogla da podnese ovaj vazduh ovde, mi smo iz sela na tromeđi sa Crnom Gorom i Bosnom. A on, šta će, pa ode u srez kod te komisije i vrati im kuću i sve što je bilo, te odosmo nazad. Posle, kad sam se ja oženio i već imao dete, rešim da dođem u Kovin, zaposlim se, smognem se nekako, jer mogao je otac za zadrži to sve, ali mu savest nije dala“ pričao mi je Momo, čestiti čovek od čestitog roda.

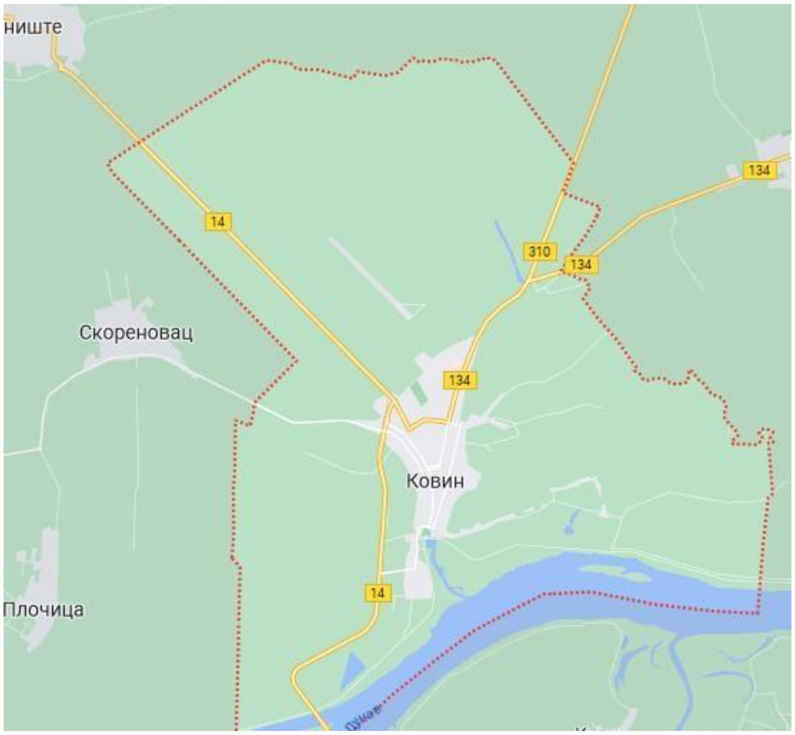

Naseljeno mesto Kovin se tokom istorije, još od neolita, zbog geografskog položaja, lesne zaravni trouglastog oblika, vrhom usmerenim ka Dunavu, gde se još od antičkih vremena nalazila vojna utvrda, sve do Požarevačkog mira potpisanog 21. jula 1718. godine čijim odredbama su Osmanlije izgubile Banat, delove Srbije, i zapadnu Vlašku, koji su pripali Habzburškoj monarhiji. U okviru odredbi mira, neke tvrđave na granicama, među kojima je i kovinska, su morale biti porušene kako bi se smanjile tenzije i obezbedila mirnija granica. Odatle se Kovin širio prema severu: prvobitno je postojao kastrum, dok je civilno stanovništvo živelo znatno severnije, na prostoru duž današnjeg puta Kovin – Bavanište. Vremenom dozvoljava se preseljavanje prema Dunavu gde se formira jezgro naselja, a poseban razvoj dostiže u vreme Austrougarske vladavine, kao trgovinsko, zanatsko, kultruno i prosvetno središte. U to vreme tu su naznake i industrijalizacije, a posebna pogodnost je što se nalazi na Dunavu i tako omogućava saobraćaj izgradnjom železnice.

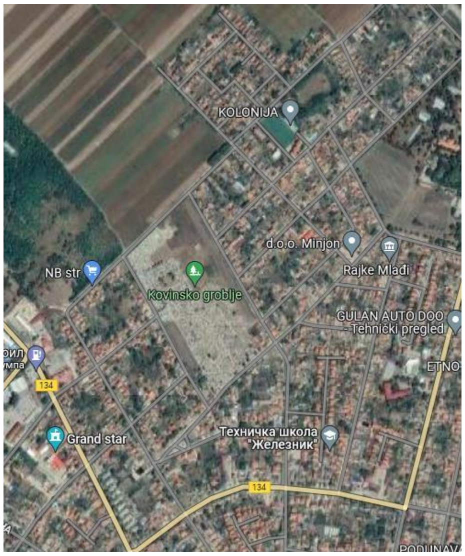

Urbanistički gledano, prateći pravac prema severoistoku koji je vodio naseljima nizvodno na Dunavu, i drugi, koji je severozapadnije bio veza sa Pančevom, naselje se od administrativnog centra razvija u obliku slova „V“. Po trasama ulica počinje gradnja kuća, formiraju se kvartovi i većinu na uglovima zauzimaju kuće imućnijih vlasnika.

Na samom kraju naselja, locira se groblje gde su premešteni i zemni ostaci sahranjenih iza hrama Srpske pravoslavne crkve.

Time se omeđuje prostor koji i danas nosi naziv Kolonija, a koji je dodeljen u već pomenutoj prvoj kolonizaciji.

Stil gradnje je tipično Vojovođanski, to su kuće sa dvovodnim krovovima, neke od naboja, neke od ćerpiča, ali uglavnom od opeke. Prema ulici su imale kalkanski zid i mahom po dve ili tri sobe. U zavisnosti od veličine parcele i mogućnosti gradnje, pored stambenog dela bio je ulaz, kapidžik, dok je pored bila velika kapija za ulaz zaprege. Imućniji su pored toga imali i staje i prostor za poljoprivrednu delatnost, takođe sa kalkanskim zidom prema regulacionoj liniji.

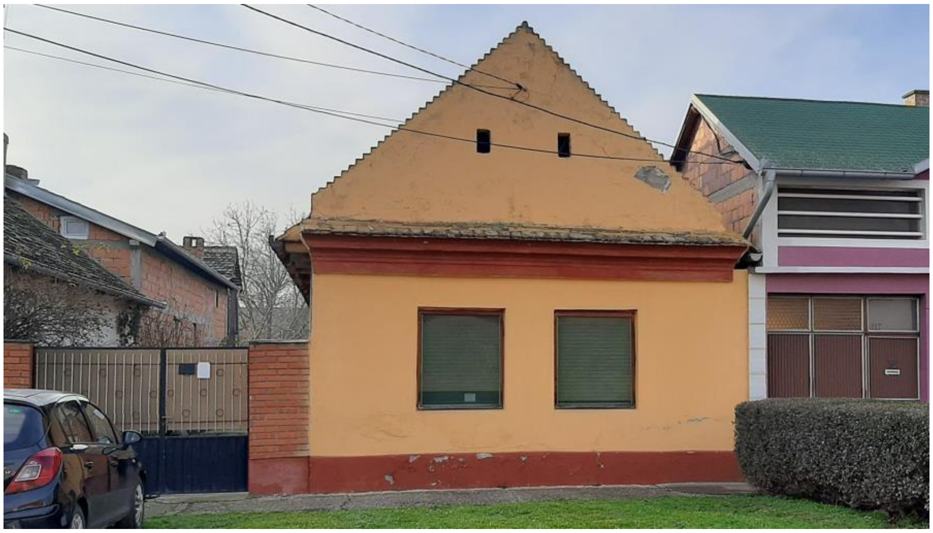

U većim naseljima, gradovima, gde se intenzivno razvijala industrija, takva radnička naselja su takođe bila na periferiji i dobila su, preuzeti naziv kotež.

SREĆNI PRAZNICI

Na razmeđi godina Kovin je oduvek odisao slavljeničkom atmosferom. Kao mesto gde su se ukrštali jezici i običaji, njegova tradicija bila je bogat mozaik – Božić i Nova godina slavili su se sa jednakim žarom, bez obzira na kalendar. Čak i u periodima kada je zvanična ideologija forsirala ateizam, tradicija je opstajala – slavilo se tiho, u porodici i među prijateljima.

Срећну Нову 1969. год.
Желимо Вам свима
Ђока и Милица
Маршала Тита бр. 59
СРЕЋНА НОВА ГОДИНА

Sećanja donose slike davno poslatih čestitki. Iz tih, sada već davnih vremena, našao sam neke sačuvane novogodišnje čestitke, jer se podrazumevao epistolarni način; slale su se čestitke i onima sa kojima smo se svakog dana viđali; i oni su se tome radovali kao što smo se i mi radovali što smo ih poslali. Već polovinom decembra blagovremeno su se nabavljale čestitke u legendarnoj trafici kod bioskopa ili u knjižari „kod čika Radice“. Svaka reč, svaki motiv, bio je pažljivo biran; nisu to bile samo čestitke – to su bili mostovi prijateljstva i bliskosti.

Listajući obimnu arhivu fotografija, s razlogom sam se zadržao na snimcima nastalim u predpraznično vreme na mestu gde se oduvek najviše radovalo nastupajućoj Novoj godini – među decom.

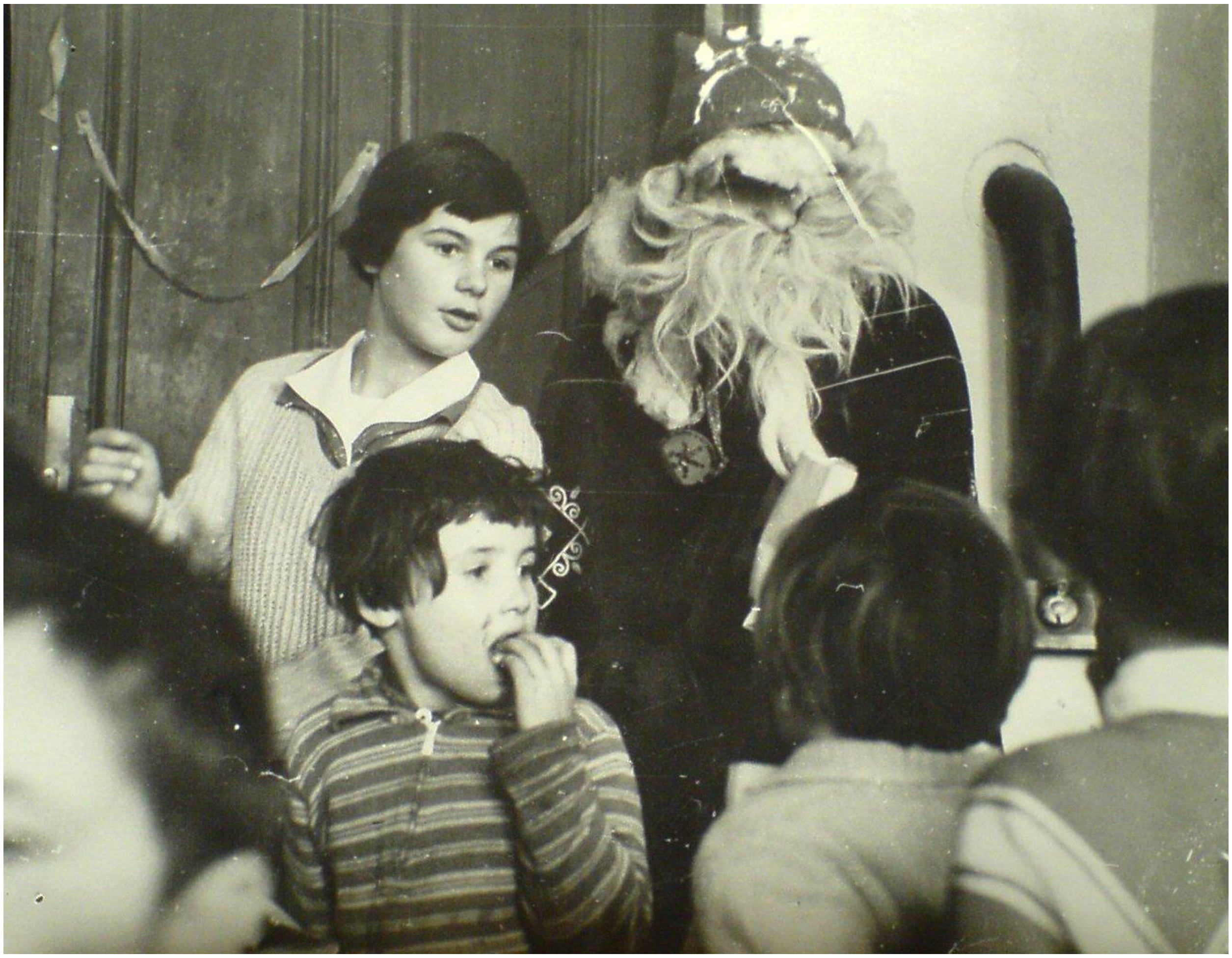

Kako je na poleđini zabeleženo, snimci su nastali „u učionici prvog razreda 30. XII 1961. godine.“ Kao što se vidi, u toploj učionici, pokraj sulundara tada vrhunske „Kraljice peći“, među dečicom je Deda Mraz, do nedavni Božić Bata, sa pletenom kapom po kojoj su pahulje „snega“ od vate i „bradom“ od komada uštavljenog krzna. O crvenom opervaženom kaputiću nije ni sanjao, već je sasvim dobro došao nečiji veliki zimski kaput koji je dosezao do crnog drvenog poda premazanog istrošenim mašinskim uljem. Na zajedničkoj svečanosti vidi se prava jelka, istina skromna, ali bogato okićena ukrasima napravljenim od raznobojnog krep-papira, „snegom“ od vate i ukrasom koji je istovremeno bio i poslastica – „salon bombonama“ čiji su krajevi omota od hartije izreckani, a sloj blistavog staniola u više boja činio ih je izuzetnim pa su stoga kačene koncem na grančice jelke.

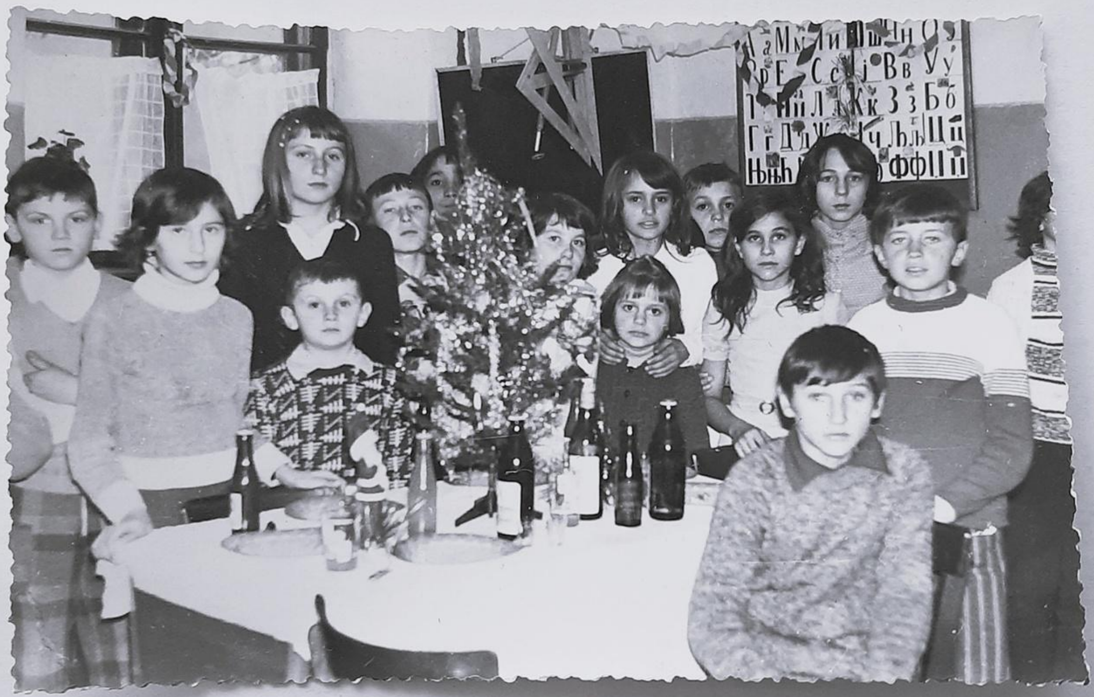

Doček Nove 1976. godine V razred

A onda sećanje na Nove godine s kraja sedamdesetih, kada smo ih kao gimnazijalci dočekivali u našoj školi, zajedno sa profesorima koji su slavili u biblioteci, uz nešto osveženja i mnogo muzike i radovanja životu koji je pred nama, bez nasilja, pijanstva i milicije, a sa obiljem ljubavi i iskrenih želja. Da, i tada u našoj školi jer je bila čast biti maturant kovinske gimnazije.

Bila su to vremena kada se malo imalo pa se radovalo i malim stvarima koje su značile mnogo, a želelo mnogo i verovalo da će se to i ostvariti. Deda Mraz, ili verovatno neko drugi, ispunjavao je te želje – isto kao i sada.

Драга децо,
Срећну Нову 2018.год.
жели вам колектив
ОШ „Јован Јовановић Змај"
МОЈА ПРВА АЗБУКА
СТОП!

KOVINSKE ZIMSKE ČAROLIJE

Zimske čarolije oduvek su krasile kovinsku prazničnu atmosferu, sa snegom ili bez njega. Za nas starije, uspomene oživljavaju fotografije i sećanja na davna vremena. Kako je zabeležio nastavnik Bogdan Bogić, na slici iz 1962. godine vesela družina iz trećeg razreda uživala je u zimskim radostima.

Sneg je tada svojom odorom bogato prekrivao sve, ispunjavajući grad dečjom grajom, smehom i veseljem – letele su grudve, sanke, kotrljalo se niz padinu, vriska, cika, radost kojom samo deca mogu da se raduju. Sećam se da se, blagodareći tome što je Kovin na uzvisini, sankalo svuda, jer je mesta za dugo i strelovito spuštanje bilo dosta. Ipak, izdvajala su se atraktivnija mesta: nasip na Dunavcu kod crnog magacina pa sve do vekternice, Surduk kod škole i kod suda, i levom stranom ulice Vuka Karadžića bili su mesta za sankanje i grudvanje.

Topla odeća, vuneni džemperi i čarape, dečaci kape a devojčice marame, pa ko ima prave drvene sanke, blago njemu, a ko nema, sačekao je da mu ih drugar pozajmi, pa niz breg. Rumeni obrazi, veselje, dečija graja, sve je to činilo nezaboravne snežne čarolije.Oštre zime donosile su i zamrznutu Ponjavicu, gde smo odlazili sa učiteljima i nastavnicima na klizanje na ledu; veliki park pred školom postajao je ogromno igralište za grudvanje i sankanje.

Za razliku od današnjeg poimanja zabave kod dece, koje je gotovo nemoguće bez visoke tehnologije računarskih igara ili bavljenja sportom u valjano zagrejanim dvoranama, pre više od šest decenija poslednje dane prvog polugodišta obično je obeležavao odlazak na sneg, u prirodu i na vazduh.

Danas više nema tih mesta, niti pravih zima. Srpska ulica postala je prometna obilaznica, Surdukom je teško proći zbog saobraćaja. Nažalost, sve je manje snega, a na tim mestima sve manje ima i za koga. Ipak, uspomene na te snežne čarolije zauvek će ostati deo kovinske zimske priče.

Zimske čarolije nisu bile samo trenutak radosti za decu, već i vreme zajedništva za porodice i komšiluk. U večernjim satima koji su dolazili već s kasnijim popodnevom, dok su se prozori zamagljivali od topline doma, pričale su se dogodovštine dana – Kovin je u tim trenucima bio ne samo mesto, već osećaj pripadnosti i sreće.

MIRIS DUNJA U BANATU

„Prođoše lepi letnji dani, dani nesnosne dnevne žege i vrućine, ali i prijatne večernje i noćne hladovine. Dan je za danom sve kraći bivao. Najpre neosetno kraći, za jedan kokošiji korak, što rekle iskusne babe, a posle osetno kraći. «Prođe leto, rekla bi tek vredna domaćica, «okraćo dan. Taman opereš sudove, a ono se već i smrklo; taman si ustao od ručka, 'ajde sedaj opet za večeru. Ne zna čovek kad mu prođe dan, a ono se tek smrkne!« Prošlo i sirotinjsko leto i nastade pozna, vlažna i močarna jesen.“

Ovim opisom započeo je XVI glavu romana „Pop Ćira i pop Spira“ Stevan Sremac, jedno vreme profesor kovinske Građanske škole, danas „Zmajeve“ osnovne škole. Možda je inspiraciju pronašao upravo u našem gradu.

Sa gašenjem leta, nakon ubiranja plodova rada ostajale su one koje najkasnije i cvetaju i stižu, a traju donoseći jedinstveni, blaženi miris – dunje.

Još kao malom, bilo mi je interesantno kad bismo odlazili na Ponjavicu duž koje su se nizali nebrojeni čudni vinogradi sa po nekoliko špalira širine iza kojih je bilo nešto voća. Fascinirala me je staza uz obalu, natkrivena vrbama koje su činile nestvarne „tunele“ iz kojih su se otvarali pogledi na grad gore, bašte onih iz Srpske ulice i magični zvonik crkve koji je stremio u nebo. Između nasutih prelaza sa drvenim mostićima klizile su guske i patke zastajkujući i povremeno se oglašavajući. Sticajem okolnosti, znatno kasnije našao sam se nešto severnije, na Crvenki, i tu zasnovao svoje mesto za odmor, mali vinograd i voćnjak. U njemu su se našle i dunje.

Izgradnja nasipa duž Dunava, kao i uređenje priobalnih područja gde se našla i Ponjavica, bilo je deo šire reforme Austrougarske monarhije, naročito tokom vladavine Marije Terezije (1740–1780). Njen period obeležen je nizom hidrotehničkih radova u Banatu i Bačkoj, uključujući regulaciju rečnih tokova, isušivanje močvara i pretvaranje tih površina u obradivo zemljište. Nasipi su bili ključni za zaštitu naselja i poljoprivrednih područja od čestih poplava. Tokom 18. veka, Marija Terezija pokrenula je opsežne projekte za unapređenje agrarnih kapaciteta i bezbednosti. Naredbe za izgradnju odbrambenih nasipa pratili su projekti isušivanja i odvodnjavanja, što je omogućilo naseljavanje i ekonomski razvoj regiona. Prvi veći radovi počeli su u ovom periodu, a nastavili su se i tokom 19. veka, uključujući postavljanje sistema za evakuaciju viška vode i poboljšanje hidrografske mreže.

Ali, vratimo se dunjama. Dunja, simbol plodnosti i ljubavi, od davnina zauzima posebno mesto u kuhinjama i tradicijama mnogih naroda, uključujući i Banat. Ovo voće, poreklom iz jugozapadne Azije, prepoznatljivo je po tvrdom plodu bogate arome, koji se često koristi u pripremi zimskih poslastica, pića i lekovitih preparata. Iako se sveža dunja ređe jede zbog svog trpkog ukusa, ona se često koristi za spravljanje sokova, bogatih vitaminom C i antioksidansima, koji podstiču imunitet i osvežavaju organizam. Sušena dunja pruža potpuno drugačiji doživljaj – njen koncentrisani ukus idealan je za čajeve, musli ili kao zdrav međuobrok. Tradicionalno, sušene dunje se suše u rerni, čime se zadržavaju sve njene hranljive vrednosti.

Pravljenje slatkog, posebno od dunja kako sam saznao u muzeju slatkog u Kraljevu, tradicionalno je bilo karakteristično za severne krajeve Srbije, dok se južno od Dunava i Save ta praksa širila znatno kasnije. Ova razlika proizilazi iz istorijskih i kulturnih okolnosti. Sever Srbije, pod uticajem austrougarske tradicije, imao je razvijeniju praksu konzerviranja voća, uključujući slatko i džemove. U južnim krajevima, pod osmanskim uticajem, preovlađivali su orijentalni slatkiši poput baklava i urmašica. Takođe, šećer je bio skuplji i teže dostupan na jugu, što je dodatno oblikovalo razlike u kulinarskim navikama.

Slatko od dunja, simbol gostoprimstva na severu, pravilo se za posebne prilike i nudilo gostima kao znak poštovanja. Na jugu su se dunje češće koristile za pravljenje pekmeza, kompota ili rakije. Tek krajem 19. i tokom 20. veka, sa boljom dostupnošću šećera i modernizacijom, slatko je postalo zastupljeno širom Srbije, brišući granice u kulinarskim tradicijama.

U domaćinstvima dunja često završava u rakiji, u „veseloj mašini“. Dunjevača, intenzivne arome i bogatog ukusa, smatra se pravim draguljem među voćnim rakijama. Osim rakije, od dunja se prave i desertni likeri, obogaćeni cimetom, medom ili karanfilićem, koji su savršeni za praznične večeri. Jednostavnije varijante uključuju dunje kuvane u šećernom šerbetu s dodatkom lozovače, čime se dobija slatkiš koji spaja bogatstvo ukusa i tradicionalnu notu, koji je i mene posebno zainteresovao i prijatno iznenadio.

Medicinska vrednost dunje ne zaostaje za njenom kulinarskom primenom. Plod je bogat pektinom, koji pomaže u regulaciji probave i holesterola, dok čajevi od listova dunje umiruju kašalj i osvežavaju disajne puteve. Koštice dunje sadrže sluz koja se koristi za prirodne meleme, a čaj od sušenog ploda ublažava stomačne tegobe. Pre više godina bio sam prisutan kada je mlada koleginica došla na nastavu sva izmorena i neraspoložena, žaleći se kako joj malo dete ima stomačne probleme, dijareju. Iskusnija koleginica ju je pitala da li je detetu davala skuvan list od dunje, jer je ona svoju decu time lečila. Kada je odgovorila da nema, zapitala je kako majka može da nema grančicu sa suvim listovima dunje, to mora da se ima u kući i otišla da joj donese. Od tada uvek u jesen, a dunja poslednja odbacuje listove, nasečem buket grančica i okačim ih na promajno mesto da stoje za čaj u koji dolazi i list i tanke grančice, koje su takođe lekovite.

Miris dunja, naročito u zimskim mesecima, evocira sećanja na domaće kuhinje, na tople peći i starinske običaje, čime ovo voće postaje deo kulturnog identiteta, posebno u regijama s bogatim uticajem Nemaca i Mađara, kao što je Banat. Zato su kod nas, pod uticajem nemačke i mađarske kuhinje, dunje često korišćene u slanim i slatkim jelima, pomenuću neka. Banatski gulaš sa dunjama koji uključuje kombinaciju mesa najčešće svinjetine ili govedine, crnog luka, paprike i dunja, koje daju blago slatkastu aromu i savršen je za hladnije dane.

Nemački uticaj u Banatu donosi štrudle (od nemačkog Strudel) sa voćnim punjenjima. Testo se puni rendanim dunjama pomešanim sa šećerom i začinima poput cimeta i vanile, a peče se dok ne postane zlatno, pa ova ukusna poslastica miriše na jesen i praznike. Veoma često kolač koji je pripreman kada sam provodio raspust kod babe u Gaju, ali i kod kuće, bila je ista ta štrudla, ali od kora koje su se razvlačile „oko astala“, pošto u to vreme s ove strane Dunava niko nije proizvodio kore za pite. Kao nadev bile su i višnje, dulek, jabuke, dunje i sve ono čime se raspolagalo u vreme kad nije bilo frižidera i zamrzivača. Zanimljvo je da se kod nas ona obično pravi od dizanog testa, punjenog makom, orasima, višnjama ili sirom, dok originalna nemačka verzija koristi tanko razvijeno testo poput onog za pite, kao što su to moji radili.

Mađarski džem od dunja priprema se kuvanjem dunja sa šećerom i začinima, dok se ne dobije gusta konzistencija i često se koristi kao prilog uz palačinke ili štrudle. Takođe i sos od rendanih dunja, belog luka, ulja i začina koji se servira uz pečenje ili kuvano meso gde može da zameni slatkasti sos od višanja.

Ne smem da zaboravim i specijalitet koji se tradicionalno pripremao u našoj kući, kitnikez, poznat i kao sir od dunja, tradicionalna je poslastica koja potiče iz srednjoevropskih kuhinja, uključujući mađarsku, nemačku i pa i banatsku. To je gusti žele ili čvrsti desert od kuvanih dunja i šećera koji se hladi i seče na komade, često se koristi kao prateći slatkiš uz praznični sto.

Zato ću završiti sa receptom koji je moja majka kucala na mehaničkoj pisaćoj mašini „Biser“ sedamdesetih godina, na pelir papiru i sa indigo-papirom na polovini lista kako bi bio što veći broj kopija – tada su koleginice u opštini razmenjivale svoje oprobane recepte; čitave male zbirke sređivane su i tada bi se našle u „izdanju“ koje je izvlačeno na geštetneru. Stariji će sve to prepoznati na ovoj fotografiji, mlađim će to biti potpuno nepoznati pojmovi.

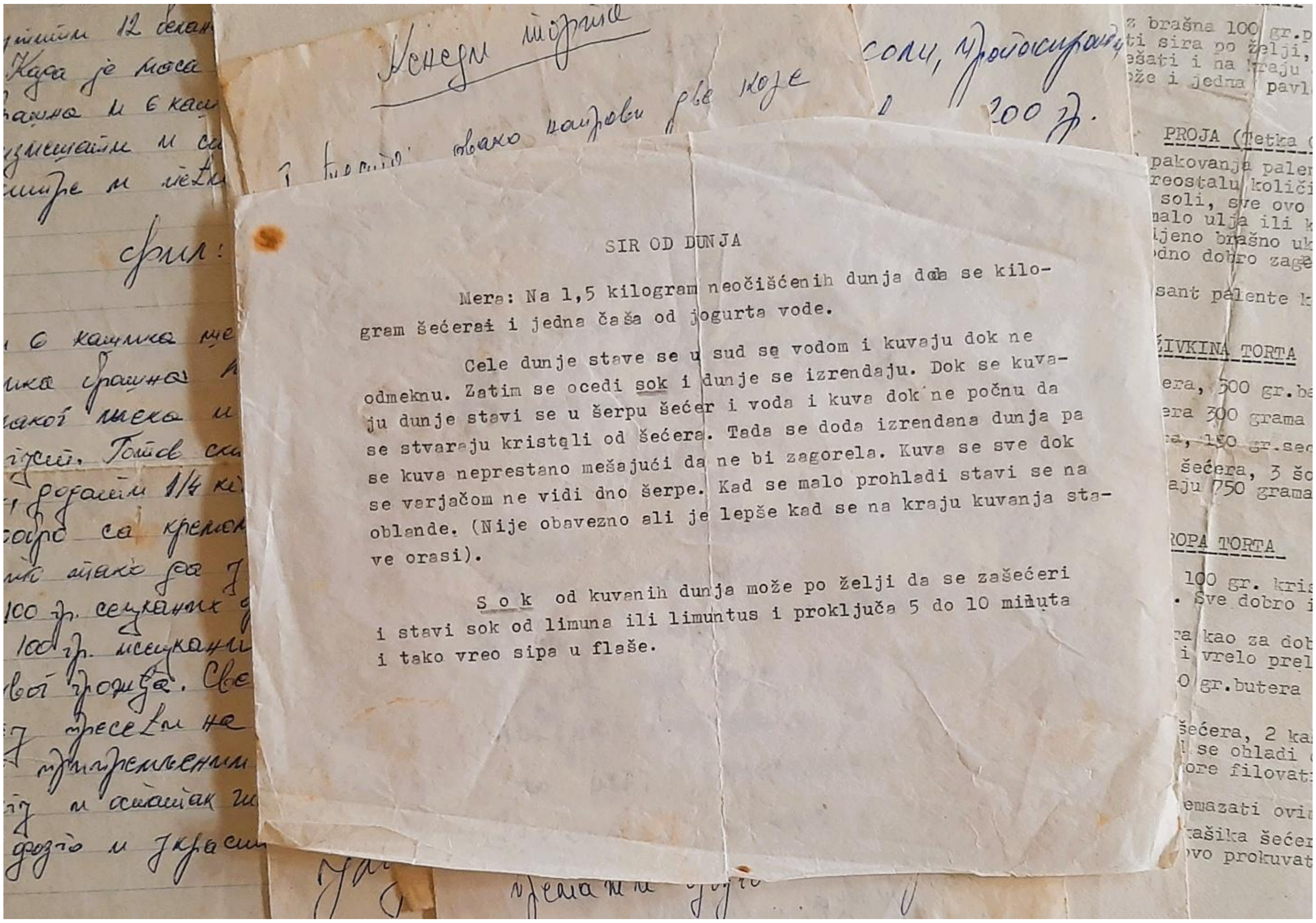

SIR OD DUNJA

Mera: Na 1,5 kilogram neočišćenih dunja doda se kilogram šećera i jedna čaša od jogurta vode.

Cele dunje stave se u sud se vodom i kuvaju dok ne odmeknu. Zatim se ocedi sok i dunje se izrendaju. Dok se kuvaju dunje stavi se u šerpu šećer i voda i kuva dok ne počnu da se stvaraju kristali od šećera. Tada se doda izrendana dunja pa se kuva neprestano mešajući da ne bi zagorela. Kuva se sve dok se varjačom ne vidi dno šerpe. Kad se malo prohladi stavi se na oblande. (Nije obavezno ali je lepše kad se na kraju kuvanja stave orasi).

Sok od kuvanih dunja može po želji da se zašećeri i stavi sok od limuna ili limuntus i proključa 5 do 10 minuta i tako vreo sipa u flaše.

PRVA DISKOTEKA U KOVINU

Danas, kada su splavovi, klubovi, pabovi i lounge barovi glavni izbor za večernje izlaske, malo ko se seća diskoteka – prostora koji su nekada predstavljali srž mladalačkog života i mesto gde su nastajale prve ljubavi i prijateljstva. Diskoteke su bile mnogo više od mesta za igru i zabavu; one su bile simbol promena, novih ideja i duha vremena. Priča o prvoj diskoteci u našem gradu vraća u doba kada su entuzijazam i vizija mladih ljudi mogli preoblikovati društveni život jedne zajednice.

Dom Jevrema Grujića

Diskoteka “Kod Laze Šećera”

Prva diskoteka na Balkanu, urbana beogradska legenda „Kod Laze Šećera“, otvorena je 1967. godine, u podrumu kuće nekadašnjeg diplomate i ministra između dva rata Jevrema Grujića, neposredno pored Ateljea 212, nedaleko od mog doma. Osnovali su je Lazar Šećerović, njegov praunuk, sa prijateljima: donela je revoluciju u društvenim normama ubrzo postavši epicentar avangardnog mladalačkog života i simbol jednog novog vremena, no smatralo se da diskoteka kvari naprednu socijalističku omladinu tog doba pa je uskoro usledilo neminovno zatvaranje.

Nedugo potom, duh diskoteke stigao je i u Kovin, zahvaljujući mom bratu Miodragu Kreculju i njegovim prijateljima. Evo njegovog sećanja …

„Pokušaću da se prisetim događaja od pre 53 godine kad sam sa svojim prijateljima otvorio prvu diskoteku u Kovinu kod Ede. Naime nas petorica drugara Branislav Nikolajević, Dragan Manić, Tibor Feldeši, Aleksandar Konstantinović i ja otvorili smo preko Studentske zadruge, jer privatno to nije tada bilo moguće, 1969. diskoteku u Pančevu.

TOGETHER
DAVOLI
DAVOLI

Miodrag Kreculj u diskoteci Orfej

Kako je u to vreme nabavka ploča sa dobrom muzikom bila veoma komplikovana Bane Nikolajević i ja po ceo dan sedeli smo pored radio aparata i na magnetofone snimali muziku disko ritma. U tom traganju za dobrom muzikom naleteli smo na radio Kovin koji je u to vreme emitovao "naprednu" muziku i učinilo nam se da bi pored Pančeva mogli da ponudimo i kovinskoj omladini disko zabavu. Pokušali smo da napravimo aranžman sa hotelom Vojvodina koji nije, da li iz nerazumevanja ili straha od novog, pokazao interes. Ne mogu da se setim kako je došlo do dogovora sa Edom. On je pristao da nam ustupi prostoriju u kojoj smo za početak petkom i subotom organizovali disko večeri.

Najavu otvaranja diskoteke danima je emitovao Radio Kovin da bi marketing bio pojačan plakatiranjem Kovina počev od gimnazije, iz koje je bilo najviše posetilaca. U početku su posetioci dolazili više iz radoznalosti manje zabave radi, ali posle izvesnog vremena stvari su krenule na bolje. Sa skromnim tehničkim sredstvima stvorili smo prihvatljivu disko atmosferu i posetioci su počeli da dolaze u većem broju. Vrhunac našeg boravka u Kovinu bio je doček Nove 1972. godine. Mi smo ponudili muziku, a Eda sve ostalo tako da smo svi zajedno proveli novogodišnju noć u dobrom raspoloženju bez incidenata i bilo kakvih problema.

Прича о нама

Na istom mestu pred Novu 2025. godinu

Diskoteka nije bila dugog veka od novembra 1971. do polovine januara 1972. godine. Nama je bilo veoma naporno, naročito u toku zimskih meseci, da putujemo na relaciji Pančevo – Kovin tako da je prestanak rada prve kovinske diskoteke bila prirodna posledica.

Neka davna opuštenija, iskrenija možda naivna, ali lepa vremena u uspomenama današnjih kovinskih baka i deka sigurno žive i dalje koliko i sećanja na daleku mladost“, završava priču moj brat – zahvaljujem mu se na podeljenim uspomenama i doprinosu da već tada naš grad bude deo sveta.

Videli smo, nedugo potom, taj trend kako se nastavlja kada je prekoputa, odmah do današnje stanice policije, počela da radi diskoteka, a u godinama koje su sledile diskoteka Pink u podrumu Doma kulture ...

Lokacija i igled zgrade, na Instant Street View je na adresi za pretragu “ 24 Cara Lazara, Kovin, Vojvodina”

O TRGOVINANA I TRGOVCIMA KOVINA

Centralni deo Kovina, od malog trga odakle se ulice pružaju ka severu prema Crnoj bari i zapadnije prema Bavaništu i Pančevu, oduvek je bio poslovni, a pre svega trgovački deo grada. Počinjao je još od Nikolićeve apoteke, zatim se nastavljao Bazarom Georgija plemenitog Despinića, niz koji je započeo trgovinom oca doktora Dezidera Julijusa i završavao se gvožđarskom radnjom Johana Solande. Dalje su sledili banka i kuća Ludviga Englera, pa sve do prodavnice Huga Bera. Nažalost, sem Nikolićeve kuće, ništa od toga nije opstalo do današnjih dana – na tom prostoru danas se nalazi trg ispred Doma kulture i nekadašnje robne kuće. O kulturnom nasleđu nije se mnogo razmišljalo, jer su ove stamene građevine zamenjene novim zdanjima u stilu jugoslovenskog postmodernizma s elementima brutalizma.

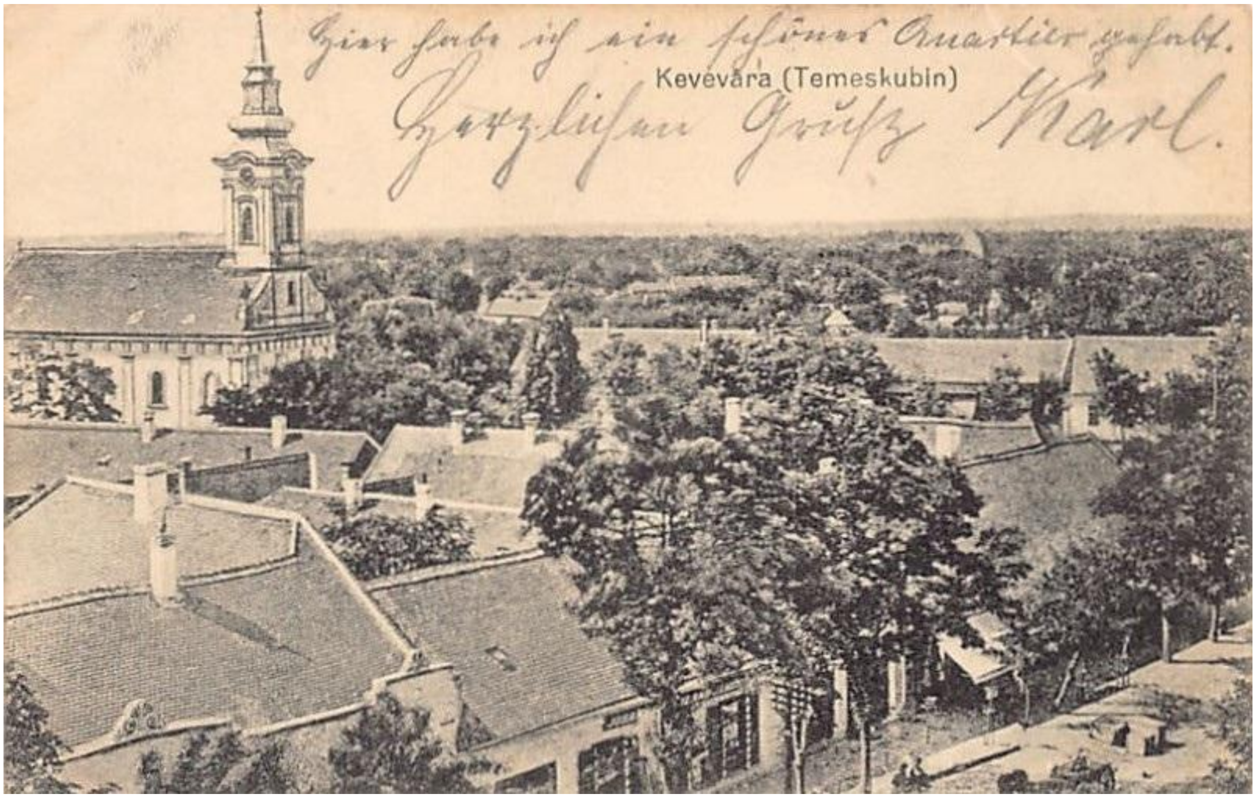

Pogled na Bazar i trg Svetog Ištvana sa hrama Rumunske crkve

Učenje trgovine u 19. veku bilo je strogo regulisano i zahtevalo je posebna pravila i znanja. Da bi postali šegrti, kandidati su morali da pokažu dokaze o obrazovanju, uključujući poznavanje računskih operacija, nemačkog jezika, osnove geografije i statistike, kao i tečno čitanje i pisanje. Ove veštine bile su ključne za vođenje trgovačkih knjiga i poslovne korespondencije.

Šegrtski staž trajao je četiri godine, nakon čega su učenici polagali završni ispit. Na svečanoj ceremoniji udruženja trgovaca, sticali su zvanje pomoćnika trgovca.

Üdvözlet Temes-kubin-rol
Gruss aus Temes-kubin
Fö - utcza
Haupt-Gasse

Glavna kovinska ulica

Nakon toga, pomoćnik je mogao da ostane još godinu dana u trgovini gde je učio zanat, uz platu, ili da ode u velike gradove Austrije i Ugarske. Tamo su nastavljali usavršavanje, učili strane jezike, razvijali trgovačke veštine i sticali iskustvo koje im je omogućavalo otvaranje sopstvene radnje.

Jedan od takvih dokumenata je i Zeugnis (na nemačkom "Svedočanstvo"), kojim se potvrđuje da je moj deda, Paul Kreczuly (zakon je tada obavezivao da se lična imena prevode), završio zanat – u ovom slučaju u trgovini – kod gospođe Katice Kuluzić. U dokumentu je navedeno da je radio kod nje u "Gemischtwarenhandlung" (radnja mešovite robe) određeno vreme (četiri godine, prema pravilima za šegrte). Istaknute su njegova marljivost, solidnost i pouzdanost, kao i znanja i veštine stečene u vođenju posla. Na kraju, u skladu s tadašnjim običajima, gazdarica preporučuje mog dedu budućim poslodavcima ili za samostalno poslovanje. Dokument je izdat 14. decembra 1897. godine, a potpisala ga je Katica Kuluzić, vlasnica radnje, sa pečatom na kojem piše: "Katica Kuluzić Spezereiwarenhandlung, T. Kubin."

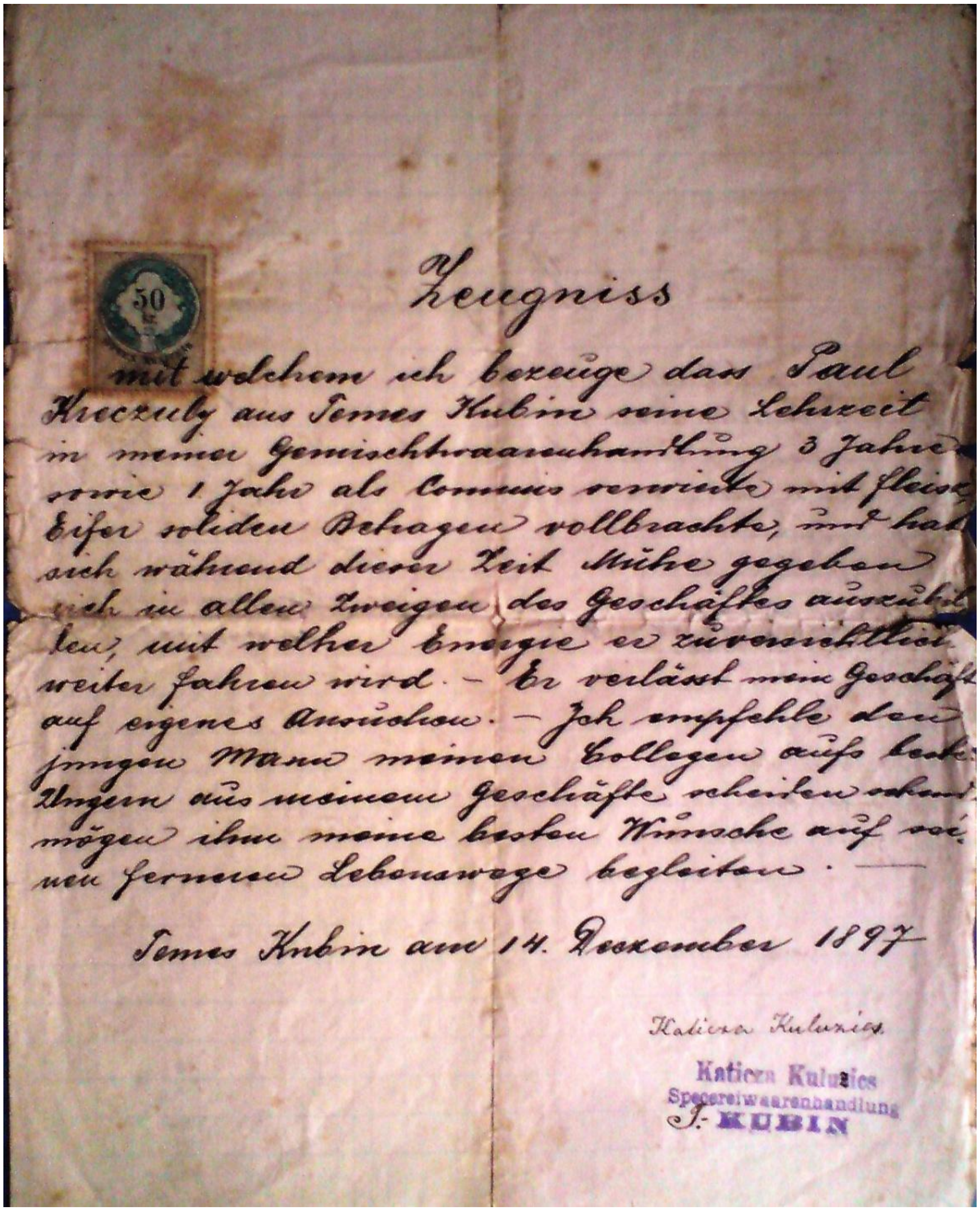

Zeugniss

mit welchem ich bezeuge dass Paul
Kreczuly aus Temes Kubin seine Lehrzeit
in meiner Gemischtwaarenhandlung 3 Jahre
sowie 1 Jahr als Commis serviert mit fleis
Eifer soliden Betragen vollbrachte, und ha
sich während dieser Zeit Mühe gegeben
sich in allen Zweigen des Geschäftes auszubil
den, mit welcher Energie er zuversichtlic
weiter fahren wird. – Er verlässt mein Geschäft
auf eigenes Ansuchen. – Ich empfehle den
jungen Mann meinen Collegen aufs best
Ungern aus meinem Geschäfte scheiden sehe
mögen ihm meine besten Wünsche auf sei
nen ferneren Lebenswege begleiten. —

Temes Kubin am 14. Dezember 1897

Katicza Kuluzics

Katicza Kuluzics
Specereiwaarenhandlung
T.-KUBIN

Sećam se da mi je otac pričao kako je deda, dok je šegrtovao, gazdaricu oslovljavao, kao i ostalo osoblje, s “milostiva gospođa” (od nemačkog gnädige Frau). Specifičnost kovinskih trgovaca tog vremena bila je obaveza da budu poliglote. Deda je tečno govorio i pisao mađarski, nemački, rumunski i svoj maternji jezik, srpski. Kao trgovac majstor, bilo mu je važno da svakom kupcu priđe s poštovanjem i usluži ga na njegovom jeziku, što je smatrano osnovom profesionalnosti i gostoljubivosti. Tako bi srpskog kupca pozdravio s "Dobar dan, izvolite molim lepo," nemačkog s "Guten Tag, bitte schön," mađarskog s "Jó napot kívánok, tessék szépen," dok bi rumunskog dočekao s "Bună ziua, poftiți, vă rog frumos." Ovo nije bila samo veština, već i znak kulturne svesti i prilagodljivosti, što je u trgovini tog doba bilo od neprocenjive važnosti. Kao dete sećam se da su ovaj plemeniti manir nastavili da neguju stariji trgovci.

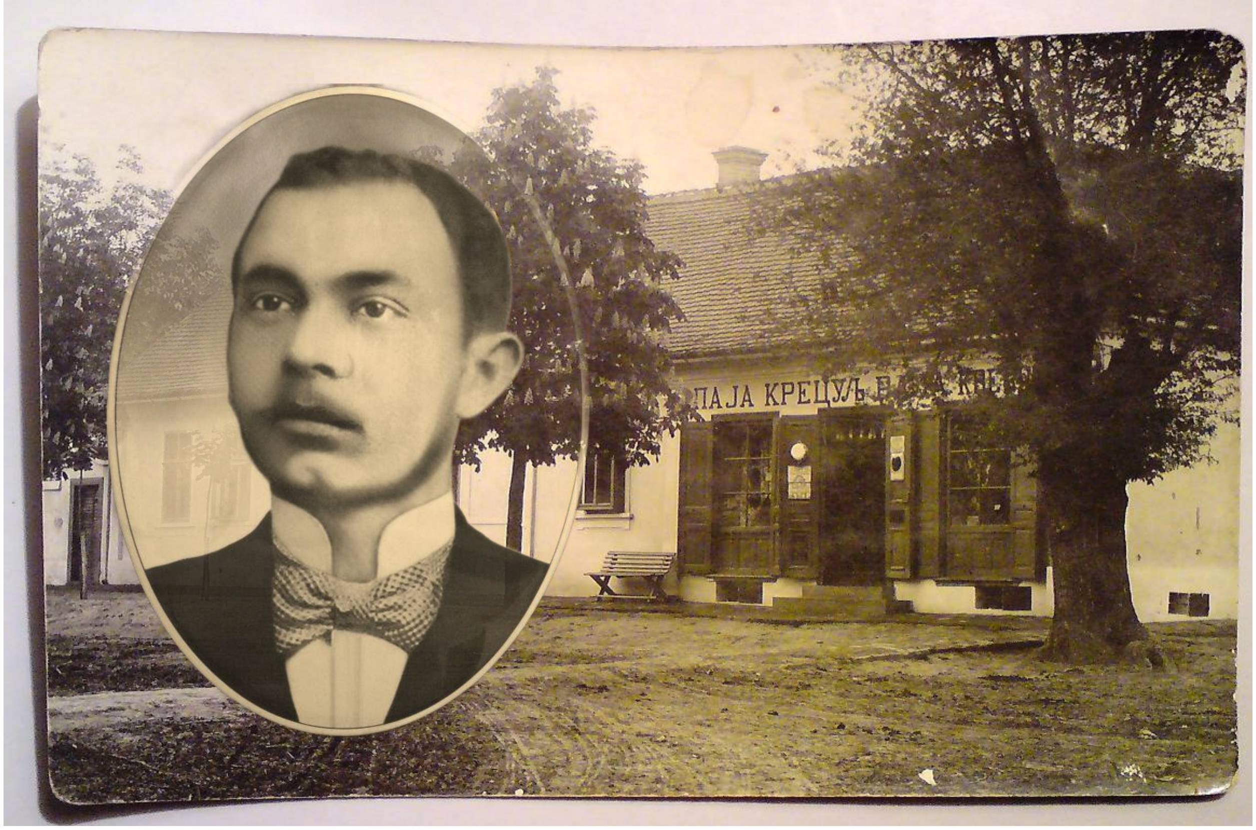

Iako rođeni Kovinac, deda je sopstvenu radnju osnovao u Mramorku, gde je zasnovao porodicu, sazidao kuću i radio do okupacije.

U periodu Kraljevine Jugoslavije, područje Kovina, uključujući Mramorak,bilo je pod jurisdikcijom regionalnih trgovačko-zanatskih komora. Ove komore su bile zadužene za regulisanje i podršku trgovcima, zanatlijama i preduzetnicima u svojim oblastima. Prema dostupnim podacima, u Pančevu su postojale komore koje su obuhvatale širi region, uključujući Kovin i okolna mesta. Do reorganizacije komora došlo je 1962. godine, kada su u Pančevu ukinute postojeće komore i osnovana je Sreska privredna komora koja je objedinila više oblasti.

Evo i sačuvanog dokumenta iz 1933. godine, sa slabo prepoznatljivim pečatom "Trgovačko-zanatske komore Pančevo". Sresko načelstvo je bilo nadležno za izdavanje dozvole za rad, pa je tu dobro sačuvana dozvola iz 1921. godine.

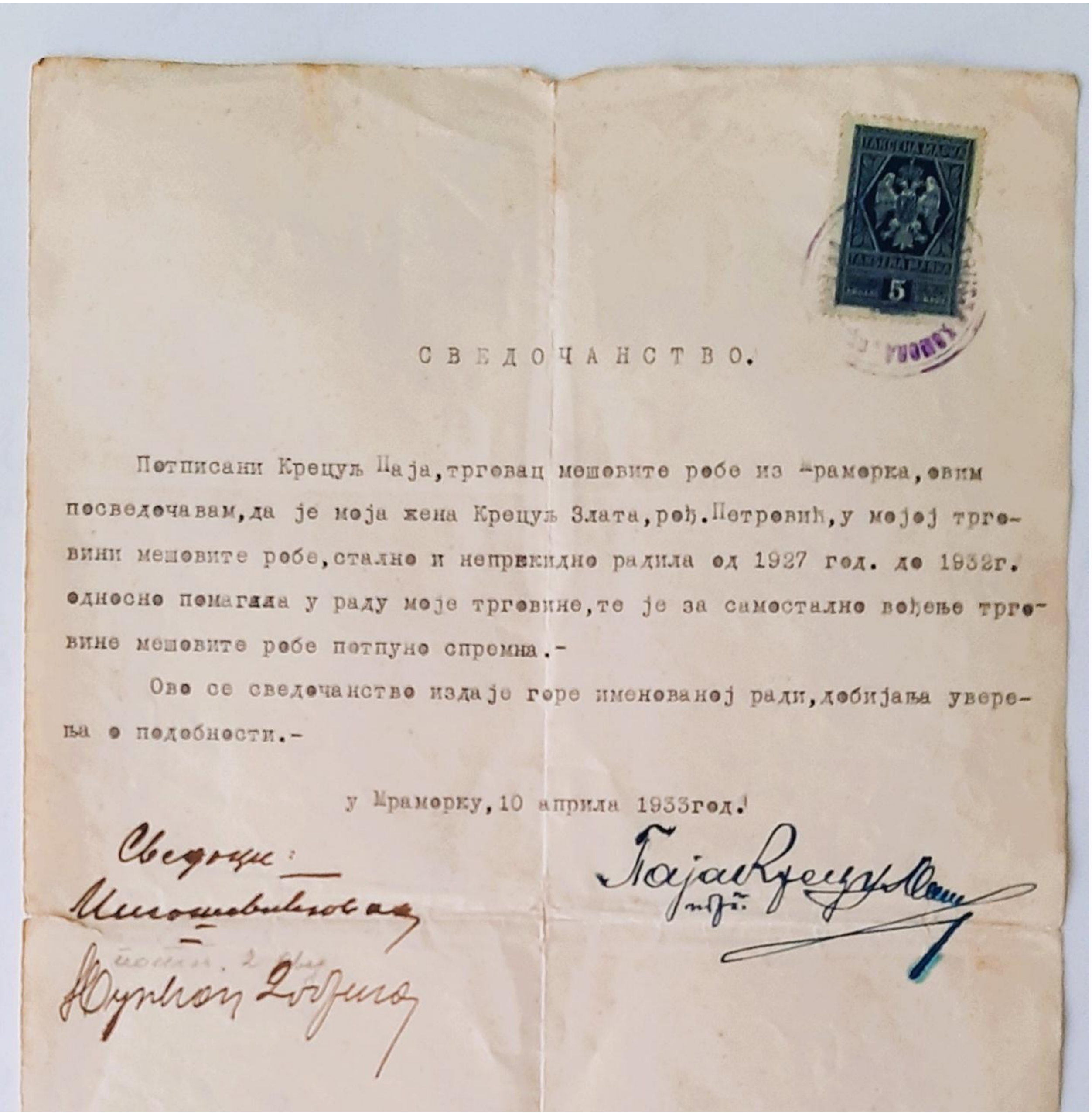

СВЕДОЧАНСТВО.

Потписани Крецуљ Паја, трговац мешовите робе из Мраморка, овим посведочавам, да је моја жена Крецуљ Злата, рођ. Петровић, у мојој трговини мешовите робе, стално и непрекидно радила од 1927 год. до 1932г. односно помагала у раду моје трговине, те је за самостално вођење трговине мешовите робе потпуно спремна.-

Ово се сведочанство издаје горе именованој ради, добијања уверења о подобности.-

у Мраморку, 10 априла 1933год.

Сведоци:

Паја Крецуљ

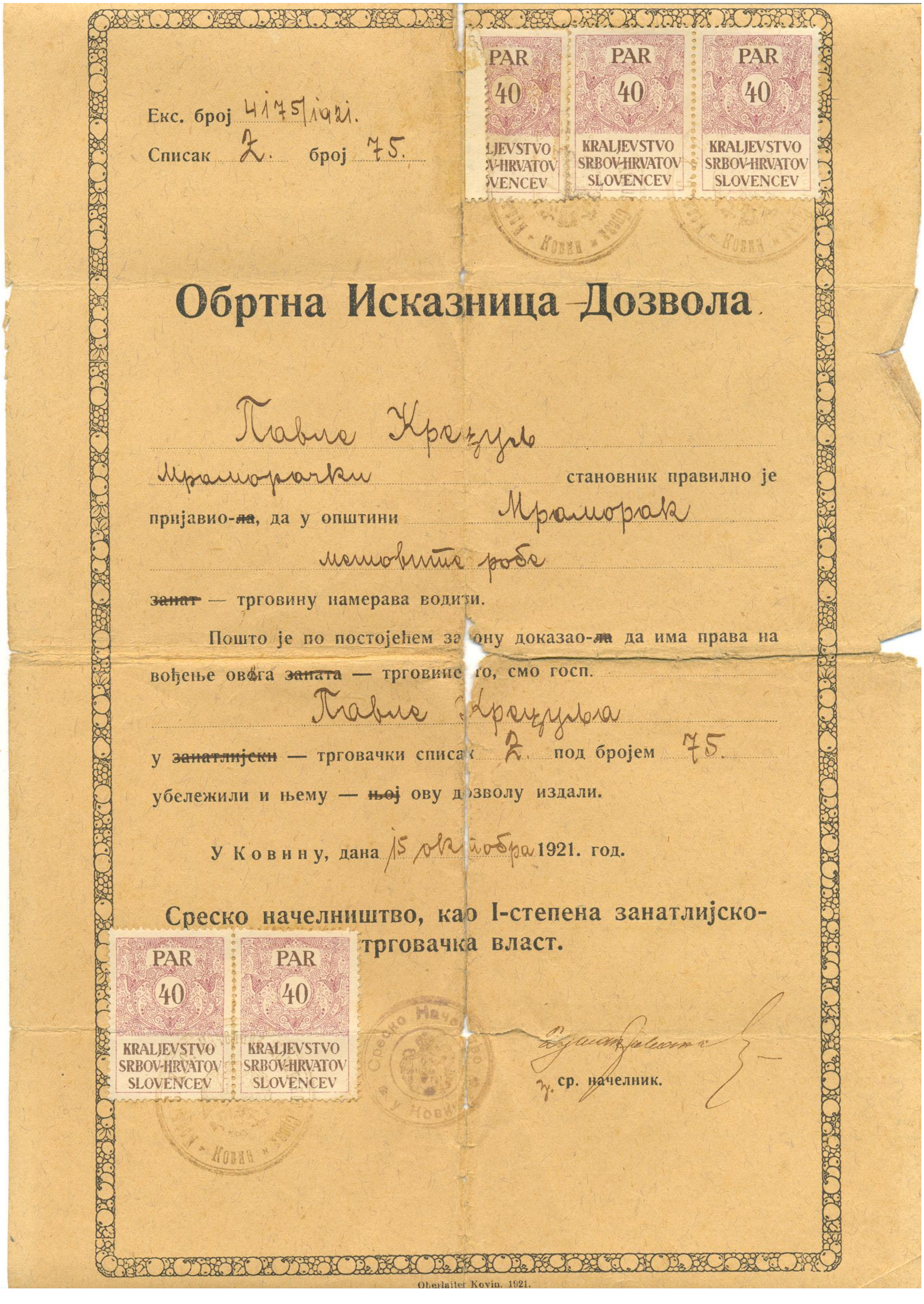

Екс. број 4175/1921.

Списак 2. број 75.

PAR 40 KRALJEVSTVO SRBOV-HRVATOV SLOVENCEV

Обртна Исказница ~~–~~ Дозвола

Павле Крецуљ

Мраморачки становник правилно је пријавио-~~ла~~, да у општини Мраморак мешовите робе ~~занат~~ — трговину намерава водити.

Пошто је по постојећем закону доказао-~~ла~~ да има права на вођење овога ~~заната~~ — трговине то, смо госп.

Павле Крецуља

у ~~занатлијски~~ — трговачки списак 2. под бројем 75. убележили и њему — ~~њој~~ ову дозволу издали.

У Ковину, дана 15 октобра 1921. год.

Среско начелништво, као I-степена занатлијско-трговачка власт.

PAR 40 KRALJEVSTVO SRBOV-HRVATOV SLOVENCEV

з. ср. начелник.

Oberlaiter Kovin. 1921.

U poratno vreme snabdevanje je bilo centralizovano, i ta praksa zadržala se dugo. Moj ujak, mamin rođeni brat, bio je trgovac, tako da su mnoga moja sećanja vezana upravo za „onu stranu tezge“. Tamo sam proveravao svoje znanje tablice množenja i vežbao računanje na papiru za pakovanje, na kome se ujedno i računalo. Sve što bi kupac želeo da kupi stavljalo bi se na tezgu, a cene su se zapisivale. Kada bi završio kupovinu, podvlačila se crta (valjda odatle potiče taj izraz), pa bi se olovkom pokazalo na svaki artikal i stavila kukica pored cene. Ako je sve bilo u redu, tada bi se sabiralo i naplaćivalo. Posluživali su i šegrti, učenici srednjoškolci na obaveznoj praksi, čiji je rad pratio i proveravao poslovođa.

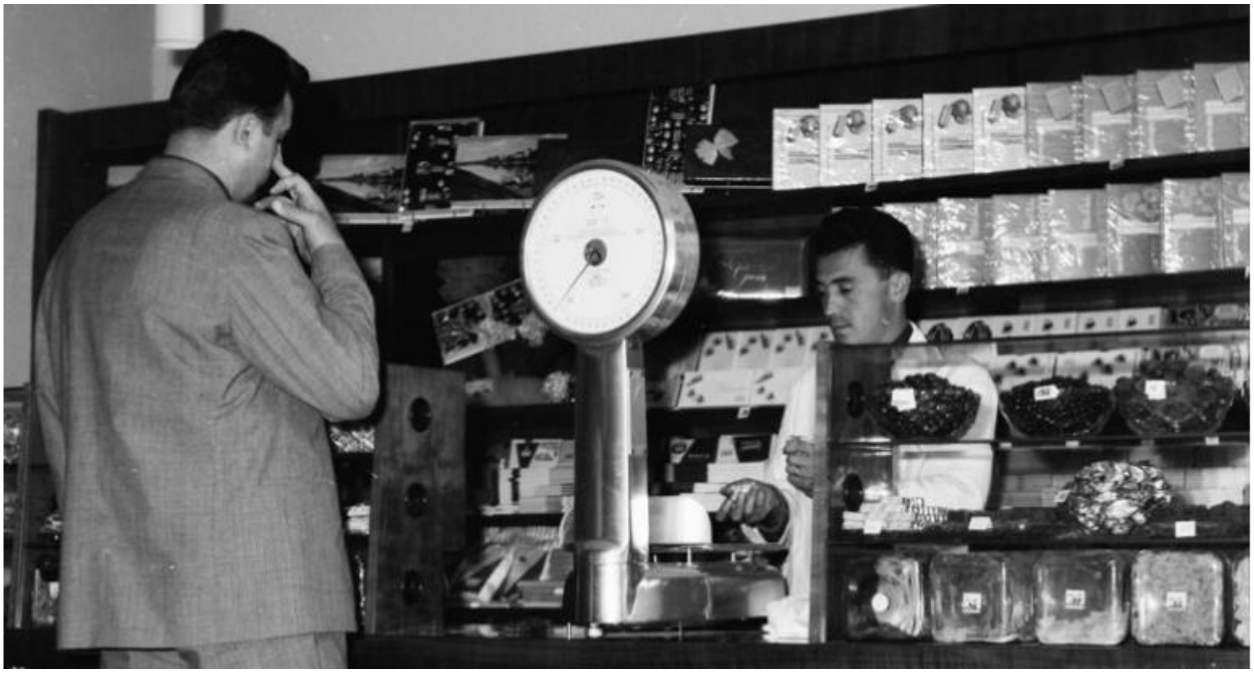

Prodavnica Delikates, smeštena preko puta korzoa, podsećala je na čuvenu Krašovu radnju u Kolarčevoj ulici u Beogradu. Već na samom ulazu osvajala je mirisima kakaa i slatkiša, dok su svuda oko kupaca blistale bombonjere, čokolade i sve kipelo od raznih delikatesnih proizvoda.

Prva prodavnica sa samousluživanjem u Kovinu nalazila se u zgradi na uglu, odmah do knjižare „kod čika Radice“. Bila je prava atrakcija za to vreme, sa nekoliko korpi s voćem koje su kupci mogli sami da biraju i odnesu na kasu. Roba je bila uredno poređana na rafovima kojima su kupci mogli prići, a na raspolaganju su bile i plastične korpice, baš kao u većim gradovima.

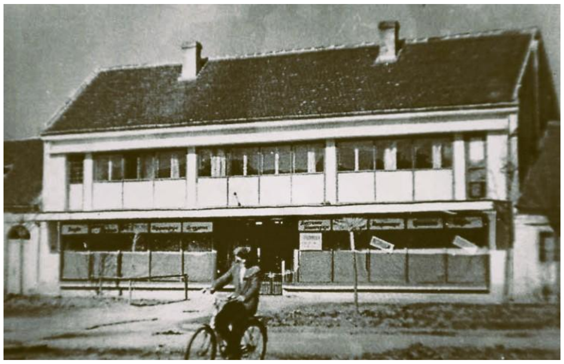

Robna kuća se nalazila preko puta pošte, u spratnoj zgradi naspram Poštanske ulice, neobične arhitekture, sa galerijom i stepeništem, što je ukazivalo na njenu prvobitnu namenu – bioskop. Za današnje pojmove, to je bila mala prodavnica, ali nazivana je robnom kućom jer je u njoj mogla da se nađe raznovrsna roba – od bicikala u prizemlju do konca i dugmadi na spratu.

Na kraju, vraćam se na isto mesto, nekadašnjeg Bazara koji je, kao i ceo blok zgrada, porušen da bi na tom mestu bila izgrađena robna kuća. To je značilo prelazak prodavnica auto delova, farbare, bele tehnike i drugih specijalizovanih prodavnica iz okolnih lokala u jednu veliku robnu kuću, što je i danas, samo sa drugim vlasnicima.

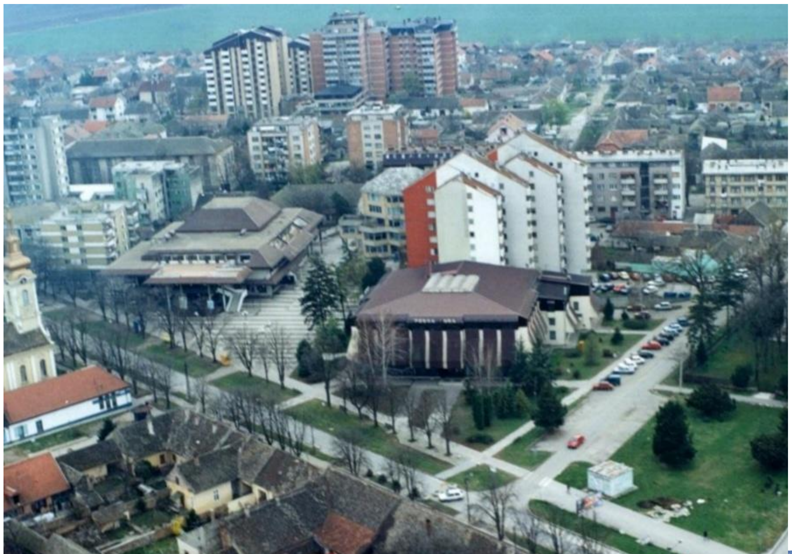

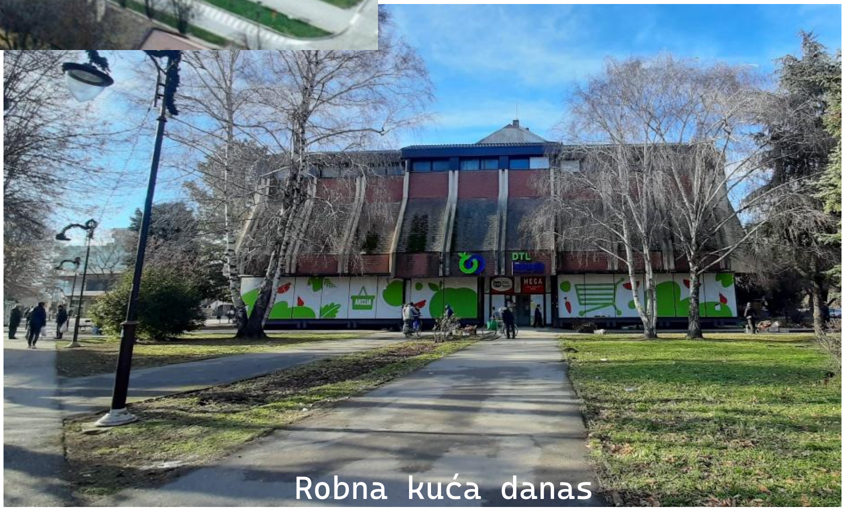

Robna kuća danas

BOŽIĆ U KOVINU – PRAZNIK ZAJEDNIŠTVA KROZ VEKOVE

Božić u Kovinu oduvek je bio više od verskog praznika – bio je trenutak okupljanja, zajedništva i radosti za sve generacije. U našem višenacionalnom i multikonfesionalnom gradu, pravoslavna i katolička zajednica prenosile su svoje običaje kroz vekove, stvarajući atmosferu u kojoj su tradicija i savremeni duh živeli zajedno.

Badnji dan i veče

Tokom austrougarskog perioda, kada je Kovin bio deo južne Ugarske, Božić se slavio uz bogatstvo različitih običaja. Srpska pravoslavna zajednica slavi Božić 7. januara, po julijanskom kalendaru. Glavni običaj je unošenje badnjaka na Badnje veče, koji simbolizuje svetlost i toplinu koju Hristos donosi. S druge strane, pravoslavni Rumuni, koji slede novi, gregorijanski kalendar, proslavljaju Božić 25. decembra, ali bez običaja unošenja badnjaka. Njihove tradicije uključuju pevanje božićnih pesama (colinde) i bogate trpeze. Katolici u Kovinu, poput Rumuna, takođe proslavljaju Božić 25. decembra, uz kićenje jelke i ponoćne mise.

Sećanja na snegom pokrivene ulice Kovina dočaravaju slike dece kako se sankaju niz padine kod Dunavca i Surduka, dok odrasli pripremaju česnicu i razmenjuju čestitke. U takvim trenucima, čitavo mesto postajalo je jedno veliko okupljalište, ispunjeno zvucima radosti i zajedništva.

U poratnom periodu, kada je ateizam bio deo zvanične ideologije, proslava Božića bila je skrivena u domovima. Ipak, tišina koja je naizgled obavijala praznik u javnosti nije umanjila njegovu snagu u srcima ljudi. Badnjak je unošen krišom, ulice su bile tihe, ali su domovi iza zaklonjenih prozora blistali uz svetlosti sveća. Crkve su ostajale mesta okupljanja onih koji su želeli da očuvaju veru i tradiciju. Porodice su se okupljale u toplim domovima, a običaji poput lomljenja česnice ili pripreme bogate trpeze nisu zaboravljeni. Deca su učena da razumeju značaj praznika, često kroz priče o prošlim vremenima kada je slavlje bilo otvorenije i veselije. Sećam se tih čarobnih trenutaka kada je u stan unošena slama, uz pijukanje „pilića“, česnicu u kojoj sam ja, gle čuda, uvek nalazio novčić i obavezno ozbiljno upozorenje da nikome o slavljenju, ni u šali, ne pričam – a svi su u potaji slavili.

U današnjem Kovinu, iako zime donose manje snega, praznični duh nije izostao. Unošenje i paljenje badnjaka ispred hramova, Svete liturgije, ukrašeni domovi i bogate trpeze sa tradicionalnim jelima okupljaju porodice u prazničnoj atmosferi. Mlađe generacije, iako često vezane za moderne tehnologije, sa zanimanjem slušaju priče svojih baka i deka o starim običajima, prenoseći te vrednosti na buduće potomke.

Crkve u Kovinu, pravoslavne i katolička, ostaju središta duhovnog života tokom praznika, posebno za mlade. Svetlost sveća i miris tamjana podsećaju na večne vrednosti vere i ljubavi. Poruke mira i nade, koje se prenose u ovim danima, odražavaju duh prošlosti, ali i želju za boljom budućnošću.

Božić u Kovinu danas je most između prošlosti i sadašnjosti. Iako se običaji menjaju, suština praznika ostaje ista – to je vreme radosti, nade i zajedništva. Bez obzira na promene koje donosi savremeni život, Kovin u danima Božića oživljava kao mesto gde se prošlost i sadašnjost susreću u slavlju koje okuplja sve generacije.

I srpska Nova godina, koja se slavi 14. januara prema julijanskom kalendaru, oduvek se slavila među kovinskim pravoslavnim Srbima. U Kraljevini Jugoslaviji obeležavala se tiho, u porodičnom krugu i uz crkvena bogosluženja s obzirom da se tog dana obeležava Obrezanje Isusa Hrista i Sveti Vasilije Veliki, pa se naziva i Mali Božić. Tokom komunističkog perioda, slavlje je prešlo u privatnost domova, ali običaj poput okupljanja porodica i nazdravljanja za sreću u novoj godini nisu iščezli. Od devedesetih godina, s povratkom verskih sloboda, javne proslave srpske Nove godine postaju sve prisutnije, uključujući koncerte, okupljanja i organizovane dočeke u mnogim gradovima, uključujući i Kovin. Danas je srpska Nova godina priznata kao deo kulturnog i verskog nasleđa, obeležena kako u privatnim domovima, tako i u javnim prostorima. Iako nije zvaničan praznik, njeno slavlje ostaje važan deo pravoslavne tradicije i identiteta.

MESTA KOJA GOVORE – GRAD I NJEGOVI TRAGOVI LJUBAVI

Među požutelim stranicama autorskih primeraka nekadašnjih *Kovinskih novina*, koje sam pre dvadeset godina sačuvao dok sam bio saradnik, pronašao sam jedan prilog drugačiji od ostalih. Nije to bio zapis o starim građevinama niti o događajima iz šezdesetih godina prošlog veka, već o Kovinu "Tu, kraj nas...", kako je bio naslovljen.

Kako oduvek imam sklonost da čuvam uspomene, tako sam u folderima iz tog vremena pronašao i ovaj prilog:

VOLIM TE, MALA PAHULJO

„Ovo je grad, a ja sam jedan od njegovih žitelja;

I sve što zanima ostale zanima i mene...“

Walt Whitman, Vlati trave

Običan dan, svakodnevica. Svakoga dana ista lica, isti glasovi, iste ulice, isto... sve. Od drveta ne vidimo šumu. Nije ni čudno; zagledani u sebe i svoje probleme ni ne primećujemo kako neumitno kaplju dani, meseci, godine.

Grad čine njegovi ljudi, ali i ulice. Ružno hitro ubode oko. Neprestano gazeći panonsko lepljivo blato, ni ne primećujemo ga. Pešački prelazi su zaboravili šta je to boja, a i čemu, ali zato je obilato ima po nemilosrdno prljavim, nažvrljanim zidovima. Šaraju svi, od neveštih dečjih ruku do smutnih prosedih glava: navijači timova ili partija. Psovke, prizemnost, ogavnost. Grafiti, kažu. Da li?

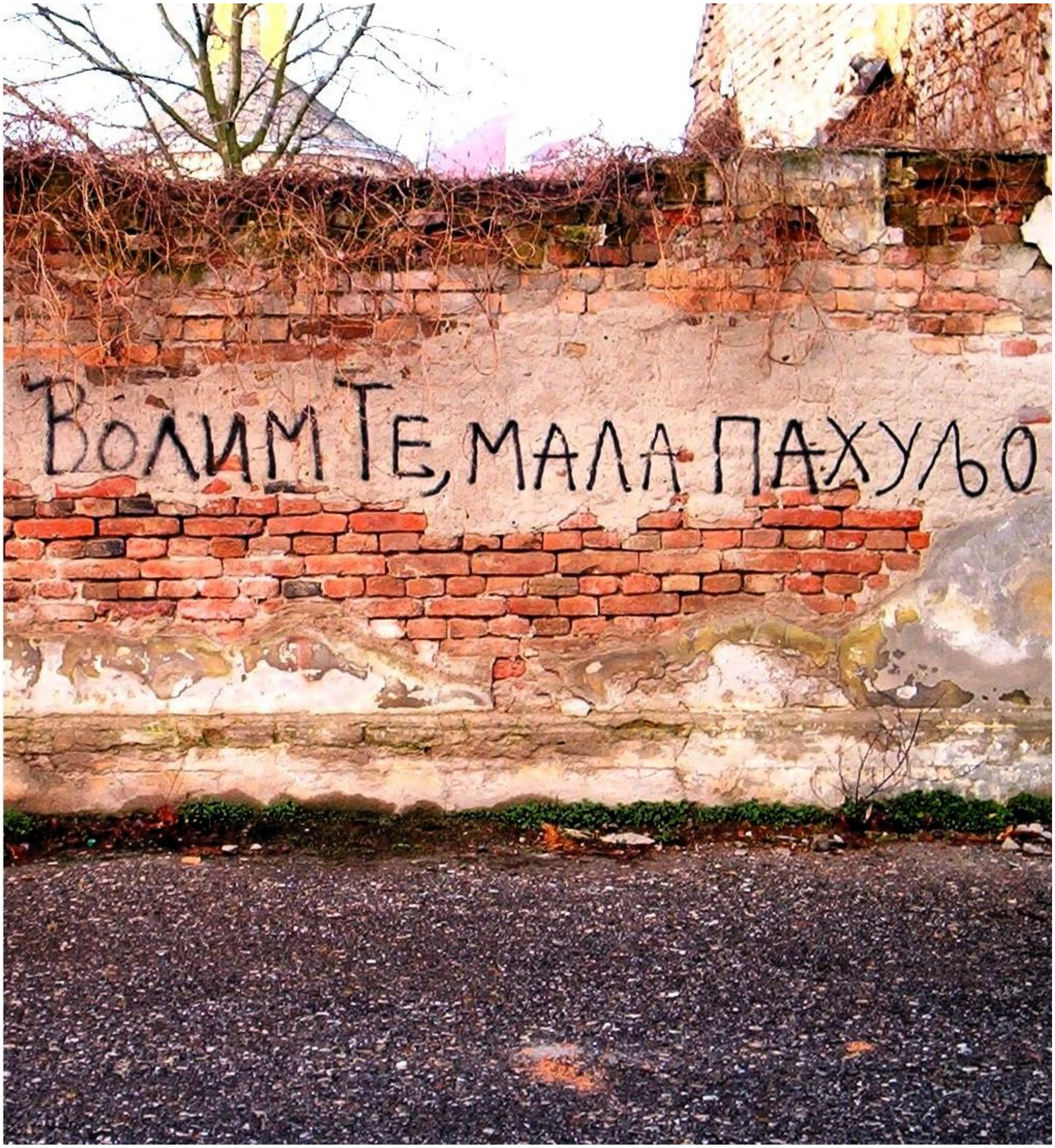

A onda, tu negde, zaklonjene od pogleda očiglednošću, izviru sa senovitog zida, poput mesta odakle zažubore prve kapi moćne reke u crnoj šumi, četiri reči: „Volim te, mala pahuljo.“ Oronuli, memljivi zid i ogolele grane koje proviruju iz porte više su deo davnog dečačkog sna ili odjek Đoletove pesme nego stvarnost. A ipak, jeste. Na jedinom jedva očuvanom delu zida, velika, crna slova: strpljivo, pravilno nanizana. Samo četiri uboge reči kojima je želeo da kaže sve.

Onaj ko voli, istinski i do kraja, reč volim piše velikim početnim slovom. Ko veruje, taj i piše Bog i Čovek i Ljubav. A on Voli, obožava čak. Obraća joj se poput Gospodu sa „Ti“. U njegovim očima, ona je malena, sičušna, belina svojstvena snegu. Čednost sama. Nežna je, krhka, smerna i ranjiva, da bi je tek vrelina ustreptalog daha mogla zauvek odneti. Voljena nije "pahuljica", već "mala pahulja". Možda je Snežana, možda i nije. On voli i mora da usklikne svoje dvadeset tri zvezdice sreće. Hteo je to da napiše na velikom, letnjem nebu, ali se pobojao opakog pogleda. Zato je, pomalo stidljivo, ali odlučno, ostavio ovaj trag u senci.

Četiri reči na zidu, neprimećene. Jedan grafit i jedna ljubav. Tu, kraj nas, izroniše za tren iz mutne svakodnevice.U Kovinu, 5. januara 2005.

Još dok nije bio objavljen, u razgovoru u redakciji spomenulo se i čiji je grafit, ali mene to nije zanimalo – hteo sam da ga zapamtim i ostavim kao belešku o jednoj ljubavi i jednom vremenu.

Grafita odavno više nema. Lagano je nestajao vremenom, a na tom zaklonjenom mestu pojavili su se drugi, s porukama ne baš nežne sadržine, sve češće brutalni i vođeni potrebom da se nervoznim linijama nešto devastira.

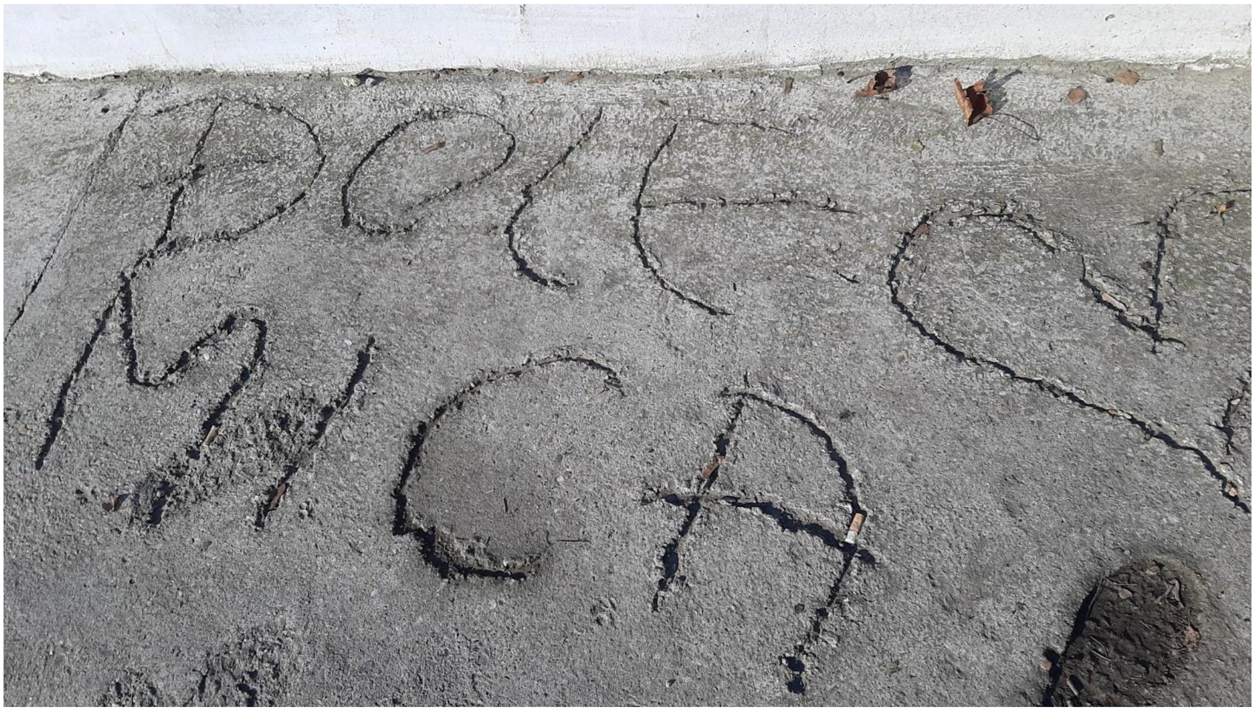

Ali da i beton može da posluži, video sam nedavno na trotoaru, gde je neko nekada napisao jednostavnu poruku: Mica i Đole i srce. Kada sam to pročitao, upitao sam se, pošto se rimovalo: da li se Mica i Đole još uvek vole? Kako bilo, ostao je trag u betonu, ma ko oni bili, jer opet ne želim to da saznam.

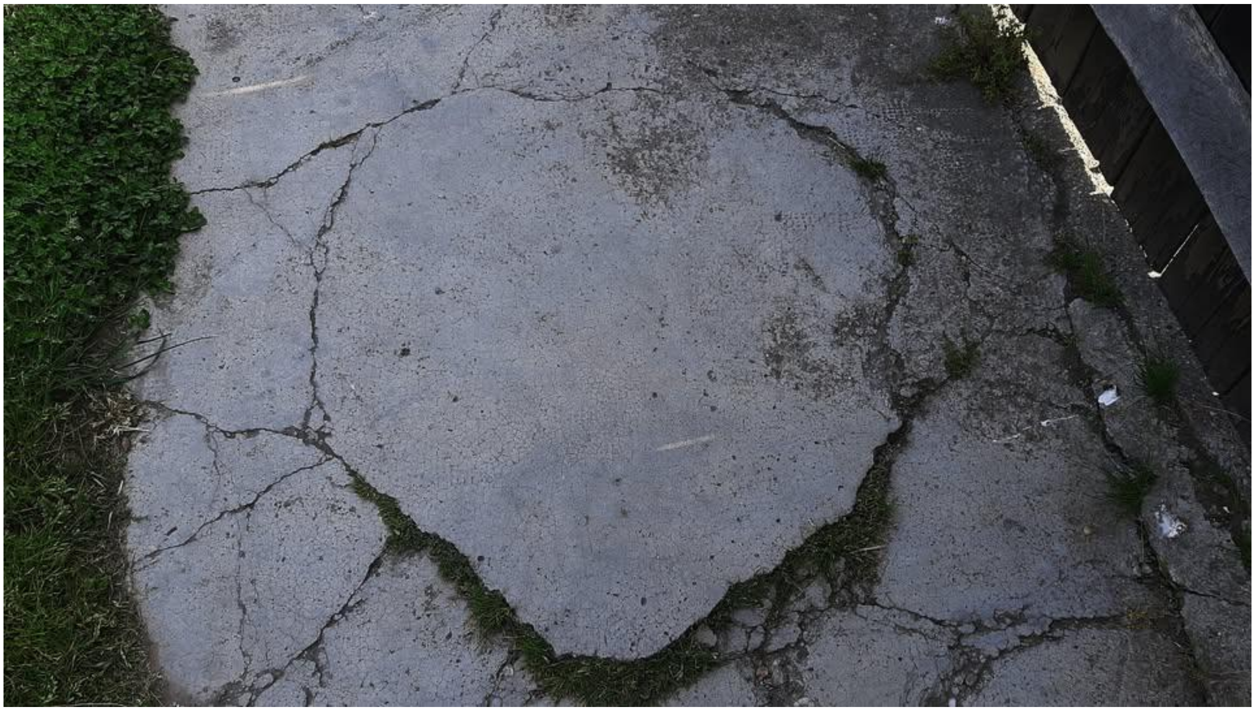

A onda, ne mnogo dalje, sam trotoar, lomljen vremenom, pokazao je da i beton ima srce.

I, kao što Volt Vitman u Vlatima trave kaže:

„Ako ne uspeš da me odmah nađeš, ne gubi hrabrost;
Ako me ne nađeš na jednom mestu, potraži me na drugom;
Negde ću stati da te sačekam.“

Mnogo je mesta gde možemo videti što drugi ne primećuju, a čeka nas.

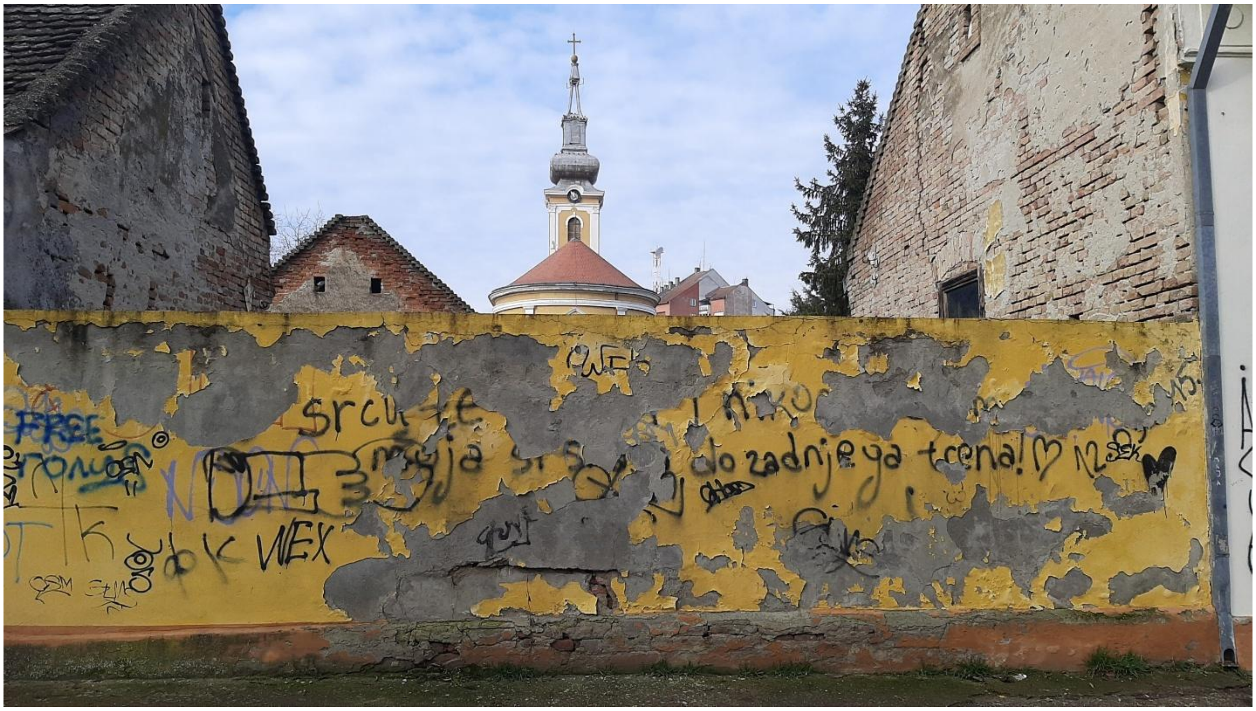
FREE
srcu te
moja
do zadnjega trena!
WEX

Na istom mestu, dve decenije kasnije, januar 2025.

NAŠI PONOVNI SUSRETI

Britanski fotograf Kris Porš (Chris Porsz) stekao je međunarodnu prepoznatljivost svojim radom na projektu "Reunions" ("Ponovni susreti"), koji je započeo osamdesetih godina i nastavio do danas. Njegova jedinstvena ideja bila je da pronađe ljude koje je nekada fotografisao u svakodnevnim situacijama i ponovo ih snimi na istim mestima, nakon nekoliko decenija. Ove fotografije, pored vizuelnog kontrasta prošlosti i sadašnjosti, nose i snažnu emocionalnu poruku o prolaznosti vremena i promenama u životima pojedinaca i zajednica.

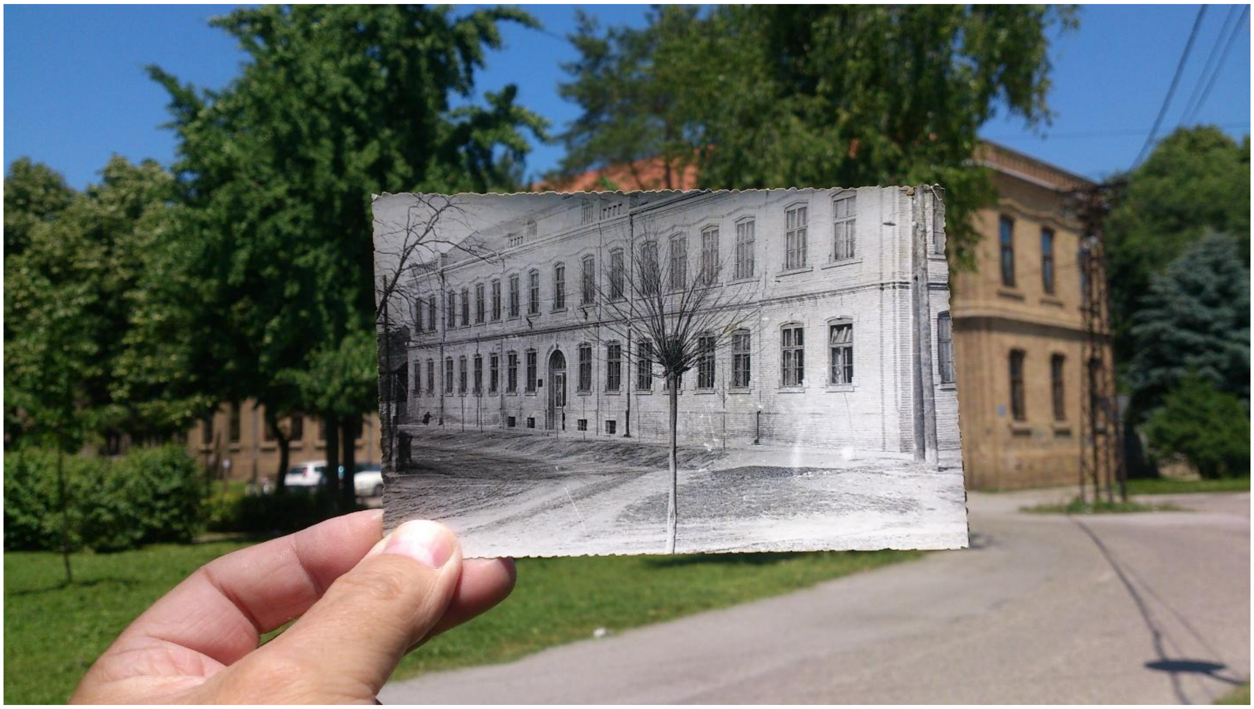

Sličan koncept inspirisao me je da zabeležim promene u svom okruženju, koristeći arhivske fotografije i njihove savremene pandane. Prva takva fotografija nastala je u leto 2015. godine i bila je veoma zapažena, čak je dospela i na naslovne strane. Na početku letnjeg raspusta te godine pripremao sam prilog u kojem sam koristio fotografije iz bogate školske arhive. Vođen Poršovom idejom, izašao sam pred školu i snimio "fotografiju u fotografiji" – školsku zgradu iz šezdesetih godina uklopljenu u sadašnje okruženje. Ova ideja vodila me je ne samo u fotografiji već i kroz ove eseje o Kovinu nekad i sad. Jedino što je vremenska distanca uvek bila veoma velika, pa su motivi uglavnom bile građevine, jer mnogo ljudi nažalost više nije bilo.

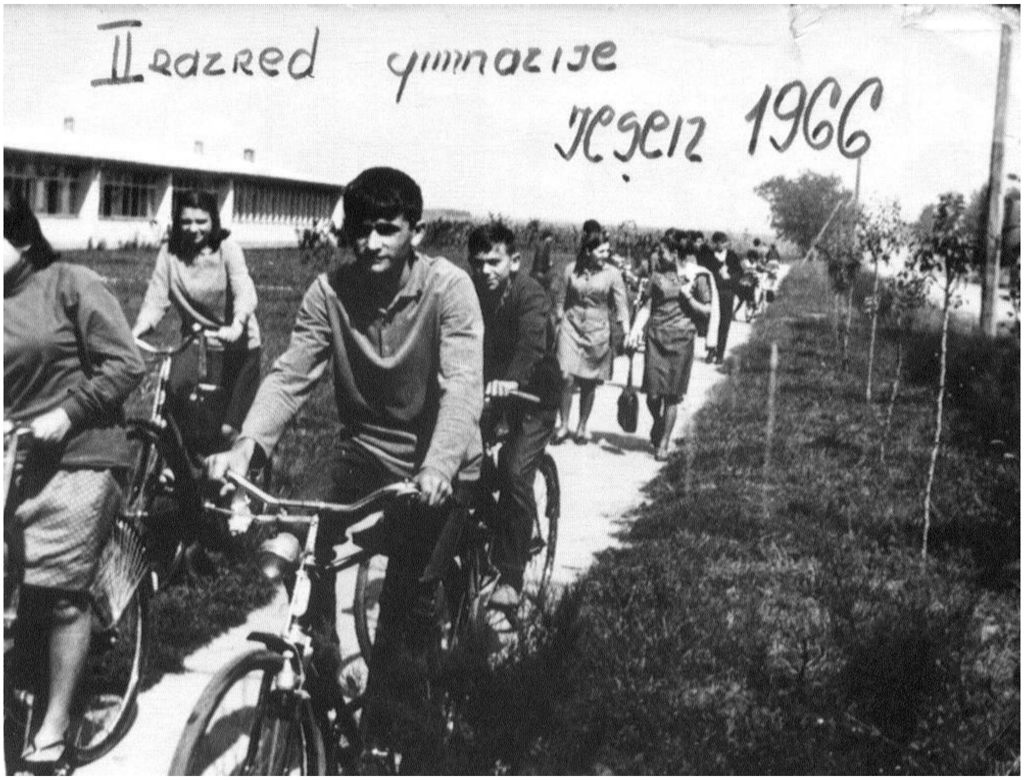

Tako je i sa ovom fotografijom učenika koji nakon nastave odlaze iz škole 1966. godine. Bilo je to vreme kada je novoosnovana kovinska gimnazija radila u zgradi poljoprivredne škole, sve do preseljenja u svoj sadašnji dom. Prvi nastavni dan u novoj zgradi bio je 18. mart 1972. godine. Sledeća fotografija, snimljena skoro šest decenija kasnije, na kraju januara 2025. predstavlja ponovni susret na istom mestu.

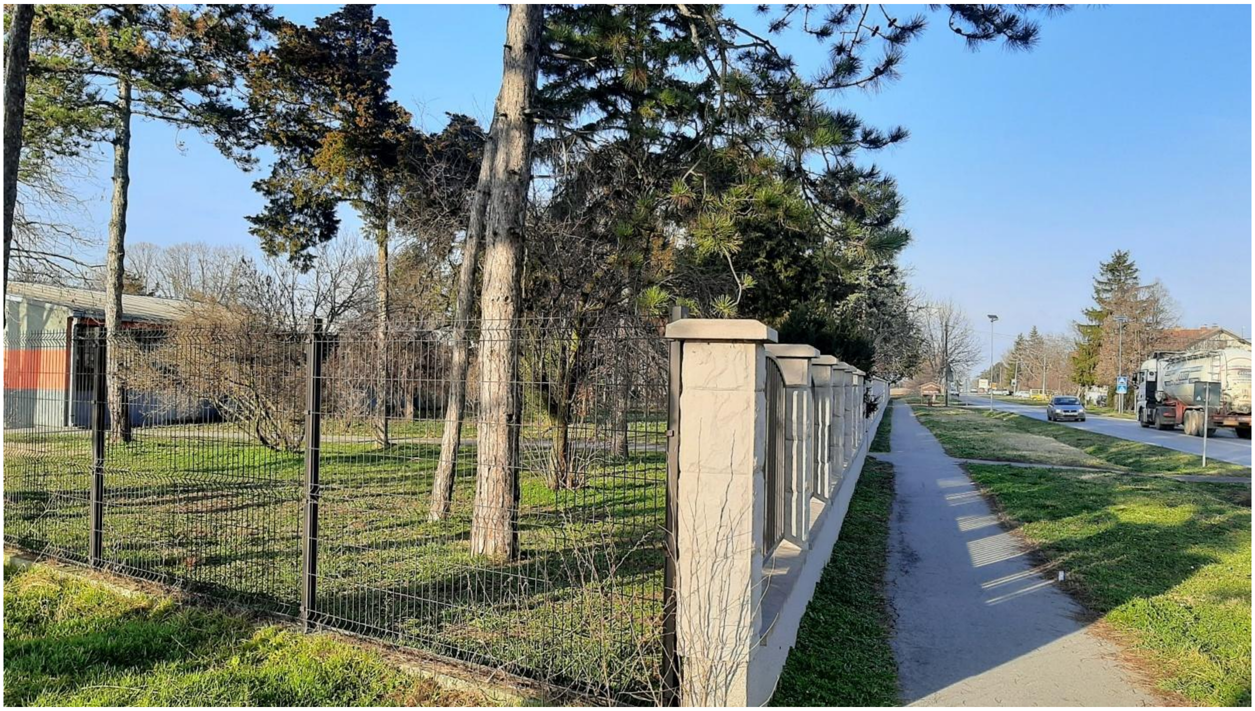

KOVINSKA SVILARA

Nakon Požarevačkog mira 1718. godine, teritorija današnje Vojvodine došla je pod habzburšku vlast. U Beču se ubrzo razvila ideja o uzgoju svilene bube, jer su klimatski i zemljišni uslovi ovog područja izuzetno pogodni za sadnju belog i crnog duda. Dudovi su imali višestruku ulogu: izvlačili su višak vlage iz tla, štiteći kuće od propadanja, njihove guste krošnje obezbeđivale su hladovinu, dok su stabla posađena uz puteve služila kao vetrozaštitni pojasevi i orijentiri tokom snežnih zima. Osim toga, dudovi su davali jestive plodove koji su se koristili za izradu sokova i pekmeza, kao stočna hrana i za proizvodnju dudovače, a njihovo drvo cenili su pinteri i stolari. Međutim, najznačajnija bila je upotreba listova belog duda kao osnovne hrane za svilene bube.

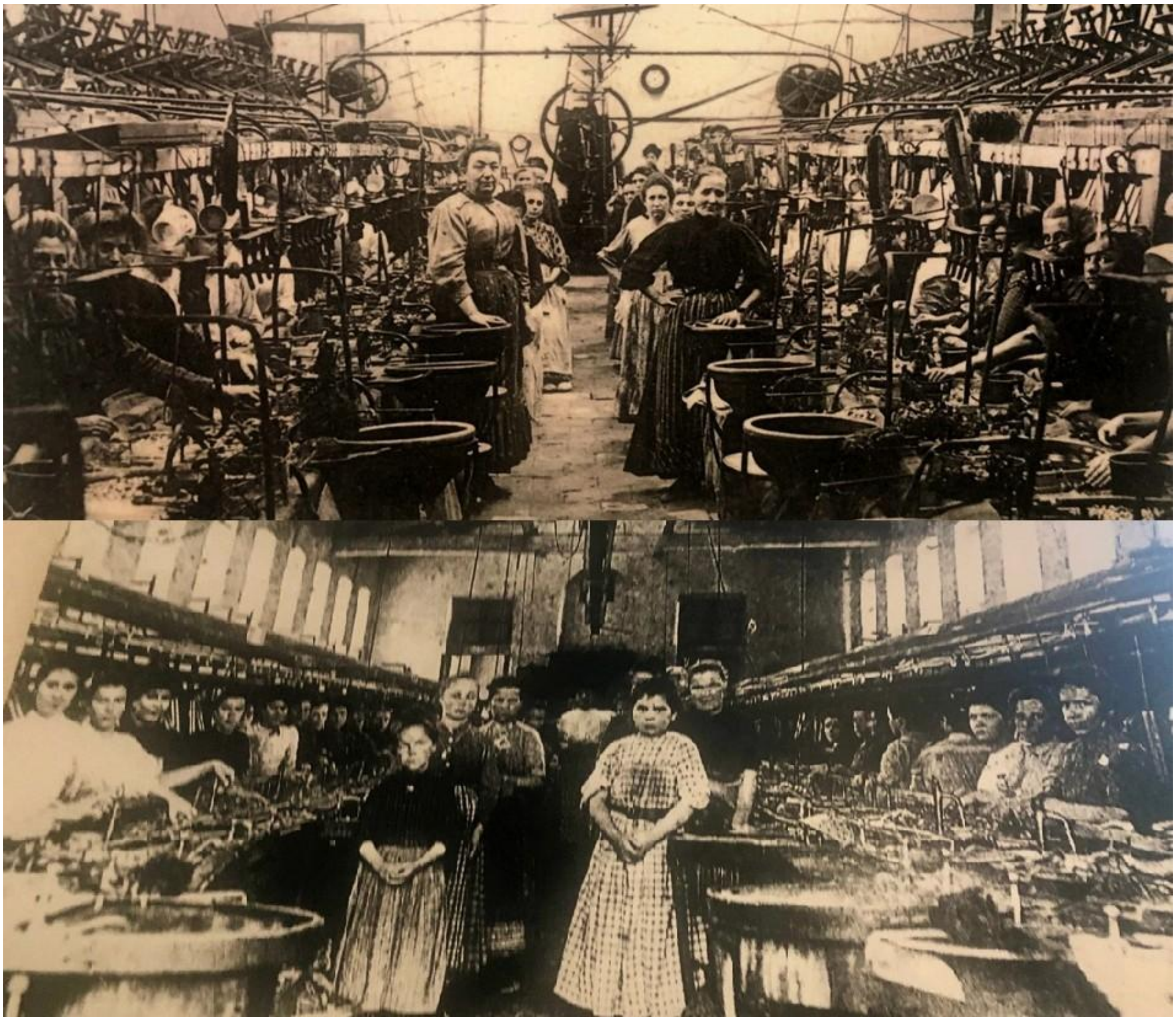

Izvor *janetjoanouweiner.com/post/a-museum-of-silk*

Već u prvoj polovini 18. veka, svilarstvo je postalo strateški projekat Habsburške monarhije, osmišljen kao podsticaj ekonomskom razvoju siromašnijih slojeva stanovništva. Gajenje svilene bube nije zahtevalo velike resurse – dovoljna je bila suva prostorija i posvećen rad. Država je preuzela organizaciju celokupnog procesa, obezbeđujući jajašca svilene bube i masovnu sadnju duda, dok su nadležne institucije vodile evidenciju domaćinstava pored kojih su stabla zasađena. Plantaže su nadgledali posebno određeni kontrolori, a na kraju ciklusa država je garantovala otkup, što je omogućilo sigurnost i održivost ovog poduhvata.

Prva fabrika svile u našem kraju osnovana je u Pančevu 1733. godine, a do kraja 18. veka svilarstvo je postalo značajna privredna grana. Dokument iz 1797. godine svedoči o tome da je tadašnja gradska uprava bila zadužena za izveštavanje o otkupljenim svilenim i sačuvanim semenskim čaurama, kao i o stanju stabala duda. U okviru ovog projekta izgrađeni su centri za otkup čaura svilene bube u Beloj Crkvi, Vršcu i Kovinu. Svilara u Kovinu nalazila se nedaleko od železničke stanice, s desne strane ulice koja je vodila ka Bavaništu i Pančevu, odmah nakon kafane Johana Bihlera.

Prvi svetski rat prekinuo je normalan život i privredu. Mobilizacija je obuhvatala ne samo ljude već i materijalna dobra poput konja i kola, dok su nestašica hrane i neizvesnost postali svakodnevica. Kovinska svilara prestala je s radom i preinačena je u tranzitni logor za ratne zarobljenike i internirce. Logor su činili vojnici i civili iz oblasti okupiranih od strane austrougarske vojske i bili su angažovani na teškim fizičkim poslovima, uključujući transport tereta ka frontu i održavanje garnizona. Uslovi u logoru bili su izuzetno teški, a delimičnu pomoć u vidu hrane i osnovnih potrepština obezbeđivao je kovinski

Crveni krst. Logor je funkcionisao tokom celog rata, od 1914. do 1918. godine, a procenjuje se da je kroz njega prošlo oko hiljadu interniraca, među kojima je bilo i žena i dece.

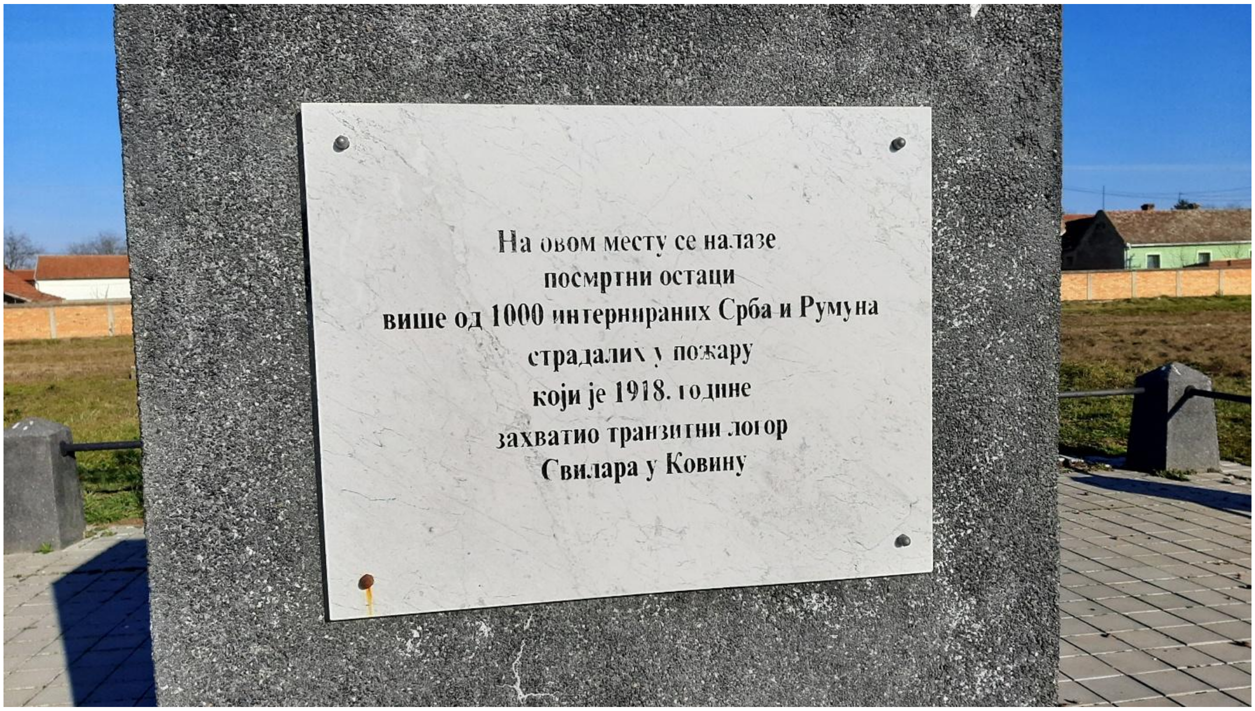
На овом месту се налазе
посмртни остаци
више од 1000 интернираних Срба и Румуна
страдалих у пожару
који је 1918. године
захватио транзитни логор
Свилара у Ковину

Nepovoljni uslovi života doveli su do izbijanja epidemija tifusa, difterije, šarlaha i tuberkuloze. Krajem rata, 1918. godine, u logoru je izbio veliki požar, za koji se pretpostavlja da je bio podmetnut, u kojem je stradalo oko hiljadu interniraca, uglavnom Srba i Rumuna. Nakon rata, preživeli su vraćeni svojim kućama, a u dnu groblja, gde su sahranjeni zemni ostaci više od hiljadu stradalnika, 1927. godine u znak sećanja podignuto je spomen-obeležje, koje je delo Ženske zadruge Kola srpskih sestara. Prvo obnavljanje delo je Udruženja penzionera 1962. godine, a temeljna i stručno vođena obnova spomenika izvršena je 2017. godine.

Dakle, razvoj svilarstva u Kovinu bio je deo šire ekonomske i socijalne strategije Habsburške monarhije, ali je istorijska sudbina prostora gde se nalazila svilara tokom Prvog svetskog rata pokazala koliko su ratna dešavanja mogla prekinuti ekonomski prosperitet. Od industrijskog centra do ratnog logora, priča o kovinskoj svilari odražava dramatične promene koje su oblikovale ovaj region. Sećanje na stradale u logoru ostalo je trajno urezano u istorijsko pamćenje Kovina, a spomen-obeležje služi kao podsetnik na teške trenutke kroz koje su prolazili naši preci.

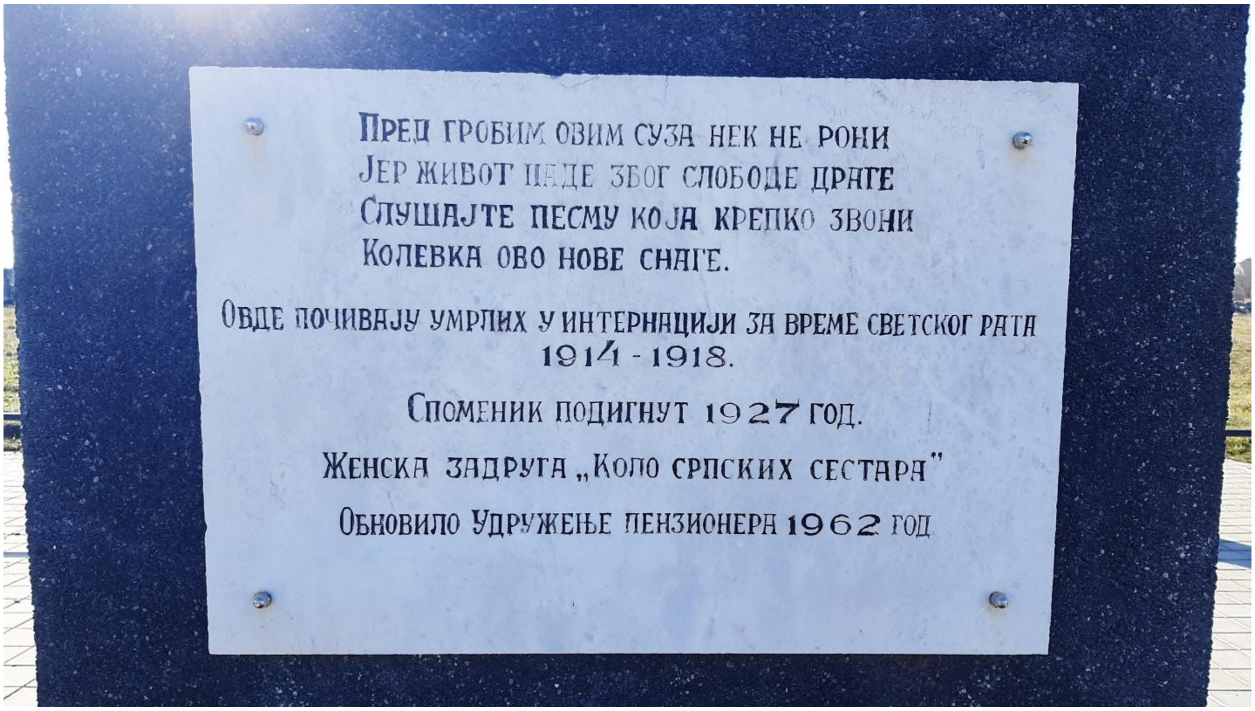

Пред гробим овим суза нек не рони
Јер живот паде због слободе драге
Слушајте песму која крепко звони
Колевка ово нове снаге.

Овде почивају умрлих у интернацији за време светског рата
1914 - 1918.

Споменик подигнут 1927 год.

Женска задруга „Коло српских сестара"

Обновило Удружење пензионера 1962 год

Mada je prošlo više od stoleća, mnoge detalje o ovim događajima čuo sam još kao mladić od starih Kovinaca. O obavezi da deca brinu da se gusenice redovno hrane pričala mi je baba. I da ne ostanem nedorečen, verovatno će se neki zapitati gde je to sve bilo i šta je tu sada – na prostoru nekadašnje svilare izgrađen je kotež desetak stambenih objekata, svima poznat kao "Aušvic", mesto polaska autobusa za Beograd, stanica “kod Zvezde”.

ГВОЖЂАРА
ЕЛЕКТ

KOVINSKE PIJACE KROZ VEKOVE: TRGOVINA, DRUŠTVENI ŽIVOT I SEĆANJA

Pijace su oduvek bile više od mesta za prodaju i kupovinu. One su predstavljale središta društvenog života, gde su se ljudi okupljali, razmenjivali vesti i uspostavljali veze.

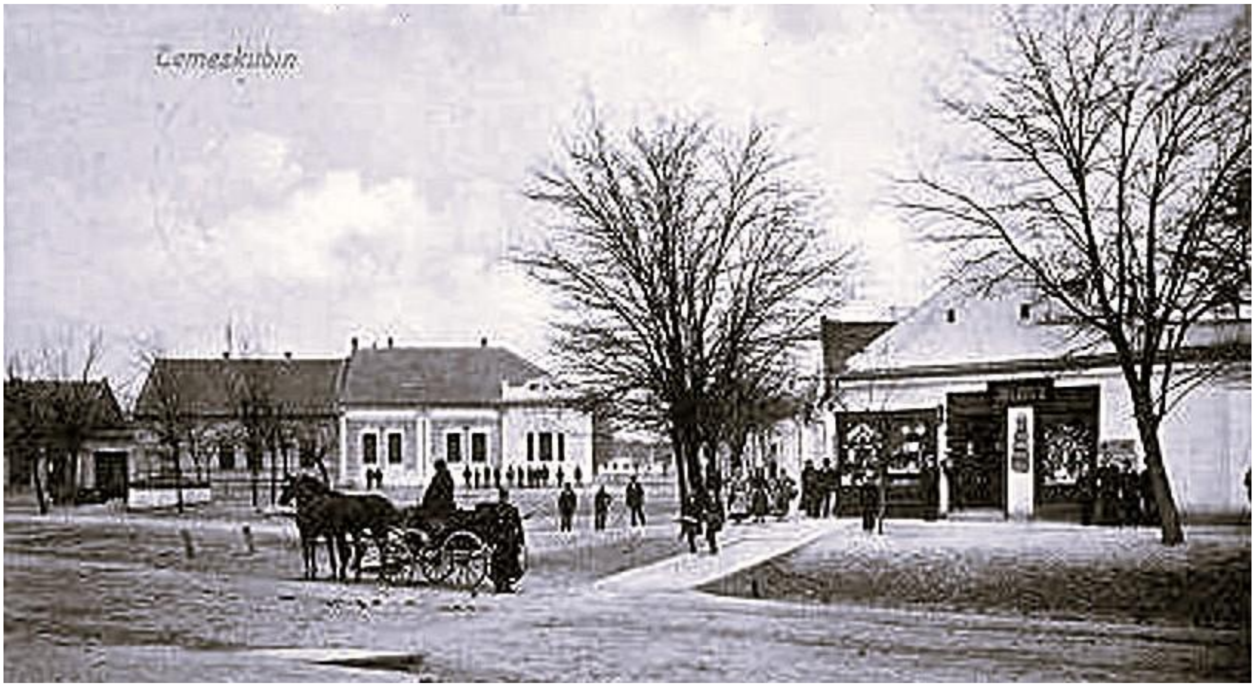

SAMOUSLUGA

Zabeleženo je da je u našem gradu još 1796. godine postojala „turska pijaca“, na kojoj su samo Kovinci, od svih graničara, imali dozvolu da prodaju višak robe – žito, stoku i druge proizvode. Pijaca je radila nedeljom, pod nadzorom vojno-ekonomskog zvanja Granice, graničara i Kontumacionog zvanja. Kontumac je bio poseban tip karantina koji se u prošlosti uspostavljao na državnim granicama, posebno onima koje su bile u kontaktu s područjima u kojima su često harale zarazne bolesti. Njegova primarna svrha bila je zaštita od epidemija, ali je imao i druge važne funkcije.

Kovinski kontumac uspostavljen je 1868. godine kako bi zaštitio monarhiju od epidemija koje su često pogađale Osmansko carstvo. Istovremeno je služio i kao carinska stanica, gde su se kontrolisale robe i naplaćivale dažbine. Zgrada cerinarnice i danas postoji, na bregu kod Starog grada. Sam kontumac i parlatorijum bili su van grada na prelazu Dunava kod Ibrifora. Naziv "kontumac" dolazi od latinske reči contumacia, što znači "tvrdokornost" ili "neposlušnost" – što se odnosilo na činjenicu da su ljudi u karantinu morali biti strpljivi i poštovati stroga pravila izolacije. U parlatorijumu se moglo susretati bez dodira i razgovarati bez fizičkog kontakta i pod kontrolom službenih lica. Kako je zabeleženo, na „turskoj pijaci“ u našem gradu nedeljom je bilo „*dozvoljeno da Turci i Srbijanci s desne obale dođu i trguju s Kovincima bez posebnog dokumenta – pismena*“ (pìsmeno – akcenat na slogu "pi", imenica sa značenjem službeni akt, dokument; i danas u pravnoj terminologiji).

Glavni pijac nalazio se na trgu ispred katoličke crkve Svete Terezije Avilske. To je prvenstveno bio „muški pijac“, gde se trgovalo stokom i žitaricama, dok je o praznicima bio pretvoren u vašar. Drugi pijac bio je južnije, na mestu gde se ulice razdvajaju ka severu i Crnoj bari na jednu stranu i prema železničkoj stanici, odakle se dalje putovalo ka Bavaništu i Pančevu, na drugu stranu. Danas je to trg bez zvaničnog naziva kod zgrade opštine. Iz tog perioda sačuvana je fotografija na kojoj je ovo mesto označeno kao "Markt-Platz", odnosno "pijačni trg".

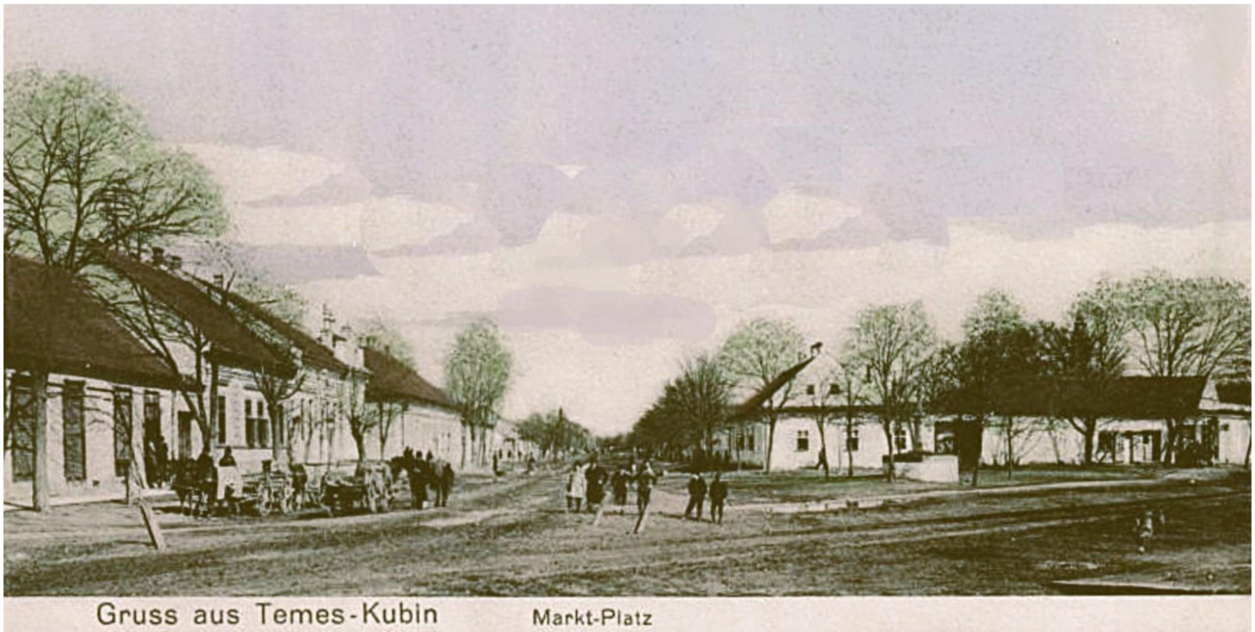

Ova lokacija bila je prometno čvorište, jer se nalazila između administrativnog centra – trga s parkom princeze Elizabete, gde su bile smeštene sudske, školske i sreske administrativne ustanove – i severnijeg trga, gde se održavao glavni pijac. Njih je povezivao Bazar, koji je služio kao trgovačka veza između ova dva ključna mesta.

Da je ovo mesto dugo bilo pijaca, potvrđuje i sećanje iz detinjstva – slušao sam kako su stariji govorili da je pre današnje lokacije, pijaca bila na potezu od Surduka do Nikolićeve apoteke, prema Dunavcu.

Još kao dete pamtim kako je nedelja bila pijačni dan – jedini kada se kupovalo i trgovalo, jer se tada radilo svih šest dana u nedelji, a subotom se išlo u školu i radile su fabrike. Pijaca se nalazila na ograđenom prostoru s velikom kapijom i kapidžikom prema Dunavcu. Plac je bio popločan ciglama, s redovima drvenih tezgi. Mnoštvo ljudi, njihova užurbanost i gužva činili su pijacu mestom posebnog doživljaja za mene, dečaka koji je svim prolaznicima bio tek do pojasa.

Odlazilo se kad bi se mama i tetka dogovorile – a mene su vodile jer nije bilo nikog od odraslih da bude samnom u stanu. Posle pazara sledila bi neka poslastica ili voće, tek kupljeno na tezgi. Za starije, ritualni deo dana bio je ispijanje kafe, uz obavezno dugotrajno mlevenje u ručnom mlinu i gledanje u šolju – uz strogo pravilo da niko ne sme pod stolom prekrstiti noge, jer se "kafa neće otvoriti". A zatim bi sledilo spremanje tradicionalnog nedeljnog banatskog ručka, od supe do štrudle.

Negde sedamdesetih ili osamdesetih godina, otišao sam s ocem do pijace, zapravo do "Napretkove" gvožđare preko puta. Tu smo sreli tatinog starog prijatelja, čika Tonija, koji je, pogledavši prema pijaci, počeo da nam priča kako je na tom mestu išao u školu. Kuća na uglu, u kojoj je ranije bila kafana, bila je školska zgrada, a sama pijaca nekadašnje školsko dvorište s kapijom i šupama za ogrev. Njegove reči preoblikovale su moju sliku o tom mestu, dajući mu potpuno novi smisao.

Pijace su vekovima bile mesta trgovine, susreta i razmene, od "turske pijace" iz 18. veka do modernih pijačnih prostora. One su bile više od tržišta – bile su društveni centri, mesta gde su se ljudi povezivali, slavili, planirali i gradili zajednički život. Sećanja na nekadašnje pijace u Kovinu danas žive kroz priče i uspomene, dok nove generacije i pored brojnih trgovinskih lanaca, nastavljaju tradiciju kupovine na istim mestima, ali u drugačijem vremenu i okolnostima.

VINOGRADI CRVENKE I SVETI TRIFUN – PRIČA O LJUBAVI PREMA LOZI

Hroničari, a nažalost i sve malobrojniji stari Kovinci, znaju da je polukružna uzvisina iznad Crne bare i bare Crvenke jedno od mesta gde se vinova loza uzgajala od davnina. Naš grad baštini veoma dugu vinogradarsku tradiciju.

Na jugu Banata, kao i u mnogim drugim krajevima, vinova loza se uzgaja hiljadama godina. Najstariji arheološki dokazi o njenom uzgoju potiču još iz praistorije, a pronađeni neolitski artefakti ukazuju na mogućnost da je gajena i na ovom prostoru.

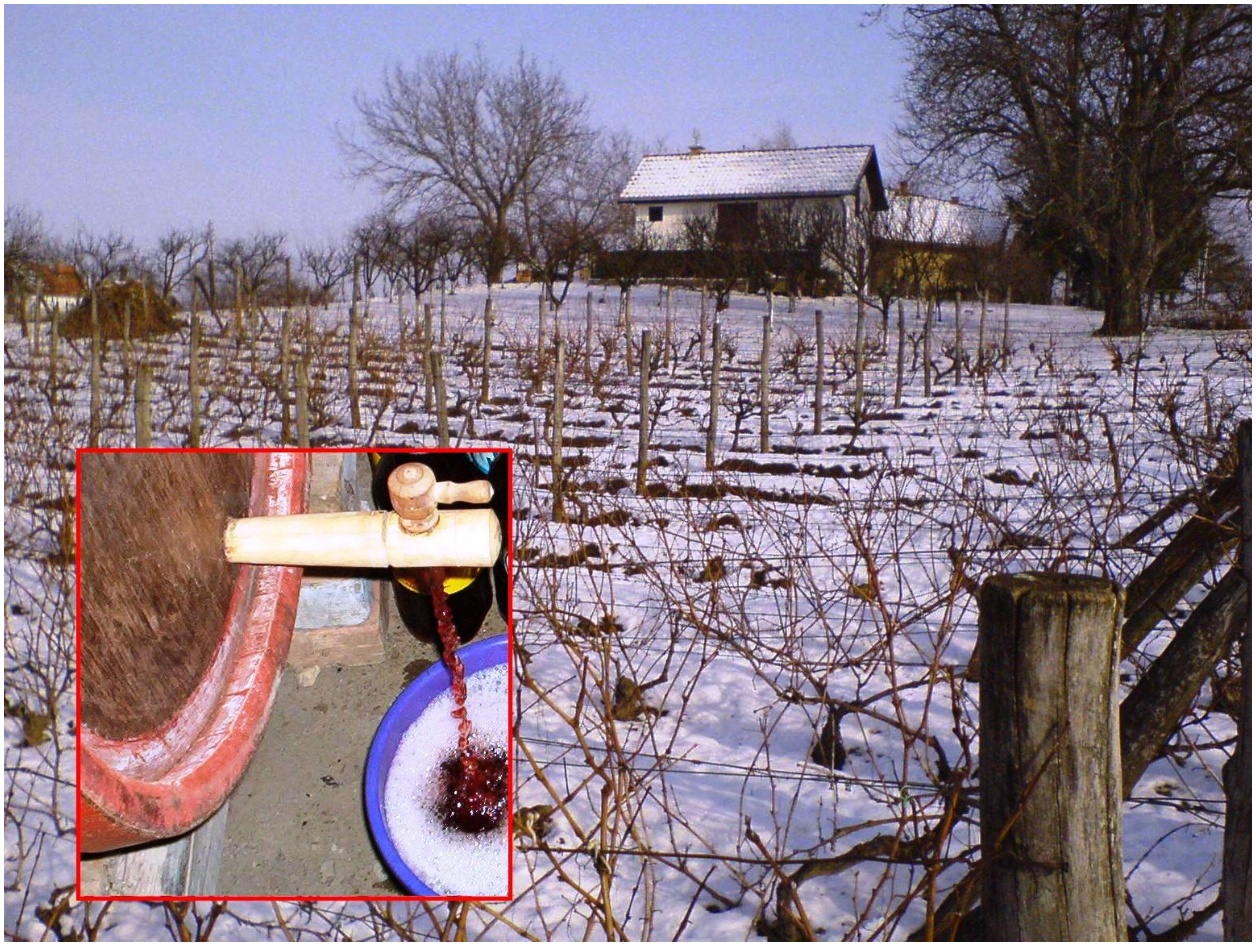

U antičko doba na teritoriji današnjeg Banata postojali su vinogradi, a veruje se da su Rimljani doneli prve sorte vinove loze. Tokom srednjeg veka vinogradarstvo je nastavilo da se razvija, a u XVIII i XIX veku, nakon što je Banat postao deo Austrougarske monarhije, doživelo je značajan procvat. Tada su se u sklopu velike kolonizacije u Banat doselili mnogi Nemci, Sasi poreklom iz

Saksonije, Česi, Slovaci i Italijani, koji su doneli nove sorte i unapredili tehnologiju proizvodnje vina.

Nedaleki Vršac, čiji se breg za vedrih dana vidi sa Crvenke, dugo je bio poznat po kvalitetnim vinima, posebno po Banatskom rizlingu, simbolu grada i regije. Osim njega, ovde su zastupljeni i Italijanski i Rajnski rizling, Beli burgundac, Muskat otonel, Smederevka i autohtona Kreaca, bez koje se ne može zamisliti vinograd Banata.

Polovinom februara obeležavaju se dva praznika istog dana – pravoslavni vernici slave Svetog Trifuna, dok rimokatolici slave Svetog Valentina. U našem multinacionalnom i multikonfesionalnom gradu oduvek se radujemo svakom prazniku, svakoj prilici da slavimo ljubav i dobrotu. Sveti Trifun je praznik vinogradara i vinara, kada se tradicionalno zarežu dve do tri grančice loze i preliju vinom, uz molitvu za rodnu godinu. Zbog promenjenih klimatskih uslova, postalo je uobičajeno da se u to vreme započnu i prvi radovi u vinogradu.

"Vinograd traži slugu, a vino gospodara", kaže narodna mudrost. Danas se vinova loza u ovom kraju uzgaja gotovo simbolično, jer je sve manje onih koji su spremni da se posvete proizvodnji i negovanju domaćeg vina, potisnutog agresivnim marketingom velikih pivarskih kompanija.

U mojoj porodici, s obe strane, svi su imali vinograde. Deda po ocu, imućni trgovac, imao je vinograd u Mramorku, dok je pradeda po majci gajio lozu u deliblatskim Vrelima. Deda po majci posedovao je vinograd na ulazu u Gaj, kod „Maksimovića brega“, gde sam još kao osnovac počeo da upoznajem tajne vinogradarstva – tu sam prvi put rezao lozu i prskao bordovskom čorbom, jedinom zaštitom koju je deda pravio od plavog kamena i gašenog kreča.

Polovinom osamdesetih godina kupili smo pola lanca zapuštenog vinograda na padini okrenutoj ka Crnoj bari. Otac i ja zasadili smo simboličnih 365 čokota. Posebno je zanimljivo da je uspeo da nabavi davno zaboravljenu i u poratnim vremenima zabranjivanu sortu Otela. Njegovi učenici ga pamte po neposrednom i prijateljskom odnosu – što sam od njega naučio i prenosio kroz četiri decenije rada. Jednom prilikom, kada je spomenuo da sadi vinograd, učenik iz Deliblata mu je s radošću obećao da će doneti grančice Otela, jer je to direktnorodni hibrid, čim deda bude orezivao vinograd. Nedugo zatim, zaista ih je doneo.

Danas, dok radim u severnom delu vinograda i naiđem na tih nekoliko čokota, setno se prisećam tog vremena i nečijeg dede kojeg odavno nema, ali loza i dalje raste. I ovog Svetog Trifuna obišao sam vinograd i sa zadovoljstvom se uverio da je u odličnoj kondiciji – eto, malih stvari koje čine život lepšim.

TRAGOVI VREMENA U NAZIVIMA ULICA

Kovin, kao deo Banata, tokom svoje istorije bio je pod uticajem različitih kultura i vlasti, što se odrazilo i na nazive ulica. Tokom Austro-Ugarske vladavine, koja je trajala od kraja XVII veka do 1918. godine, Kovin je bio deo Ugarske kraljevine, a kasnije i Austro-Ugarske monarhije. Zvanični jezik u tom periodu bio je mađarski, što se ogledalo i u nazivima ulica.

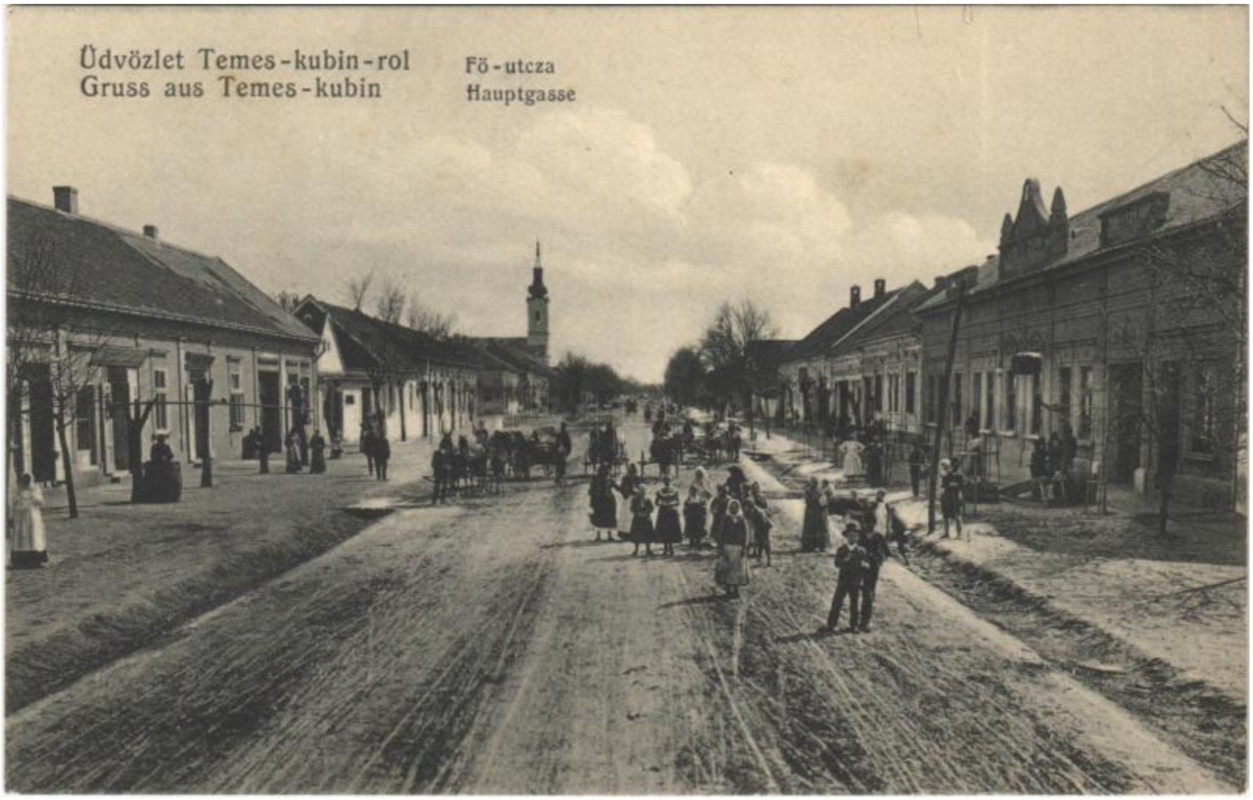

Jedna od strih fotografija kovinske glavne ulice je i ova, kupljena na aukciji budimpeštanske aukcijske kuće “Darabanth Philatelic and Numismatic Auctions Co. Ltd.” sa aukcijskim podacima “Kevevára, Temeskubin; Fő utca, Batka Sándor felvétele/main street” (Kovin, snimio Batka Šandor, glavna ulica) gde su navedeni i podaci autora.

Nakon raspada Austro-Ugarske 1918. godine, Kovin je postao deo Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Kraljevine Jugoslavije. Tada dolazi do promene zvaničnog jezika, a samim tim i naziva ulica. Mađarski nazivi su zamenjeni srpskim. Tokom Drugog svetskog rata, pod okupacijom, nazivi ulica su ponovo promenjeni u skladu sa jezikom okupatora, pa je tako glavna ulica dobila naziv Adolf Hitler Strasse.

TRG
BENJA
КОВИН
КОВИН
ULICA
N. A
КОВИН

Posle rata, u novoj Jugoslaviji, nazivi ulica su često bili ideološki obojeni, veličajući socijalistički režim i narodne heroje. Glavna ulica Hauptstrasse, odnosno Fő utca, postala je Ulica Maršala Tita, a Bahnhofgasse prema železničkoj stanici je preimenovana u Ulicu JNA, što je ime koje nosi i danas. Ulica koja vodi ka Bavaništu prvo je nazvana po generalisimusu Staljinu, ali je nakon 1948. godine preimenovana u Lenjinovu. Stariji Kovinci je i danas tako zovu, iako nosi naziv Nemanjina.

Neretko se dešava da stariji sugrađani, navikli na ranije nazive, moraju da objašnjavaju mlađima o kojoj ulici govore. Tako sam se nedavno našao u dilemi gde je Karađorđeva ulica, da bi mi jednostavno bilo objašnjeno da je to ulica koja vodi od nove crkve prema gradu.

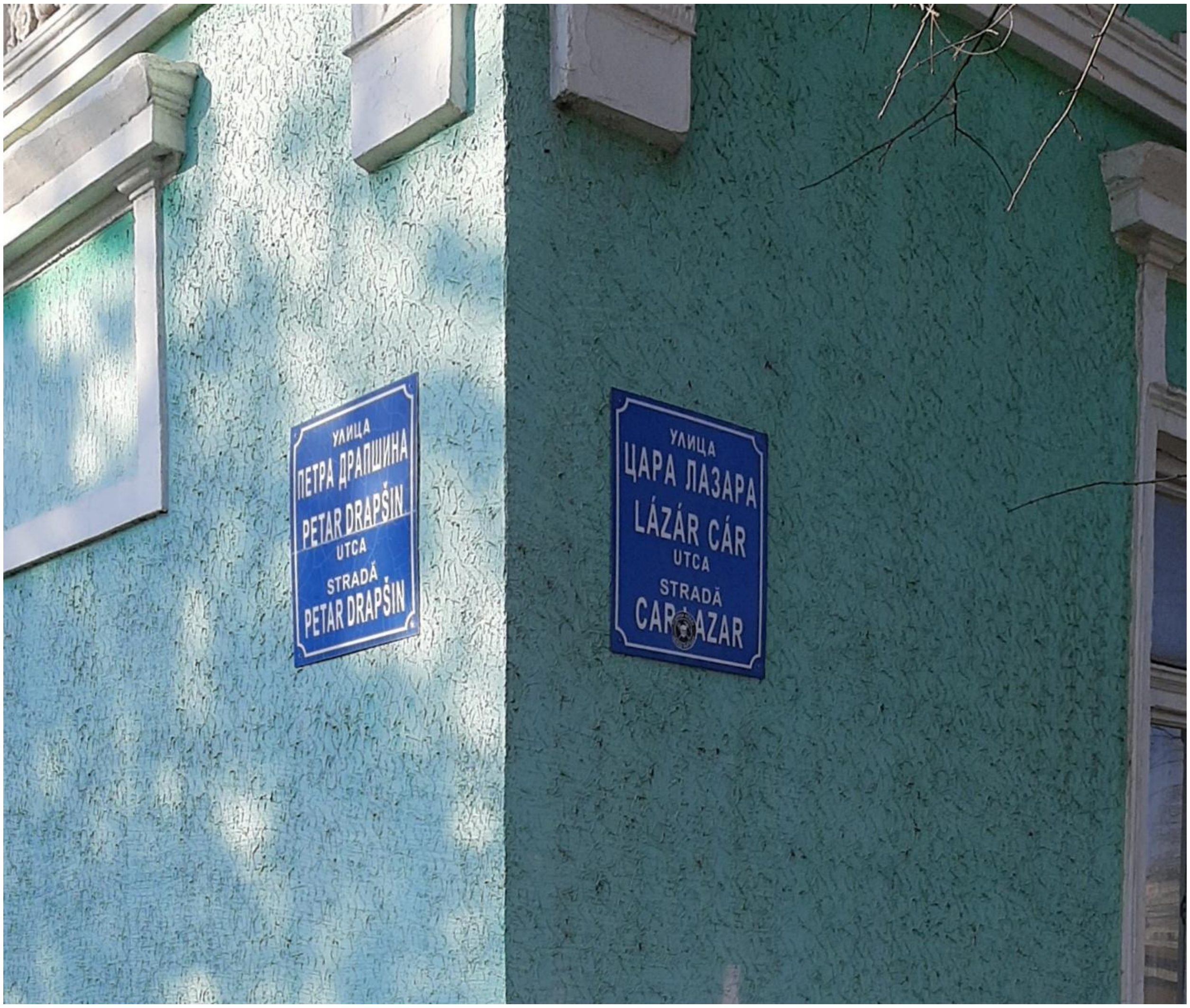

Za Austro-Ugarske vladavine, Kovin, kao i većina naselja, nije imao zvanične nazive ulica – kuće su bile obeležavane brojevima. Tek tada su postavljene prve table s imenima ulica, ali su građani često izražavali nezadovoljstvo radom lokalne vlasti. U sačuvanim brojevima kovinskog lista *Kevevára*, dostupnim na internetu, u broju od 7. aprila 1912. godine, može se pronaći komentar da je novac za postavljanje tabli bio obezbeđen još prethodne godine, ali su sredstva potrošena na nešto drugo, dok table nisu postavljene.

Danas su (retki) nazivi ulica u Kovinu ispisani na srpskom, mađarskom i rumunskom jeziku, iako ponekad s pravopisnim i logičkim greškama. Tokom raspada Jugoslavije devedesetih godina i nakon osamostaljenja Srbije, nazivi ulica su ponovo doživeli promene – neki stari nazivi su vraćeni, dok su drugi zamenjeni, često s ciljem brisanja tragova prethodnih režima ili obeležavanja značajnih ličnosti i događaja iz srpske istorije.

УЛИЦА
СВЕТОГ САВЕ
SZENT SZÁVA
UTCA
STRADĂ
SFÂNTUL SAVA

Ipak, ni tada nisu ispravljene neke nelogičnosti, poput dodeljivanja naziva ulice na dalekoj periferiji najvećem srpskom naučniku Nikoli Tesli ili imenovanja poslednje ulice uz kanal i njive po Šekspiru – što bi, da sazna, verovatno uvredilo atašea za kulturu ambasade Velike Britanije. Sličnu sudbinu doživela je i ulica posvećena Dušanu Vasiljevu, jedinom našem sugrađaninu koji je ušao u antologiju srpske književnosti i jednom od najznačajnijih srpskih ekspresionista, profesoru kovinske Građanske škole – smeštena među njivama, iza Kolonije, nedaleko od ulice koja nosi ime simbola našeg pesništva, Branka Radičevića.

Nedavno je pokrenuta neformalna inicijativa da se jednoj od novih ulica u bloku gde se nalazi zgrada kovinske gimnazije dodijeli ime legendarnog profesora istorije, Dušana Anđelkova Duše (1933 – 2000), njenog osnivača koji je ostao u sećanju generacijama učenika kao direktor i duša te škole. Nadam se, uz opravdanu sumnju, da će inicijativa uskoro biti i formalno pokrenuta te uspešno realizovana.

УЛИЦА
ВИНОГРАДАРСКА
SZŐLŐ
UTCA
STRADĂ
VINOGRADARSKA

Dugogodišnji naziv jedne od najdužih ulica, po Borisu Kidriču, komunističkom revolucionaru i političaru, zamijenjen je nazivom Ulica Svetog Save. Ulica u nastavku, smeštena na području nekadašnjih Rasadnikovih vinograda, pomalo nespretno nazvana je Vinogradarskom ulicom, iako na tom području nikada nije bilo vinogradara, skromno ne želeći sebe tu da ubrojim. Ipak, mi koji smo se tu naselili, dugo smo koristili naziv Vinogradska, pa i danas, baš kao što se tako nazivaju i u Beogradu, Novom Sadu, Zagrebu i drugde.

Nazivi ulica u Kovinu menjali su se kroz vekove, prateći političke i društvene tokove. Ove promene ne samo da odražavaju istorijske događaje, već i bogatu etničku i kulturnu prošlost ovog banatskog grada.

LAŽNI PROZORI KOVINA – TRAGOVI PROŠLOSTI U ARHITEKTURI

Kovin je grad bogate istorije, a tragovi njegovog arhitektonskog nasleđa jasno su vidljivi u građevinama koje su ostale iz vremena Austrougarske. Jedan od zanimljivih detalja na starim kućama jesu takozvani „lažni prozori“ – fasadne dekoracije koje oponašaju prozore, ali zapravo nemaju funkciju otvora. Ova pojava nije bila slučajna, već je predstavljala deo estetskih i statusnih težnji imućnijih građana tog doba.

U Kovinu, prisustvo lažnih prozora na starijim kućama može ukazivati na želju graditelja da postignu estetsku ravnotežu fasade, uprkos ograničenjima u unutrašnjem rasporedu prostorija. Ovi dekorativni elementi svedoče o pažnji posvećenoj detaljima i estetici arhitekture tog perioda.

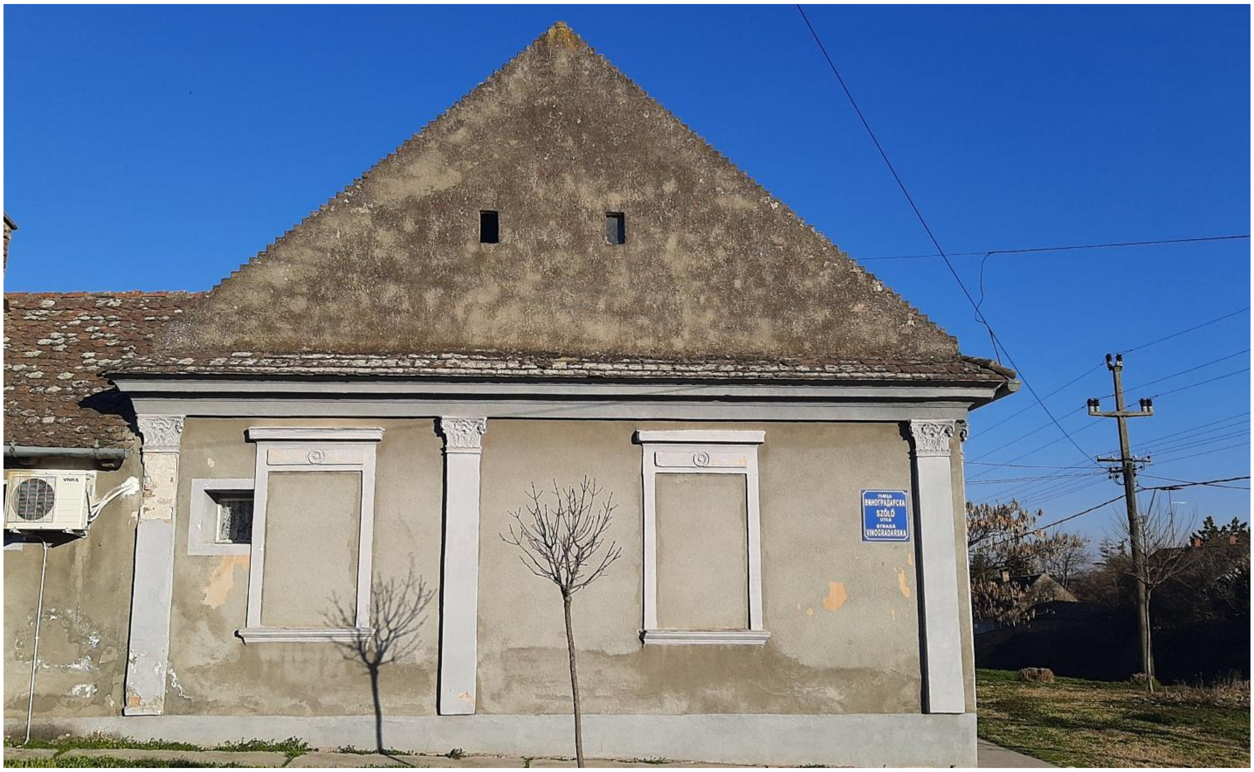

Ne tražeći mnogo, primetio sam ih na više zgrada iz tog vremena, čije su fasade sačuvane u izvornom obliku. Nažalost, mnoge od njih, čije se vredne ornamentike i danas sećam, devastirane su ugradnjom termoizolacije, čime su dobile uniformni izgled sa tek skromnim detaljima u boji.

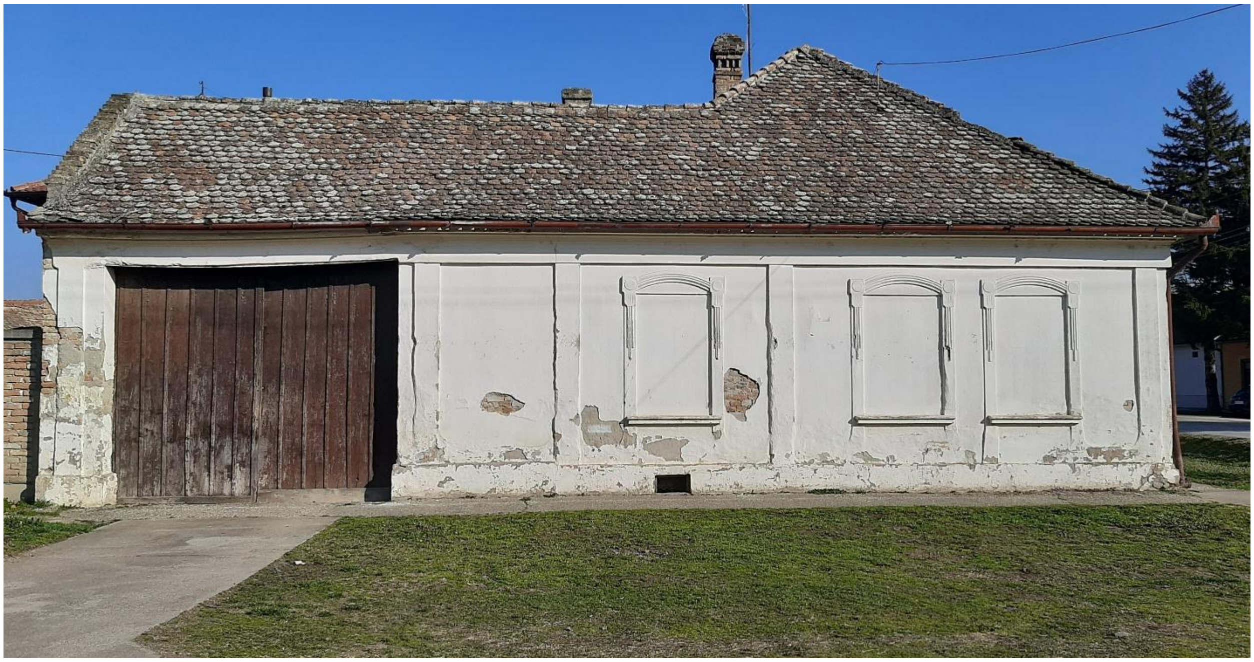

Lažni prozori, poznati i kao trompe l'œil (francuski izraz koji znači „prevara oka“), predstavljaju arhitektonske ili dekorativne elemente koji imitiraju stvarne prozore radi estetskog efekta. Ovi elementi koriste se kako bi se postigao vizuelni balans na fasadi zgrade, posebno kada unutrašnji raspored prostorija ne omogućava simetrično postavljanje pravih prozora. U arhitekturi su lažni prozori često korišćeni kako bi se očuvala spoljašnja simetrija i harmonija zgrade. Na primer, ukoliko unutrašnji raspored prostorija ne dozvoljava postavljanje prozora na određenom mestu, na fasadi se mogao dodati lažni prozor kako bi se zadržala vizuelna ravnoteža.

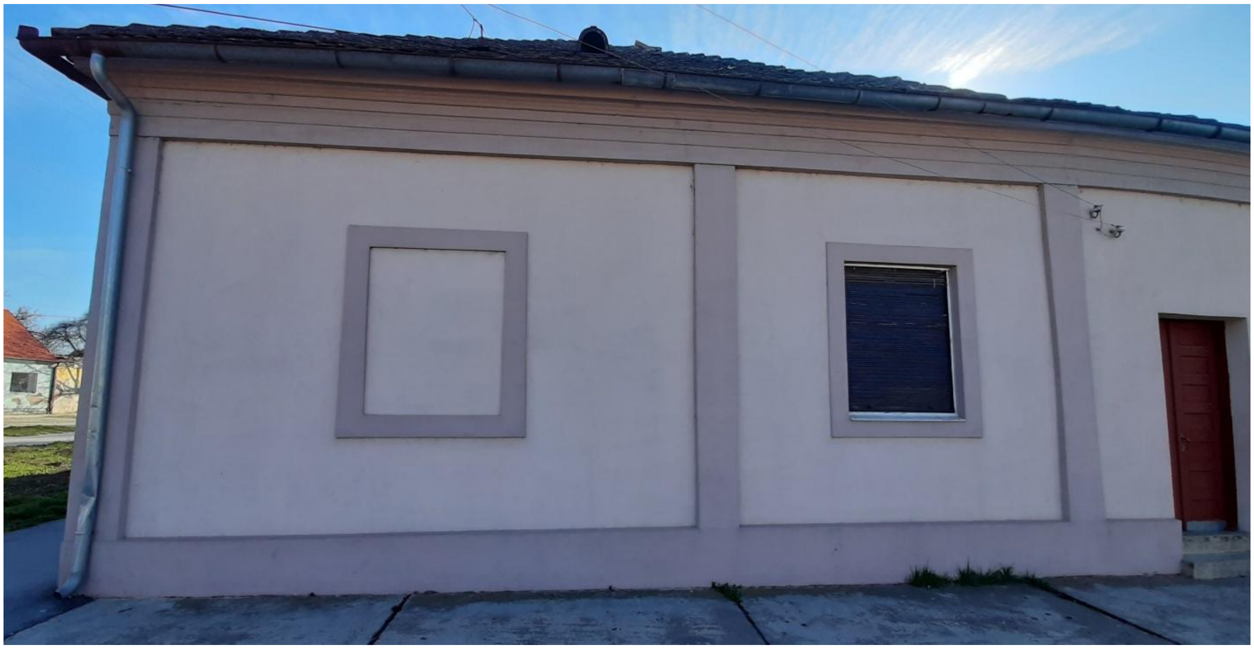

Iz hroničarskog legata nastavnika Bogdana Bogića izdvojio sam fotografiju Kuhtove kuće, koju stariji Kovinci pamte kao zgradu pošte. Stamena prizemna banatska kuća, sa mnoštvom izolatora i žica na krovu, sandučetom za pisma kraj vazda posećenog ulaza i uvek ponekim naslonjenim biciklom, stajala je na uglu Poštanske ulice i – šta drugo nego – bila pošta.

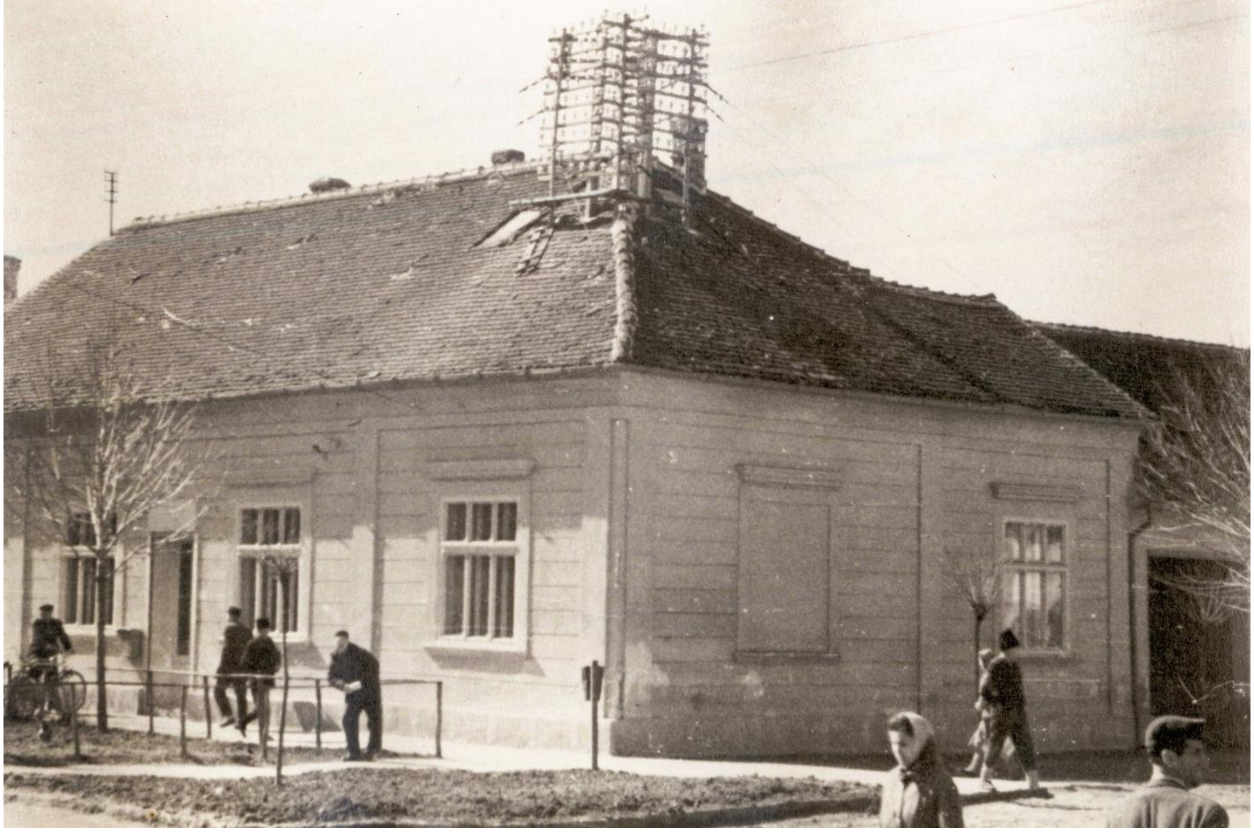

Hronike beleže da je telegraf u Kovin stigao još 1865. godine, a telefon 1894. godine. Veza se godinama uspostavljala ručno, putem razgovora sa operaterom, a brojevi telefona, sve do uvođenja automatske centrale, nisu prelazili dvocifrene vrednosti. Sa razvojem grada i opštine rasle su i potrebe za komunikacijama, pa se sedamdesetih godina prošlog veka na banatskom horizontu pojavio crveno-beli metalni toranj. Ubrzo nakon toga, stara pošta je nestala, ustupajući mesto novoj građevini – drugačije arhitektonske forme, sa velikim, nedorečenim površinama fasadne opeke i stakla.

Lažni prozori su deo arhitektonske baštine Kovina koji svedoči o estetici i graditeljskim principima prošlih vremena. Iako su nekada predstavljali simbol umetničkog izraza i težnje ka vizuelnoj harmoniji, danas su mnogi nestali pod slojevima savremenih renovacija. Ipak, sećanja na njih i retki sačuvani primeri podsećaju nas na značaj očuvanja arhitektonskog identiteta našeg grada.

KOVINSKI PROZORI: OGLEDALA VREMENA I LICA GRADA

Stari prozori kovinskih kuća nisu tek arhitektonski elementi; oni su ogledala koja odražavaju duh prošlih vremena i lica koja gledaju na život grada.

Posebno su zanimljive kuće s kalkanskim zidom, čiji prednji deo izlazi direktno na ulicu. Kalkan je trouglasti deo dvovodnog krova koji prekriva prednju i zadnju stranu kuće. Ovaj element se još naziva timpanon, dok su ga nekadašnji Banaćani zvali "fajermauer" (nemački *Feuermauer* – protivpožarni zid). Ovaj zid je imao veliku važnost u kućama koje su građene u neprekinutom nizu, kakve su pretežno u centralnom, poslovnom delu Kovina – od Rumunske crkve do Surduka, pa dalje prema Nikolićevoj kući i Dunavcu.

Raspored prozora na ovim kućama često podseća na ljudsko lice, što se poklapa s dečjom percepcijom kuće kao živog bića. Ovu pojavu sam često primećivao na radovima učenika, naročito mlađeg uzrasta, dok su stariji kroz osmeh prepoznavali svoje nedavne crteže kada bismo razgovarali o komunikaciji i kodiranju.

Među kovinskim prozorima, posebno se ističu oni na bogatijim kućama. Na fasadama bogate ornamentike, osim velikih prozora, često se nalazio i bar jedan *kibic fenster*, poznatiji u našem kraju kao *avzlogfenster*. Ovaj naziv potiče od nemačkog izraza *Auslugfenster*, što znači „prozor za izviđanje“ ili „prozor za gledanje“. To nije običan prozor – izbočen je u odnosu na fasadu i omogućava širi pogled na ulicu. Ime vodi poreklo od nemačkih reči *kiebitzen* („izvirivati“) i *Fenster* („prozor“). Ovaj tip prozora bio je karakterističan za vojvođansku arhitekturu 17. i 19. veka, a oslobođenjem Srbije proširio se na Beograd i veće gradove južnije.

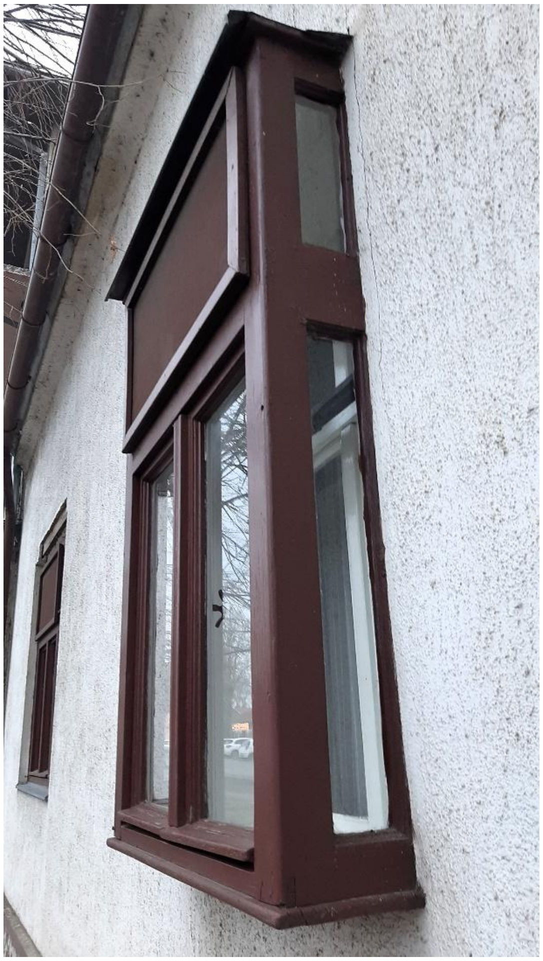

Nažalost, i pored pokušaja da se ovaj element kulturne baštine očuva, danas se više ne sreće u savremenoj arhitekturi. Nestao je, baš kao i slika iz mog sećanja – na staru kuću u centru Kovina pored koje sam često prolazio odlazeći na posao. U njenom prozoru sedela je starica, čitajući knjigu, ne obraćajući pažnju na prolaznike. Pored nje je bila mačka, njen verni saputnik. Već odavno ih nema, a ni kuće – sada je na tom mestu nešto sasvim drugo.

Na prozorima imućnijih vlasnika mogli su se naći i unutrašnji sklapajući delovi koji pružaju zaštitu od hladnoće. Takođe su bili zastupljeni šaloni i roletne, koje se i danas mogu videti – od onih starih, izrađenih od kvalitetnog drveta, do modernih, napravljenih od metala i PVC plastike.

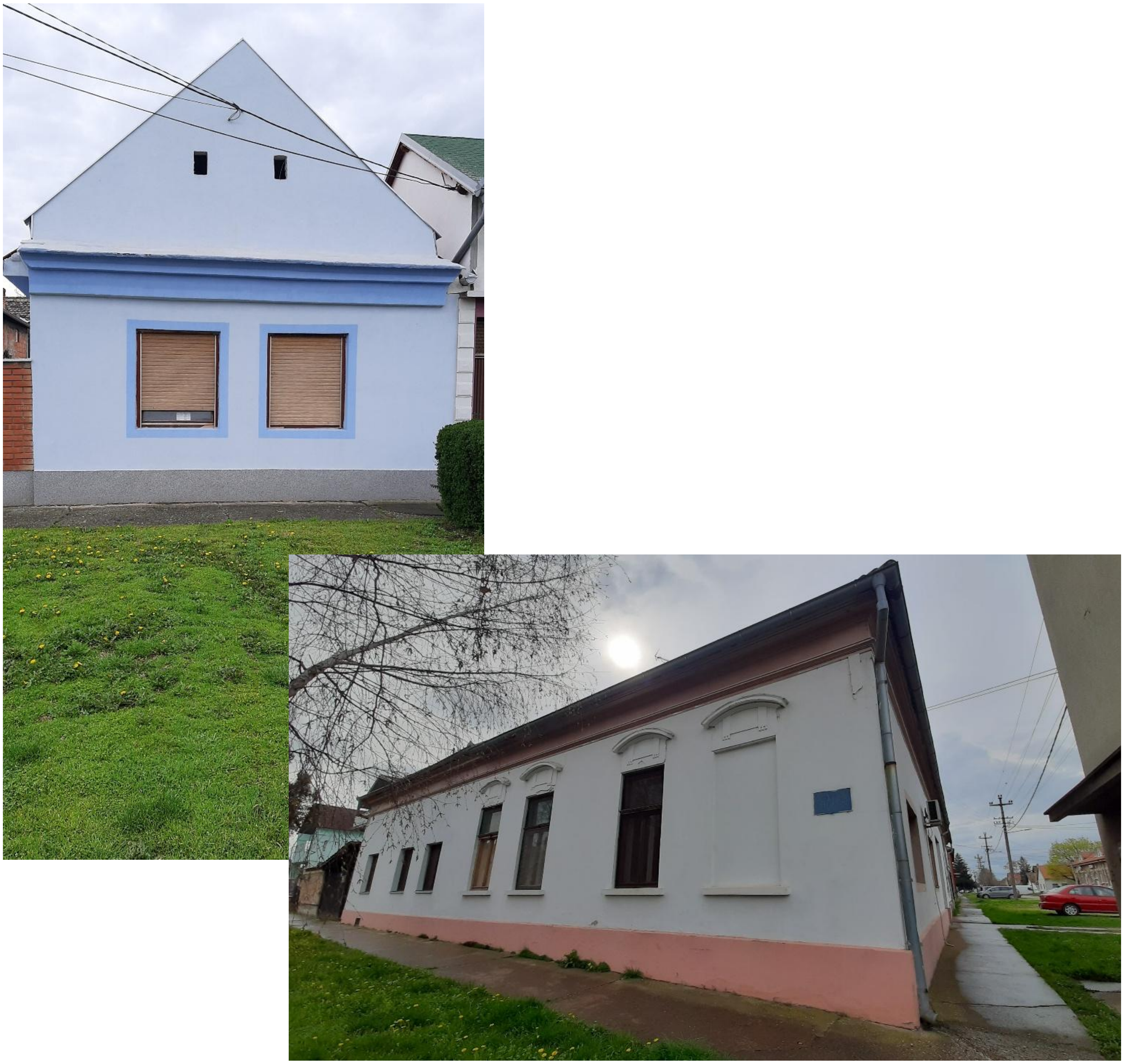

Raznolikost stilova prozora u Kovinu, od klasicizma do secesije, svedoči o bogatoj istoriji grada. Prozori su i svedoci promena kroz koje je Kovin prolazio tokom vremena. Oni pričaju priče o ljudima koji su gledali kroz njih, o događajima koji su se odvijali na ulicama. Stoga, stari prozori Kovina predstavljaju važan deo kulturne baštine koju treba čuvati i ceniti.

PROLEĆE U KOVINU: TRADICIJA, SEĆANJA I OBNOVA ŽIVOTA

"Sad je proleće. Opet proleće! Preda mnom je sto i osamdeset sunčanih dana. Čini mi se da su mi pregršti pune nekih čudesnih zlatnika, svaki kao sunce. Svi su putevi otvoreni. Dah je slobodan", Jelena, žena koje nema – Ivo Andrić

Oduvek sam se radovao proleću – donosilo je osećaj slobode i novih mogućnosti. U Kovinu, za razliku od velikih gradova, to je bilo još izraženije. Kuda god da se krene nailazilo se na rascvetale voćnjake u Žarkovcu, bašte gde su vredni domaćini sadili i sejali, oranice koje su ratari pripremali za setvu. U vazduhu je mirisalo proleće, donosilo novu radost življenja! Tako je bilo u mom detinjstvu, a tako je i sada.

U našem gradu, proleće je oduvek bilo bogato običajima različitih naroda. Dolazak proleća, vreme obnove prirode i buđenja života, bio je inspiracija za brojne svetkovine koje su se kroz vekove nadopunjavale, stvarajući kulturni mozaik Banata.

U doba Austrougarske, kada je Banat bio deo jedne od najvećih srednjoevropskih monarhija, svaka narodna zajednica imala je svoje prolećne praznike, ali su ih često delili sa svojim susedima.

Srbi su proleće obeležavali kroz niz svetkovina. Đurđevdan je bio praznik buđenja prirode, sa obredima vezanim za zdravlje, plodnost i stočarstvo. Vrbica, u subotu pred Cveti, okupljala je decu u crkvenim povorkama sa zvončićima i venčićima od vrbe. Uskrs je bio najveći hrišćanski praznik, slavljen farbanjem jaja i porodičnim okupljanjem. Rumuni su proslavljali Mărțișor 1. marta, kada su se razmenjivali crveno-beli ukrasi kao simbol sreće i zdravlja. Blagovesti (Buna Vestire) su bile povezane s predskazanjima o dolasku toplijih dana. Mađari su centralni prolećni praznik videli u Uskrsu, sa tradicionalnim običajem polivanja devojaka vodom (*locsolás*), što je simbolizovalo pročišćenje i zdravlje. Nemci, kao deo švapske zajednice, negovali su uskršnje običaje germanskog sveta, poput Uskršnjeg zeca koji donosi jaja. Organizovali su i prolećne sajmove i vašare.

Nakon raspada Austrougarske, Banat i Kovin u njemu, postao je deo Kraljevine SHS, potonje Kraljevine Jugoslavije, ali su narodni običaji ostali nepromenjeni. Vašari su u međuratnom periodu postali još značajniji, jer su predstavljali mesta okupljanja, zborovanja, trgovine i razmene. Nova država je podsticala jugoslovenski identitet, ali su se narodne zajednice i dalje okupljale oko svojih praznika.

Posle Drugog svetskog rata i uspostavljanja komunističkog režima, mnogi tradicionalni običaji su potisnuti iz javnog prostora, ali su nastavili da žive u krugu porodica. U javnosti, proleće se obeležavalo kroz manifestacije poput radnih akcija, gde je naglasak bio na kolektivizmu i izgradnji socijalističkog društva. Značajan udeo u tome imale su i aktivnosti mladih, koji su kroz dobrovoljni, sada bismo rekli volonterski rad, davali svoj doprinos najviše na uređenju grada, ali je cilj bio mnogo pedagoški dublji, a to je radno vaspitanje, usvajanje rada kao potrebe, a ne kazne, kako se, nažalost, danas shvata.

Iz bogatog legata nastavnika Bogdana Bogića, izdvojio bih fotografije sa jedne od prolećnih radnih akcija sekcije „Mladih gorana“, održane u martu 1963. godine na Ponjavici i vašarištu. Na poleđini fotografija pedantni hroničar našeg grada zapisao je tačne podatke o akciji, pa i koji su razredi.

Verovatno će se neko zapitati gde je bilo vašarište? U to vreme, pre melioracije, veliki podvodni prostor prostirao se ispod Proleterske ulice ka sadašnjoj obilaznici. Na to mesto se dolazilo ulicom koja i danas nosi naziv Vašarska – idući od centra ka Dunavcu, prva poprečna pre policijske stanice. S obzirom da sam sve fotografije primio u nasleđe, koje i danas čuvam, do sada sam mnogo toga digitalizovao, teško mi je bilo da se opredelim koju bih od ovih fotografija izabrao, pa zato ću nekoliko da podelim sa vama.

Proleće u Kovinu oduvek je bilo više od obične smene godišnjih doba. Bilo je vreme obnove prirode, okupljanja, proslava i sećanja. Kroz vekove, različite narodne zajednice razvile su običaje koji su se prožimali i oblikovali specifičnu kulturu ovog kraja. Iako su se društvene i političke prilike menjale duh prolećnih svetkovina nikada nije nestao. Tradicija je, bilo kroz verske praznike, bilo kroz nove društvene manifestacije, nastavila da živi i prenosi se sa generacije na generaciju da odanašnjih dana.

Danas, kada proleće ponovo dolazi, vraća se i taj osećaj slobode i novih mogućnosti – baš onako kako ga je opisao Ivo Andrić. Mnogo je istine u njegovim rečima: “Ništa živ čovek ne može izgubiti što mu jedno proleće ne bi moglo vratiti.”

ZABORAVLJENI KRST KOD CRNE BARE: SVEDOK VEKOVA
(The Forgotten Cross at Crna Bara: A Witness to Centuries)

Zbog intenzivnog saobraćaja na raskrsnici puteva kod Crne bare, nedavno izmenjenog režima prioriteta i povučenog položaja spomenika daleko od puta, malo je onih koji primećuju da se tu nalazi krst. Štaviše, kada putno zemljište nije pokošeno, visoka trava delimično zaklanja spomenik, ali i prikriva ozbiljnu opasnost – ispred njega se nalazi dubok kanalizacioni šaht, uglavnom bez poklopca, koji predstavlja dodatnu pretnju onima koji bi želeli da mu priđu bliže.

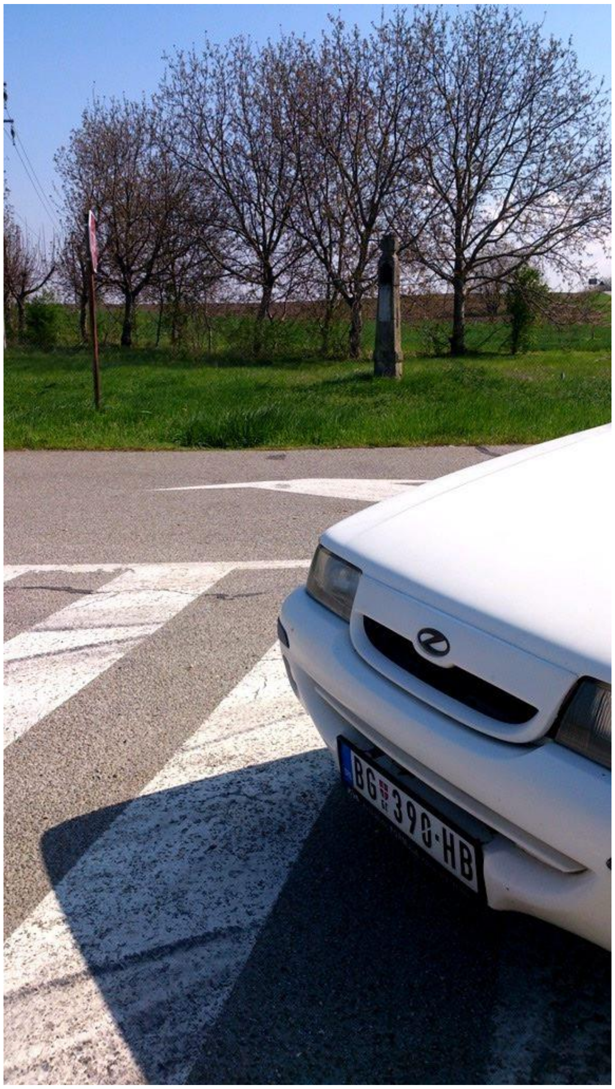

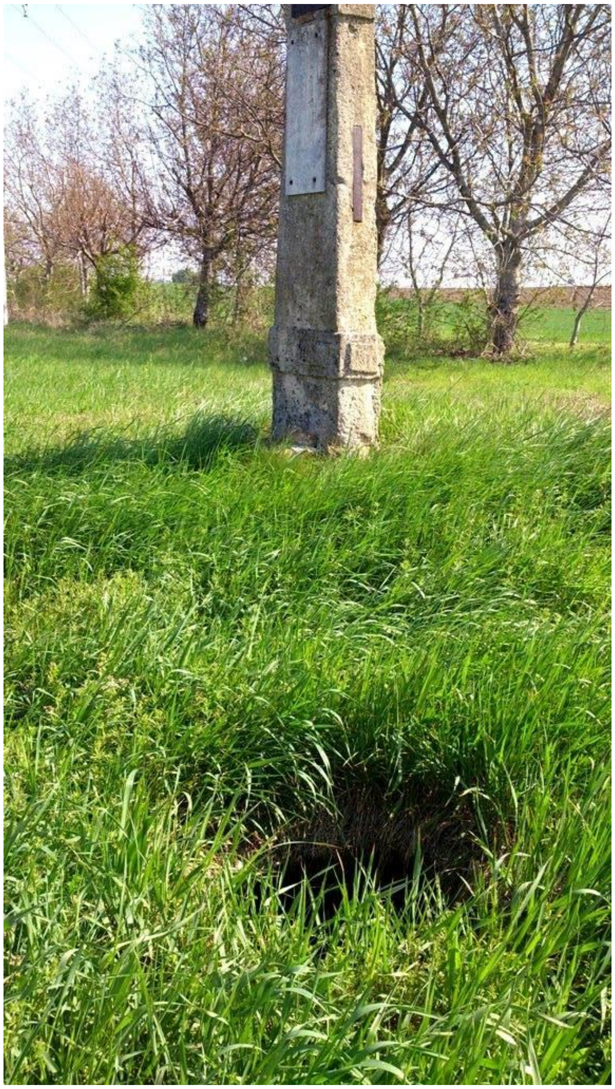

Sećam se ovog mesta još iz detinjstva, s početka šezdesetih godina, kada me je otac vozio biciklom, u korpici učvršćenoj na rudi. Na putu za Mramorak, baš ovde smo pravili pauzu za užinu: na travi bi se prostiralo ćebence, naseckani sir i paradajz, verovatno i još ponešto. Tada saobraćaja gotovo da nije bilo, a i kada bi neko naišao, put se nalazio niže nego danas, jer je sadašnji trup puta i raskrsnice izgrađen mnogo kasnije. Nismo ni slutili da ćemo se početkom osamdesetih godina obreti na Crvenki i ovde provoditi mnogo vremena.

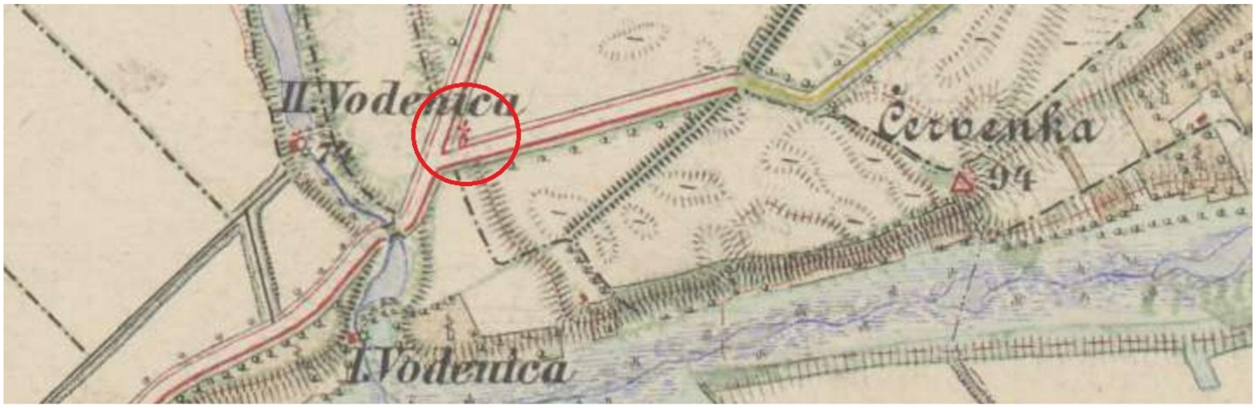

Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey
(1:25000)

Na raskrsnici kod Crne bare nalazi se spomenik u obliku krsta, prvobitno porušen 1945. godine od strane pripadnika Crvene armije, prilikom njihovog dolaska iz pravca Bele Crkve, a naredne godine obnovljan. No, to nije bio jednini atak koji je monument preživeo: leta 1939. Godine, kao posedica radova, potkopana je njegova osnova pa je srušen i pri tome polomljen. Nakon sanacije vraćen je na mesto, ali se trag mesta preloma i danas jasno vidi.

Do 1873. godine, spomenik je pripadao pravoslavnoj crkvi, ali je nakon razdvajanja Srpske i Rumunske pravoslavne crkve prešao pod jurisdikciju Rumunske pravoslavne crkve. Razdvajanje ove dve crkve bilo je složen i postepen proces, koji je uključivao političke, etničke i verske faktore. Rumunska pravoslavna crkva proglašena je autokefalnom 1864. godine, ali Vaseljenska patrijaršija u Carigradu to nije odmah priznala. Tek 1885. godine autokefalnost Rumunske pravoslavne crkve zvanično je priznata, čime je formalizovano razdvajanje.

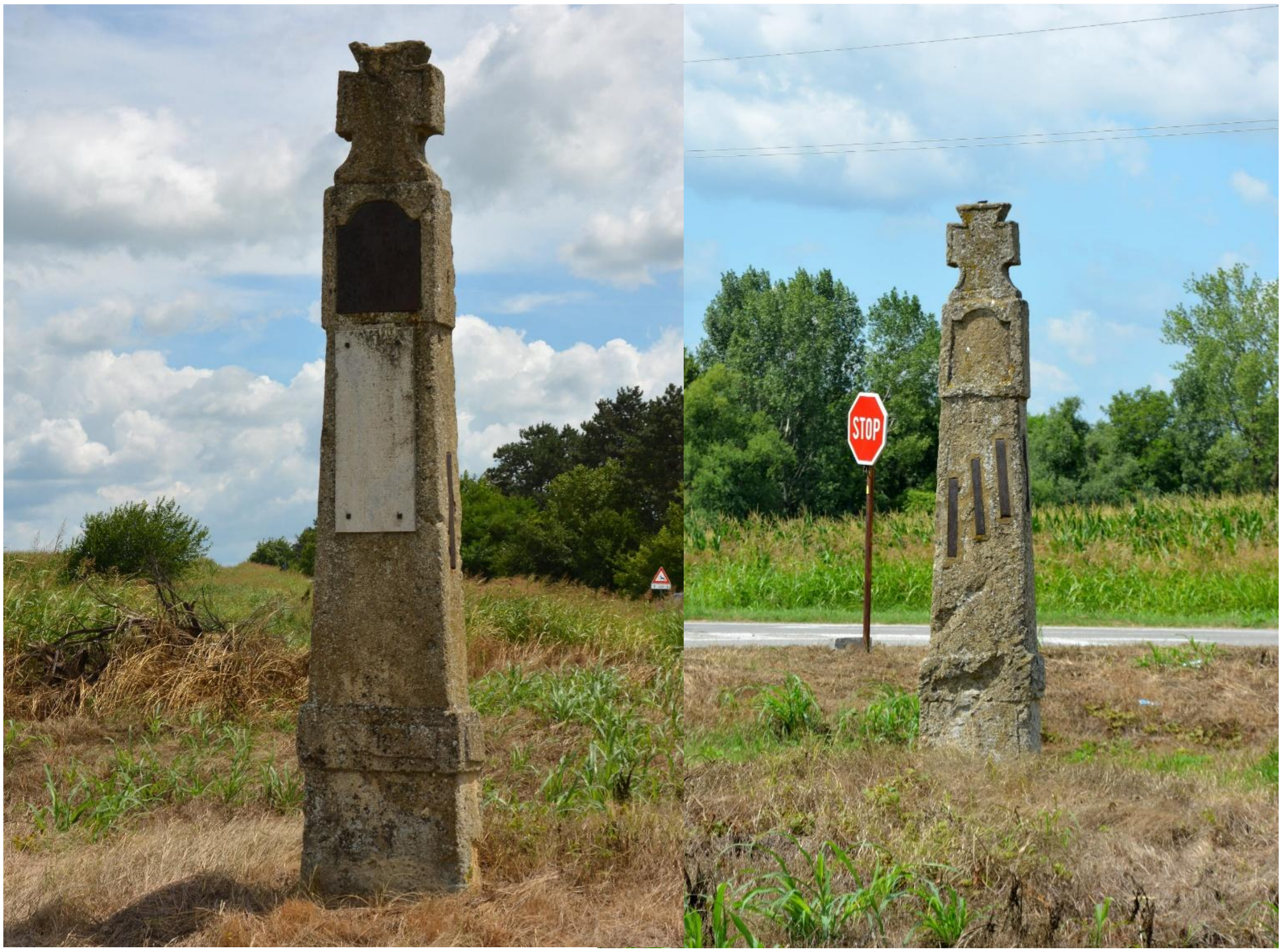

Spomenik je prvobitno stajao na širokom postamnetu od opeke, što ga je izdizalo u odnosu na okolinu. Na obe strane bile su ikone na metalnoj podlozi. Natpis na spomeniku bio je ispisan staroslovenskim slovima, što ukazuje na njegovu starost, ali ne isključuje i kasniju obnovu ili prepisivanje. Prema nekadašnjem, danas većim delom uništenom zapisu, spomenik datira iz 1428. godine, kada je ovim područjem vladao ugarski kralj Sigismund Luksemburški poznat po svojim diplomatskim i vojnim sposobnostima. To ukazuje na mogućnost da je spomenik podignut njemu u čast prilikom neke od njegovih inspekcija granice. Simbolika krsta u tom periodu često je bila povezana sa hrišćanskim otporom prema Osmanlijama. Mada Osmanlije u to vreme još nisu prešle Dunav, vršile su snažan pritisak ka severu, zbog čega su ovakvi verski simboli imali poseban značaj.

Na spomeniku su bila ispisana prezimena velikih porodica koje su ga podigle. Prema zapisima prote Aleksandra Guge, tri prezimena su jasno identifikovana: Bunda, Sarmeš i Fara, dok se pretpostavlja da je četvrto prezime Čan, ili izvesnije Đan, iako je teško utvrditi tačnu transkripciju zbog oštećenja slova.

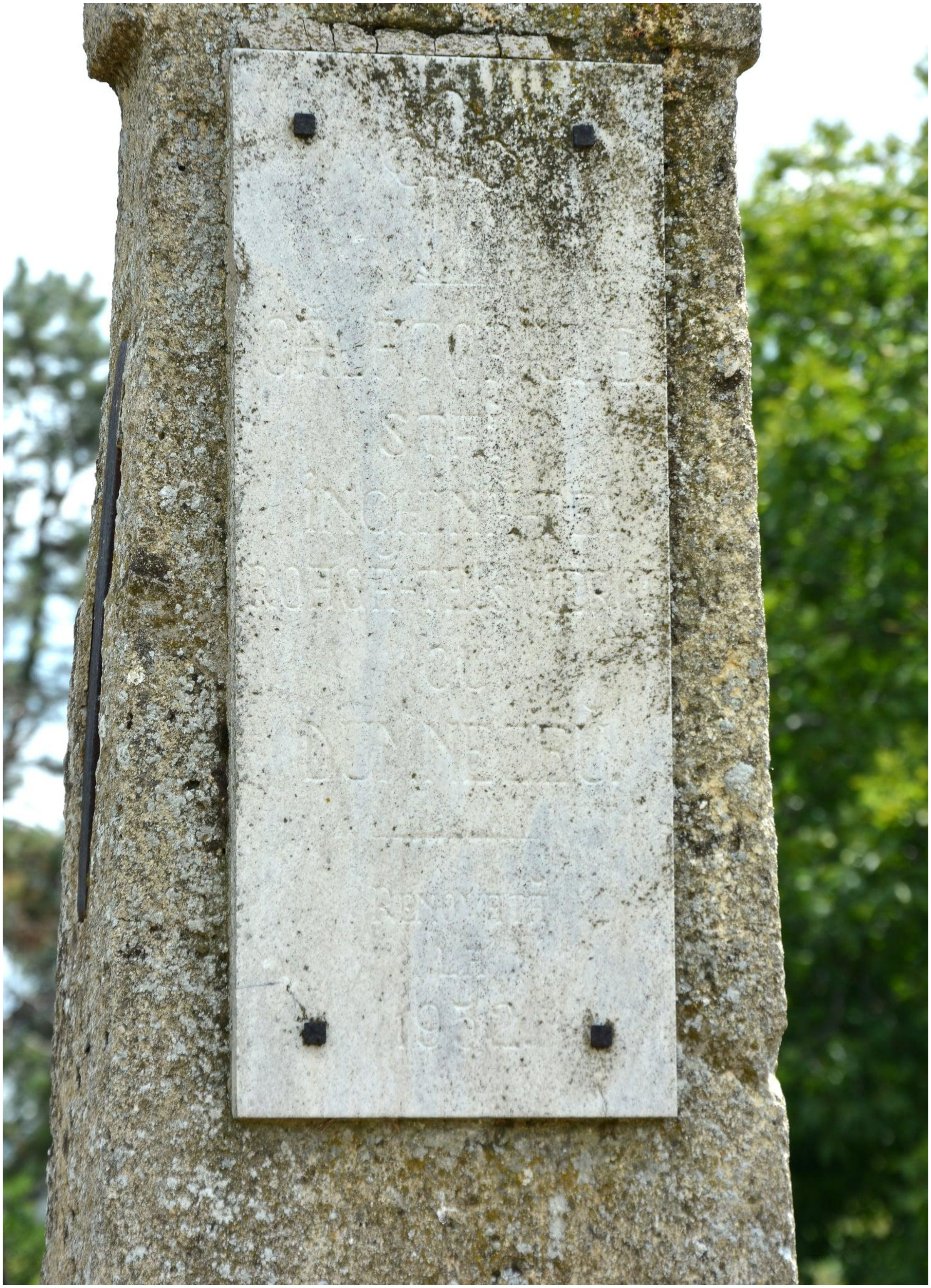
CU
DUMNEZEU
1952

Prilikom obnove spomenika 1952. godine postavljena je mermerna ploča sa natpisom na rumunskom jeziku: „ Călătorule stăi! Roagă-te și mergi cu Dumnezeu.” (“Putniče, stani, pomoli se i nastavi put s Božijom pomoći.”) Nažalost, već dugi niz godina ploča nije održavana, a slova, koja se jedva naziru, odolevaju vremenu. Iako je spomenik zvanično utvrđen kao kulturno-istorijska vrednost i nalazi se pod zaštitom, prepušten je propadanju.

Iako je spomenik zvanično utvrđen kao kulturno-istorijska vrednost i nalazi se pod zaštitom, prepušten je propadanju. Spomenik na Crnoj Bari, uprkos svojoj bogatoj istoriji i statusu zaštićenog kulturnog dobra, danas ostaje gotovo nevidljiv savremenim prolaznicima. Njegova simbolika, vezana za vekovne verske i istorijske procese, polako nestaje pod zubom vremena. Ako ne bude adekvatno obnovljen i očuvan, preti mu potpuni zaborav – sudbina koju ovaj spomenik, kao svedok više od pola milenijuma istorije, ne zaslužuje.

DETALJI KOVINSKIH GRADITELJA

Projektovanje detalja u arhitekturi odnosi se na proces stvaranja specifičnih elemenata ili delova arhitektonskog dizajna kako bi se postigla funkcionalnost, estetika i izvodljivost projekta. Detalji igraju ključnu ulogu u definisanju kvaliteta i integriteta arhitekture.

Izvođački projekat u arhitekturi odnosi se na fazu procesa projektovanja gde arhitekta ili arhitektonski tim prenosi svoje ideje i koncepte u konkretne tehničke crteže i specifikacije koje su potrebne za izgradnju objekta. Projektovanje detalja zahteva pažljivo planiranje i pažljivu analizu, uzimajući u obzir širok spektar faktora kako bi se postigla harmonična i funkcionalna arhitektura. Kao primeri često se uzimaju građevine reprezentativnog značaja i naizgled beznačajni elementi, kao što su okovi za stolariju – kvake za vrata.

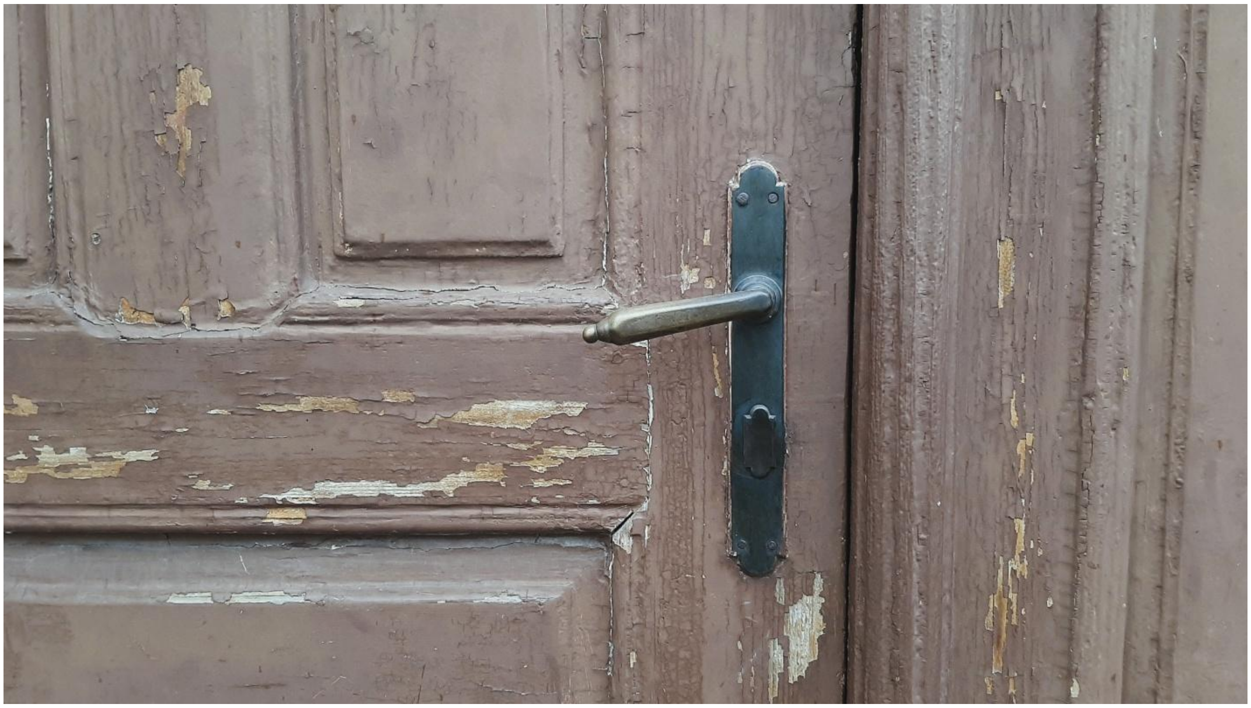

Sećam se iz vremena mojih akademskih studija jedne anegdote koju nam je ispričao profesor: u poratnim godinama mnogo kandidata pristupilo je polaganju prijemnog ispita za upis na studije arhitekture. Svi su se dobro teorijski pripremili, a onda su dobili zadatak da nacrtaju vrata kroz koja su ušli u fakultet. Posle neočekivanog šoka, počeli su da rade: niko se nije sećao kako su izgledala, ali je dar budućih stvaralaca arhitektonskih dela kreirao sopstvene detalje. Svi predati radovi bili su različiti, upisali su se i završili samo najbolji.

Svi smo prolazili pored nekih zgrada, često gotovo svakodnevno u njih ulazili, a ne sećamo se kako je izgledala kvaka sa kojom smo se „rukovali“. A detalji su bitni, kao i u životu. Zato evo sedam ulaza i njihovih detalja snimljenih duž jedne kovinske ulice, udaljenih ne više od pola sata hoda, svi nastali krajem XVIII i početkom XIX veka.

Da li se vi sećate kako su izgledala vrata kroz koja ste danas prošli?

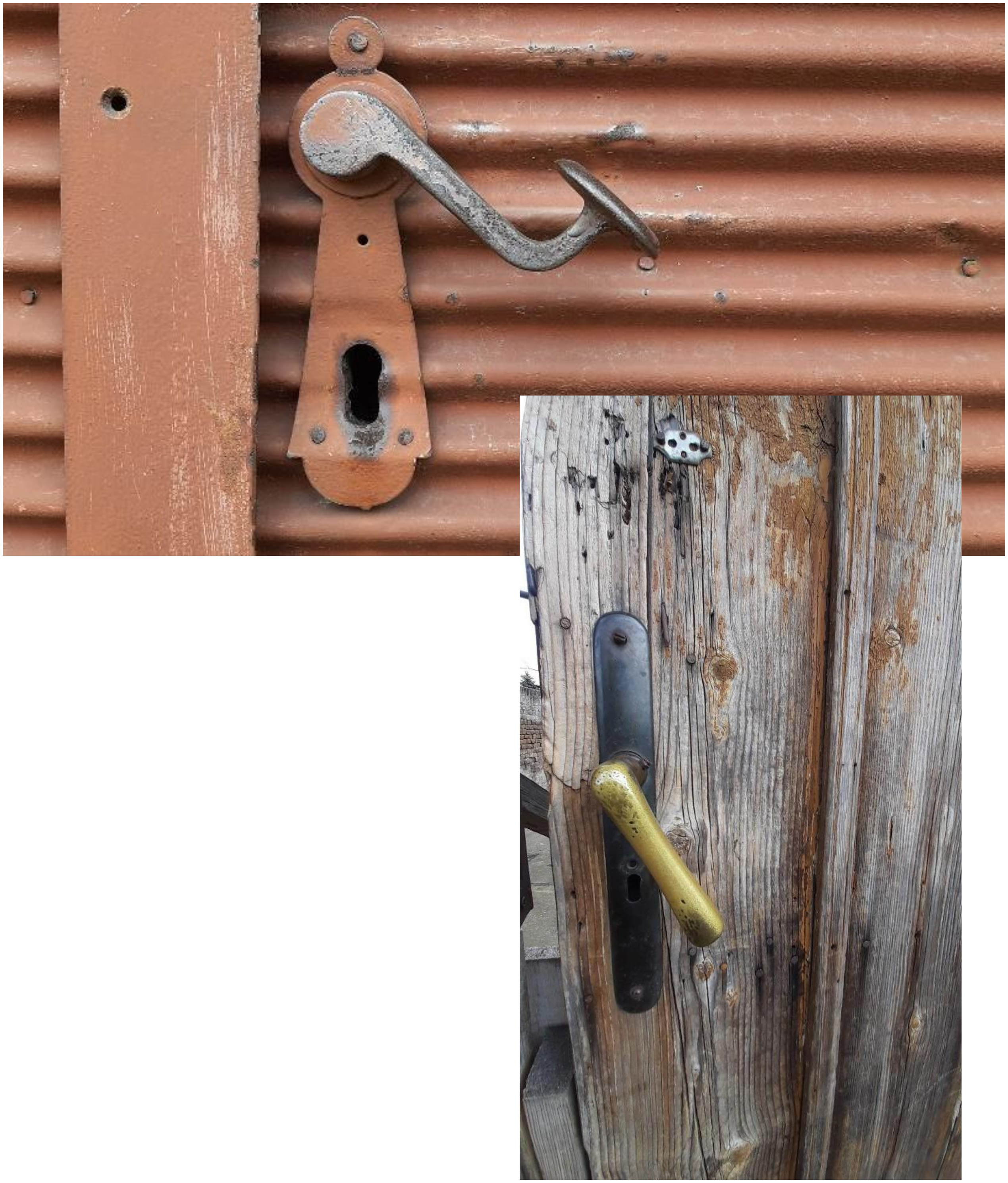

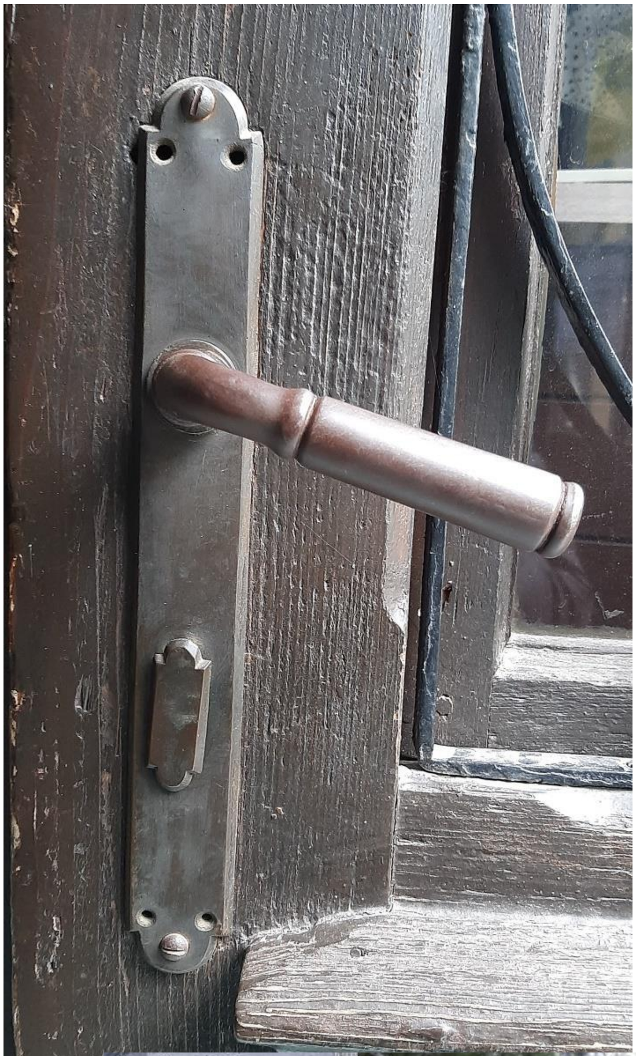

IZLOZI PRODAVNICA – GRADSKI PROZORI PROŠLIH VREMENA

Ako su prozori oči kuća, onda su izlozi oči prodavnica – sredstvo da se približi kupcu, pozove ga i zadrži pogledom. Kovin, kao značajno administrativno, trgovačko, saobraćajno i privredno mesto, oduvek je imao zapažene trgovine i trgovce, koji su pažnju pridavali ovom, danas bismo rekli, važnom elementu marketinga.

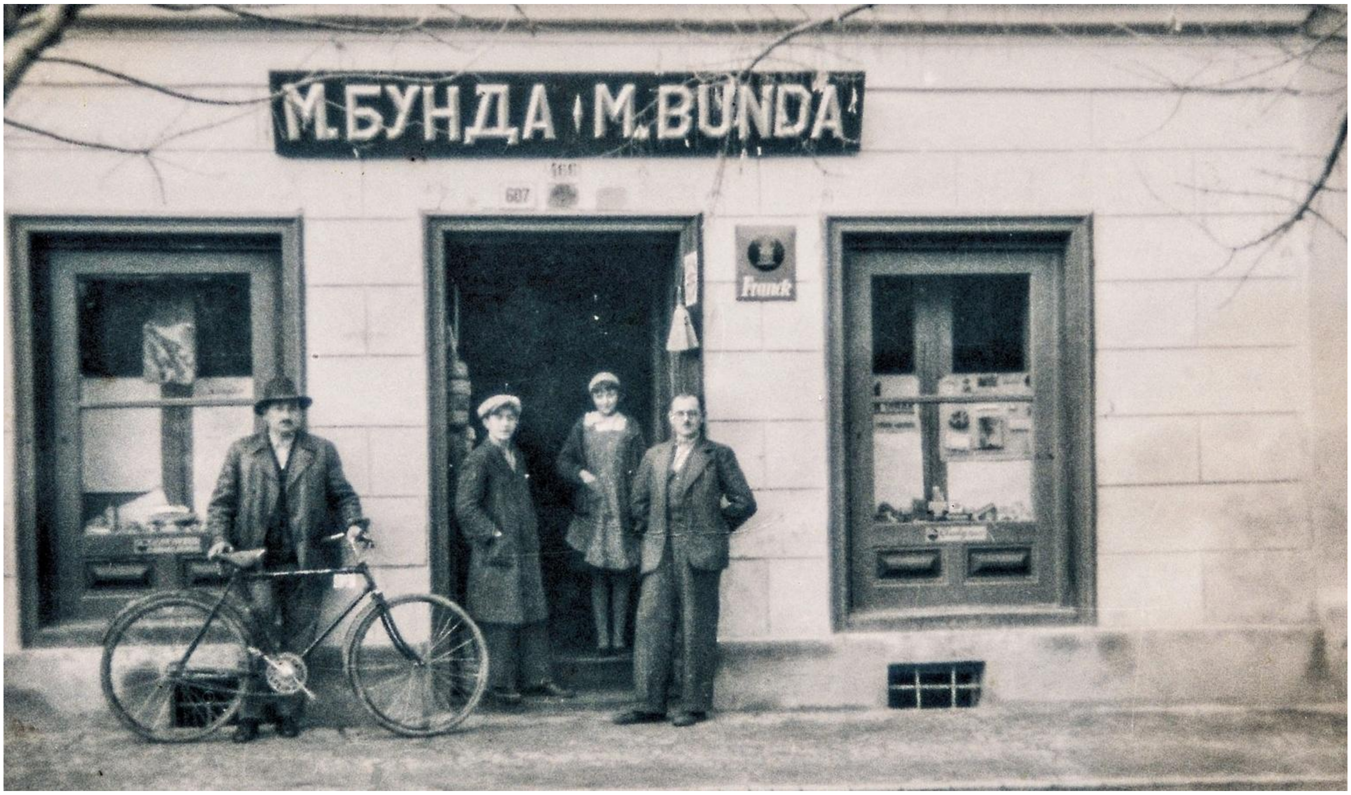

Pošto mi je deda, tatin otac, imao prodavnicu između dva rata, i dalje čuvam jednu limenu tablu koja je nekada bila reklama na vratima njegove radnje. U vreme Austrougarske monarhije pa sve do poratnih dana, prepoznatljive limene table s reklamama kompanije Franck bile su uobičajen prizor u bolje snabdevenim prodavnicama širom južnih delova Carstva. Osnovana 1892. godine u Zagrebu kao deo nemačke firme „Heinrich Franck Söhne“, ova kompanija je postepeno širila poslovanje nudeći proizvode od cikorije – popularne zamene za kafu.

Bila je to zadivljujuća reklama, jer je dolazila iz „belog sveta“ i ukazivala da se tu može kupiti isto što i u velikim gradovima. Dedine radnje se ne sećam, ostala je samo poneka sitnica i nekoliko fotografija, ali mi je otac pričao kako su se oni, kao deca, igrali lepo obrađenim komadima drveta – modelima čokolade u originalnoj ambalaži, koje su bile izložene u izlogu. Pošto bi se pravi uzorci topili na suncu, drveni reklamni bili su otporni, ali ne i na svetlost, pa su se povremeno menjali jer je omot izbledeo.

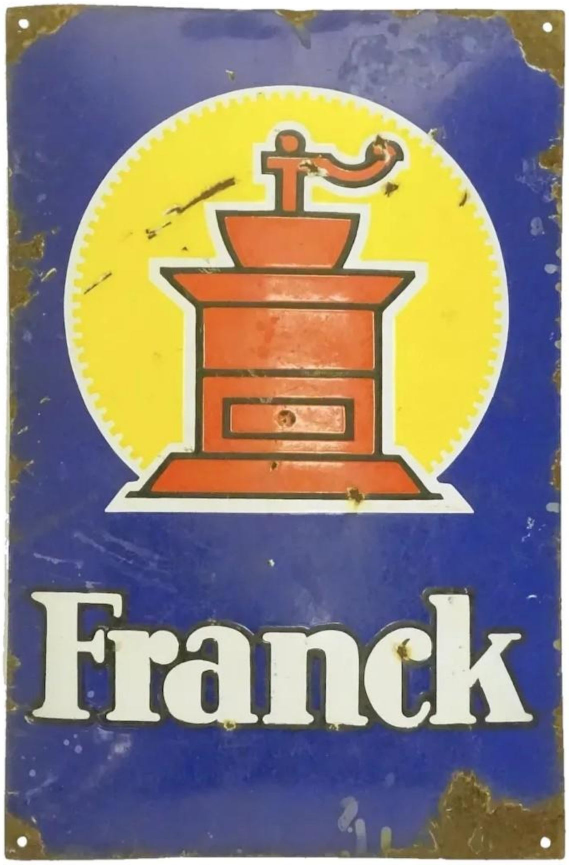

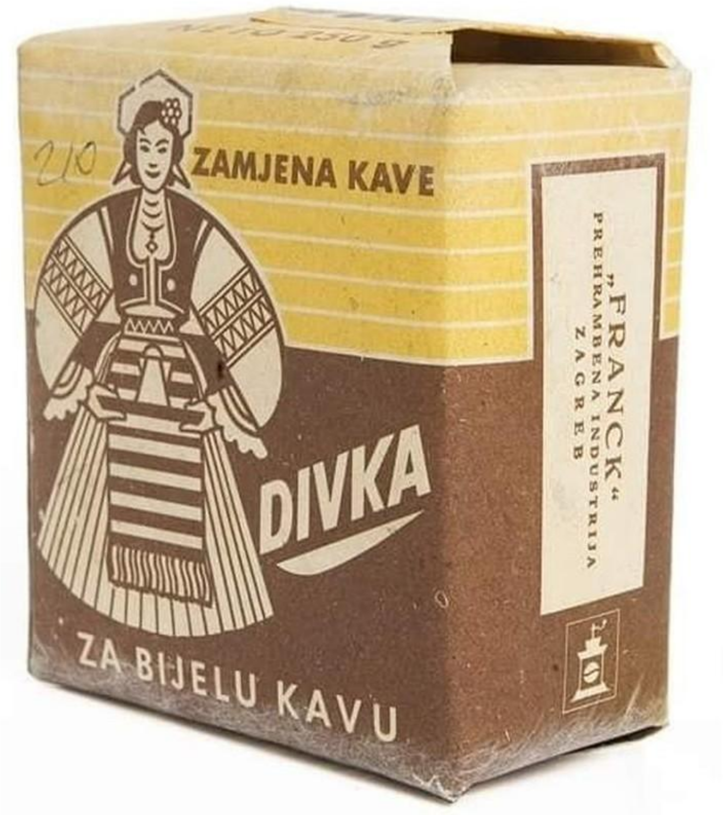

Cikorija je, kao jeftinija i dostupnija sirovina, prerađivana u napitke koji su se koristili umesto ili zajedno s kafom. Franck je bio jedan od značajnih proizvođača tih pakovanja. I danas pamtim zimske raspuste kod dede u Gaju – jutarnji ritual doručka okupljao nas je oko stola, uz sveže pomuženo mleko i Franckovu Divku. Jelo se „kafe“, kako se govorilo – hleb bi se nadrobio u tanjir, zalio napitkom i to je bio doručak detinjstva.

U trgovini i reklami dovijalo se na razne načine: dok su južnije od Dunava trgovci robu iznosili napolje, kod nas je stil bio u skladu s evropskim trendovima. Iz prelaznog vremena je i priča o šeširdžijskoj radnji: u izlogu su bila dva šešira, jedan pohaban, drugi nov, a ispod natpis – „Ovo je *stari šešir* koji treba da se čisti i kalupuje, a *ovo je isti taj šešir* posle čišćenja!“

Kada se pojavila neonska, odnosno fluorescentna rasveta, boje u izlogu noću delovale su drugačije, pa se preporučivalo da se konačna kupovina obavi danju. Prošireni izlozi donosili su velike staklene površine, a lutke obučene u konfekciju, cene ispisane na tvrdim papirićima probodenim špenadlom, postale su svakodnevica.

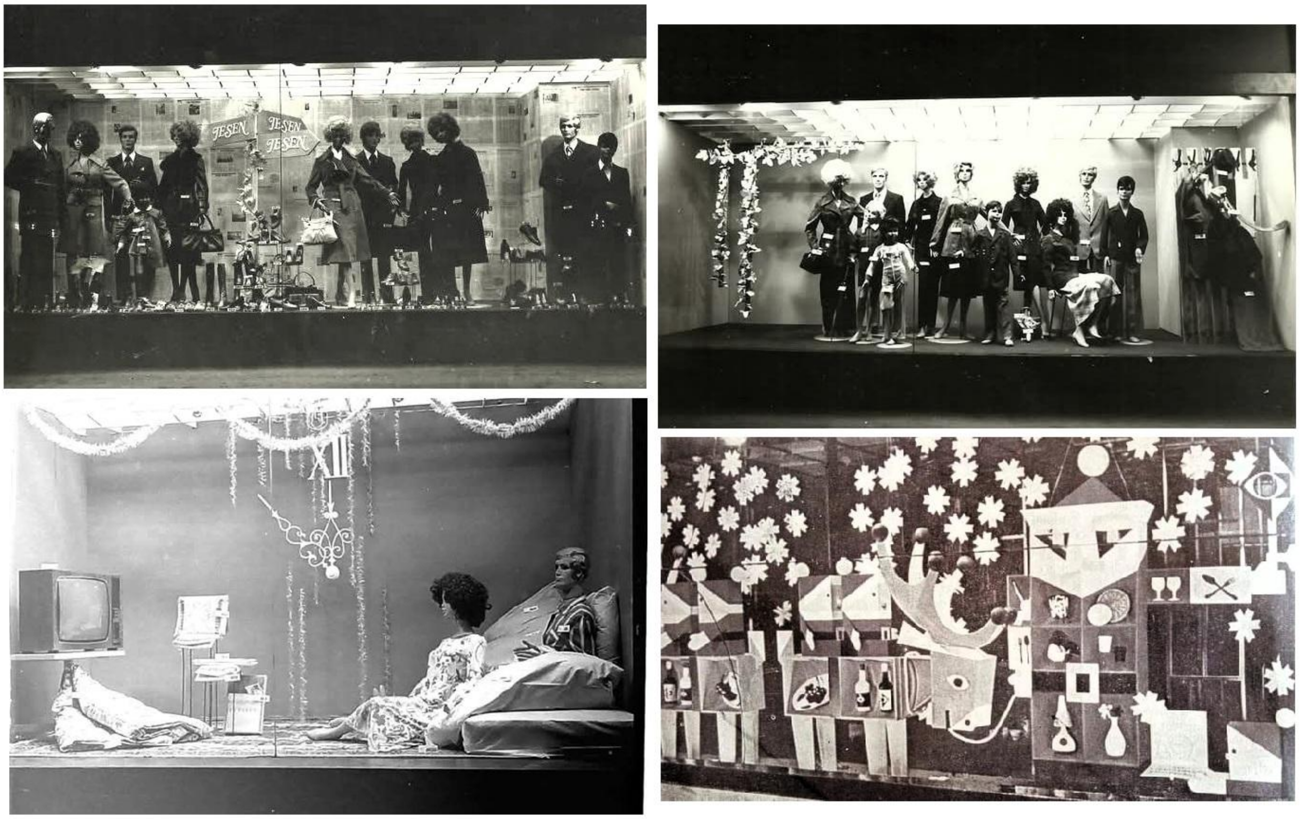

Kao dete, fascinirano sam posmatrao aranžere u belim navlakama na cipelama, kako sređuju izloge. Bilo je i banera za praznike koji su pratili napredak naše socijalističke domovine.

Na kraju, kao što često biva, novi trendovi doneli su folije koje zaklanjaju izloge. Nedavno su mi koleginice spomenule novu prodavnicu s povoljnim cenama. Nisam znao gde se nalazi – dok nisam shvatio da je skrivena iza šarenih reklama na staklu.

Izlozi su ogledala epohe – ponekad bukvalno. A detalji, kao što znamo, uvek govore više nego što se čini.

REGISTRACIJA
Ceki

USKRS U KOVINU – PRAZNIK NADE, OBIČAJA I ZAJEDNIŠTVA

Uskrs 1914. godine u južnom Banatu i našem gradu, u vreme kada su se katolički i pravoslavni praznici poklapali, slavio se u atmosferi duboke duhovne radosti i zajedništva. Tadašnji lokalni list *Kevevára* beleži:

„Pesma i molitva uzdižu se sa usana bogatih i siromašnih, grešnika i pravednika, vernika i nevernika, jer Uskrs je dan kada se duh uzdiže, a srca ispunjavaju ljubavlju i nadom. Narod hrli u crkve, a zvona pozivaju vernike da se okrenu svetloj budućnosti i novom životu. Otvoren je Hristov grob, On je pobedio smrt i vaskrsao da pokaže ljudima da vera u Boga i poštovanje njegovih zakona donosi večni život, koji ni smrt ne može ugasiti.”

Српско вам Поздравље.
Срп. Православна Црква у Т. Ковину.

Ipak, ta radost prethodila je jednom od najmračnijih perioda u istoriji – Velikom ratu, koji je započeo samo nekoliko meseci kasnije, u julu 1914. godine. Taj rat je označio kraj gotovo šestovekovne vladavine Austrougarske na ovim prostorima, ali i doneo konačno oslobođenje i duboke promene u životu Kovina i njegovih žitelja.

Gruss aus Temes-Kubin.

Katolički i pravoslavni Uskrs poklapaju se relativno retko, jer se računaju po različitim kalendarima i pravilima. Katolički se određuje prema gregorijanskom kalendaru, dok pravoslavni koristi julijanski i dodatno pravilo da Uskrs ne može pasti pre jevrejske Pashe. Zbog toga se datumi često razlikuju i do nekoliko nedelja, a poklapaju se u proseku svake treće ili četvrte godine.

U poratnoj Jugoslaviji, nakon Drugog svetskog rata, Uskrs se i dalje slavio, ali je njegova javna proslava bila ograničena zbog zvanične ateističke politike komunističkog režima. Iako je ostao važan praznik za verujuće, njegovo obeležavanje uglavnom se povuklo u privatnost domova i crkvenih zajednica.

Vidljivija i otvorenija proslava Uskrsa u javnosti počela je krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina, s popuštanjem ideoloških stega i jačanjem verskih sloboda. Tada su se obnovili mnogi narodni običaji, farbanje jaja, porodična okupljanja, liturgije i procesije.

Farbanje uskršnjih jaja prisutno je i kod katolika i kod pravoslavaca, ali se razlikuju vreme i značenje. Pravoslavci jaja boje na Veliki petak, crvenom bojom – simbolom Hristove krvi i vaskrsenja. Prvo jaje, „čuvarkuća“, čuva se do narednog Uskrsa.

Katolici jaja boje nešto ranije, a simbolika crvene boje vezuje se za predanje o Mariji Magdaleni, koja je cara Tiberija pozdravila crvenim jajetom kao svedočanstvom Hristovog vaskrsenja.

Za ovaj praznik veže me i jedno lično sećanje – priča mog oca. Kako je detinjstvo proveo u Mramorku, selu u kojem su zajedno živeli pripadnici različitih nacija i veroispovesti, običaj je bio da se na Uskršnje jutro, posle doručka, ljuske od jaja prospu ispred kapije. Iako se znalo koja je kuća čija i ko je koje vere, taj čin bio je poruka dobrodošlice svakome na najradosniji praznik. Taj običaj sam zadržao i ja, kao amanet domaćina kuće – iako ga mlađi često posmatraju sa čuđenjem, jer im je nepoznat.

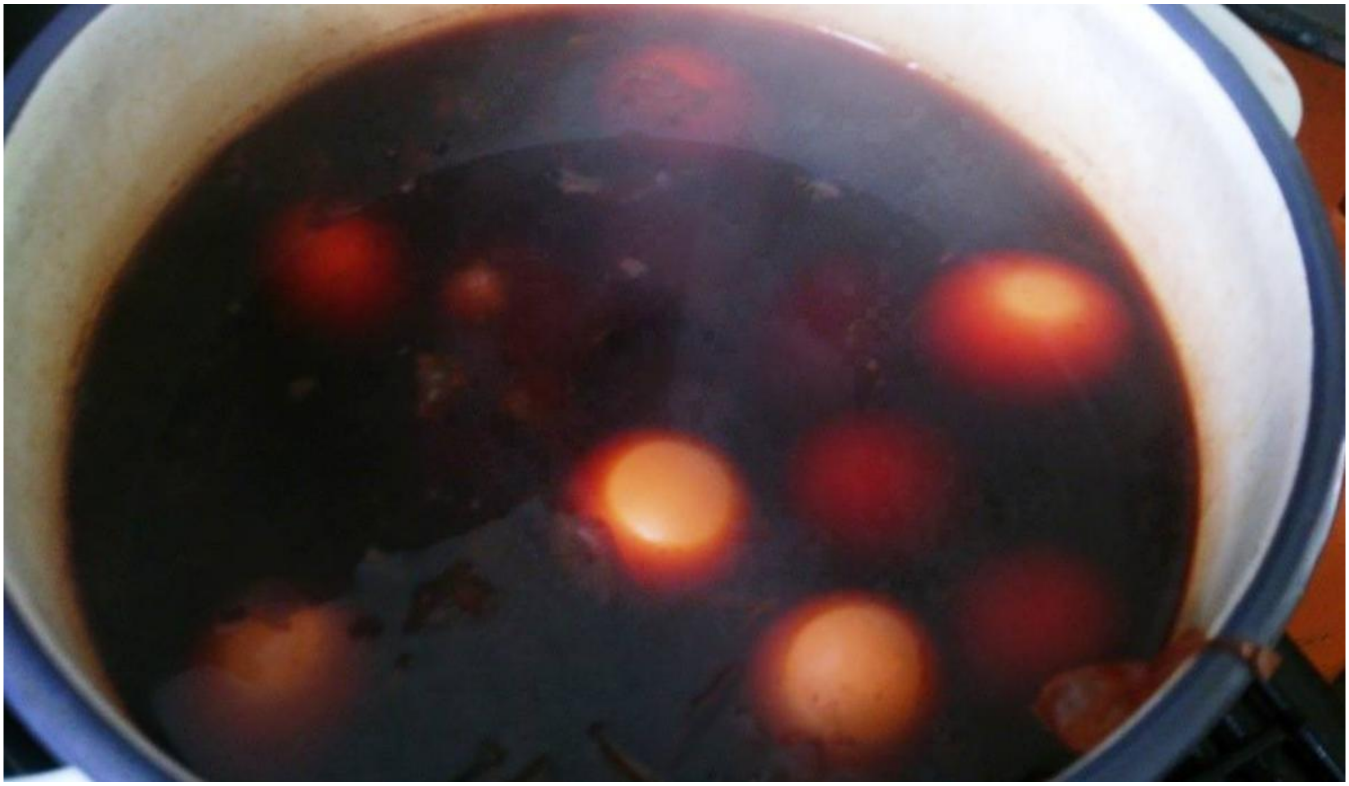

Način bojenja jaja u lukovini prikazao sam mojim učenicima na https://tinyurl.com/4h5c39ut

DEČIJI KARNEVALI POD PRVOMAJSKIM SUNCEM

U našem gradu, sredinom šezdesetih godina prošlog veka, Prvi maj bio je jedan od važnijih praznika. Nije se slavio samo kao radnički dan, već i kao prilika za zajedničko druženje i veselje svih generacija. Posebno upečatljiv bio je dečiji karneval, koji je tradicionalno polazio iz dvorišta škole „Đura Jakšić“, a zatim se nastavljao ulicama grada. Iako tada još uvek predškolac, bio sam deo tog uskomešanog dečijeg vrtloga, jer je moj otac tada bio nastavnik upravo u toj školi.

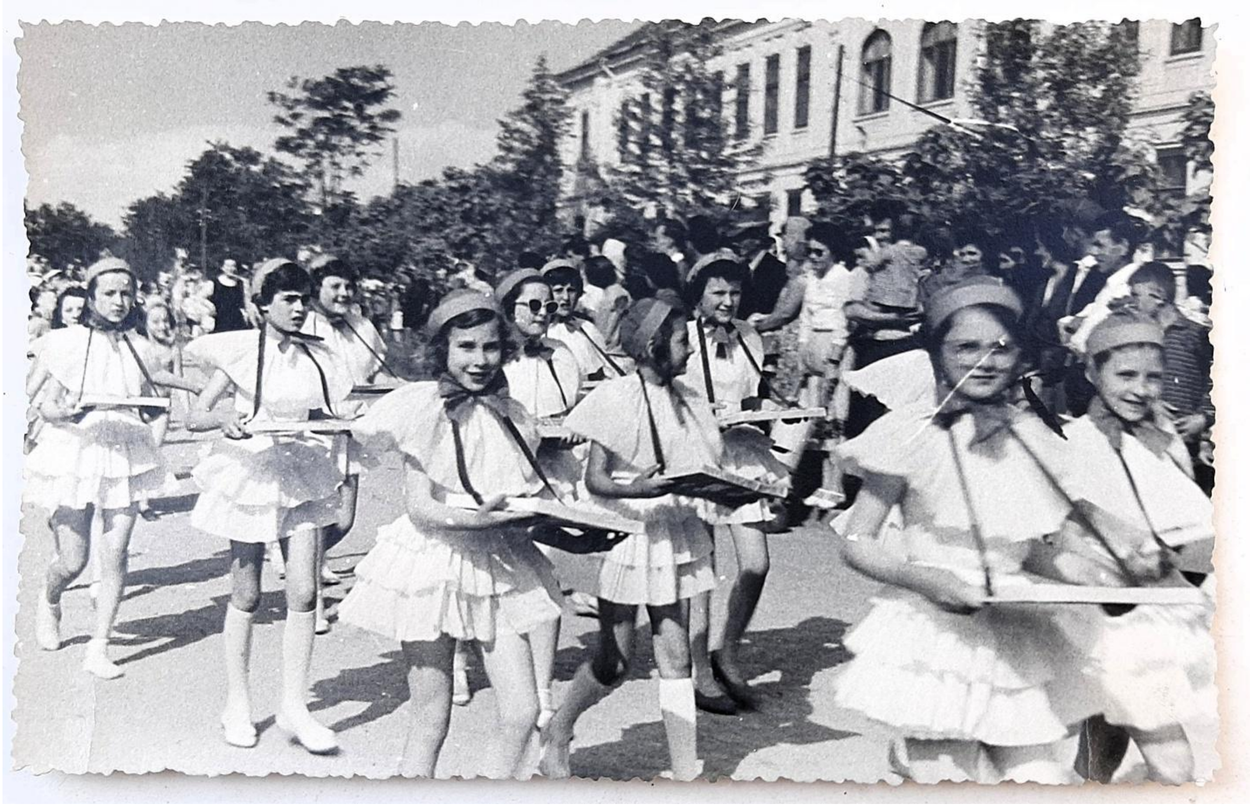

Deca su se maskirala u razne likove, najčešće u vedre i razigrane kostime, a na fotografijama nastavnika Bogdana Bogića iz 1965. godine vide se devojčice u belim haljinicama, sa mašnama i šeširima, kako radosno šetaju ulicama grada. Karneval je bio prava manifestacija dečije radosti – uz pesmu, igru i aplauze okupljenih građana koji su ih s osmehom ispraćali. Atmosfera je bila ispunjena optimizmom i zajedništvom, što je u to vreme bilo gotovo neizostavno obeležje svakog javnog događaja.

Odrasli su se okupljali duž ulica, posmatrajući kako mališani marširaju i uživaju u svom prazniku, dok su se u pozadini čuli zvuci muzike iz zvučnika u limenim kutijama postavljenih na banderama i povremeni aplauzi. Ovakve manifestacije bile su deo šireg programa proslave Prvog maja, koji je uključivao i kulturne i sportske sadržaje, ali i opuštena druženja na otvorenom.

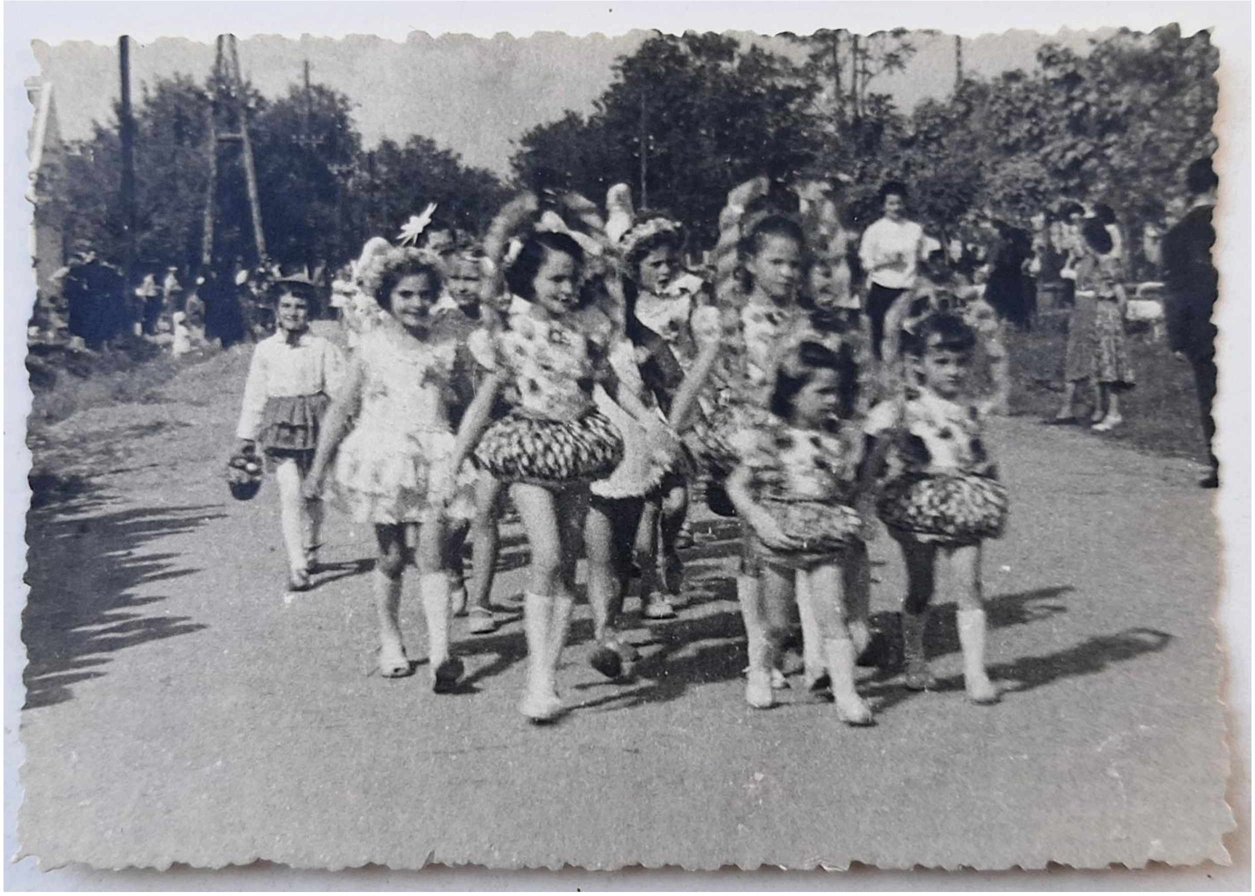

Neki novi klinci na karnevalu u Dečijoj nedelji 2014. godine.

KOVINSKA ŠEĆERANA: SLATKI KOREN ZABORAVA

Jedan od brendova Kovina, u ne tako dalekim vremenima koja još uvek lebde u sećanjima mnogih, bila je fabrika šećera – nekadašnji industrijski gigant i ponos privrede naše komune. Kada sam 2011. godine pisao ove redove za moju rubriku *(Ne)davni Kovin*, već je prošlo dvanaest godina od poslednje kampanje, a šećerana je stajala napuštena, kao tihi svedok prošlosti. Da su ekonomske prilike bile drugačije, da nije završila na spisku propalih firmi za koje se niko ne interesuje, možda bi u to vreme veoma pompezno slavila veliki jubilej. Ali umesto slavlja, bila je tišina – i ogroman napušteni prostor sa sablasnim zgradama koje šapuću priču o nekadašnjoj slavi.

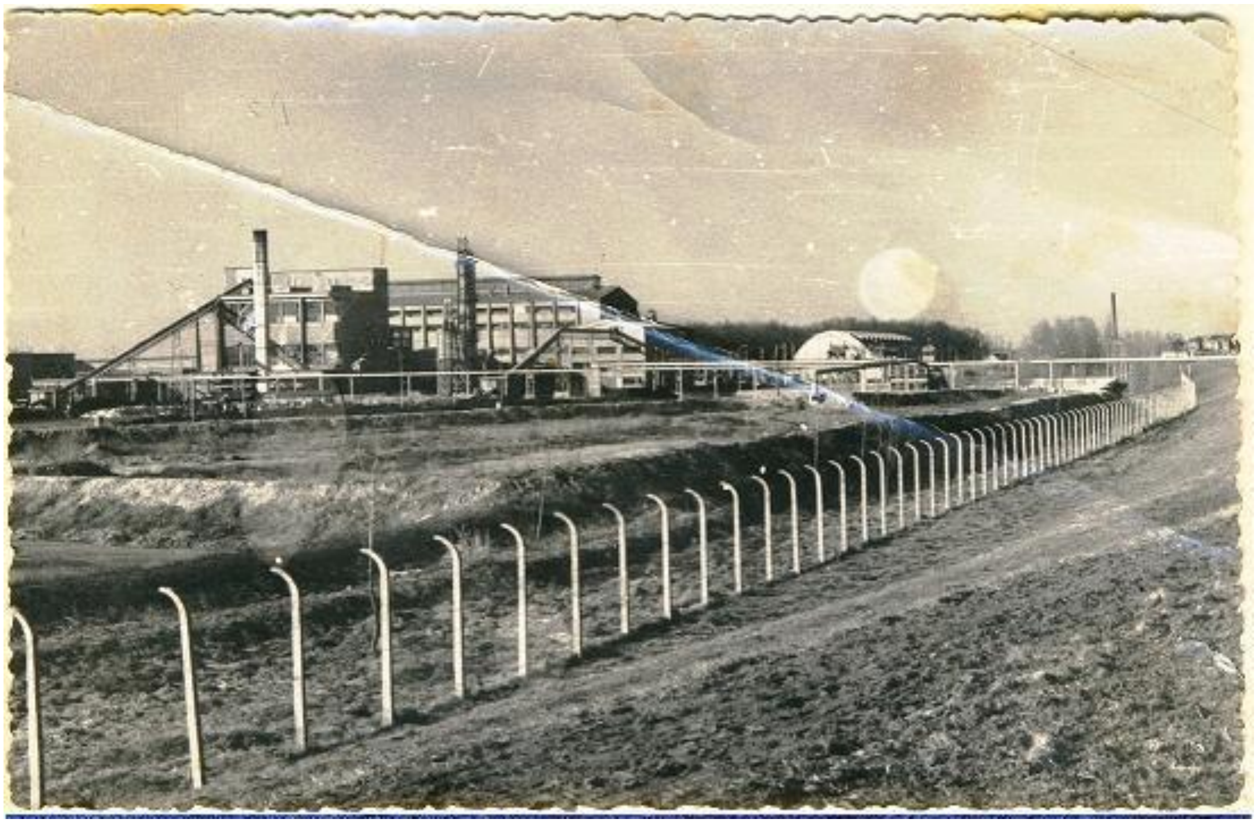

Odrastao sam na samo par kilometara odatle. Kao i svi Kovinci, s jeseni sam osećao otužni, sladunjavi miris koji se širio od Dunavca. U tihim noćima čulo se zujanje mašina – kampanja je, govorili su stariji. Ranim jutrom mnogi radnici odlazili su dole u fabriku, peške ili biciklom, ko ga je imao. Duž glavne ulice nizala se kolona repom natovarenih prikolica i traktora „Zadrugara“, koja je nestajala negde dole, u kapiji šećerane. Sve su to uspomene na lepe dane detinjstva, a želeći da ih ne pokvarim, moram da priznam – već dugo godina nisam silazio dalje od stadiona gde smo išli sa učenicima na kros.

Pripreme za izgradnju fabrike počele su iste godine kada sam rođen, 1959. godine, a već 1962/63. šećerana je ušla u svoju prvu kampanju. Smestila se na izuzetno atraktivnoj lokaciji, uz obalu plovnog Dunavca, blizu moćnog Dunava, opremljena infrastrukturom koja je bila san svakog ko je bio u industriji tog doba: železnička pruga, kolska vaga, bunari pitke vode, energana-kotlarnica, upravna zgrada od 868 kvadratnih metara, prostrana proizvodna hala, silos za šećer kapaciteta 42 hiljade tona, skladišta i magacini. Sve je bilo tu, kao slagalica savršeno uklopljena za proizvodnju nečeg što je nadilazilo običan šećer.

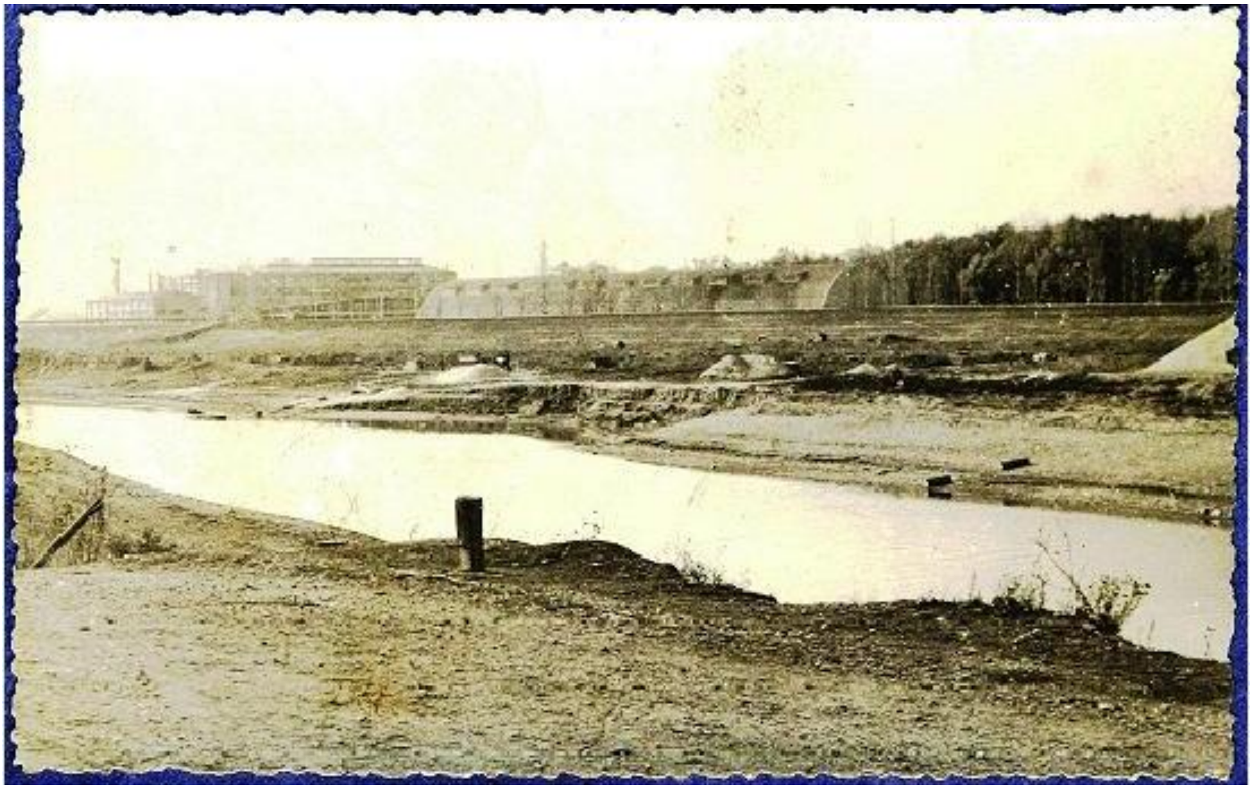

Fotografije iz legata nastavnika Bogdana Bogića, nastale polovinom šezdesetih godina prošlog veka, oživljavaju taj period. Na jednoj od njih vidi se šećerana u punom sjaju, sa dimnjacima koji se uzdižu iznad zgrada, dok se duž obale Dunavca proteže ograda, simbol reda i industrijske snage. Na drugoj fotografiji, Dunavac je u prvom planu, a fabrika se nazire u pozadini, okružena još uvek nerazvijenim terenom – slika koja dočarava početke jednog velikog poduhvata. Te fotografije nisu samo dokument prošlosti; one su prozor u vreme kada je šećerana bila srce Kovina, mesto gde su se rad, nada i napredak stapali u jedno.

Jer šećer iz Kovina nije bio običan. Proizvodila je najkvalitetniji šećer u tadašnjoj velikoj Jugoslaviji – toliko čist da su za njim dolazili šleperi renomiranih farmaceutskih kuća, čak iz zapadnih krajeva zemlje, zagrebačke “Plive”. Po rečima radnika koji su u njoj proveli svoje prve radne dane, bio je to šećer „za lek“, slatki kristal koji je nosio pečat izuzetnosti. A da bi se taj kvalitet očuvao i unapredio, krajem sedamdesetih godina fabrika je doživela veliku rekonstrukciju. Uvedena je najsavremenija svetska tehnologija, pa se proizvodnja popela sa 150 na impresivnih 450 vagona dnevno. Kovinska šećerana nije samo pravila šećer – ona je stvarala istoriju.Tada je Rašće, mesto nazvano po hrastovima koji su nekada tu činili šumicu, polako počelo da bledi iz govora ljudi. Zamenilo ga je jednostavno „kod šećerane“ – jer je fabrika postala više od zgrada i mašina; postala je orijentir, srce zajednice, simbol napretka. U samom centru grada nikla je stambeno – poslovna zgrada sa velikim “Šećeranskim klubom”, prostranom salom gde su se održavale brojne manifestacije.

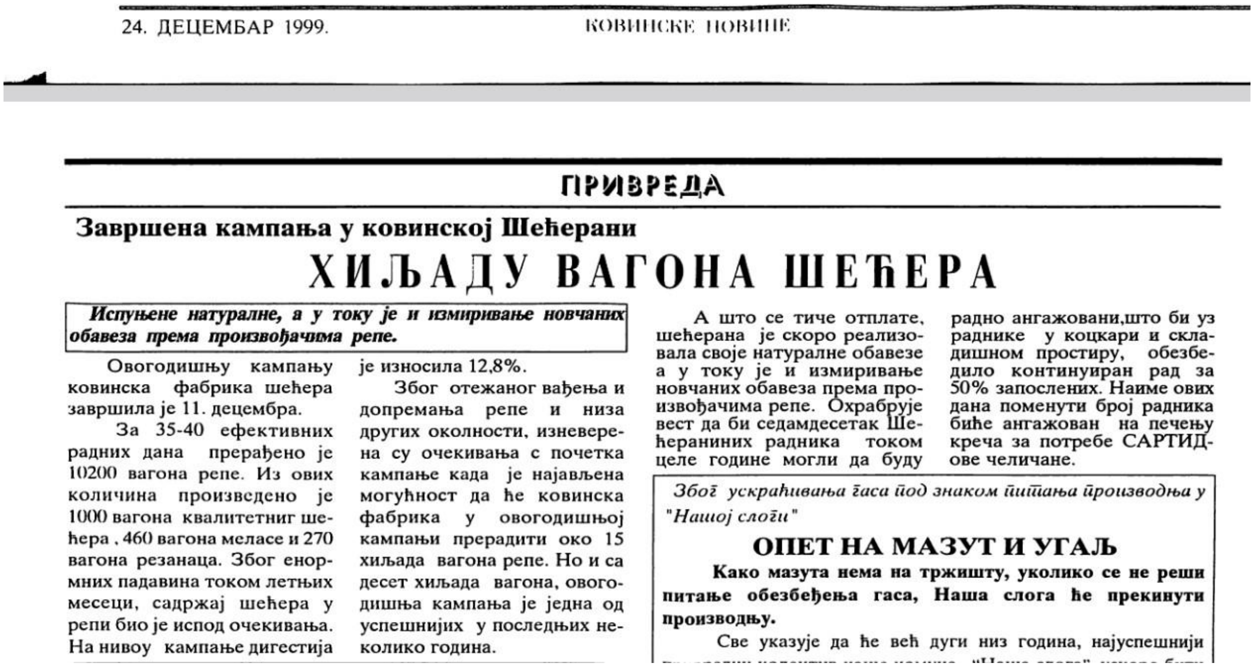

24. ДЕЦЕМБАР 1999. КОВИНСКЕ НОВИНЕ

ПРИВРЕДА

Завршена кампања у ковинској Шећерани

ХИЉАДУ ВАГОНА ШЕЋЕРА

Испуњене натуралне, а у току је и измиривање новчаних обавеза према произвођачима репе.

Овогодишњу кампању ковинска фабрика шећера завршила је 11. децембра.

За 35-40 ефективних радних дана прерађено је 10200 вагона репе. Из ових количина произведено је 1000 вагона квалитетниг шећера , 460 вагона меласе и 270 вагона резанаца. Због енормних падавина током летњих месеци, садржај шећера у репи био је испод очекивања. На нивоу кампање дигестија је износила 12,8%.

Због отежаног вађења и допремања репе и низа других околности, изневерена су очекивања с почетка кампање када је најављена могућност да ће ковинска фабрика у овогодишњој кампањи прерадити око 15 хиљада вагона репе. Но и са десет хиљада вагона, овогодишња кампања је једна од успешнијих у последњих неколико година.

А што се тиче отплате, шећерана је скоро реализовала своје натуралне обавезе а у току је и измиривање новчаних обавеза према произвођачима репе. Охрабрује вест да би седамдесетак Шећераниних радника током целе године могли да буду радно ангажовани,што би уз раднике у коцкари и складишном простиру, обезбедило континуиран рад за 50% запослених. Наиме ових дана поменути број радника биће ангажован на печењу креча за потребе САРТИД-ове челичане.

Збоī ускраћивања īаса īод знаком īиīања īроизводња у "Нашој слоīи"

ОПЕТ НА МАЗУТ И УГАЉ

Како мазута нема на тржишту, уколико се не реши питање обезбеђења гаса, Наша слога ће прекинути производњу.

Све указује да ће већ дуги низ година, најуспешнији

Međutim, poslednja kampanja, 1999. godine, označila je kraj jedne ere. Prema podacima objavljenim u *Kovinskim novinama* 24. decembra te godine, u toj kampanji je prerađeno 10.200 vagona šećerne repe, iz kojih je dobijeno hiljadu vagona kvalitetnog šećera, 460 vagona melase i 270 vagona rezanaca. Tokom kampanje, koja je trajala 35–40 dana, digestija je iznosila 12,8%. Ipak, izazovi su bili ogromni. Fabrika je radila u teškim uslovima, a problemi sa finansijama dodatno su otežavali situaciju.

I tako je šećerana utihnula. Kada sam 2011. godine stajao pred njenim napuštenim zgradama, osetio sam težinu tog zaborava. Danas, to je sećanje na dane kada je Kovin bio sladak ne samo po ukusu, već i po svemu onom što je nosio u sebi.

KOVIN OMEĐEN STOLEĆEM – RAZGLEDNICA IZ KOVINA

Ковин омеђен столећем
Дејан Крецуљ

Dolazeći s Dunava u kovinsku varoš, nekadašnji putnici namernici početkom prošlog stoleća, hodeći glavnom ulicom, nailazili su na lep trg – administrativno i kulturno jezgro grada. Odmah na uglu nalazila se nevelika prizemna zgrada – kafana Princeza Jelena. U vreme početka poratne masovne novogradnje, bila je među prvim koja je ustupila prostor skladno i nenametljivo uklopljenoj trospratnoj stambenoj zgradi.

Još pod austrougarskom vlašću, davne 1873. godine, Kovinski srez dobio je sud i impozantnu zgradu Kraljevskog sreskog suda, koja je dominirala trgom. Ni oba svetska rata nisu joj naudila – opstala je čitavo stoleće, da bi odlaskom suda u novu zgradu, umesto prvobitne namene za zavičajni muzej, na njenom mestu sedamdesetih godina bilo izgrađeno zabavište i stambeno-poslovna zgrada.

Jedna od retkih građevina koje su sačuvale svoj izvorni identitet jeste zgrada Građanske škole, današnje Zmajeve osnovne škole. O njoj se u letopisu Srpske državne mešovite građanske škole kaže da je “mađarska vlada pri otvaranju stavila jedan uslov: opština mora sagraditi modernu zgradu koja mora imati sve prostorije – učionice, kabinete kao i gimnastičku salu.

Zgrada ne samo da je morala biti udešena dobro za nastavu, već ona je morala biti i kao građevina lepa. Za razliku od školskih zgrada u unutrašnjosti

Monarhije, posebna pažnja arhitektonskom ostvarenju poklanjana je stoga što kad stranac stupi preko granice mora dobiti utisak lepog, utisak kulturnog.”

Na sledećem uglu, na mestu skromne stare, izgrađena je nova zgrada hotela Central. Svoj lik građevina dugo nije menjala, ali namenu jeste. U poratno vreme bila je sedište Opštinskog veća sindikata, sa tada jedinom u gradu velikom salom za sastanke.

Naspram hotela smestila se masivna zgrada Sreskog načelstva. Stamenošću gradnje i svedenom arhitektonskom formom simbolizujući stabilnost i jačinu vlasti koja je u njoj stolovala. Nakon izgradnje nove zgrade Sreza, potonje Opštine, posle oslobođenja, pretvorena je u stambeni prostor. Dok su posvuda nicale višespratnice, nažalost, krenula putem neumitnog propadanja – na kojem se i danas nalazi.

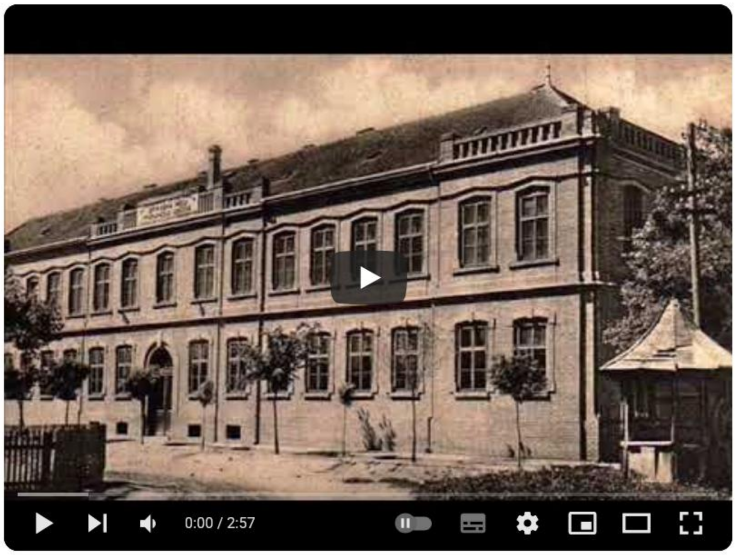

Kovin omeđen stolećem - razglednica iz Kovina

https://tinyurl.com/59d4jj75

PUČKA BANKA: STUB FINANSIJSKOG ŽIVOTA BANATA

Godine 1868, preduzetni Nemci iz Pančeva, predvođeni uglednim građaninom Vilhelmom Hermanom Grafom, osnovali su finansijsku zadrugu nazvanu *Prva pančevačka pučka banka kao udruženje za samopomoć*. Ovo udruženje postalo je preteča najvećeg i najznačajnijeg novčanog zavoda u Pančevu – Pučke banke. Banka je počela s radom 1. januara 1869, a već u junu iste godine prerasla je u akcionarsko društvo, označivši početak svog uspona.

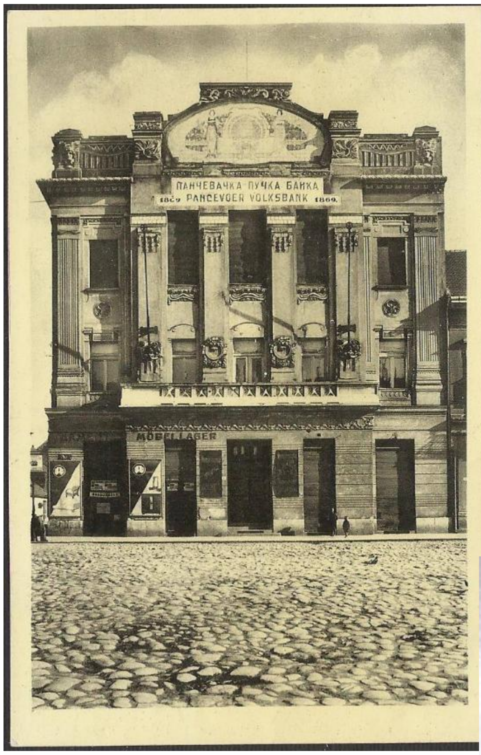
ПАНЧЕВАЧКА ПУЧКА БАНКА
1869 PANCEVOER VOLKSBANK 1869
MÖBELLAGER

Pancsova
Erzsébet-tér — Népbank-palota
18A

ПАНЧЕВАЧКА ПУЧКА БАНКА
PANCEVOER VOLKSBANK

Vremenom je Pučka banka širila delatnost, uvećavala kapital i imovinu. Tako je 13. aprila 1897. postala vlasnik velikog magacina na obali Tamiša, u neposrednoj blizini pristaništa, poznatog Pančevcima kao Crveni magacin – zgrada koja je postala simbol privrednog procvata grada. Početkom 20. veka, između 1901. i 1903. godine, prema nacrtima budimpeštanskih arhitekata Kalmana i Ulmana, podignuta je reprezentativna zgrada u stilu secesije. Smeštena na početku nekadašnjeg Starčevačkog sokaka, danas Ulice Žarka Zrenjanina, ova zgrada i danas svedoči o nekadašnjoj snazi banke.

U godinama pred Prvi svetski rat, Pučka banka proširila je mrežu filijala, otvarajući podružnice u Kovinu, Padini, Perlezu, Alibunaru, Kovačici, Dolovu, Omoljici, Bavaništu i Novom Selu.

Filijala u Kovinu osnovana je pre 1900, na inicijativu trgovačke kuće Johana Hibša (1862–1940), dok je podružnica u Bavaništu radila od 1909. do 1917. godine. Zbog finansijskih teškoća nakon Velikog rata, kovinska filijala zatvorena je 1921, da bi se, posle sedmogodišnje pauze, ponovo otvorila 1928. u zgradi poznatoj kao Dinusova kuća.

Kovinska filijala, kojom je upravljao Janoš Dinus kao zastupnik banke, (verovatno Andrija Dinus, 1886–1946, usled tadašnje prakse da su Srbi koristili mađarska imena u poslovnoj komunikaciji ili kao alternativno oslovljavanje) bila je važan stub privrednog života grada. Banka je primala novac na štednju, odobravala kredite, bavila se kupovinom i prodajom akcija, a učestvovala je i u osnivanju akcionarskih društava, zanatskih radnji i fabričkih pogona. U kovinskoj filijali radili su i inženjer Jene Paul i ekonomista Bogdan Vlajković, čija su imena ostala upamćena među starijim Kovincima.

Zajedno sa pančevačkom pivarom, izgradila je podrum za pivo, vino i alkoholna pića u Kovinu, dodatno učvrstivši svoju ulogu u privredi. Mada odavno devastirana, zgrada “Pivare” kako je Kovinci znaju na početku Surduka, bila je mesto žive aktivnosti s obzirom da je tu radio distributivni centar za pivo i vino, pretakanje i prodaju, što se vidi po natpisima na zgradi.

Kevevára — Főutca
NAGYDEPO
GROSSDEPOT
BORSORCSARNOK
VINZARE VINSI BERE
ПИВНИЦА
BURGERLICHE

Pučka banka doživela je težak udarac krajem 1944, kada je konfiskovana kao nemačka imovina. Njene poslove preuzela je Pančevačka gradska štedionica, da bi 1948. godine prešla pod upravu Komunalne banke. Ova banka ukinuta je 1952, ali je ponovo uspostavljena u aprilu 1955, da bi decembra 1965. promenila naziv u Komercijalna banka. Od 1978. godine banka je nosila naziv Privredna banka Pančevo, ulazeći u period od skoro tri decenije promena, uključujući spajanja i razdvajanja sa drugim bankama. Početkom 21. veka, banka se pripojila Poštanskoj štedionici, čime je Privredna banka Pančevo izgubila svoj identitet, uključujući naziv, efektivu i imovinu.

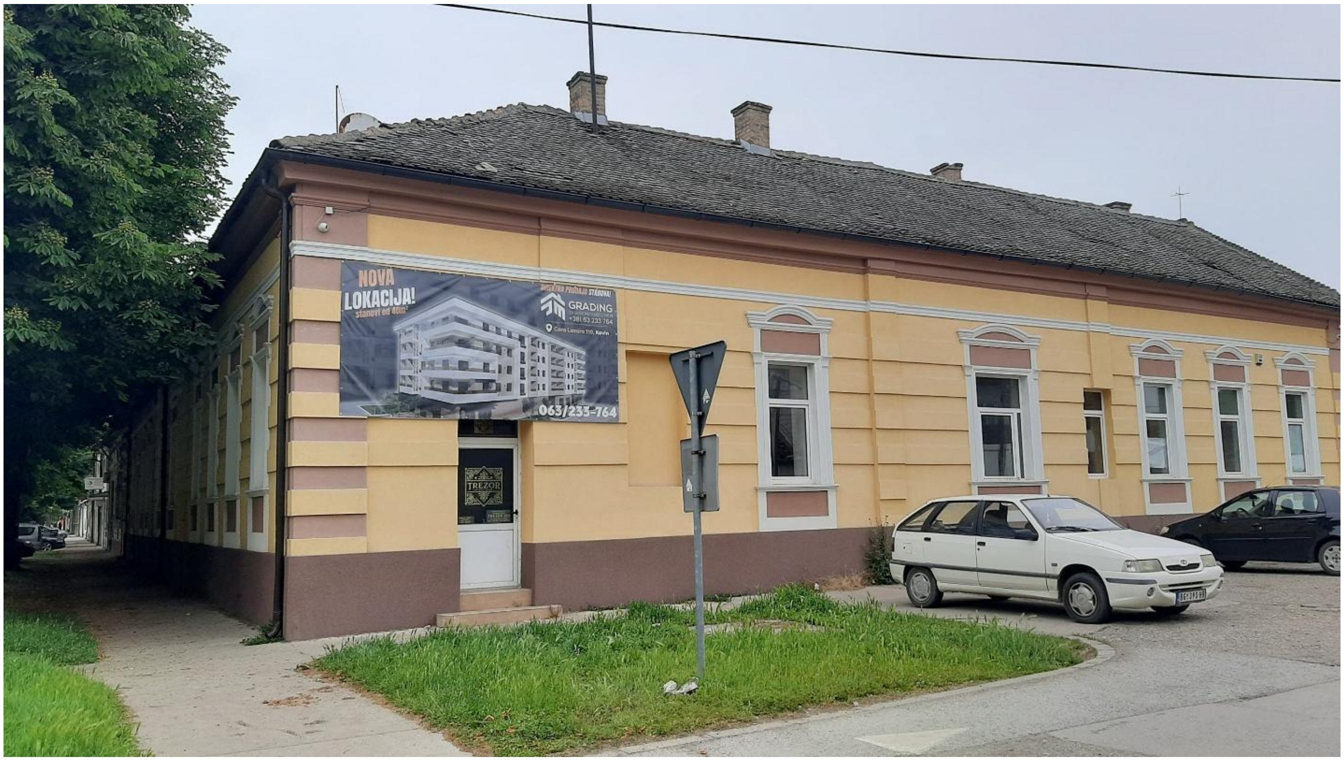

Iako Pučka banka više ne postoji, njena priča ostaje deo istorije Banata – priča o preduzetništvu, zajedništvu i privrednom duhu koji je obeležio jednu epohu.

KOVINSKI GOGOVR IZMEĐU ISTORIJE I SEĆANJA – JEZIK KAO SVEDOK VRMENA

> *„Jezik nije samo sredstvo komunikacije, već i zbirka tragova o društvenim promenama, migracijama, dominacijama i otporima. Svaka reč nosi svoju malu biografiju.“* (Ranko Bugarski, *Jezik u društvu*, 2001)

Udruženje zanatlija 1919. godine, predsednik Živan Petrović Bumbar, u sredini sa štapom

Sećam se da je to bio jako naporan dan, ali smo završili posao. Predveče smo seli i razgovarali, pa se jedan kolega požalio kako je *skomoleo*. Kako je među nama bio još samo jedan Kovinac, razumeo je šta to znači, dok su ostali bledo gledali – reč im je bila potpuno nepoznata.

Skomoleo znači: fizički oslabio, malaksao, premoren. Reč verovatno dolazi od korena *mol-* u značenju „slabiti, smanjiti“, možda u vezi s glagolom *omoliti*. Nije zabeležena u standardnim rečnicima, ali je poznata u Banatu i delovima Srema. Možda ima dodira i s mađarskim ili rumunskim jezičkim uticajima. U nekim krajevima, *skomoliti se* znači „usitniti se“, „razbiti“, što dodatno osvetljava značenje kao „rasuti se od umora“.

Taj trenutak me je naveo da počnem da beležim reči koje s vremenom nestaju – što zbog prestanka upotrebe, što zbog nestajanja generacija koje su ih koristile. U vreme mog detinjstva, šezdesetih godina prošlog veka, za zanatlije su se koristili nazivi preuzeti iz nemačkog jezika: znao sam da nam je komšija *špengler*, otac mog druga bio je *šuster*, a rođak *tišler*. Kasnije se govorilo da je komšija limar, čika Pera obućar, a teča Sava stolar.

Tada sam shvatio koliko se značenje i prepoznavanje reči razlikuje među ljudima, čak i kada govore istim jezikom. Zato sam počeo da beležim reči koje su u mom kraju bile svakodnevne, a koje danas mnogi više ne razumeju. Evo nekih od njih – kao mali leksikon govora iz detinjstva, govora koji polako nestaje:

Furt znači stalno, neprestano, uvek. Potiče od nemačkog *fort* (dalje, stalno), preko mađarskog *furt*. Reč se i dalje koristi u govoru starijih ljudi u Banatu. Tipičan izraz: *furt jedno te isto*. Kada neko stalno nešto prigovara, zanoveta, kaže se da „đanka“. U mojoj porodici se govorilo: *furt mi đanka* („stalno mi zvoca“). Verovatno pod uticajem mađarskog (*zsörtölődik* – zanovetati), reč je verovatno onomatopejskog porekla.

Za razliku od bunara, sve javne česme nazivane su *morave*. Moguće metaforičko poreklo: reka Morava, koja se napuštala u prebeglištvu, a sačuvana je kao ime mesta s vodom. Reč *česma* je turskog porekla i zamenila je starije nazive.

Špicname – nadimak, naročito onaj koji razlikuje porodice s istim prezimenom. Dolazi iz nemačkog (*Spitzname* – „oštro ime“). U Kovinu je to bila potreba zbog mnogo porodica sa istim prezimenom, a nisu bile u rodu. Tada se koristila odrednica ko je čiji, kome rodu pripada kroz špicname. Međutim, i sama prezimena nisu odražavala stvarne rodbinske veze: krajem 18. veka, prema zapisu u crkvenom Domovniku, moja kurđela Stana je kao udovica prebegla na ovu stranu, pa je zapisana kao Stana Petrova, Petrova žena, da bi njen sin, rođen 1798. godine u crkvenim knjigama Bavaništa bio upisam kao Petrović, te je tako moja porodica, majke moga oca, ponela to prezime. Kako je pradeda Živan zbog dubokog glasa dobio nadimak Bumbar, to smo postali Petrovići Bimbarovi. Spomenuću i dosta često špicname čikoš čiji su koreni u mađarskom jeziku gde *csikós* označava konjušara i nosio ga je neko ko je se bavio konjima, konjanik verovatno u Banatskoj vojnoj granici (*Banater Militärgrenze*) Habsburške monarhije, od 1764. do 1872. godine.

Neke od osobina odražalave su sledeće reči: botulj – označava tvrdoglavu, svojeglavu osobu; često i neko ko je tup, „ne da na svoje“, zatvoren, nerazuman, nepopustljiv: *Pusti ga, botulj jedan, neće da čuje nikog*. Nije jasno poreklo, ali značenje je blisko izrazu *džinzov*. Džinzov / ǯinzov se koristi za osobu koja je nevaljala, prkosna, bezobzirna. Verovatno iz rumunskog jezičkog okruženja. Glas između *d* i *ž* karakterističan je za rumunski. Gembeš je verovatno od mađarskog *gyömbölyödik* „zaokruživati se“, figurativno to je neko ko je ušuškan, udoban, „zaokružen“ u komforu života. Moje kolega je često govorio za bonvivana: *Ma, on ti je gembeš.*

Reč *šnur* – u značenju „vezica“ (na obući, na torbi), ali i kao glagol: šnurati se znači „vezivati pertle, obuvati se“, naročito u kontekstu obuvanja cipela sa pertlama. Reč potiče iz nemačkog *Schnur* – „kanap, uzica, pertla“. U naš govor ušla je posredstvom vojvođanskih Nemaca i Mađara. Sećam se da su mi kao detetu govorili da treba da šnuram cipele – da zavežem pertle.

Međutim, kada sam počeo da radim u školi, naišao sam na još jedno značenje. Na sednicama nastavničkog veća, pri zaključivanju ocena, odeljenske starešine su saopštavale uspeh učenika. Starije kolege, koje su mi većinom i same bile nekadašnji nastavnici, analizirali su uspeh. Jedna koleginica je izložila uspeh svog odeljenja, a kolega je upitao: „Ko ima najviše negativnih?“ Kada je rekla ime i broj, čuo sam komentar: „A, pa taj ti vuče šnur“, u značenju – taj ima najviše, „prednjači“ po broju.

Koštati – u značenju „probati (malo), okusiti“, obično se koristi kada se želi uzeti sasvim mali zalogaj nečega ukusnog, najčešće pre ručka ili dok jelo još nije gotovo: „Samo da koštam.“ Sećam se, u detinjstvu, kada sam tražio parče kolača pre ručka, roditelji bi mi govorili: „Možeš samo da koštaš, da ne pokvariš ručak.“ Ovo značenje potiče od starijeg, arhaičnog oblika glagola koji ima zajednički koren sa „okusiti“ i „isprobati“. U standardnom jeziku „koštati“ danas uglavnom označava cenu („koliko nešto košta“), ali se u govorima severa i istoka Srbije, kao i u vojvođanskim sredinama, još zadržalo i ovo staro značenje.

U vreme mog detinjstva govorilo se „Nikolića apoteka“, umesto danas uobičajenog „Nikolićeva apoteka“. Ovaj izraz predstavlja takozvani enklitički genitiv, gde se ime u genitivu neposredno naslanja na imenicu, bez prisvojne pridevske promene. Takav način izražavanja nekada je bio vrlo čest, posebno u govoru, jer je bio sažet i jasan. Slično se govorilo: Despinića ćuprija, Kneževića kuća. Danas su ovakve konstrukcije ređe, ali ih i dalje možemo čuti u govoru starijih Kovinaca i u lokalnim pričama koje čuvaju duh prošlih vremena.

SUSRETI GENERACIJA – TRAGOVI VREMENA I DRUGARSTAVA

Kraj školske godine oduvek nosi poseban naboj – vreme rastanka, ali i novih početaka. Završni razredi, s osmehom ispunjenim strepnjom, zatvaraju jednu etapu života i zakoračuju u sledeću.

Sećam se svoje „male mature“ – skromne, ali vesele svečanosti u školskoj sali. Srednjoškolci su slavili matursko veče u hotelu na Starom gradu, dok smo mi maštali o trenutku kada ćemo i sami biti deo te čarolije. Taj dan brzo je stigao – matursko veče, dugo, nezaboravno, praćeno maturskim ispitom i upisom na fakultet. A onda, razlazak – svako svojim stazama.

Kraj školske godine donosi i dragu tradiciju – susrete generacija, kada se nekadašnji učenici okupljaju, slaveći okrugle godišnjice završetka školovanja. Moja osnovnoškolska generacija, nažalost, nikada se nije sastala, dok je gimnazijska to učinila samo jednom. Ipak, sa odeljenjima kojima sam bio razredni starešina bilo je okupljanja – povremenih, ali dragocenih, dovoljnih da očuvamo osećaj zajedništva. Uskoro nas čeka novo viđenje.

U školskom legatu pronašao sam fotografije tih susreta: crno-bele uspomene iz 1976, s natpisom na poleđini koji beleži dvadesetu godišnjicu okupljanja. Tu su i novije, u boji – bivši đaci ponovo uz svoje nastavnike, s osmesima koji i dalje odjekuju starim drugarstvom.

Lepo je vratiti se uspomenama na đačko doba, sresti one koji su nekada sedeli pored nas, delili tajne, zadatke, radosti i brige. Neki su sada daleko – u drugim gradovima, državama, na drugim kontinentima – dok su drugi tu, viđamo ih svakodnevno. Ipak, tek susret generacija otkrije koliko su godine prohujale, kako smo sazreli, ostarili – a u nama i dalje živi onaj „mali plavi đak“, koji sanjari u klupi kraj prozora. Dok ovo pišem, negde novi klinci, kako bi rekao Balašević, slave svoje mature, tkajući sopstvene uspomene pod istim zvezdama.

Rezime na srpskom jeziku:

Kovin u fokusu: Zbirka eseja autora Dejana Kreculja osvetljava bogatu istoriju, kulturu i svakodnevni život Kovina i njegovih stanovnika kroz niz promišljenih i inspirativnih eseja. Ova zbirka predstavlja autorovu posvećenost istraživanju lokalnih događaja, anegdota i ljudi koji oblikuju identitet grada. Eseji su napisani s ličnim tonom i snažnim emotivnim nabojem, što čini ovu zbirku autentičnom hronikom Kovina. Kroz teme kao što su tradicija, značaj prirodnog i kulturnog nasleđa, kao i savremene promene u zajednici, knjiga nudi čitaocima priliku da sagledaju prošlost i sadašnjost ovog banatskog mesta na jedinstven način.

Ključne reči na srpskom jeziku:

Kovin, eseji, lokalna istorija, kultura, Banat, tradicija, svakodnevni život, prirodno nasleđe, kulturno nasleđe, Dejan Kreculj.

Summary in English:

Kovin in Focus: A Collection of Essays by Dejan Kreculj sheds light on the rich history, culture, and everyday life of Kovin and its people through a series of thoughtful and inspiring essays. This collection showcases the author's dedication to exploring local events, anecdotes, and individuals that shape the identity of the town. The essays are written in a personal and emotionally charged tone, making this collection an authentic chronicle of Kovin. Covering topics such as tradition, the significance of natural and cultural heritage, and contemporary changes in the community, the book offers readers a unique perspective on the past and present of this Banat town.

Keywords in English:

Kovin, essays, local history, culture, Banat, tradition, everyday life, natural heritage, cultural heritage, Dejan Kreculj.

SADRŽAJ

Umesto predgovora 1

DOBAR DAN 2

PROLEĆNO IVANJSKO CVEĆE 4

NAŠA LAĐICA PLOVI DUNAVOM 8

RUŽE, I MIRIS I UKUS 11

KRASTAVCI SA SUNCA, MIRIS I UKUS DETINJSTVA 14

PATRIJARH PROKOPIJE 18

KROZ DECENIJE NA DVA TOČKA 20

PODOVI OD ZEMLJE I OPEKE 23

DEVETOSPRATNICA 27

KOVINSKA GIMNAZIJA 30

O STAROM BIOSKOPU I ISPRED NJEGA 33

SRESKO NAČELSTVO 36

KOVINSKI TAMBURAŠI KROZ VEK 39

VESELA MAŠINA 43

DRŽAVNA OSNOVNA ŠKOLA 49

DOM KULTURE 54

KRALJEVSKI SRESKI SUD 57

HRAM RUMUNSKE PRAVOSLAVNE CRKVE 60

RADNE AKCIJE 67

DOM ZDRAVLJA 70

DESPINIĆEVA ĆUPRIJA 71

MOST NA DUNAVU 76

VELIKI PARK 80

KOVINSKI PČELARI 84

KOVINSKA ŠTAMPA 90

ŽANDARMERIJA, POLICIJA, NARODNA MILICIJA 97

BANATSKE UDALJENOSTI 101

KOLONIJE I KOTEŽI 106

SREĆNI PRAZNICI 110

KOVINSKE ZIMSKE ČAROLIJE 114

MIRIS DUNJA U BANATU 118
PRVA DISKOTEKA U KOVINU 124
O TRGOVINANA I TRGOVCIMA KOVINA 127
BOŽIĆ U KOVINU – PRAZNIK ZAJEDNIŠTVA KROZ VEKOVE 135
MESTA KOJA GOVORE – GRAD I NJEGOVI TRAGOVI LJUBAVI 138
NAŠI PONOVNI SUSRETI 143
KOVINSKA SVILARA 145
KOVINSKE PIJACE KROZ VEKOVE: TRGOVINA, DRUŠTVENI ŽIVOT I SEĆANJA 149
VINOGRADI CRVENKE I SVETI TRIFUN – PRIČA O LJUBAVI PREMA LOZI 154
TRAGOVI VREMENA U NAZIVIMA ULICA 159
LAŽNI PROZORI KOVINA – TRAGOVI PROŠLOSTI U ARHITEKTURI 164
KOVINSKI PROZORI: OGLEDALA VREMENA I LICA GRADA 167
PROLEĆE U KOVINU: TRADICIJA, SEĆANJA I OBNOVA ŽIVOTA 171
ZABORAVLJENI KRST KOD CRNE BARE: SVEDOK VEKOVA 176
DETALJI KOVINSKIH GRADITELJA 181
IZLOZI PRODAVNICA – GRADSKI PROZORI PROŠLIH VREMENA 185
USKRS U KOVINU – PRAZNIK NADE, OBIČAJA I ZAJEDNIŠTVA 189
DEČIJI KARNEVALI POD PRVOMAJSKIM SUNCEM 194
KOVINSKA ŠEĆERANA: SLATKI KOREN ZABORAVA 197
KOVIN OMEĐEN STOLEĆEM – RAZGLEDNICA IZ KOVINA 201
PUČKA BANKA: STUB FINANSIJSKOG ŽIVOTA BANATA 203
KOVINSKI GOGOVR IZMEĐU ISTORIJE I SEĆANJA – JEZIK KAO SVEDOK VRMENA 207
SUSRETI GENERACIJA – TRAGOVI VREMENA I DRUGARSTAVA 210